

De Politieacademie is het onderwijs-, kennis- en onderzoeksinstituut voor de politie. De koers van de Politieacademie is gericht op voortdurende kwaliteitsverbetering van het politievak. Kennis en onderzoek leveren daar een belangrijke bijdrage aan; de activiteiten zijn gericht op verbeteringen in de politiepraktijk en aanpassingen in het onderwijs. De onderzoeksfunctie heeft daarbij oog voor de actualiteit en ontwikkelingen, maar is tevens op gepaste afstand van de dagelijkse hectiek.

www.politieacademie.nl

Nederland is groot wat betreft het produceren en verhandelen van synthetische drugs (met name xtc en amfetamine). Sterker, Nederlandse criminelen zijn mondiale toppers, met netwerken en handelspraktijken over de hele wereld. Het is een miljardenbusiness, die een schaduwconomie vormt met grote aantrekkingskracht. Dit boek beschrijft waarom Nederland hierin zo groot is geworden en waarom dit zo blijft, tenzij de Nederlandse overheid drastische maatregelen treft.

Van dit boek is bij Boom criminologie ook een verkorte versie verschenen onder de titel *Nederland en synthetische drugs: een ongemakkelijke waarheid*. Met deze beschouwing (die ook in het Engels verkrijgbaar is) beogen de auteurs een bijdrage te leveren aan het nationale en internationale debat over drugs, drugscriminaliteit en de terugdringing daarvan.

Pieter Tops, Judith van Valkenhoef, Edward van der Torre en Luuk van Spijk zijn verbonden aan de Politieacademie; Tops is ook hoogleraar aan de Universiteit van Tilburg.

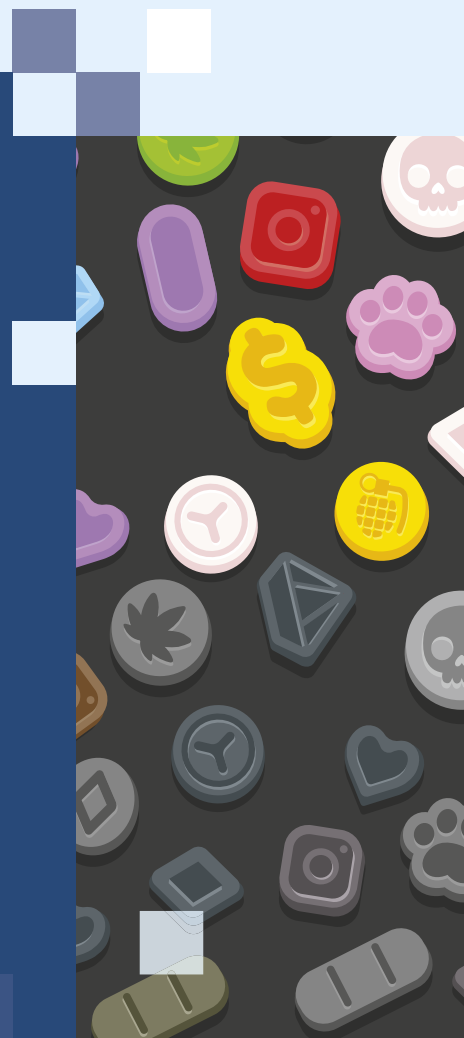
ISBN 978-94-6236-875-0

9 789462 368750 >

• Politieacademie

« waakzaam en dienstbaar »

Waar een klein land groot in kan zijn

Waar een klein land groot in kan zijn

Nederland en synthetische drugs in de afgelopen 50 jaar

Pieter Tops
Judith van Valkenhoef
Edward van der Torre
Luuk van Spijk

Boom criminologie
Den Haag
2018

Omslagontwerp en opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag
Omslagillustratie: Shutterstock

© 2018 Politieacademie | Boom criminologie

ISBN 978-94-6236-875-0

ISBN 978-94-6274-927-6 (e-book)

NUR 741

www.boomcriminologie.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	9
1.1	Centrale vragen	10
1.2	Invalshoek	11
1.3	Opbouw van de rapportage	13
2	Een syndru-netwerk in actie	15
2.1	De werkwijze van het netwerk	15
2.2	De voorbereidingen: chemicaliën, hardware en locaties	20
2.3	De productie	25
2.4	De nasleep: opruimen en distributie	28
3	De ‘ongekende’ omvang van de syndru-wereld	33
3.1	Beperkte informatie	35
3.2	Wat is wel beschikbaar?	36
3.3	Inbeslagnames aan de ‘voorkant’	37
3.4	Inbeslagnemingspercentage	39
3.5	De af-labopbrengst	41
3.6	Handelsopbrengst	42
3.7	Aandeel Nederlandse criminelen	45
3.8	Besluit	47
4	Een korte geschiedenis van xtc en amfetamine in Nederland	49
4.1	‘De pepkoning’: amfetamine komt op	49
4.2	Can you feel it?!: de opkomst van xtc	51
4.3	Nederland bronland	54
4.4	Intensivering van de aanpak	56
4.5	Ondertussen in de wereld van de synthetische drugs...	65
4.6	Nationale Politie: verdere versnippering	67
4.7	Besluit	71
5	De Brabants-Limburgse syndru-criminelen van het eerste uur	73
5.1	Van grof geweld naar synthetische drugs	73
5.2	Van ‘keutercriminelen’ tot topcriminelen	78
5.3	Besluit	89
6	De nationale en internationale arena’s	91
6.1	De verdragen van de Verenigde Naties	92
6.2	De precursorsenverordeningen van de Europese Unie	94
6.3	Drie arena’s	99

6.4	De relatie met China	102
6.5	Complexiteit	108
6.6	Besluit: een dubbele strijd	110
7	De top-x en verder	111
7.1	Een top 35	111
7.2	Waarom komt er een Brabants-Limburgse top 35 in beeld?	113
7.3	Voorbij de top-x	119
7.4	Besluit	124
8	Barrières en criminele innovatie	125
8.1	Het barrièremodel	125
8.2	Pmk: vervangende grondstoffen	127
8.3	Bmk: vervangende grondstoffen	128
8.4	De desillusie: criminele innovatie	130
8.5	Systeembreuk	138
8.6	Besluit	139
9	Georganiseerde anarchie	141
9.1	'Ongeorganiseerdheid' als kracht	141
9.2	Een eye-opener: <i>the Party King</i>	143
9.3	Het beeld van een crimineel	146
9.4	Besluit	150
10	Criminele stromen	151
10.1	Grondstoffen en chemicaliën	151
10.2	Het productieproces	154
10.3	Vervoer en smokkel	163
10.4	Financiële stromen	166
10.5	Besluit	170
11	Geweld	171
11.1	Waarom het syndru-geweld lang binnen de perken bleef	171
11.2	Geweld als publiek probleem	178
11.3	Besluit	183
12	Xtc en andere psychostimulantia: werking, risico's en gebruik	185
	<i>Lex Lemmers en Raymond Niesink (Trimbos-instituut)</i>	
12.1	Xtc en de dancecultuur	185
12.2	Monitoring van de drugsmarkt in Nederland	186
12.3	Werking en risico's van psychostimulantia	188

12.4	Gebruik en ontwikkelingen van psychostimulantia in Nederland	195
12.5	Acute incidenten met psychostimulantia	201
12.6	Besluit	205
13	Slotbeschouwing: een pijnlijke balans	207
13.1	De omvang	207
13.2	Het systeem	213
13.3	De aanpak	215
13.4	Besluit: waarom Nederland?	220
	De twaalf belangrijkste bevindingen	223
Bijlage 1	Notities bij de zoektocht naar de ‘ongekende’ omvang van de syndru-wereld	227
Bijlage 2	Overzichten inbeslagnames synthetische drugs in Nederland 2017	243
	Lijst van gebruikte afkortingen	261
	Literatuur en documenten	263
	Overzicht van gevoerde gesprekken	269
	Samenstelling begeleidingscommissie	271
	Over de auteurs	273

7

Inleiding¹

Nederland heeft een bedenkelijke reputatie als bronland van synthetische drugs, blijkt uit internationaal onderzoek. Zo rapporteert het EMCDDA, het Europese instituut voor monitoring van drugs en drugsverslaving, dat criminele groepen uit Nederland en België de belangrijkste producenten en handelaren zijn op het gebied van synthetische drugs in Europa (2016, p. 126). Productie van amfetamine (speed) in Europa vindt voornamelijk plaats in België, Nederland en Polen, terwijl die van mdma (xtc) geconcentreerd is in België en Nederland (EMCDDA, 2017, p. 29-31). Veel van de productie in België en Polen staat bovendien onder Nederlandse leiding of begeleiding (*crime-as-a-service*).

Andere internationale rapporten presenteren een vergelijkbaar beeld. In het *Serious and Organized Crime Threat Assessment* (SOCTA) van Europol uit 2017 wordt Nederland genoemd als:

- ‘*main producer*’ van mdma en amfetamine, met België;
- belangrijkste producent en ‘*main distribution hub*’ voor cannabis;
- ‘*main entry point in the EU*’ voor cocaïne, met België en Spanje;
- ‘*main entry point and distribution hub*’ voor heroïne.

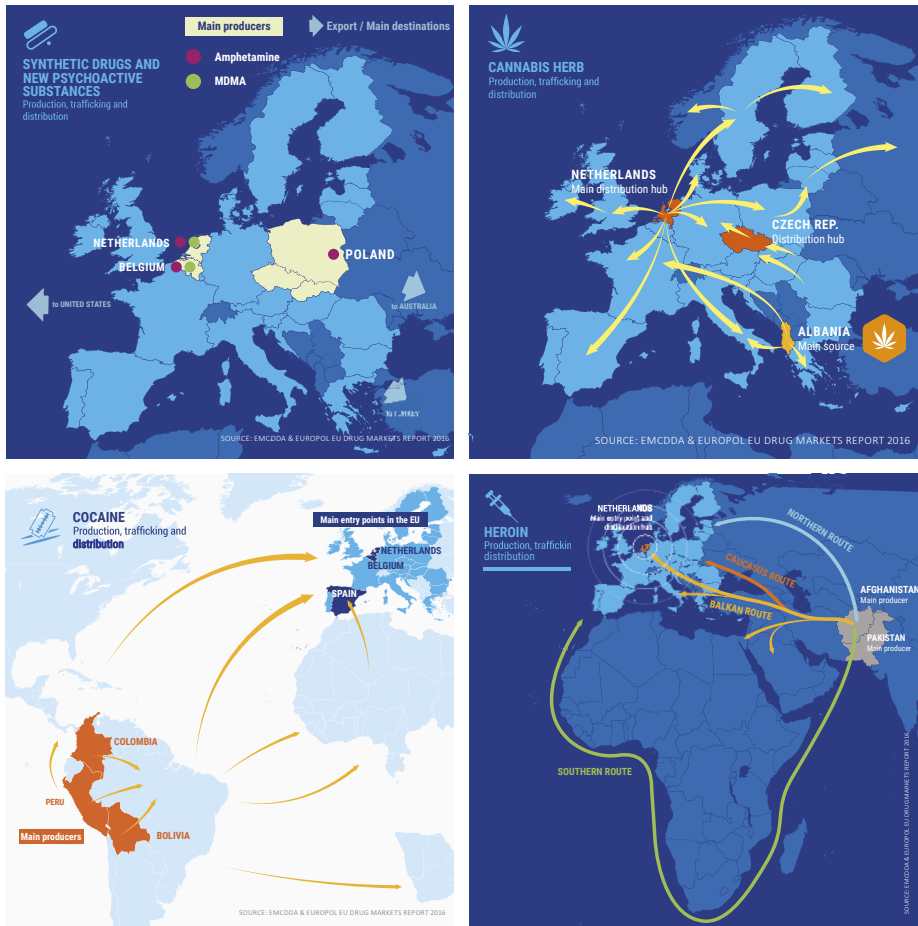
Nederland is dus niet alleen een vooraanstaande producent van mdma en amfetamine ter wereld, maar tegelijkertijd komen in ons land ook allerlei andere drugsstromen bij elkaar. Nederland kan daardoor worden beschouwd als de belangrijkste Europese logistieke draaischijf voor grensoverschrijdende drugshandel. De bijgevoegde kaarten in het SOCTA-rapport illustreren de centrale rol van Nederland op een heldere manier.

Meer dan in het verleden lijkt deze boodschap door te dringen in Nederland. Op een in april 2018 in Nederland gehouden *International Drugs Enforcement Conference* (IDEC), een gezamenlijke activiteit van de Amerikaanse *Drugs Enforcement Agency* (DEA) en de Nederlandse Politie, werd een inleiding gehouden door de minister van Justitie en Veiligheid, F. Grapperhaus, die daarin opmerkte zich volledig bewust te zijn van de *embarrassing position* (beschamende rol) die Nederland inneemt op de internationale ranglijst van

¹ Tegelijk met dit rapport is een korte samenvattende beschouwing verschenen, die ook in het Engels beschikbaar is. Deze beschouwing, *Nederland en synthetische drugs: een ongemakkelijke waarheid*, is gebaseerd op de onderliggende rapportage, maar is daar een zelfstandig leesbare samenvatting en duiding van.

drugs producerende landen. Een dergelijk statement is bij ons weten niet eerder uit de mond van een Nederlandse bewindspersoon te horen geweest.

Figuur 1.1 Vanaf linksboven met de klok mee: SOCTA-kaarten die de belangrijke rol van Nederland aangeven in respectievelijk synthetische drugs, cannabis, heroïne en cocaïne (bron: Europol, 2017, licht bewerkt).

1.1 Centrale vragen

In dit rapport concentreren wij ons op synthetische drugs, met nadruk op amfetamine en mdma (xtc), maar ook met aandacht voor Nieuwe Psychoactieve Stoffen (NPS). Drie vragen staan centraal:

1. Wat is een plausibele en geloofwaardige schatting van de minimale omvang van de productie van en handel in synthetische drugs in Nederland, zowel in termen van betrokken personen als van financiële omzet?
2. Wat is de operationele werking van het syndru-systeem:² wie doet wat, welke grondstoffen zijn nodig, waar komen die vandaan, wat zijn de onderlinge verhoudingen in de criminele wereld en welke ontwikkelingen hebben zich daarin voorgedaan? Wat is de internationale dimensie van het systeem?
3. Wat weten we over de effectiviteit van de aanpak en bestrijding van het verschijnsel. Wat lijkt te werken, wat niet?

Gaandeweg het onderzoek heeft zich één nieuwe vraag opgedrongen: hoe kan het dat Nederland nu al sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw zo'n vooraanstaande rol speelt in de wereldwijde productie van synthetische drugs?

De wereld van de synthetische drugs is lokaal en internationaal. Dat geldt voor de productie van synthetische drugs, waarvoor de grondstoffen uit allerlei delen van de wereld worden aangevoerd; met name de precursoren bmk en pmk en hun vervangende 'voorlopers' komen voornamelijk uit China en Zuidoost-Azië. Het geldt ook voor het eindproduct (de pilletjes, soms ook poeder of kristallen), dat naar allerlei delen van de wereld wordt vervoerd: binnen Europa naar met name Scandinavië, Spanje en Groot-Brittannië, maar daarbuiten ook naar Australië, Turkije, Zuidoost-Azië en de Verenigde Staten. Nederland is daarbij vaak de plek waar de stromen bij elkaar komen.

Logistiek is dit op het eerste gezicht een omslachtig en complex proces, waarbij veel mis kan gaan. En er gaat ook het een en ander mis, in de zin dat grondstoffen of eindproducten worden onderschept, maar kennelijk loont het nog steeds om te produceren in Nederland of België. Daar een verklaring voor vinden en voor de vraag waarom die vooraanstaande positie er al lange tijd is, is een belangrijk oogmerk van onze analyse.

1.2 Invalshoek

Deze rapportage is geschreven vanuit een opsporingsperspectief, met als centrale invalshoek hoe handhaving en opsporing zich in Nederland hebben ontwikkeld in relatie tot de wereld van de synthetische drugs. Natuurlijk zijn er

² Van deze verkorte aanduiding van het object van deze studie (syndru-systeem in plaats van systeem van synthetische drugs, syndru-criminaliteit in plaats van synthetische-drugs-criminaliteit, syndru-criminelen in plaats van synthetische-drugscriminelen enz.) maken wij regelmatig gebruik.

ook andere perspectieven en die beschrijven we: een gezondheidsperspectief (de invloed van synthetische drugs op de volksgezondheid), een economisch perspectief (wat betekenen synthetische drugs en de aanpak daarvan voor de legale economie) en een diplomatiek perspectief (de consequenties van synthetische drugs voor de internationale positie en het internationale imago van Nederland). Al deze invalshoeken zijn van belang en hebben een eigen relevantie, maar onze analyse kiest het opsporingsbelang als vertrekpunt.

Het rapport is geschreven op verzoek van instanties die bij opsporing en vervolging van syndru-criminaliteit betrokken zijn: de Landelijke Recherche (LR), het Openbaar Ministerie (OM) en de Taskforce Brabant-Zeeland (TBZ). Er was een begeleidingscommissie, waarvan de samenstelling in bijlage 5 is weergegeven. De onderzoekers zijn vrij geweest in de opzet en uitwerking van het onderzoek. Het is verricht in onderzoektijd aan de Politieacademie en de Universiteit van Tilburg, zonder directe financiering van derden.

Het onderzoek is grotendeels gebaseerd op documentenanalyse en diepte-interviews; voor de berekeningen van de financiële omzet in de syndru-wereld (hoofdstuk 3) is gebruikgemaakt van brongegevens van Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (FIOD), Douane en Politie. Het onderzoek brengt kritisch in kaart wat er aan informatie en kennis beschikbaar is over de wereld van de synthetische drugs in Nederland en brengt daar samenhang en overzicht in aan; ook signaleert het tekortkomingen en witte vlekken.

De werkzaamheden voor het onderzoek hebben plaatsgevonden in de periode van februari 2017 tot mei 2018. Daarbij is ondersteuning gekregen van personen die op een of andere manier bij de wereld van de synthetische drugs betrokken zijn: bij de Politie, het OM, de FIOD, de Douane, de departementen en andere organisaties, zoals het RIEC Brabant-Zeeland. Met velen van hen hebben wij gesprekken gevoerd en interviews gehad. Ook hebben wij langdurige interviews afgenomen van enkele personen uit de criminele syndru-wereld (vier in totaal, waarvan één persoon meerdere malen). Onder voorwaarde van anonimiteit waren zij bereid hun inzichten in de werking van de criminele syndru-wereld met ons te delen. Die voorwaarde van anonimiteit gold overigens ook voor de meeste mensen uit de legale wereld.

Aan het eind van het boek wordt een overzicht gegeven van de geraadpleegde documenten en literatuur en van de afgenomen interviews.

1.3 Opbouw van de rapportage

Het rapport is gebaseerd op uitgebreide analyse van de geschiedenis en werking van de syndru-wereld. Het schetst de werking van deze wereld via de beschrijving van een fictief (maar realistisch) netwerk in hoofdstuk 2 en geeft een zo zorgvuldig mogelijke taxatie van de financiële omzet ervan in hoofdstuk 3. De twee daarop volgende hoofdstukken hebben een meer historische inslag, waarbij ook relevante conclusies getrokken kunnen worden over de actuele situatie; hoofdstuk 4 geeft een korte geschiedenis van amfetamine en xtc in Nederland (en van de bestrijding daarvan), terwijl hoofdstuk 5 inzoomt op de opkomst van syndru-criminelen in Limburg en Noord-Brabant. Hoofdstuk 6 brengt de nationale en internationale arena's rond de synthetische drugs in beeld, met name het krachtenveld waarin besloten wordt over pogingen tot begrenzing en terugdringing. De hoofdstukken 7 tot en met 11 zijn vervolgens gewijd aan de belangrijkste recente ontwikkelingen in de criminele syndru-wereld. Zij gaan in op de verbreding van de criminele 'top-x' in deze wereld (die breder wordt dan de traditionele syndru-criminelen uit Noord-Brabant en Limburg (hoofdstuk 7)), op het vermogen tot innovatie in de criminele wereld (hoofdstuk 8), op de 'georganiseerde anarchie' in deze wereld waarvoor het barrièremodel met een 'stromenmodel' moet worden aangevuld (hoofdstuk 9), op de kenmerken van deze stromen zelf en de belangrijkste ontwikkelingen daarin (hoofdstuk 10) en op de rol van geweld in de criminele syndru-wereld (hoofdstuk 11). Vervolgens gaan we kort in op het gebruik van xtc en amfetamine in Nederland (hoofdstuk 12, dat is geschreven door medewerkers van het Trimbosinstituut), om in een slothoofdstuk de balans op te maken. Daarna geven we kort de twaalf belangrijkste bevindingen van het onderzoek weer.

Tot slot: natuurlijk beschrijven we in dit boek de geschiedenis en werking van een specifiek crimineel fenomeen. Maar gaandeweg bekroop ons bij het schrijven ook het gevoel dat het meer is dan dat alleen. In zekere zin is het rapport ook een beschrijving van een geschiedenis van Nederland, gezien door de lens van de syndru-productie. Die geschiedenis zegt veel over 'wie wij zijn', wat wezenlijke kenmerken van Nederland zijn, over wat wij belangrijk en toelaatbaar vinden. En zij werpt ook licht op de positie die Nederland inneemt in het internationale krachtenveld. In sommige opzichten is ons land in deze context een klein land, maar er zijn ook activiteiten waar het groot in is – veel groter dan men louter op basis van zijn omvang zou mogen verwachten. Dat geldt bij uitstek voor de handel en productie van synthetische drugs.

2 Een syndru-netwerk in actie

Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een inkijk in de wereld van de productie van synthetische drugs. Hoe worden synthetische drugs geproduceerd? Wie zijn erbij betrokken? Welke goederen en middelen zijn vereist? Hoe werkt het logistieke proces? Welke modus operandi gebruiken syndru-producenten?

Om inzicht, beeld en gevoel bij dit complexe geheel te krijgen, beschrijven we een fictief (maar realistisch) syndru-netwerk. De informatie waarop we ons baseren, komt uit justitiële casus en uit interviews met professionals en respondenten uit het criminele circuit. De cursief afgedrukte citaten zijn afkomstig uit deze interviews.

2.1 De werkwijze van het netwerk

Kees¹ is geboren in Breda en al sinds de jaren negentig een grote speler op de syndru-markt. Zijn vader was van oorsprong een botersmokkelaar die zich later toelegde op het illegaal stoken van alcohol en aan het einde van de jaren zeventig overstapte op de productie van amfetamine. Zo leerde zoon Kees amfetamine produceren. Toen de geestverruimende stof mdma eind jaren tachtig niet alleen heel populair werd maar ook strafbaar, stapte hij in de productie van mdma. Voor een xtc-pil heb je mdma nodig.

Kees heeft het illegale familiekapitaal, de opgebouwde smokkelexpertise en de toegang tot criminele contacten tot zijn beschikking. Deze gebruikt hij om alle stappen van het produceren en verhandelen van amfetamine en mdma in handen te krijgen. Dus alles, van het invoeren van chemicaliën tot het produceren van synthetische drugs en het verhandelen ervan. In Nederland heeft hij verschillende amfetamine- en mdma-labs onder zijn hoede.

‘De criminele ondernemers zijn vooral actief in Zuid-Nederland en houden zich dagdagelijks bezig met logistieke processen. Ze zijn gedurende de godganse dag bezig met het in stand houden van hun criminele onderneming: het regelen van financiën, de juiste uitvoerder zoeken etc. (...) De daadwerkelijke activiteiten vinden plaats ver van hen vandaan, waardoor ze ongrijpbaar zijn.’

1 Aan het einde van dit hoofdstuk is een overzicht weergegeven van personen en de rol die zij vervullen in het drugsnetwerk.

Export

Kees verkoopt wel wat van zijn spullen in Nederland, maar de export naar het buitenland is het meest lucratief. Hij doet zaken met drugscriminelen uit Spanje, Amerika, Engeland en Australië, hoewel hij nauwelijks een woord over de grens spreekt. Meestal gebruikt hij tussenpersonen, maar soms heeft hij ook rechtstreeks contact. Exporteren is een omvangrijk en ingewikkeld logistiek proces, waarvoor Kees met vele anderen samenwerkt, maar hij is de spin in het web. Kees heeft een voorkeur voor mdma, omdat de winstmarges veel hoger liggen dan bij amfetamine. Maar hij maakt ook amfetamine op grote schaal.

Het proces begint met het invoeren van chemicaliën uit bronlanden als China of Polen en het kopen van ketels en andere hardware. Dan volgt het zoeken en inrichten van locaties en het inhuren van koks voor de drugsproductie. De afsluiting wordt gevormd door het lozen of dumpen van drugsafval en natuurlijk het verkopen van de producten aan nationale of internationale afnemers.

We nemen twee voorbeelden uit de zaken van Kees: een bestelling xtc-pillen en een amfetamine-order.

John, drugshandelaar en zakenrelatie uit Australië, wil graag twee miljoen xtc-pillen. Bestellingen uit Australië zijn enorm winstgevend, want de productiekosten bedragen in Nederland € 0,20 per pil en de Australische gebruiker betaalt er ongeveer 27 Australische dollar voor. Hoeveel daarvan in Kees zijn zakken vloeit, houdt hij strikt geheim. Hij krijgt niet alleen de af-labprijs (€ 0,60), maar – als spin in het web – ook een onbekend bedrag voor organisatie en transport.

Ook James, een bekende uit Engeland, doet een beroep op Kees. Binnen afzienbare tijd wil hij beschikken over 200 liter amfetamineolie. De af-labprijs – dat wil zeggen de prijs voor de drugs direct nadat ze in de labs geproduceerd zijn – bedraagt in eerste instantie € 240.000, maar ook hier krijgt Kees een groter bedrag, ook al omdat er haast bij is.

‘Hoe beslis je wat je produceert? Dat hangt af van de vraag uit het buitenland: van Engeland, Australië, Amerika, Spanje.’

‘Alles is gebaseerd op vraag. Het is niet zo dat er ergens een grote stash is waar ze jaar na jaar pillen opslaan in afwachting van.’

Nu de afspraken staan, dient Kees een aantal zaken aan elkaar te knopen. De productie van mdma kan hij direct in gang zetten. Via zijn netwerk kan

Kees aan de grondstoffen komen en Hans, de neef van zijn vrouw, is zijn chef-kok, die tevens voor een productielocatie zorgt. Hans werkte tot een paar jaar geleden bij een chemisch bedrijf op een groot industrieterrein in Limburg. Hij heeft een mbo-opleiding chemie en procestechniek gevolgd. Na zijn scheiding raakte hij financieel aan de grond. Kees heeft Hans toen geholpen. Niet zonder eigenbelang, want voor het produceren van mdma is, anders dan bij amfetamine, enige expertise vereist om het proces nauwkeurig uit te voeren en geen chemicaliën te verspillen. Daar kan hij de chemische ervaring van Hans goed bij gebruiken.

Voor het produceren van amfetamine heeft Kees een andere rechterhand. Dat is David, die voor hem de koks, de locaties en de grondstoffen regelt. Tot voor kort was Johan zijn chef-kok voor de productie van amfetamine, maar die is om het leven gekomen, samen met een hulpkok. Een van beiden heeft in het lab een sigaret opgestoken, waardoor het is ontploft. Ze waren prutsers; dat komt wel vaker voor in deze business.

David komt via criminele contacten uit bij de koks Dobry en Marcin. Zij worden regelmatig ingehuurd door criminele groeperingen om amfetamine te produceren. Dat is overigens niet zo heel ingewikkeld. David heeft dan wel geen vertrouwensband met Dobry en Marcin, maar nood breekt wet. Polen staan bij David bekend om hun hoge arbeidsethos en discretie. Bovendien ‘verzorgt’ Martin – een bokser met een geweldsreputatie, tevens lid van een criminele motorbende – de controle op de nieuwe koks.

‘Xtc is een moeilijk proces wat je niet zomaar kan leren, daar heb je echt laboranten voor nodig. Dat kun je zelf niet zomaar, dat is geen amfetamine opkloppen. Dat is laborantenwerk, met verschillende productiefasen.’

‘Er zijn slordige koks, goede koks, prutsers en geen prutsers. De variatie is enorm. De recepten zijn vaste verhoudingen. De opbrengst zal niet altijd bij iedereen even hoog zijn. Koks weten over het algemeen de verhouding wat betreft chemicaliën, maar sommige koken niet lang genoeg, ze knoeien, laten de olie niet goed uitzakken bij het wassen, waardoor ze de helft weggooien.’

Werking synthetische drugs

Hans moet voor de grote mdma-bestelling uit Australië twee hulpkoks – Ad en Chiel – volledig opleiden. Geen van beiden heeft ooit een diploma behaald, ze hebben tal van antecedenten op hun naam staan en Ad heeft een drugsverslaving. Het is een uitdaging om hen het produceren van mdma aan te leren, maar voor die inspanningen krijgt Hans wel een deel van de productie-opbrengst.

'Er dienen mensen beschikbaar te zijn die weten hoe het werkt en die kunnen anderen weer opleiden. Soms treffen we ook op een bierviltje de stappen van het productieproces aan.'

'Hij leerde aan jonge mannekes hoe ze moesten gaan draaien en dan kreeg hij 30 procent.'

Bij de start van de mdma-cursus legt Hans zo simpel mogelijk aan zijn twee leerlingen uit hoe mdma werkt en welke functies de verschillende chemicaliën hebben.² Zijn aspiranten, alle twee woonachtig in Limburg, zijn groot fan van de voetbalclub Roda JC. Hans spitst zijn voorbeeld hierop toe, dan begripen ze het wellicht beter.

Stel, Roda JC wordt landskampioen! De fans ervaren dan een intens geluksgevoel en dat is op zichzelf een natuurlijk proces. Vanuit het beloningscentrum in je hersenen gaat er een signaal via je zenuwcellen naar je ruggenmerg. Die signalen worden doorgegeven via zogenoemde neurotransmitters, de boodschappers van de hersenen. Deze boodschappers zijn onder meer adrenaline, dopamine en serotonine. Als zij vrijkomen, geeft dat een bepaalde prikkel aan de hersenen. Deze prikkel past als een sleutel in het slot van het beloningsstelsel van de hersenen. Het slot klikt en je krijgt een gelukzalig gevoel.

Als Roda JC geen landskampioen wordt en je toch een vergelijkbaar geluksgevoel wilt oproepen, dan kun je een kunstmatig product gebruiken. Dat product moet lijken op de sleutel die in het slot van het beloningsstelsel in je hersenen past. Bij mdma zorgen de basisgrondstof pmk en een stikstofgroep samen voor dat gevoel. Pmk zorgt ervoor dat de sleutel past op het slot van het beloningsstelsel in je hersenen. Maar de sleutel klikt dan nog niet, daar is de stikstofgroep voor nodig. Om die te krijgen moeten in het lab aan de basisgrondstof enkele essentiële chemicaliën worden geplakt (de zogenoemde synthese) en dat vormt samen de stikstofgroep die zorgt voor de klik van de sleutel in de hersenen. De deur naar het beloningsstelsel gaat open en dat leidt tot het vrijkomen van neurotransmitters. Het geluksgevoel ontstaat.

Ad en Chiel knikken braaf na deze uitleg; misschien dat ze het snappen, maar zeker is het niet. Wat ze in ieder geval onthouden, is dat er voor de productie van xtc een synthese nodig is tussen twee soorten stoffen: een basisgrondstof en een essentiële chemicalie.

2 Een meer technische uitleg volgt in hoofdstuk 12.

De stoffen die vereist zijn voor het produceren van synthetische drugs verschillen naargelang het eindproduct. De basisgrondstof wordt een precursor genoemd. Essentiële chemicaliën zijn stoffen die tijdens de synthese gekoppeld worden aan de precursor. Daarnaast zijn tijdens het productieproces nog 'overige' chemicaliën nodig, zoals oplosmiddelen en zuren, die de verschillende productiestappen mogelijk maken. Deze chemicaliën zijn makkelijker verkrijgbaar en ook vervangbaar.

Tabel 2.1 Benodigde chemicaliën voor mdma en amfetamine

precursor + essentiële chemicalie = eindproduct
pmk + monomethylamine = mdma
bmk + formamide = amfetamine

De precursor voor mdma is pmk en voor amfetamine is dit bmk. Bmk heeft een aantal legale toepassingen en is bijvoorbeeld een grondstof voor de productie van rattengif en etherische olie. Dit geldt in mindere mate voor pmk. Wereldwijd hebben slechts enkele universiteiten behoefte aan minieme hoeveelheden pmk voor onderzoeksdoeleinden en daarnaast bestaat er een toepassing in de parfumindustrie. Verder heeft de stof geen legale toepassing. De productie van pmk en bmk vindt plaats in chemische bedrijven in China en voorheen in Rusland. Ze zijn vanwege hun gevoeligheid voor misbruik opgenomen op de lijst van geregistreerde stoffen.³ Dit betekent dat het in bezit hebben en het in de legale handel brengen van deze stoffen aan strikte regels zijn verbonden.⁴

Kees weet nog goed dat rondom bmk en pmk in China en in Rusland, twee belangrijke bronlanden, rond 2007 en 2008 ineens veel strenger gecontroleerd werd. De effecten daarvan werden in de volgende jaren merkbaar: een tijd lang was er schaarste aan basisgrondstoffen en dat heeft hem veel geld gekost. Zonder deze precursoren is de productie van amfetamine of mdma onmogelijk en er was dan ook sprake van een serieuze dip in de productie, met name in die van xtc.

Nederlandse criminelen zijn niet voor één gat te vangen, ook Kees niet. Al snel kon hij in samenwerking met Chinese contactpersonen aan pre-precursoren komen. Een pre-precursor is de voorliggende stof van een precursor, die met toevoeging van zuur eenvoudig omgezet kan worden in de precursor zelf:

3 In hoofdstuk 4 wordt hier uitgebreid op ingegaan.

4 Met het 'in de handel brengen' wordt het volgende bedoeld: productie, opslag, verwerking, distributie, handelsbemiddeling en ook invoer en uitvoer (Douane, 2018).

Deze ontdekking heeft grote consequenties. Er ontstaat een extra stap in het productieproces, de zogenoemde conversiestap, waarbij grote hoeveelheden afval worden geproduceerd. Bovendien zijn pre-precursoren veel goedkoper dan de oorspronkelijke precursoren, waardoor de winstgevendheid van de illegale drugsproductie alleen maar toeneemt. Ze zijn bijna onbeperkt beschikbaar, waardoor de schaarste aan precursoren zo goed als voorbij is. En al die nieuwe stoffen – er zijn talloze mogelijkheden – zijn voor de autoriteiten weer moeilijker te controleren dan de ‘oude’ stoffen pmk en bmk. Na een paar jaar is de productie dan ook weer terug op het niveau van weleer – misschien zelfs wel hoger – en wordt er nog meer geld verdiend, ook door Kees. Een nieuw specialisme doet zijn intrede: criminelen die zich uitsluitend toespitsen op het importeren en omzetten van pre-precursoren.

‘Er waren een paar slimme jongens en die dachten we gaan van apan (de pre-precursor) bmk maken met de Chinezen. Eén begint ermee en een half jaar later heeft iedereen dat door en die gaan zelf de pre-precursoren bestellen. Misschien is het wel een keer in de pers naar voren gekomen of ze spreken elkaar in het huis van bewaring.’

‘We realiseerden ons niet dat dit grote gevolgen zou gaan hebben voor de productie van onder meer xtc en amfetamine. De substituten en vervangers voor bmk en pmk hebben het probleem alleen maar groter gemaakt. Er zijn nu extra stappen toegevoegd aan het productieproces.’

Voor Kees betekent deze ontwikkeling dat hij zijn lab-activiteiten kan professionaliseren. Hij kan goedkoper inkopen en dus meer produceren. Zijn labs gaan er beter verzorgd uitzien. Van de ‘armoedige afwerkplekken’ die je wel eens op tv ziet, is bij hem geen sprake meer. Wel ontstaat er meer concurrentie van producenten in kleine labs die hun spullen via internet in China bestellen en hun producten soms onder de prijs op de markt aanbieden. Daar heeft Kees inmiddels soms wel last van: zpp'ers of kamikazepiloten noemt hij deze mensen smalend.

2.2 De voorbereidingen: chemicaliën, hardware en locaties

Verwerven chemicaliën voor amfetamine

Voor bmk, de grondstof die hij nodig heeft voor amfetamine, kan Kees de draad al snel weer oppakken, want er wordt massaal apan uit China gehaald. Deze pre-precursor wordt in Nederland in bmk omgezet en dat is buitengewoon winstgevend. Als apan in 2013 een gecontroleerde stof wordt, is de

opvolger al ontwikkeld. Dat is apaa⁵ en wijkt voldoende van zijn voorganger af om scheikundig en juridisch een nieuwe stof te zijn.

Kees gaat nu dus apaa invoeren vanuit China. Zijn rechterhand David staat in contact met Andrezej die een chemicaliënlijn vanuit Polen runt. Hij heeft daar een schoonmaakmiddelenbedrijf als dekmantel. Daardoor kan hij gemakkelijk apaa bestellen in China, ook al heeft die stof geen legale toepassing. Twee vrienden van Andrezej – Janik en Wiktor – vervullen een logistieke functie. Zij vervoeren apaa vanuit Polen naar Nederland in een busje, want er vindt geen grenscontrole plaats tussen landen die zijn aangesloten bij het Schengenverdrag. Vlak over de grens, bij Groesbeek, heeft Andrezej een opslaglocatie van apaa.

‘Een deel van de chemicaliën is natuurlijk gereguleerd en staat in de Wet voorkoming misbruik chemicaliën (Wvmc). Dan moet je als crimineel een beroep doen op je netwerk in België, Polen, Bulgarije. Apaa is niet gereguleerd en dat bestellen ze dan vanuit Bulgarije in bulken in China. In Polen worden heel veel chemicaliën gekocht. Er zijn zat bedrijven die leveren.’

‘Er bleek een Pool een chemicaliënlijn op te hebben gezet vanuit Polen. Hij is chemicaliënhandelaar. Hij had ook een opslagplaats. Hij bestelt chemicaliën bij een legaal bedrijf met behulp van een illegaal tussenbedrijf of tussenpersoon. Hij vervoerde de chemicaliën gewoon met busjes uit Polen.’

Verwerven chemicaliën voor mdma

Voor het verkrijgen van pmk, de precursor van mdma, heeft Kees een lijntje lopen met Jules. Dit is een handelaar in pre-precursoren uit België die handelt in pmk-glycidaat, de poedervorm van pmk. Hiervoor vliegt Jules regelmatig op en neer naar Hongkong, waar hij contact heeft met omgekochte medewerkers van Chinese bedrijven. Met behulp van valse papieren regelt Jules het transport van pmk-glycidaat vanuit China naar de haven in Antwerpen. Op de verpakking van de pre-precursor staat dan bijvoorbeeld waspoeder; dit heet *mislabeleing*. Jules coördineert het transport van de pre-precursor van de haven van Antwerpen naar Nederland. Hij huurt als chauffeurs jonge jongens uit zijn buurt in, die wel een zakcentje kunnen gebruiken. Zij krijgen per WhatsApp door waar ze een busje, met valse kentekenplaten, kunnen ophalen en waar de sleutel ligt.

5 Apaa is een ‘niet-geregistreerde stof’. Dit houdt in dat het in de wet- en regelgeving niet is geregistreerd als stof ten behoeve van de drugsproductie. Het is echter wel bekend dat de stof wordt gebruikt in het productieproces van drugs, vandaar de naam niet-geregistreerde stof.

'De chauffeur weet alleen maar waar hij het moet afleveren, maar hij weet vermoedelijk niet voor welke organisatie hij rijdt. Zelfs is het de vraag of hij weet wat hij rijdt.'

Naast de precursoren zijn (essentiële en overige) chemicaliën nodig, zoals monomethylamine en methanol. Deze stoffen hebben veelal (ook) een legale toepassing. Wim is een criminele relatie van Kees en heeft een nagelgroot-handel in Tilburg, die hij gebruikt als dekmantel om aceton in te voeren vanuit een chemische fabriek in België. Voor het vervoer van de aceton zet Wim twee kruimelcriminelen – André en Stijn – in.

'Niks is zwart-wit in deze wereld. Soms koopt een kok rechtstreeks chemicaliën, soms via een tussenpersoon. Er zijn allerlei verschillende mogelijkheden. Soms worden ze in China besteld.'

Hardware

Hardware zijn ketels, vriezers, jerrycans en andere zaken die nodig zijn voor het productieproces. Een deel van deze apparatuur is gemakkelijk verkrijgbaar op de legale markt, zoals ovens, haarföhnen, diepvriezers, keukenmachines, jerrycans en emmers. Hans, de chef-kok van Kees, geeft Ad en Chiel opdracht om deze spullen in te kopen.

'Ze moeten alles kopen in de bovenwereld. Legale ondernemers verdienen er allemaal aan. Afvalbakken, chemicaliën, gasflessen, weegschalen. Alles wordt gekocht. Alle mensen die het leveren zijn facilitators, de meesten onbewust.'

Het kopen van apparatuur die enkel te gebruiken is voor de productie van synthetische drugs vergt meer inspanningen. Criminelen zijn hiervoor afhankelijk van vakmannen die in staat zijn glaswerk en ketels te fabriceren. Kees heeft een ketelbouwer – Vincent – voor zijn karretje weten te spannen. Vincent is eigenaar van een ketelinstallatiebedrijf in Best en was niet te beroerd om voor een fors bedrag eenmalig één ketel te bouwen, die contant kon worden afgerekend. Hij dacht tenminste dat het eenmalig was, maar onder druk van Martin (de bokser en lid van een criminele motorbende) is Vincent ongewild onderdeel van het criminele netwerk van Kees geworden. Hij heeft ondertussen al een aantal ketels gebouwd.

'Ik denk dat hij een beetje onder druk is gezet. Het was een bonafide bedrijf. Het was te vinden op internet en het zag er keurig normaal uit. Technische mensen geven aan dat het echt wel een vakman is. Hij doet het netjes. Strakke hand. Waarom liet hij zich in met dit soort lieden en opdrachten?'

‘In een stad was ook een ketelbouwer actief. In zijn vriendenkring werden mensen zwaar mishandeld om hem onder druk te zetten. Zijn handen hebben criminelen natuurlijk nodig. Hij wilde er uitstappen, want hij was gepakt.’

Er zijn machines nodig voor het tableteren van xtc-pillen, maar die zijn eenvoudig aan te schaffen. Hans kan zo’n machine zelf bestellen in China, maar het is minder risicovol om het via een aanbieder in Nederland te regelen. Hij plaatst een bestelling bij ene Noud, die met zijn bedrijf tableteermachines invoert vanuit China. Die Noud heeft een tijd geleden ontdekt dat het legaal is om tableteermachines te verkopen in Nederland en dat er flink vraag naar is door schimmige figuren.

‘De tableteermachines vanuit China worden met name gebruikt in het illegale circuit. Bedrijven uit de farmaceutische industrie kopen geen tableteermachines in China. Het is dus een aparte lijn ten behoeve van de synthetische drugsproductie.’

‘We zien tableteermachines in allerlei soorten en maten. We zien een tendens dat ze steeds groter worden.’

Locaties regelen: opslag en labs

Voor de productie van amfetamine is een lab ingericht in een schuur op een boerenbedrijf in Ooij, bij Nijmegen. Het amfetamine-lab wordt na iedere productie ontmanteld. Kostbare hardware zoals ketels zijn opgeslagen in Malden in de schuur van Bas, de broer van de overleden Johan. Het conversielab, waar apaa wordt omgezet in bmk, is gevestigd in een pand op een bedrijventerrein in Wijchen. Het staat op naam van Slawomir, de buurman van Andrezej. Dobry en Marcin, hulpkoks voor amfetamine, halen de hardware en chemicaliën op.

‘We vinden weleens stashes voor de productie, zoals glasbollen en dergelijke. Die zijn vaak van chef-koks. Zij slaan spullen op en als er een vraag is om te produceren, dan halen ze de spullen uit de opslag, huren een schuur en dan bouwen ze het op.’

Voor de productie van mdma zoekt Martin een geschikte locatie. In principe kan zo’n lab overal worden ingericht. Criminelen prefereren dunbevolkte gebieden, zoals bedrijventerreinen of boerenbedrijven, vanwege de sterke anisgeur die onvermijdelijk ontstaat bij het productieproces. Hoewel niet alle boeren even bereidwillig zijn, weet Martin altijd wel een boer te overtuigen, desnoods met enige druk. Boeren hebben het financieel zwaar en zijn vatbaar voor het geld van drugscriminelen. Voor het lab van Kees heeft Martin een

oude schuur op een boerenerf in Lomm, in de buurt van Venlo, geregeld; boer René heeft al vaker meegewerkt.

‘Er zit natuurlijk een geweldspiraal onder. De geweldspiraal is de afgelopen jaren wel steeds sterker en sterker geworden. Er rijden een paar keer van die motorgangs langzaam langs je huis, dan gaat die boer echt niks meer vertellen. Sommige boeren willen profiteren van een leegstaand pand en geld verdienen. Op het moment dat jij verzet toont, gaan zij meteen over op bedreigen. Boeren denken: “misschien gaan ze over drie maanden weer weg en dan houd ik mijn mond wel.”’

‘Mensen denken snel geld te verdienen zonder al te veel vragen te stellen en komen dan in een soort klem terecht waar ze niet meer uit kunnen stappen, al zouden ze dat willen.’

Ad en Chiel, hulpkoks voor mdma, bewaren de chemicaliën en hardware in hun huis. Jules, de precursorenhandelaar, heeft in een gehuurde garagebox pmk-glycidaat opgeslagen en zet het daar ter plekke om naar pmk. Hans en zijn uitvoerders maken het mdma-lab in Lomm gereed. Aangezien precursoren het meest kostbaar zijn, worden deze pas vlak voor de start van het productieproces opgehaald uit het conversielab.

‘In de labs of in stashes vinden we een overdaad aan materiaal, reserve-materiaal, overige en essentiële chemicaliën. Dat staat altijd klaar en dan pas komt de precursor binnen, omdat dat het duurste product is.’

‘In het lab is alles aanwezig wat je nodig hebt. Net als bij een kok, als hij een gerecht gaat maken. Hij zet alleen op tafel wat hij nodig heeft en de rest zit in de koelkast of de voorraadkast, of in de vriezer. Criminelen doen dat ook in het kader van risicospreiding. Ze brengen als laatste de grondstoffen naar binnen, vlak voor het productieproces. Ze slaan eten in voor een paar dagen en de telefoons gaan uit.’

De productielabs zijn voorzien van een dekmantel om toevallige passanten te misleiden. Op het eerste gezicht lijkt het alsof de schuur is verhuurd aan bijvoorbeeld een bouwbedrijf, autobedrijf of caravanverhuurder. Soms bouwen criminelen labs achter dubbele wanden. Er zijn tal van mogelijkheden voor afscherming. Het amfetamine-lab in Ooij is voorzien van een nep-decor van caravans. Boer René heeft het mdma-lab afgeschermd door schotten te plaatsen.

‘Als ze een loods huren, zetten ze er zelf nog een roldeur in, zodat ze er snel uit kunnen. Dan ben je uit het zicht. De voorkant is altijd ingericht met een

nep-decor. Laatst hadden we er een in Limburg, waar je bij binnenkomst allerlei gordijnstalen zag. Het gaat erom dat als een buitenstaander naar binnen kijkt, de eerste indruk is dat het een legaal bedrijf is. Ze doen altijd wel iets aan de voorkant.'

2.3 De productie

Productiestappen: mdma

Joost is voor de productie van mdma gespecialiseerd in de methode *reductieve aminering*.⁶ Het productieproces bestaat uit een aantal stappen. Allereerst het *synthetiseren*. Dit is het creëren van een chemische verbinding tussen de precursor pmk en de essentiële chemicalie monomethylamine. De synthese vindt in één reactieketel plaats. In de ketel met pmk en monomethylamine wordt een tussenproduct gevormd door een oplosmiddel (bijvoorbeeld methanol) toe te voegen. Vervolgens moet er een *reductie* plaatsvinden met waterstofgas en een katalysator (bijvoorbeeld natriumboorhydride). Het reductiemiddel reduceert het tussenproduct tot mdma.

Na de synthese wordt de gevormde mdma nog *gedestilleerd*. Het mengsel bestaat namelijk niet alleen uit mdma, maar ook uit de overgebleven essentiële chemicalie (monomethylamine) en het oplosmiddel methanol. Destillatie is een techniek om door middel van verdamping stoffen te scheiden. Bij een bepaalde temperatuur verdampen de stoffen monomethylamine en methanol uit de mdma. Er blijft een donkerbruine olieachtige vloeistof over.

Deze vloeistof, de mdma-base genoemd, moet worden omgezet in zout. Deze productiestap heet *kristallisatie*. De base wordt in dit proces samengevoegd met een zuur (zoutzuur). Eerst wordt de donkerbruine olieachtige vloeistof verdund met een oplosmiddel (aceton). Daarna wordt er zoutzuur aan het mengsel toegevoegd. Het resultaat is zout dat slecht oplosbaar is en uitkristalliseert. Het kristallisatieproces heeft vaak plaats in een vriezer, omdat bij een lagere temperatuur het mengsel beter kristalliseert. Dit levert een hoger rendement op.

De volgende stap is *filtratie*. Dit is een methode om de zuivere kristallen (mdma) te scheiden van de overige chemicalie (zoutzuur). Joost gebruikt hiervoor een zogenoemde Buchnertrechter, voorzien van filtreerpapier. Filtratie kan ook op andere manieren plaatsvinden, bijvoorbeeld met theedoeken.

⁶ Amfetamine en mdma kunnen op diverse manieren worden geproduceerd. De synthese die criminelen gebruiken, bepaalt welke grondstoffen noodzakelijk zijn.

Wat overblijft zijn vochtige kristallen. Joost legt deze te *drogen* op een grondzeil. De laatste stap in het proces is het *vergruizen* van de gedroogde kristallen, waardoor de aanzienlijke klompen mdma tot fijner poeder worden verkleind. Joost gebruikt hiervoor keukenapparatuur zoals een ijsvergruizer.

'Ze hebben wel voorraden. Vanwege pakkansen willen ze natuurlijk wel zorgen dat ze niet meteen droogliggen. De voorraad tref je niet in een lab aan. Zodra de drugs klaar zijn, worden ze weggehaald. Het ophalen of wegbrengen vindt gescheiden plaats. Ze weten dat ook van elkaar niet eens. Je kunt beter een basisgrondstof voorraad hebben dan een pillen voorraad.'

Mdma in poedervorm is klaar voor gebruik. Het draaien van pillen is de laatste stap. Kees beschikt over een tabletteerlocatie. Op de eerste etage van een garagebedrijf, op een bedrijventerrein in Etten-Leur, staan drie tabletteermachines. De ruimte is geïsoleerd, omdat het slaan van pillen veel geluid maakt. Luuk en Frenk zijn bekende en gewilde pillendraaiers. Het is een vaardigheid die zij tot kunst hebben verheven. Overdag werken zij in de garage, in de nachtelijke uren bedienen zij de tabletteermachines.

'Het tabletteren heeft meestal weer op een andere locatie plaats. Daar zijn twee redenen voor. Ten eerste risicospreiding en ten tweede moeten ze het tabletteren zo droog mogelijk doen en labs zijn nooit droog. Hoe meer vocht je in een tablet krijgt, hoe slechter de kwaliteit.'

In een betonmolen *mixen* Luuk en Frenk het mdma-poeder met tabletteerhulpstoffen (zoals microcellulose, een bindmiddel dat ook in de legale tablettenwereld veel wordt gebruikt). Door toevoeging van deze stoffen krijgt het poeder een vaste substantie. Ook voegt Frenk rode kleurstof toe aan het mengsel, omdat John rode xtc-pillen heeft besteld. Na het mixen is het mengsel gereed voor *tabletteren*. In afgewogen hoeveelheden laat Frenk het mengsel in de tabletteermachines glijden. De machines slaan 40.000 pillen per uur. Het mengsel is goed voor twee miljoen pillen. Luuk en Frenk draaien de door Kees gevraagde hoeveelheid xtc-pillen. Desgewenst slaan ze er ook een bepaald beeldmerk in. Lange tijd waren het Mitsubishi- en het Rolling Stones-logo (met die tong) erg populair, maar laatst kregen ze een verzoek om een Trump-portret in hun pillen te slaan. Daar draaien ze hun hand niet voor om, als een passende mal wordt aangeleverd. Tot slot *verpakken* ze met behulp van een vacuümsealmachine de xtc-pillen in plastic sealzakken. De pillen zijn nu klaar en kunnen worden geleverd aan de koper: John.

'Tabletteren is wel redelijk specialistisch. Het zijn ongeveer zeven stoffen die in de juiste verhouding moeten worden gemengd. Als je alles bij elkaar gaat doen, kan je het wel mengen, maar als je het dan in de vulmond gooit, die trilt want

het is een mechanisch proces, dan ga je scheiding krijgen net als bij een centrifuge. De grote deeltjes gaan naar de zijkant en de kleine deeltjes naar binnen. Het gevolg is dat je tabletten krijgt van hele verschillende verhoudingen, dus tabletten van 80 milligram of 120 milligram. Of je krijgt tabletten die heel slecht binden of te hard worden.'

Productiestappen: amfetamine

In het conversielab in Wijchen is de apaa omgezet naar bmk, de precursor van amfetamine. De bmk is door Marcin getransporteerd naar de lablocatie in Ooij. Nadat de hardware is opgehaald uit de schuur van Bas en het amfetaminelab in Ooij weer volledig gebruiksklaar is gemaakt, begint het productieproces. Dobry en Marcin gaan slordiger te werk dan Joost. Ze hebben geen chemische achtergrond. Met behulp van een YouTube-filmpje voeren ze per productiestap de vereiste handelingen uit.

De *leuckartsynthese* bestaat uit twee kookstappen. De eerste stap is het koken van de precursor bmk en de essentiële chemicalie formamide, plus het toevoegen van mierenzuur. Dobry en Marcin verwarmen het mengsel. Hieruit ontstaat het tussenproduct N-formylamfetamine. Daarna wassen zij dat tussenproduct in een scheitrechter, de zogenoemde was-stap. Bij de tweede kookstap wordt het tussenproduct omgezet in amfetamine door het te verwarmen met zoutzuur.

Na de synthese is scheiding noodzakelijk. Dobry en Marcin zuiveren het mengsel met natronloog (caustic soda). Daarna vindt – net zoals bij mdma – het destilleren plaats. Er blijft een olieachtige vloeistof over, de zogenoemde amfetamineolie.

Criminelen verhandelen deze amfetamineolie onderling. Zoals afgesproken gaat er 200 liter van dit goedje naar James. Op een locatie net buiten Manchester voert hij de laatste stappen uit. De amfetamineolie zet James om naar een vaste stof door het te vermengen met zwavelzuur, de kristallisatiefase. Hij gooit er echter te veel bij, waardoor de verhouding niet klopt en een deel van de amfetamine roze uitslaat. Aanbranden heet dit in het criminele circuit. James denkt dat het aangebrande deel is mislukt en gooit dit weg (niet wetende dat het 'aanbranden' te herstellen is). Na deze kristallisatiestap mengt hij het overgebleven spul met cafeïne. Dit heet *versnijden*. De omvang van het eindproduct neemt toe, maar op deze manier bevat het minder zuivere amfetamine. Dit levert James enorme winsten op.

2.4 De nasleep: opruimen en distributie

Drugsafval

Bij de productiestappen van synthetische drugs ontstaat restafval. Met name het omzetten van pre-precursoren tot precursor – de conversiestap – veroorzaakt veel chemisch afval. De precieze hoeveelheid afval is afhankelijk van de gebruikte chemicaliën, de expertise van de koks, de kwaliteit van het productieproces en de productiemethode (Schoenmakers e.a., 2017). Sommige koks verknoeien chemicaliën, waardoor er meer afval ontstaat en de drugsopbrengst lager is. Dit geldt onder meer voor Dobry en Marcin. Zij hebben weinig ervaring en chemische kennis. Joost gaat secuurder te werk. Hij is een vakman die het afval tot een minimum probeert te reduceren.

‘De opbrengst zal niet bij iedereen even hoog zijn, maar de verhoudingen liggen wat betreft chemicaliën strak. De juiste hoeveelheden doen ze bij elkaar, alleen ze koken het niet altijd lang genoeg en dan is de opbrengst bijvoorbeeld maar vier liter. Terwijl, als een goede kok kookt, er vijf liter overblijft. Ondertussen zijn wel dezelfde hoeveelheden chemicaliën ingezet of er is geknoeid en er valt een deel van de chemicaliën weg.’

Het chemisch afval dienen criminelen kwijt te raken. Hiervoor zijn talloze methoden. Zij kunnen het vloeibare afval in een verpakking – vaten, jerrycans – ergens achterlaten; dit wordt dumpen genoemd. Of ze lozen het vloeibare drugsafval in de gierkelder van een boerderij of in het riool. Het dumpen van drugsafval is zichtbaarder dan lozen. Zygmunt, een neef van Dobry, aanvaardt de klus om het drugsafval te dumpen. Hij steelt een vrachtwagen, haalt jerrycans met drugsafval op uit het lab in Ooij, rijdt richting Arnhem en laat de vrachtwagen achter op een parkeerplaats. Joost pakt het professioneler aan. Hij geeft Chiel opdracht een busje te huren en vol te laden met drugsafval. Vervolgens rijdt hij naar een autowasstraat en loost het afval tijdens een auto-wasbeurt.

‘Er zijn allerlei ontwikkelingen gaande waarbij ze kunnen produceren zonder heel veel afval te creëren. Ze blijven het proces optimaliseren.’

Labs: inactief of ontdekt

Na het voltooiën van een productieproces hebben criminelen verschillende opties. Joost is geroutineerd in het op- en afbouwen van een lab. Na de productie van mdma laat hij zijn hulpkoks Ad en Chiel het lab grondig schoonmaken. Indien de politie het lab ontdekt, kunnen ze geen enkel spoor vinden. Waardevolle hardware slaat Joost op in een garagebox. Zodra Kees opdracht geeft voor een nieuwe bestelling mdma, gaan Joost, Ad en Chiel weer aan de slag.

De werkwijze van Dobry en Marcin is minder professioneel. Het drugsafval is opgeruimd, maar hun amfetamine-lab is een grote chaos. Het is smerig, het stinkt en het is vochtig. Blootstelling aan chemicaliën is levensgevaarlijk. Drugslabs kunnen door tal van personen worden gevonden, zoals boswachters, handhavers, politieambtenaren of burgers. Het lab van Dobry en Marcin wordt bij toeval ontdekt. Op de verjaardag van de dochter van de boer loopt een kennis uit het dorp langs de schuur. Hij ruikt een vreemde geur, heeft er al eens vreemde figuren gezien en begrijpt dat er een lab zit. Hij zegt niks tegen de boerenfamilie, maar doet een Meld Misdaad Anoniem-melding die bij de politie terechtkomt. De politie rolt het lab op.

‘Het gaat soms fout. Bij brand kunnen levensgevaarlijke stoffen vrijkomen. Recent werd er midden in een woonwijk 3.000 liter chemicaliën aangetroffen. Het pand was echt levensgevaarlijk. Als daar een vonkje was geweest, dan was het hele woonblok weggevaagd.’

Het distributieproces: van lab tot klant

Het distributieproces kent vele mogelijkheden, afhankelijk van onder meer de wensen van de klant en de af te leggen afstand. Als de eindproducten – in dit geval xtc-tabletten en amfetamineolie – klaar zijn, dienen ze binnen afzienbare tijd en zonder ontdekt te worden door de (internationale) autoriteiten, de tussenhandelaren John en James te bereiken. Criminelen zijn creatief als het gaat om smokkelmethodes. Transport gaat via schepen, maar ook vliegtuigen en vrachtwagens worden veelvuldig gebruikt, waarbij allerhande gangbare goederen fungeren als deklading.

‘Er zijn bij de smokkel veel meer partijen betrokken dan je denkt; lui die produceren, lui die eindproducten in loods opslaan, mensen die transporteren, contactpersonen in tussenhavens, contacten van ontvangende landen et cetera. Zeer divers, heel veel schijven en partijen. Probeer maar eens te achterhalen wie wat verdient. Er zijn zoveel mensen bij betrokken.’

De smokkelroute van Kees naar John is een gebaand pad. Tot nu toe zijn ze nog niet gesnapt met deze methode. Ze hebben een inventieve manier om xtc-pillen van Nederland naar Australië te vervoeren. Een vriend van Kees – Barthel – heeft een bedrijf dat tractoren over de hele wereld verkoopt. Hij maakt op verzoek van Kees verborgen ruimtes in deze tractoren en verstopt daarin de xtc-pillen. De oom van John, de Australische boer Jasper, bestelt zo’n tractor bij Barthel. De bestelling wordt per container verscheept naar Australië. Vervolgens stuurt Jasper, na het veiligstellen van de xtc-pillen, de tractor weer terug naar Nederland, omdat die zogenaamd niet voldoet aan de kwalificaties. Het geld voor Kees en zijn kompanen verstopt hij in de tractor.

Kees en James hebben met Martin afgesproken dat hij de smokkel van amfetamineolie naar Engeland verzorgt. Kees maakt graag gebruik van de service van Martin. Ook al omdat Martin connecties heeft om eventuele drugstekorten van de bestelling aan te vullen. In dit geval komt dat goed uit, aangezien Dobry en Marcin te weinig amfetamineolie hebben geproduceerd. Martin weet, via zijn motorgang, aan de resterende hoeveelheid te komen. De motorgang van Martin heeft speciaal voor de smokkel van drugs een transportbedrijf opgericht in Tilburg. Hij transporteert naast amfetamine ook cocaïne, heroïne en cannabis, zogenaemde cocktailpartijen. Henk en Sjaak – nieuwe leden van de motorgang – vervoeren in een vrachtwagen de amfetamineolie, in tomatenblikken, via de kanaaltunnel naar het lab van James, nabij Manchester. Zodra James zeker weet dat de partij amfetamineolie binnen is, regelt hij via Morris de betaling aan Martin en Kees. Morris weet cash geld om te zetten in giraal geld, met een Hawala-circuit (ook wel *underground-banking* genoemd) dat via Dubai loopt. Uiteindelijk krijgen Martin en Kees giraal geld tot hun beschikking, dat zij verdiend hebben met de productie van amfetamine. Met dat girale geld kunnen zij weer allerlei dingen doen: er goed van leven (maar niet te opzichtig), witwassen, beleggen in vastgoed, investeren in het buitenland of nieuwe drugstransacties financieren. Langzaam maar zeker dringen zij ook door tot de wereld van de cocaïnehandel.

‘Een groot deel van de geldbeweging van een van de kopstukken van de motorclub gaat via Dubai. Er is een Hawala-circuit waarbij de opbrengst cash wordt ingebracht. De opbrengst wordt van cash naar digitaal gemaakt in Dubai. Vanuit een geldverstrekker in Dubai komt het terug naar Nederland.’

Personen uit syndru-netwerk

Kees: opdrachtgever synthetische drugs
 John: criminele afnemer mdma
 James: criminele afnemer amfetamine
 Joost: chef-kok mdma
 David: coördinator van Kees
 Johan: overleden ‘chef-kok’
 Dobry en Marcin: Poolse hulpkoks amfetamine
 Martin: beveiligder/bokser/lid criminele motorbende
 Ad en Chiel: hulpkoks mdma
 Andrezej: Poolse pre-precursorenhandelaar
 Janik en Wiktor: criminele vervoerder
 Jules: Belgische (pre-)precursorenhandelaar
 Wim: chemicaliënhandelaar
 Andre en Stijn: criminele chemicaliënvervoerders

Vincent: ketelbouwer

Noud: verkoper tabletteermachines

Bas: verhuurder opslaglocatie

Slawomir: katvanger locatie

René: (bewuste) facilitator locatie

Luuk en Frenk: tabletteerders

Zygmunt: dumper drugsafval

Barthel: smokkelaar xtc-pillen

Jasper: dekmantel invoeren xtc-pillen

Henk en Sjaak: transporteurs/aspiranten criminele motorbende

Morris: Hawala-bankier

3

De 'ongekende' omvang van de syndru-wereld

Vooraf

Voor de argeloze lezer is dit een taai hoofdstuk. Het bevat een zo precies mogelijke beschrijving van alle stappen die we hebben gezet om tot een plausible schatting te komen van de totale omzet aan in Nederland geproduceerde amfetamine en mdma. Elke stap in de empirische analyse en elke veronderstelling die we daarbij moesten maken worden minutieus beschreven, zij het dat de meest technische gedeelten via 'notities' in bijlage 1 zijn opgenomen. De berekeningen lopen via verschillende stadia, maar wanneer de amfetamine en xtc eenmaal aan de gebruiker verkocht zijn, bedraagt de wereldwijde omzet ten minste € 18,9 miljard.

Inleiding

Nederland is een wereldspeler op het gebied van syndru-productie.¹ Dat doet vermoeden dat er enorme bedragen omgaan in deze drugs wereld. Maar hoeveel is de jaarlijkse productie? En hoeveel geld gaat er in deze business om? In dit hoofdstuk presenteren we een schatting van de productie van synthetische drugs in Nederland voor 2017. Het gaat om een weergave op hoofdlijnen. Op onderdelen is er sprake van meer gedetailleerde analyses; die zijn in bijlage 1 in negen afzonderlijke notities weergegeven. In de tekst verwijzen wij naar deze notities.

We hebben onze redenering en berekening in drie delen onderverdeeld. We beginnen met een inventarisatie van het beschikbare materiaal (par. 3.1). We gaan in op de povere informatiepositie van opsporingsinstanties. Maar er is ook – na een stevige zoektocht en bewerking – harde en zuivere informatie beschikbaar over de omvang van de syndru-productie in Nederland, althans over datgene wat onderschept wordt (par. 3.2). Op basis hiervan kunnen we vaststellen hoeveel grondstoffen bmk (amfetamine) en pmk (mdma) er – omgerekend – in 2017 in Nederland zijn aangetroffen (par. 3.3).

Vervolgens hebben wij een aantal keuzes en veronderstellingen moeten maken om de totale hoeveelheid in Nederland gemaakte synthetische drugs te schatten. Een eerste veronderstelling betreft het 'inbeslagnemingspercentage': hoeveel van de totale (grondstoffen bestemd voor de) productie van synthetische drugs voor of in Nederland wordt door de autoriteiten onderschept (par. 3.4)? Daarnaast moeten er keuzes gemaakt worden over de vraag welke 'basismaat' we voor de berekeningen nemen (wat is het 'eindproduct'), welk

¹ In deze analyse beperken we ons tot amfetamine en mdma.

deel van de productie bestemd is voor de export en wat de actuele (straat) prijzen van amfetamine en mdma in het binnen- en buitenland zijn (par. 3.5). Voor elk van deze keuzes kunnen we deels terugvallen op eerder onderzoek, maar in veel gevallen moeten we ook afgaan op de oordelen en taxaties van goed ingevoerde professionals.

Deze twee delen samen – de inventarisatie van de inbeslagnames en de veronderstellingen – vormen de basis voor de derde stap: de berekening van de geschatte omvang van de syndru-productie in Nederland voor 2017, uitgedrukt in euro's (par. 3.6). Vervolgens gaan we in op de vraag hoeveel daarvan uiteindelijk in de zakken van Nederlandse criminelen vloeit (par. 3.7).

Omdat we bij alle keuzes en veronderstellingen steeds zijn uitgegaan van het meest 'voorzichtige' scenario (dat wil zeggen, dat we steeds hebben gekozen voor het alternatief dat de meest 'zuinige' uitkomst oplevert), kunnen we ervan uitgaan dat onze berekeningen resulteren in het absolute minimum. Zij geven aan wat de omvang en omzet *ten minste* zijn, maar hogere getallen en bedragen zijn aannemelijk.

Vanuit maatschappelijk, wetenschappelijk en beleidsmatig oogpunt zijn cijfers over syndru-problematiek onmisbaar. Zij dienen als basis om bewustwording van de omvang van het verschijnsel te creëren en helpen bij het bepalen van de te varen koers. Omgekeerd geldt ook: als er geen cijfers zijn, is er kennelijk geen probleem.

'Het is natuurlijk ook gewoon politieke aandacht. Is het een probleem? Hoe groot is het probleem? En stoppen we er geld in?'

'Politiek gezien is het op dit moment niet echt een issue dat speelt. Op het niveau van uitvoering (Politie en OM) komen signalen dat er een probleem is. Echter, er zijn weinig cijfers die dit ondersteunen.'

We schatten de omvang van de syndru-productie voor het jaar 2017. Het is belangrijk om een zo actueel mogelijk beeld te schetsen, omdat de syndru-wereld continu in ontwikkeling is en syndru-experts de afgelopen jaren een groei waarnemen. Een bijkomend voordeel is dat wij de inbeslagnames van 2017 *real time* hebben kunnen volgen. Dat maakt de inventarisatie completer en betrouwbaarder.

3.1 Beperkte informatie

We zijn gestart met een inventarisatie van de beschikbare informatie, zoals jaarverslagen, criminaliteitsbeeldanalyses (CBA's) en rapporten uit de afgelopen jaren. Analyse daarvan bleek *a hell of a job*. Hoewel we overzichten aantroffen van in beslag genomen grondstoffen, opslaglocaties, productielocaties, in beslag genomen drugs, dumpingen en prijzen, bleek deze informatie beperkt, niet structureel bijgehouden en versnipperd over de verschillende opsporingsinstanties.² Een rondgang langs betrokkenen leverde niet veel andere inzichten op; zij beschikten allemaal over een deel van de informatie en klaagden zonder uitzondering over het gebrekkige totaalbeeld. Aan pogingen om dat te vervaardigen kwamen ze zelf niet toe, zo zeiden ze, ook al omdat de kwaliteit van de beschikbare gegevens en de beschikbare analysetijd drastisch is afgenomen (zie daarvoor ook de criminaliteitsbeeldanalyse (CBA) synthetische drugs en precursoren 2016 van de Landelijk Eenheid).

Deze gebrekkige informatie hangt samen met de prioriteit die het criminaliteitsfenomeen door de jaren heen heeft gekregen. Ten tijde van de Unit Synthetische Drugs (USD) (1997-2004) zijn uitgebreide rapporten opgesteld. Naarmate minder (analyse-)capaciteit beschikbaar was bij opsporingsdiensten of informatieorganisaties, nam inzicht in trends en ontwikkelingen af. De informatiepositie van de opsporingsdiensten is momenteel – onder meer vanwege capaciteitsgebrek – onvoldoende. Een respondent uit zijn zorgen over de cijfers:

'In Nederland hebben we geen cijfers van inbeslagnames. We houden het niet bij. Wij schreeuwen dat al zolang van de daken. We kunnen het wel maar het is gewoon niet te doen. Wat dat betreft is het zo slecht geworden en dat wordt alleen maar slechter en slechter. Vechten tegen de bierkaai. Andere organen zoals EMCDDA klagen steen en been over Nederland. Wij zijn het slechtste land binnen de EU wat het aanleveren van cijfers betreft.'

Ook het CBA (LE, 2016) spreekt zijn zorg uit. Er zijn enkele structurele, landelijke, rapportages over synthetische drugs verdwenen die er ten tijde van de vorige CBA nog wel waren: de halfjaarlijkse basisrapportages synthetische drugs en precursoren van het voormalige Team Strategisch Onderzoek (TSO) van de Dienst Nationale Recherche (DNR), en ook de jaarverslagen, periodieke mediascans en *weekly's* van het inmiddels opgeheven Expertisecentrum Synthetische Drugs en Precursoren (ESDP). Per saldo zijn er nu minder analyse- en monitoringrapporten beschikbaar dan vier jaar geleden, zo stelt men vast.

2 Openbaar Ministerie, FIOD, Politie en de Douane.

Positief is wel de beschikbaarheid van ERISSP: de *European Reporting on Illicit Synthetic Substance Production Sites*. Dit is een informatiesysteem van Europol en het EMCDDA, waarin – op Europees niveau – informatie wordt bijeengebracht over het aantal aangetroffen labs, opslaglocaties en dumpingen. Het wordt door de deelnemende landen gevuld. Over wat en hoeveel er op deze plaatsen precies is aangetroffen, geeft dit systeem echter geen informatie.

Uiteindelijk hebben we zelf een zo precies mogelijke inventarisatie gemaakt van de inbeslagnames van grondstoffen en synthetische drugs in opslagplaatsen en labs in één jaar, namelijk 2017.

3.2 Wat is wel beschikbaar?

We kwamen erachter, dat gegevens over zowel de ‘voorkant’ als de ‘achterkant’ van het productieproces van synthetische drugs beschikbaar zijn.

Met ‘de voorkant’ wordt bedoeld op het proces *tot en met* de productie van de synthetische drugs. Het gaat dan om in beslag genomen pre-precursoren in binnen- en buitenland en om drugs en drugsafval aangetroffen in een opslaglocatie of een drugslab in Nederland. (Zie *notitie 1* in de bijlage voor complexiteiten in de verzameling van informatie over de voorkant van het proces.)

Met de ‘achterkant’ wordt bedoeld op wat aangetroffen wordt *nadat* het productieproces heeft plaatsgevonden en de geproduceerde drugs het lab hebben verlaten; het betreft dumpingen en in beslag genomen drugs (eindproduct) in binnen- en buitenland, bijvoorbeeld via het vinden van *stashes* (opslagplaatsen van drugs) of het onderscheppen van drugs op smokkelroutes. (Zie *notitie 2* in de bijlage voor complexiteiten in de verzameling van informatie over de achterkant van het proces.)

Voor een betrouwbare schatting van de omvang van de syndru-productie is het cruciaal om dubbeltellingen te voorkomen. We kunnen om die reden niet rekenen met cijfers aan de voorkant *en* de achterkant. Indien bijvoorbeeld in een laboratorium lege zakken amfetamine (pre-precursor amfetamine) worden aangetroffen, kunnen we op basis daarvan berekenen hoeveel amfetamine geproduceerd is in het betreffende lab. De amfetamine is echter niet meer aanwezig in het lab. Vervolgens neemt de politie enkele weken later een aantal kilo amfetaminepoeder in beslag van straatdealers. Mogelijk komt dit uit het desbetreffende drugslab, waarvan we de hoeveelheid hebben berekend op basis van de lege zakken amfetamine. Dit kunnen we niet achterhalen. We kunnen het in beslag genomen amfetaminepoeder en de berekende productiecapaciteit door

middel van lege zakken apaa dus niet bij elkaar optellen, omdat er mogelijk sprake is van een dubbeltelling.

We hebben gekozen voor de gegevens over de 'voorkant'. In de eerste plaats omdat de gegevens over de 'achterkant' veel incompleter en onbetrouwbaarder zijn dan die over de 'voorkant'. In de tweede plaats omdat we de gegevens aan de 'voorkant' op een aantal manieren kunnen bewerken en corrigeren (zie *notitie 3* in de bijlage). Daarbij is steeds het uitgangspunt geweest om dubbeltellingen te voorkomen en rekenafwijkingen zo mogelijk te compenseren. Omdat we daarbij voorzichtig en 'conservatief' te werk zijn gegaan, kunnen we er met reden van uitgaan dat onze berekeningen resulteren in minimumgetallen. Zij geven aan wat de omvang in werkelijkheid *ten minste* is, maar waarschijnlijk ligt deze hoger.

3.3 Inbeslagnames aan de 'voorkant'

We gebruiken dus informatie over 'de voorkant' van de inbeslagnames. De betrokken opsporingsinstanties – Douane, FIOD en Politie – hebben ieder een eigen verantwoordelijkheid als het gaat om het toezicht houden op en opsporen van precursoren en synthetische drugs. Om deze reden is deze informatie over inbeslagnames van precursoren en synthetische drugs verspreid over opsporingsinstanties.

De Douane heeft een taak bij het toezicht en de controle op de invoer en uitvoer van drugsprecursoren. Dit zijn chemicaliën die naast legale doeleinden ook bestemd kunnen zijn voor de productie van synthetische drugs. Bedrijven kunnen deze precursoren onder bepaalde voorwaarden importeren in de Europese Unie.

De FIOD is verantwoordelijk voor de opsporing van strafbare feiten op basis van de wetgeving van drugsprecursoren en het meldpunt verdachte transacties chemicaliën. Bij het aantreffen van een drugslaboratorium voor de productie van synthetische drugs onderzoekt de FIOD de herkomst van de aangetroffen chemicaliën. Daarnaast is de FIOD verantwoordelijk voor het overzicht van de hoeveelheid in beslag genomen precursoren en chemicaliën in Nederland door de Douane, FIOD en Politie.

De Dienst Landelijke Recherche (DLR) van de Nationale Politie is verantwoordelijk voor de aanpak van zware, georganiseerde criminaliteit in relatie tot de productie en distributie van synthetische drugs (ook precursoren). Op het gebied van synthetische drugs werkt de DLR samen met de Dienst Landelijke Informatieorganisatie (DLIO). Deze politiedienst houdt zich bezig met

internationale informatie-uitwisseling en nationale informatiecoördinatie. Bij het aantreffen van een drugslaboratorium wordt de Landelijke Faciliteit Ondersteuning Ontmantelen (LFO), die valt onder Dienst Landelijke Operationele Samenwerking (DLOS), ingeschakeld. Het LFO ondersteunt de politie-eenheden bij het ontmantelen van drugslaboratoria. De politie-eenheden zijn verantwoordelijk voor het ontmantelen van de labs en de opsporingsonderzoeken.

Onze inventarisatie heeft geleid tot vijf categorieën van inbeslagnames in 2017:

- De Douane beschikt over een overzicht – van in beslag genomen (pre-)precursoren – in het buitenland en aan de Nederlandse grens:³
  1. in beslag genomen (pre-)precursoren door internationale opsporingsdiensten, bestemd voor drugsproductie in Nederland;
  2. in beslag genomen (pre-)precursoren aan de Nederlandse grens door de Douane, aangetroffen in postpakketen, koerierszendingen en lucht- en zeevracht.
- De FIOD verricht opsporingsonderzoeken naar druggerelateerde chemicaliën⁴ en neemt deze in beslag:
  3. in beslag genomen druggerelateerde chemicaliën in het binnenland door de FIOD.
- De politiedienst LFO zet de aangetroffen (pre-)precursoren, drugs en drugsafval per opslag- of productielocatie in Nederland op een rij ten behoeve van strafrechtelijk onderzoek:
  4. in beslag genomen druggerelateerde chemicaliën aangetroffen in opslag- en productielocaties ('nog te produceren');
  5. in beslag genomen drugs, drugsafval en lege verpakkingen van druggerelateerde chemicaliën aangetroffen in opslag- en productielocaties in Nederland ('geproduceerd').

De inventarisatie van inbeslagnames van synthetische drugs in 2017 aan 'de voorkant' leidt dus tot vijf categorieën, verdeeld over Douane, FIOD en Politie. Met name de vervaardiging van de categorieën 4 en 5 van de Politie/LFO vergde veel inspanningen. We hebben de gegevens over opslaglocaties en drugslabs per geval bestudeerd en in kaart gebracht hoeveel chemicaliën, drugsafval en/of drugs er precies zijn aangetroffen. Dit was monnikenwerk. De uitgangspunten die we hierbij hebben gehanteerd, worden in bijlage 1, notitie 3, uitgebreid beschreven.

3 Het betreft feitelijk de grens van de Europese Unie in Nederland. De focus ligt op Schiphol en de haven(s).

4 Chemicaliën en (pre-)precursoren opgenomen in de lijsten van de Europese verordeningen waarnaar de categorieën van de Wet voorkoming misbruik chemicaliën (Wvmc) verwijzen.

De volgende stap is nu om alle in beslag genomen stoffen in de vijf categorieën om te zetten naar liters bmk of pmk: de precursoren voor amfetamine en mdma. We weten, op basis van aangetroffen 'recepten' in drugslabs, welke wegingsfactoren drugscriminelen hanteren voor de productie van amfetamine en mdma (zie *notitie 4* in de bijlage). Aan de hand van deze wegingsfactoren hebben we de in beslag genomen pre-precursoren, (essentiële) chemicaliën, drugs of drugsafval in 2017 omgerekend naar liters bmk en pmk. Dit resulteert in de hoeveelheden die in tabel 3.1 zijn weergegeven (bijlage 2 geeft de gegevens over afzonderlijke inbeslagnames).

Tabel 3.1 Inbeslagnames in 2017 omgerekend naar liters bmk en pmk

Inbeslagnames 2017	bmk	pmk
Categorie 1: Douane buitenland	976,58	1373,23
Categorie 2: Douane binnenland	2.710,44	376,50
Categorie 3: FIOD	1.447,37	1500,00
Categorie 4: LFO ('nog te produceren')	50.585,71	16.946,48
Categorie 5: LFO ('geproduceerd')	10.372,13	9.415,54
Totaal	66.092 liter	29.612 liter

Het is een saillant gegeven dat, ondanks onderregistratie, omgerekend in totaal ten minste 66.092 liters bmk en 29.612 liters pmk in beslag zijn genomen. Door onze werkwijze is dit het absolute minimum.

3.4 Inbeslagnemingspercentage

Maar daarmee zijn we er natuurlijk nog niet. Inbeslagnames van synthetische drugs betreffen slechts het deel waar opsporingsinstanties zicht op hebben. Een onbekend deel blijft buiten beeld. Om verdere berekeningen te kunnen doen, moeten we tot een beredeneerde veronderstelling komen over de omvang van het in beslag genomen deel ten opzichte van het totaal. We noemen dat het inbeslagnemingspercentage.

Drugscriminelen proberen buiten het zicht van opsporingsinstanties te opereren. Zij hebben tal van tactieken en technieken om niet ontdekt te worden. Denk aan *mislabeleing* bij het importeren van chemicaliën en het gebruik van dekmantels voor drugslocaties. Ook maken drugscriminelen handig gebruik van trage implementatie van wetgeving, de kansen die het Europese economische verkeer biedt en de beperkte opsporingscapaciteit. De daadwerkelijke omvang van de syndru-productie ligt vele malen hoger dan de inbeslagnames door opsporingsinstanties (zie verder *notitie 5* in de bijlage).

De cruciale vraag is nu: welk deel van het totaal omvatten de inbeslagnames? Dat is een lastige vraag, waarbij we uit moeten gaan van ervaringsgegevens. Volgens een rapportage van het *United Nations Office on Drugs and Crime* (UNODC, 2010) nemen opsporingsdiensten wereldwijd tussen de 3% en 7% van xtc-tabletten en tussen de 3% en 10% amfetamine in beslag, dit zijn eindproducten, dus inbeslagnames aan ‘de achterkant’.⁵

De inschatting van het UNODC dateert van enkele jaren geleden. Om tot een meer actuele veronderstelling te komen, hebben we dezelfde vraag aan syndru-experts van de Politie voorgelegd. Zij komen tot iets hogere schattingen; hun percentages variëren tussen de 10% en 20%. Gegeven ons uitgangspunt om een minimale berekening te maken, zullen wij het hoge ‘inbeslagnemingspercentage’ van 20% aanhouden.

Uiteraard moet datgene wat in beslag genomen is van het totaal worden afgetrokken, want dat kan immers niet meer door criminelen op de markt worden gebracht. Dat levert dan het resultaat op zoals in tabel 3.2 weergegeven. Daarin hebben we de inbeslagnames uit 2017 met de factor vijf vermenigvuldigd (20% inbeslagname) en daar vervolgens de in beslag genomen 20% van afgetrokken.

Tabel 3.2 Minimale productie bmk en pmk op basis van inbeslagnemingspercentage van 20%

	bmk (in liters)	pmk (in liters)
In beslag genomen hoeveelheid x 5	330.460	148.060
Af 20% inbeslagnames*	56.359	20.947
Totaal (minus 20% inbeslagnames)	274.101	127.113

* Dat is niet helemaal 20%, omdat een deel van de omvang is vastgesteld op basis van aangetroffen lege verpakkingen en drugsafval; de hiervan geproduceerde drugs zijn wel in het drugscircuit terechtgekomen. Dit geldt voor 9.733 liter bmk en 8.665 liter pmk en die zijn van de 20%-inbeslagnames afgetrokken.

Vervolgens moeten bmk en pmk worden omgezet naar het gewenste eindproduct, namelijk amfetamine (speed) en mdma (xtc). Bmk wordt eerst omgezet in natte amfetaminepasta (met een omzettingsswaarde van 1,6), die vervolgens moet worden gedroogd (omzettingsswaarde 0,7). Pmk wordt omgezet (in een proces met enkele tussenstappen) in mdma-kristallen, waarbij een omzettingsswaarde van 1,2 geldt. Deze omzettingsswaarden zijn berekend op

5 Het percentage is berekend voor amfetamineachtige stoffen, dus naast amfetamine ook methamfetamine. Bovendien gaat het om een schatting voor de inbeslagname van ‘eindproducten’ en niet van precursoren.

basis van recepten die door de politie zijn aangetroffen in drugslabs; in die berekeningen is door de politie gekozen voor relatief lage omzettingsswaarden.

In totaal levert dat het eindresultaat op zoals weergegeven in tabel 3.3.

Tabel 3.3 Minimale productie van amfetamine en mdma in Nederland 2017

274.101 liter bmk x 1,6 = 438.562 kilo (natte) amfetaminepasta
438.562 kilo (natte) amfetaminepasta x 0,7 = 306.993 kilo amfetaminepoeder
127.113 liter pmk x 1,2 = 152.536 kilo mdma-kristallen

Op basis van de inbeslagnames en de aanvullende veronderstellingen kan dus worden geconcludeerd, dat in Nederland in 2017 ten minste 306.993 kilo amfetaminepoeder en 152.536 kilo mdma-kristallen zijn geproduceerd.

Amfetamine en mdma kennen verschillende 'verschijningsvormen', dat wil zeggen de vorm waarin ze uiteindelijk aan de gebruikers verkocht worden. Voor onze berekeningen is het noodzakelijk om te bepalen welke verschijningsvorm we als uitgangspunt nemen, zowel qua vorm als sterkte (voor verdere toelichting: zie *notitie 6* in de bijlage). Voor amfetamine nemen we 1 gram voor 50% versneden amfetaminepoeder als uitgangspunt, voor mdma een xtc-pil met 157 milligram mdma.

Tabel 3.4 In beslag genomen precursoren omgerekend naar eindproducten van amfetamine en mdma

Amfetamine	306.993 kilo = 306.993.000 gram x 2 = 613.986.000 stuks eindproducten (1 gram versneden amfetamine)
Mdma	152.536 kilo : 0.000157 gram per pil = 971.566.879 stuks eindproducten (xtc-pillen met 157 milligram mdma)

Er zijn in Nederland in 2017 dus 614 miljoen (versneden) grammen amfetamine en 972 miljoen xtc-pillen vervaardigd.

Wat levert dit nu op?

3.5 De af-labopbrengst

De eerste berekening die we kunnen maken, heeft betrekking op wat de af-labprijs wordt genoemd. Dit is de prijs die wordt betaald direct nadat de spullen in de illegale laboratoria zijn vervaardigd. De kosten van de drugs-

productie dienen daar vanzelfsprekend van afgetrokken te worden (voor het regelen van een ruimte, inkoop van chemicaliën, inhuren van laboranten en het aanschaffen van hardware).

Uit politie-informatie is bekend, dat een drugsproducent voor een xtc-pil ongeveer € 0,60 eurocent in rekening kan brengen; het vervaardigen van dat pilletje kost deze producent op dat moment zo'n € 0,20 per stuk. De amfetamine wordt af-lab doorgaans in de vorm van natte amfetaminepasta verkocht; die levert de drugsproducent zo'n € 700 per kilo op, terwijl zijn kosten voor het maken daarvan op dat moment zo'n € 163,10 bedragen, blijkt uit diezelfde politie-informatie (zie *notitie 7* in de bijlage).

Tabel 3.5 Af-labomzet, kosten en opbrengsten

Omzet af-lab amfetamine:	$438.562 \times € 700 = €$	306.993.400
Omzet af-lab xtc:	$971.566.879 \times € 0,60 = €$	582.940.127
<i>Totaal omzet af-lab:</i>		€ 889.933.527
Kosten af-lab amfetamine:	$330.460^6 \times € 163,10 = €$	53.898.026
Kosten af-lab xtc:	$1.131.668.790 \times € 0,20 = €$	226.333.758
<i>Totaal kosten af-lab:</i>		€ 280.231.784
Opbrengsten af-lab amfetamine:	$€ 306.993.400 - € 53.898.026 = €$	253.095.374
Opbrengsten af-lab xtc:	$€ 582.940.127,40 - € 226.333.758 = €$	356.606.369
<i>Totaal opbrengsten af-lab:</i>		€ 609.701.743

Af-lab zijn de opbrengsten voor drugsproducenten in Nederland in 2017 daarmee ten minste € 357 miljoen voor xtc en ten minste € 253 miljoen voor amfetamine. In totaal is dit ten minste € 610 miljoen. De totale omzet, dus inclusief de kosten, bedraagt af-lab zo'n € 890 miljoen.

Maar dat is slechts een begin.

3.6 Handelsopbrengst

De grote winst in de criminele drugswereld zit niet in de productie maar in de handel, zo weten wij uit onderzoek (Wainwright, 2017). Van *af-lab* naar *straat* gaat de prijs tientallen malen over de kop en er zijn veel personen die op de een of andere manier in die (criminele) verdiensten meedelen (transporteurs,

6 Inbeslagnames kunnen we niet van het totaalbedrag aftrekken, want de criminelen hebben er hoogstwaarschijnlijk voor betaald. We kiezen om die reden voor totaal aantal liters bmk 330.460 en totaal aantal liters pmk 148.060 (omgerekend 1.131.668.790 xtc-tabletten).

tussenhandelaren, straatdealers), al is er weinig bekend over hoe deze wereld precies in elkaar zit en hoe de financiën daarin worden verdeeld.

Wel kunnen we een betrouwbare schatting maken van de eindopbrengst: wat levert de productie aan amfetamine en xtc op als die uiteindelijk aan de gebruikers – over de hele wereld – is verkocht? Om die te kunnen berekenen, moeten we enkele aanvullende veronderstellingen doen.

a. Export

Het gros van de productie van amfetamine en mdma in Nederland is bestemd voor de export. Nederlandse drugscriminelen hebben decennia geleden ontdekt hoe lonend het is om drugs internationaal uit te voeren. Maar hoe omvangrijk is het exportaandeel? De vraag is van belang, omdat de prijzen voor amfetamine en xtc nogal verschillen in binnen- en buitenland.

Berekeningen van het binnenlandse aandeel in mdma- en amfetaminegebruik komen uit op respectievelijk rond de 3,9% en 0,28% (zie verder *notitie 8* in de bijlage). Experts uit de politiewereld gaan uit van een hoger percentage; hun schattingen lopen uiteen van 5% tot 20%. Wij zullen hier uitgaan van 20% voor binnenlands gebruik en 80% voor de export, opnieuw een voorzichtige keuze.

Tabel 3.6 Minimale hoeveelheid eindproducten amfetamine en mdma

	Binnenland (20%)	Buitenland (80%)
amfetamine totaal: 613.986.000 gram (50% versneden)	122.797.200 gram	491.188.800 gram
mdma totaal: 971.566.879 xtc-pillen (157 milligram mdma)	194.313.376 xtc-pillen	777.253.503 xtc-pillen

b. Straatprijzen in binnen- en buitenland

Tot slot moeten we de gemiddelde prijzen van de eindproducten vaststellen, in binnen- en buitenland. Het gaat hier om de uiteindelijke verkoopprijs aan de consument, de 'straatprijs' (*notitie 9* in de bijlage gaat hier verder op in). Een xtc-tablet met 157 milligram mdma kost in Nederland € 3,50 (straatprijs) en daarbuiten gemiddeld € 11,14 (straatprijs). Een gram voor 50% versneden amfetamine kost in Nederland € 6 (straatprijs) en daarbuiten gemiddeld € 18 (straatprijs).⁷ Het is onbekend hoeveel drugs criminelen afzetten per land. Waarschijnlijk ligt de gemiddelde prijs van xtc hoger, omdat de straatprijs in belangrijke afzetlanden hoger ligt (LE, 2017).⁸

7 In het buitenland bevatten versneden pillen vaak veel minder amfetamine, tot soms zelfs maar 10%; de straatprijs verandert daar niet of nauwelijks door.

8 Australië, Turkije, Maleisië, Indonesië, Brazilië en Argentinië.

c. Schatting van de uiteindelijke opbrengst

Op basis van de berekeningen en veronderstellingen die we in de voorafgaande paragrafen uiteengezet hebben, kunnen we nu komen tot een schatting van de totale financiële waarde van de in Nederland geproduceerde synthetische drugs, wanneer verkocht aan de eindgebruiker.

Amfetamine

De inbeslagnames door opsporingsdiensten in 2017 voor de amfetamineproductie zijn omgerekend goed voor minimaal 613.986.000 gram (versneden) amfetamine. De straatprijs in Nederland bedraagt circa € 6 per gram versneden amfetamine. Amfetamine is een exportproduct voor met name de Europese markt. We gaan ervan uit dat 80% van de productie bestemd is voor de buitenlandse markt. De straatprijs voor één gram versneden amfetamine op de buitenlandse markt is € 18. Dit komt neer op een omzet van € 737 miljoen in Nederland en in het buitenland van ongeveer € 8,8 miljard. In totaal bedraagt de omzet van de amfetamineproductie in Nederland afgerond ten minste € 9,6 miljard in 2017 (straatprijs).

Tabel 3.7 Berekening financiële omzet amfetamine uit Nederland (wereldwijd, straatprijs)

Binnenland: $122.797.200 \times 6 =$	€ 736.783.200
Buitenland: $491.188.800 \times 18 =$	€ 8.841.398.400
Totaal:	€ 9.578.181.600
Afgerond:	€ 9,6 miljard

Xtc

De inbeslagnames door opsporingsdiensten in 2017 voor de xtc-productie zijn omgerekend goed voor de productie van 971.566.879 xtc-pillen. Het gros (80%) van de xtc-pillen is bestemd voor de internationale markt. Exporteren is lucratief: gemiddeld betalen xtc-gebruikers in het buitenland € 11,14 per xtc-tablet. In Nederland betaalt de gebruiker gemiddeld € 3,50. Dit komt neer op een omzet van ruim € 680 miljoen in Nederland en in het buitenland van zo'n € 8,7 miljard. We komen dan uit op een totale omzet van de Nederlandse mdma-productie van minimaal € 9,3 miljard.

Tabel 3.8 Berekening financiële omzet van xtc-pillen uit Nederland (wereldwijd, straatprijs)

Binnenland: $194.313.376 \text{ xtc-pillen} \times € 3,50 =$	€ 680.096.816
Buitenland: $777.253.503 \text{ xtc-pillen} \times € 11,14 =$	€ 8.658.604.023
Totaal:	€ 9.338.700.839
Afgerond:	€ 9,3 miljard

De schatting van de totale omzet van amfetamine en mdma geproduceerd in Nederland in 2017 bedraagt daarmee ten minste € 18,9 miljard.

Dit bedrag kan worden beschouwd als het absolute minimum, gegeven onze veronderstellingen:

- het inbeslagnemingspercentage van 20% is waarschijnlijk te hoog;
- het percentage van 20% bestemd voor binnenlands gebruik is waarschijnlijk te hoog;
- we hebben alleen in Nederland geproduceerde mdma en amfetamine in de berekeningen meegenomen, niet wat in het buitenland (België, Polen) door Nederlanders of onder Nederlandse leiding is geproduceerd;
- van opslaglocaties waar meerdere chemicaliën zijn aangetroffen, hebben we slechts één chemische stof in de berekeningen meegenomen;
- opslaglocaties waar enkel 'overige' chemicaliën voor het proces lagen opgeslagen (dus geen essentiële chemicaliën of precursoren) hebben we buiten onze berekening gelaten;
- verondersteld is dat een opgerold lab maar één keer productie heeft gedraaid;
- productie van en handel in NPS, GHB, mefedrone, efedrine en methamfetamine zijn niet meegeteld.

3.7 Aandeel Nederlandse criminelen

Die bijna € 19 miljard is in zekere zin de bijdrage van de Nederlandse syndru-productie aan de illegale wereldeconomie. Niet al dit geld vloeit in de zakken van Nederlandse drugscriminelen. Tussen de drugsproductie in Nederland en de uiteindelijke gebruiker over de gehele wereld kunnen vele (internationale) drugscriminelen actief zijn. Wat houden drugscriminelen in Nederland over aan dit enorme bedrag? De (internationale) drugswinsten moeten tussen velen worden verdeeld: chemicaliënleveranciers, drugsproducenten, drugsimporteurs, (internationale) tussenhandelaren en straatdealers. De opgestreken winst varieert per drugscrimeel en is afhankelijk van tal van factoren.⁹

Over hoe deze handelsstromen precies verlopen en wat het aandeel is van verschillende betrokkenen in de financiële opbrengsten, is weinig bekend. Hoeveel de drugscriminelen per stap in het distributiesysteem (productie, exporteren, importeren, tussenhandel, straathandel) verdienen, is gissen. Om tot zo'n beredeneerde gissing te komen hanteren we twee benaderingen:

9 Te weten: expertise, positie in het netwerk, dealafspraken, exportland, concurrentiepositie, enz.

1. Een aantal jaren geleden gingen experts er vanuit dat elke 'laag' van drugs-criminelen ongeveer 100% aan de prijs toevoegde.¹⁰ Ervan uitgaande dat de consumenten van xtc en amfetamine over de gehele wereld in totaal het bedrag van zo'n € 19 miljard neertelden, kunnen we veronderstellen dat de eerste laag van drugsdistributeurs (de microdistributie 'op straat') ongeveer € 9,5 miljard kon opeisen. Het aandeel van Nederlandse drugs-criminelen daarin, zal vermoedelijk relatief bescheiden zijn. Van de overblijvende € 9,5 miljard zal ongeveer de helft naar de meer grootschalige distributeurs in de verschillende landen gegaan zijn; het aandeel van Nederlandse drugsproducenten daarin, dat ongetwijfeld aanwezig is, is onbekend. Van de resterende € 4,75 miljard zal in ieder geval een groot deel in de zakken van Nederlandse drugsproducenten zijn gevloeid. Dat moet dan nog verdeeld worden tussen de verkoper met (internationale) contacten, de drugsproducent zelf, de transporteur en de overall-regelaar. Van één overall-regelaar weten we dat hij de verdiensten in gelijke delen verdeelde (ieder 25%), waarbij hij zelf zowel de rol van producent als van overall-regelaar op zich nam.

2. Op basis van onderzoek naar verdiensten van drugshandelaren van cocaïne en heroïne blijkt, dat in de productie en de eerste fasen van de internationale distributie (transport en internationale afnemers) drugs-criminelen gemiddeld 15% van de totale omzetwaarde van het eindproduct voor hun rekening nemen (Kilmer & Reuter, 2009).¹¹ Indien we dit uitgangspunt hanteren voor synthetische drugs – de Nederlandse drugs-criminelen zijn voornamelijk actief in deze eerste drie stappen – komen we uit op een omzet van drugsproducenten in Nederland van ongeveer € 3 miljard.

Het valt op dat het gat fors is tussen de omzet die Nederlandse drugs-criminelen behalen in de verschillende stadia van productie en distributie; het begint met zo'n € 890 miljoen af-lab en loopt via € 3 tot € 5 miljard in de eerste fase van de handel tot een totale omzet op de gebruikersmarkt van € 19 miljard.

Wanneer we dit vergelijken met cocaïne en heroïne is dit echter bepaald niet ondenkbaar. Kilmer en Reuter berekenden in 2009 voor cocaïne en heroïne de omzet vanaf productie tot aan gebruiker. In de stappen daartussen neemt de omzet gigantisch toe: de prijs voor een kilo cocaïne is wanneer betaald door de eindgebruiker 98 keer over de kop gegaan, bij heroïne is dit nog meer, namelijk 117 keer. De verdeling van drugsgelden vindt plaats onder tal van

¹⁰ De criminele wereld is met de komst van de pre-precursoren drastisch veranderd en het zicht van opsporingsinstanties is verslechterd, waardoor het onduidelijk is of deze regel nog opgaat.

¹¹ 19% voor cocaïne en 10% voor heroïne.

internationale drugscriminelen. Nederlandse drugscriminelen verkrijgen daar een deel van; hoe groot dat deel precies is, is onbekend.

3.8 Besluit

Het berekenen van de omvang van de syndru-productie in Nederland voor 2017 bleek een klus van lange adem, waarbij we met tal van onmogelijkheden en onzekerheden te maken hadden. Desalniettemin zijn we erin geslaagd in kaart te brengen hoeveel liter bmk en pmk drugscriminelen in 2017 hebben gebruikt of beoogden te gebruiken voor de productie van amfetamine of mdma. Bij deze inventarisatie zijn we behoudend te werk gegaan. Onze berekeningen betreffen het 'barre minimum'. Het is onvermijdelijk om bepaalde veronderstellingen te doen, zoals percentage inbeslagnames van de totale productie, gemiddelde dosering van de drugs, percentage productie bestemd voor de export. Ook hier zijn we conservatief te werk gegaan. Ondanks dat komen we op het hoge totaalbedrag van € 18,9 miljard uit. Ter vergelijking: Europol en het EMCDDA schatten dat de totale omzet (straatprijs) aan drugs in Europa in 2016 ongeveer € 24 miljard was (EMCDDA, 2016). Alleen al de omzet van de syndru-productie in Nederland (maar dan op wereldschaal) komt in de buurt van dit bedrag, hetgeen aangeeft dat het bedrag van 24 miljard naar alle waarschijnlijkheid veel te laag is.

De politie-experts die wij spraken, zijn overigens niet verbaasd over de uitkomst van onze berekening: *'De berekening van de omvang lijkt plausibel. Op basis van TCI-informatie weten we dat er enorme hoeveelheden binnenkomen. Ik schrik altijd van OVC-gesprekken. Hoe makkelijk er grote hoeveelheden binnenkomen, want we zien maar het topje van de ijsberg.'*

4

Een korte geschiedenis van xtc en amfetamine in Nederland

Inleiding

Xtc en amfetamine kenden door de jaren heen vele toepassingen. Amfetamine heeft een geschiedenis als pepmiddel voor soldaten en wielrenners en als afslankmiddel voor huisvrouwen. Xtc begint als 'love-pil' bij relatietherapieën en danceparty's. Sinds eind jaren tachtig loopt de populariteit van xtc synchroon met de opkomst van housemuziek in de uitgaanswereld en de festivalisering van Nederland. Er heeft in Nederland altijd een omvangrijke illegale productie van amfetamine en xtc bestaan, zeker nadat zij verboden middelen werden (de eerste in 1972, de tweede in 1988). In dit hoofdstuk schetsen we in vogelvlucht de geschiedenis daarvan, alsmede van de inspanningen van autoriteiten om die illegale productie terug te dringen.

In 1967 overlijdt wielrenner Tommy Simpson door een mix van vermoeidheid, hitte, alcohol en amfetaminegebruik bij de beklimming van de Mont Ventoux in de Tour de France. In het Brabantse en Limburgse wielrennen is amfetamine dan al langer een populaire vorm van doping. Ook door vrachtwagenchauffeurs en in andere zware beroepen wordt gretig amfetamine geslikt. Voor die tijd duikt amfetamine al op tijdens oorlogen en als afslankmiddel. Begin jaren tachtig gebruiken Amerikaanse therapeuten xtc, een nieuwe 'love drug', om de communicatie en empathie tussen partners te stimuleren. In met name Texas vindt de pil, legaal, in die periode vooral haar weg in bars en disco's. Het biedt rijk geworden yuppen vertier bij het uitgaan en voor ultra-christelijke jongeren is het een alternatief voor ondenkbaar alcoholgebruik (Husken & Vuijst, 2002). Als de Amerikaanse overheid xtc wil verbieden, spannen therapeuten zich in om een verbod tegen te gaan en de heilzame werking van het medicijn te bewijzen. Medio 1985 besluit het Amerikaanse congres, terwijl dit proces nog loopt en onder invloed van de DEA, met een noodwet xtc van de een op de andere dag te verbieden. In Nederland komen amfetamine, en later xtc, vanaf eind jaren zestig prominent in beeld.

4.1 'De pepkoning': amfetamine komt op

Eind jaren zestig, begin jaren zeventig legt een groep zware criminelen in Zuid-Limburg zich toe op het produceren en verhandelen van amfetamine. Eerder hielden zij zich vooral bezig met gewelddadige bankroven, waarin zij behoorlijk succesvol waren. Geleidelijk slaagt de Politie er in deze bankroven terug te dringen, onder andere door zich bovenlokaal beter te organiseren,

door nieuwe middelen in te zetten, zoals snellere auto's en door een betere informatievoorziening. Bovendien blijkt de handel in amfetamine eenvoudiger en minstens even lucratief voor de criminelen. Zeker omdat de stof in Nederland, anders dan in veel andere Europese landen, tot 1972 niet verboden is. Nederland wordt hierdoor 'bronland' voor amfetamine (Moors & Spapens, 2017).

Een grote man in dit verband is de Duitser Kalle Pauksch. Hij vestigt zich eind jaren zestig in Zuid-Limburg, waar hij met de handel en smokkel van amfetamine, met name naar Engeland en Zweden, miljoenen verdient. Pauksch, bijgenaamd 'de pepkoning', schaft de pillen legaal aan bij de Nederlandse groothandel (of importeert poeder uit Italië) en zorgt samen met zijn rechterhand Billy P. uit Heerlen voor de export (Husken & Vuijst, 2002). Als gevolg van de hoge prijzen voor alcohol in Zweden is er al een smokkelroute, die ook voor amfetamine wordt gebruikt.

Amfetamine levert in Zweden grote gezondheidsproblemen op. Het land kent ruim 40.000 verslaafde jeugdige gebruikers. Een Zweedse politiechef schat het aantal doden als gevolg van amfetaminegebruik in die tijd op circa 150 per jaar (Husken & Vuijst, 2002). De Nederlandse overheid reageert aanvankelijk nauwelijks op druk van de Zweedse overheid om in te grijpen. In 1972 komt er echter alsnog een verbod op het uitvoeren van amfetamine zonder vergunning. Pauksch wordt in januari 1973 uitgeleverd aan Zweden, waar hij wordt veroordeeld tot acht jaar gevangenisstraf. Hij weet te ontsnappen, maar wordt in 1977 weer in Nederland aangehouden en uitgeleverd.

Het verbod op het maken en verspreiden van amfetamine betekent vanzelfsprekend niet het einde van de drug. Sterker nog, de productie en handel bloeien op met behulp van de knowhow en infrastructuur die in de 'legale tijd' zijn opgebouwd. Enkele Zuid-Limburgse voormalige brandkastkrakers storten zich op de productie. Onder hen de al genoemde Billy P., die samenwerkt met Peter van D. De grondstoffen zijn eenvoudig verkrijgbaar in het nabijgelegen Duitsland en België en het productieproces stelt weinig voor (Husken & Vuijst, 2002). In de jaren tachtig groeit Nederland volgens de toenmalige Centrale Recherche Informatiedienst (CRI), uit tot de belangrijkste producent van amfetamine in de wereld (Spapens, 2006). Ook veel leden van de door

1 In 1969 werden via het zogenoemde 'wekaminenbesluit' (wekamine is een oude naam voor amfetamine) strengere regels gesteld op het aanwezig hebben en verhandelen van amfetamine (maximumstraf van een halfjaar of boete van ten hoogste f 500); in 1972 werd de In- en uitvoerbeschikking Amfetaminen ingevoerd; op grond van de Wet op de economische delicten kon in- en uitvoer van amfetaminen zonder vergunning nu bestraft worden met maximaal zes jaar gevangenisstraf. Handelen in amfetamine was een misdrijf geworden in plaats van een overtreding (De Kort, 1994, p. 175). Amfetamine wordt vervolgens in 1976 opgenomen in lijst I van de Opiumwet.

Spapens onderzochte Noord-Brabantse criminele families zijn betrokken (Moors & Spapens, 2017).

In 1987 wordt in Heerlen een interregionaal rechteam opgericht dat zich, met een eigen observatieteam, focust op de aanpak van de georganiseerde misdaad, waaronder drugscriminelen. Er worden (nieuwe) opsporingsmethoden ingezet, zoals tappen, het bewust doorlaten van drugstransporten om de organisatie beter in beeld te krijgen en direct af te luisteren. Er is bovendien intensievere samenwerking met buitenlandse politiemensen. Dit wordt later onderzocht door de parlementaire enquêtecommissie Opsporingsmethoden, de commissie-Van Traa (1994-1996).

De enorme bedragen die de criminelen verdienen, eerst met bankroven en later met drugshandel, verharden de strijd tussen overheid en criminelen. Criminelen hebben de middelen om te investeren en deinzen er zelfs niet voor terug *f* 250.000 uit te loven om officier van justitie Gonsalves om te brengen (Gonsalves & Verhoog, 1999). De inspanningen van politie en justitie ten spijt groeien de Limburgse producenten uit tot wereldspelers, zeker wanneer zij gaan samenwerken met Noord-Brabantse criminelen en contacten opbouwen in de Amsterdamse onderwereld (in hoofdstuk 5 gaan we daar nader op in).

4.2 Can you feel it?!: de opkomst van xtc

Xtc doet waarschijnlijk rond 1985 haar intrede in Amsterdam. De drug wordt uitgedeeld in discotheek Zorba the Buddha van de spirituele Bhagwanbeweging, om zo meer volgelingen te krijgen. Haar echte doorbraak in Nederland kent de drug in de *summer of love* van 1988, wanneer housemuziek en xtc hand in hand overwaaien uit Londen. Vooral Amsterdam kent aanvankelijk een weelderige scene. Het feest *London comes to Amsterdam* betekent de grote doorbraak. Het staat beschreven in het boek *Roxy en de house-revolutie* (2008) van de muzikjournalist Job de Wit, dat de doorbraak van house en xtc bijna terugvoert tot dat ene weekend in september 1988.

De Amsterdamse discotheek Roxy speelt een prominente rol bij deze dubbele opkomst. Hans Kuipers, toentertijd bedrijfsleider:

‘Ik vond het geen probleem dat de bezoekers van mijn club die xtc gebruikten. De sfeer was prima ... Niet zo agressief als met coke. Maar ik wilde niet dat ze gingen dealen in de club, want dan gaat je reputatie als club eraan.’

Een oud-rechercheur uit Den Haag, waar eind jaren tachtig (na Wormerveer) het tweede xtc-lab van Nederland wordt opgerold:

‘In de beginperiode was het natuurlijk even kijken wat we hadden, maar het was in principe altijd optreden, iedereen werd aangehouden met pillen. Ik bedoel, zelfs met 1 pil al bij wijze van spreken. Dat wil niet zeggen dat je dan bleef zitten. En dat is later natuurlijk steeds wat veranderd en bijgesteld, want anders had je zoveel mensen binnen zitten, daar kon je ook niet mee uit.’

In november 1988 wordt xtc opgenomen in de Opiumwet als een drug met ‘onaanvaardbare risico’s’, twee jaar nadat het middel in de VS verboden is. Eind 1989 verbiedt de gemeente Amsterdam een aantal feesten en treedt de politie hard op tegen drugsdealers. Onder andere de Melkweg, Mazzo en de iT worden het doelwit (Schinkel, 2016). Maar de invallen zijn van korte duur en hebben nauwelijks effect. Drugsonderzoeker Nabben: ‘Er zijn door de hele stad illegale feesten in gebouwen waar nauwelijks controle is. Jongeren zijn hedonistisch. De feestcultuur past in de tijd, ook politiek gezien. De val van de Berlijnse Muur, Nelson Mandela die vrijkomt en het Europees Kampioenschap voetbal zorgen voor euforie.’ (geciteerd in Schinkel, 2016).

Volgens Kuipers – de al genoemde voormalig bedrijfsleider van de Roxy – wordt na de strafbaarstelling in 1988 niet direct prioriteit gegeven aan de aanpak van xtc. Hij neemt naar eigen zeggen eind 1988 contact op met de politie. ‘Ik ben naar de afdeling bijzondere wetten gegaan en heb uitgelegd dat het ecstasygebruik hand over hand toenam, dat ik alles deed wat binnen mijn mogelijkheden lag, maar dat ik het gewoon niet onder controle kreeg (De Wit, 2008, p. 130).’ De eerste ‘politieoperatie’ met twee in het oog springende ‘stilleren’ levert niks op (‘We zien niks hoor, niks aan de hand’, zeiden ze, aldus Kuipers). Een volgende poging, met twee meer *streetwise* agenten, brengt wel het dealen in beeld. Volgens Kuipers grijpt de politie verder niet in: ‘Het werd nog niet als een probleem gezien. De house was een vrij kleine subcultuur in de Roxy’ (De Wit, 2008). Een rechercheur die in die tijd met collega-agenten undercover feesten in Den Haag bezoekt, beaamt:

‘Natuurlijk deed je niet mee. Je stond niet op de dansvloer. Dus je viel wel op. Wij pakten ook niet veel pillen op zo’n feest. Dat was meestal ervoor of erna of op straat. Het had niet onze prioriteit in die tijd. We waren natuurlijk veel meer gericht op de harddrugsgebruikers, met name op de heroïneverslaafden, dan op de gebruikers van dit soort middelen.’

De eerste publicaties over de partydrug zijn positief getoetst: xtc wordt gezien als ‘een pilletje voor de wereldvrede’, als een drug die geen lichamelijke verslaving veroorzaakt en gebruikers een euforisch gevoel geeft. Het aantal gebruikers neemt toe. Maar ongelukken blijven niet lang uit en housefeesten

krijgen een slechte reputatie. Toch neemt hun populariteit niet af. De aanpak wordt urgenter, als de house rond 1993 een vorm van massaconsumptie wordt en de eerste xtc-doden vallen.

1995 is het jaar van de gabber. De gabbercultuur is onder jongeren populair en is sterk verbonden met de housescene. Dat is goed te merken aan het groeiende xtc-gebruik. Onderzoek van het ministerie van Volksgezondheid wijst uit dat in 1996 3,3% van de middelbare scholieren wel eens xtc heeft gebruikt. Geschrokken publiceert het ministerie de nota 'Stadhuis en house', met een pleidooi voor betere voorlichting en andere preventieve maatregelen. Er komt regelgeving voor grootschalige houseparty's. Het gaat onder meer om niet te hoge zaaltemperatuur, voldoende water en frisdrank, en beveiliging. Opsporing is nauwelijks in beeld (Schinkel, 2016). *'Voorkomen dat er een illegaal (gebruikers)circuit ontstaat waar de overheid geen greep op heeft, is het belangrijkste uitgangspunt'*, aldus Weijnenburg (1996, p. 143).

Kwaliteit

Op 1 juli 1985 wordt xtc verboden in de VS en in 1986 plaatsen de Verenigde Naties mdma op de lijst van verboden stoffen (Moors & Spapens, 2017). In Nederland is de productie dan nog legaal, tot november 1988. Xtc-handel vanuit Nederland naar de VS neemt vanaf juli 1985 enorm toe (Husken & Vuijst, 2002). De eerste productie in Nederland vindt in de Randstad plaats, maar al snel verplaatst de productie zich naar Limburg en ook in Noord-Brabant en België duiken illegale laboratoria op (Moors & Spapens, 2017). In Zuid-Nederland komt al snel het zwaartepunt van de syndru-productie te liggen. Nederland ontwikkelt zich razendsnel tot bronland. Na de strafbaarstelling in 1988 komt ook de illegale productie van xtc in laboratoria snel op gang.

De Nederlandse xtc was internationaal al snel zeer gewild vanwege de kwaliteit. Een selfmade chemicus als Robert Hollemans (*the nutty professor* genoemd vanwege zijn vermogen om steeds weer nieuwe chemische samenstellingen te ontwikkelen) speelde daarbij een belangrijke rol (Husken & Vuijst, 2002, p. 11). Maar ook iemand als Danny Leclerc, kopstuk van een Nederlandse 'xtc-multinational', was een chemicus met duidelijk verstand van zaken (Moors & Spapens, 2017, p. 78). Begin jaren negentig zijn de handel en winsten in xtc enorm, wat leidt tot veel geweld. Zo wordt Danny Leclerc op 20 mei 1993 geliquideerd. Volgens Husken en Vuijst zou hij informant zijn van de Criminele Inlichtingen Dienst (CID), die voor het IRT werkte. De zaak is nooit opgelost.

4.3 Nederland bronland

In 1993 signaleert het rapport van de toenmalige CRI dat Nederland bronland is voor amfetamine. Ook de productie van xtc wordt gesignaleerd, de omvang is onduidelijk. Er wordt echter weinig prioriteit gegeven aan de xtc-productie en -handel (Spapens, 2006). Door de grote aandacht voor gebruikers is er nauwelijks oog voor de winstgevendheid van productie en handel in drugs. Begin jaren negentig overheerst een zekere tevredenheid over de politie-inspanningen, want de gewelddadige roofovervallen in Limburg en Noord-Brabant (de Kempenbende) heeft men weten in te dammen. De zichtbare hotspots van drugsgebruik in de grote steden, met veel verslaafde heroïnegebruikers en de daarbij behorende ‘verwervingscriminaliteit’, verdwijnen langzaam maar zeker uit beeld. Het duurt even voordat men in de gaten krijgt dat met de productie van synthetische drugs en (iets later in de tijd) van hennep grote criminele werelden ontstaan (interview recherche-chef, 2017).

In de nota Drugsbeleid uit 1995 van het eerste ‘Paarse’ kabinet onder leiding van premier Kok krijgen synthetische drugs wel aandacht, maar ten aanzien van de opsporing bestaat geen urgentie. Er komt een bedrag van f 8 miljoen beschikbaar (€ 3,6 miljoen) voor opsporing in het algemeen. Een jaar later vragen enkele Kamerleden met een motie de opsporing meer prioriteit te geven. De aanleiding is niet zozeer de rol van Nederland als productieland, maar de gezondheidsrisico’s van xtc-gebruik tijdens houseparty’s. De motie wordt aangenomen, maar tot merkbare veranderingen leidt dit niet.

Het Kernteam Zuid (KTZ), een bovenregionaal samenwerkingsverband van de drie Noord-Brabantse en de twee Limburgse regiokorpsen, heeft sinds midden jaren negentig de opsporing van synthetische drugs als een van zijn speerpunten. Het start in 1996 twee opsporingsonderzoeken en voert enkele rechtshulpverzoeken uit in relatie tot xtc, maar van daadwerkelijke prioritering is nog geen sprake (Spapens, 2006). Een betrokkene:

‘We hadden zes kernteams in Nederland. Ieder had een specialisme; wij hadden synthetische drugs. Wij moesten vooral onderzoeken doen in relatie tot synthetische drugs, maar ook informatie verzamelen. De bedoeling was dat de regio’s aan het kernteam het beste personeel zouden leveren. Daar viel wel wat op af te dingen. Ik denk dat het team 40 man groot was en 40 man kon ik extra oproepen, maar die bleven nog even in de eigen regio. Dat gaf spanning. Niemand zat op de reservebank te wachten totdat hij opgeroepen werd. Zij deden gewoon onderzoeken in hun eigen korps en als ik zei: “Ik heb nu 10 man extra nodig”, dan zeiden zij: “Ja, over een jaar.” De korpschefs waren erg tegenwerkend, want die hadden niks met recherche.’

In juli 1996 rondt het kernteam een fenomeenonderzoek af naar synthetische drugs. Daarin blijkt de rol van Nederland als productieland onmiskenbaar. Het wordt nog even onder de pet gehouden, want het komt op een zeer ongunstig ogenblik. Nederland komt namelijk meer en meer onder internationale kritiek te liggen. Een betrokkene uit die tijd:

‘McCaffrey, de directeur van het Amerikaanse Office of Drug Control Policy, een bureau direct gerelateerd aan het Witte Huis, noemde Nederland op een gegeven moment in een interview een narcostaat. De Fransen namen dat over. Begin 1997 zou Nederland voorzitter van de Raad van de Europese Unie worden en Frankrijk had schoon genoeg van al die duizenden kilo’s drugs, of het nu harddrugs of softdrugs waren, die naar Frankrijk geëxporteerd werden: de markt in Frankrijk was gigantisch. Halverwege 1996 kwamen er berichten: “Als Nederland niet iets gaat doen aan deze enorme stortvloed van synthetische drugs, dan gaan wij er een grote rel van maken en misschien moet Nederland dan maar geen voorzitter worden van de Raad van de Europese Unie.” Dat was ongeveer het standpunt van Frankrijk en dat werd gesteund door andere landen, waaronder de VS. De VS hadden in die tijd best goede cijfers, maar wij geloofden die niet. Ze gaven aan dat ze maandelijks te maken hadden met ruim 20 miljoen pillen die van Nederland naar de Verenigde Staten kwamen. Waarop Nederland reageerde: wat een onzin die kunnen we niet eens produceren. Totdat we ergens in een buitenwijkje van Den Bosch een gigantisch lab tegenkwamen.’

Toenmalig minister van Justitie Sorgdrager geeft in haar ‘memoires’ aan, dat Jacques Chirac zo nu en dan de gewoonte had om hard uit te halen naar Nederland (Sorgdrager, 1999). ‘*Het was wat dat betreft soms oorlog tussen Chirac en Kok*’ (p. 110). In de JBZ-raad, het Europese overleg tussen ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken, kwam het onderwerp drugs regelmatig aan de orde en het stond ook op de agenda van de Europese top van regeringsleiders en staatshoofden. ‘*En als het niet op de agenda stond, werd er wel een andere mogelijkheid gevonden om Nederland te kapittelen*’ (p. 111). Het was voor een Nederlandse bewindspersoon moeilijk om te verkeren in een internationaal gezelschap dat sprak over drugs: ‘*Ik heb dat zelf ondervonden en ook voor Wim Kok was het lang niet altijd gemakkelijk*’ (p. 109).

De kritiek vanuit Frankrijk en de VS, en eerder vanuit Duitsland – in een uitgelekt Duits document was te lezen dat maar liefst 98,3% van de in Duitsland in beslag genomen xtc uit Nederland afkomstig was (ANP 3 maart 1996)² – in combinatie met het naderende voorzitterschap van de Europese Unie, brengt

2 Geciteerd in Spapens, 2006, p. 133.

toenmalig minister-president Kok ertoe om aan het Openbaar Ministerie te verzoeken een Plan van Aanpak voor een Unit Synthetische Drugs (USD) te schrijven (Bakker e.a., 2000, p. 99). Deze USD, een van de belangrijkste aanbevelingen uit het fenomeenonderzoek van het KTZ, moet de opsporing meer prioriteit en richting geven. Door internationale druk is de tijd daar rijp voor.

Instelling van de USD is één van de maatregelen die de relatie met Frankrijk (en andere landen) moet verbeteren. Daarop vooruitlopend wordt het Hazeldonk-overleg nieuw leven in geblazen; dit is een overleg tussen Frankrijk, België en Nederland om de grensoverschrijdende politiesamenwerking tegen drugstoerisme te verbeteren. En er wordt geïnvesteerd in bilaterale samenwerking, bijvoorbeeld door de Rotterdamse politiechef Hessing te benoemen tot attaché bij de Nederlandse ambassade in Parijs met als opdracht om het Nederlandse drugsbeleid aan de Fransen uit te leggen. Door dit alles verbetert de relatie met Frankrijk vrij snel, hetgeen wordt bezegeld door de ‘kus van Toubon’ (Sorgdrager, 1999, p. 114): op een persconferentie na een gezamenlijk overleg in februari 1997 gaf de Franse minister Toubon een ‘dubbele kus – zo maar open en bloot – op Winnie Sorgdragers wang’, aldus een aanwezige verslaggever (de Volkskrant, 7 februari 1997).

4.4 Intensivering van de aanpak

Eerste intensivering: oprichting van de USD

Eind 1996 wordt de USD opgericht en in januari 1997 wordt die operationeel. Alles gaat op eens razendsnel. Een direct betrokkene:

‘Ik ben op een zondagavond ergens in oktober 1996 gebeld door de verantwoordelijke Procureur-Generaal. “Morgen 9 uur bij de minister.” Een recherche-chef en ik kregen vervolgens de opdracht om voor woensdag met een projectplan te komen. Wij hebben ’s avonds in een kroeg gezeten en op vier of vijf bierviltjes de USD getekend. En zo ging het gebeuren. De minister kwam een paar weken later op ons hoofdkwartier in Veldhoven, een oud jeugdhonk. De locatie moest als een gek ingericht worden, want de minister kwam met een heel gevolg. Het moest ergens op lijken, maar we hadden niet eens een computer. We hadden helemaal niks, dat is allemaal snel neergetzet. Niks was aangesloten, maar het zag er geweldig uit.’

De belangrijkste taak van de USD is het landelijk verzamelen en coördineren van beschikbare informatie. Daarnaast dient de USD de onderzoeken van de regio’s, kernteams en Bijzondere Opsporingsdiensten (BOD’en, zoals de FIOD) kwalitatief te ondersteunen. De USD fungeert ook als landelijk aanspreekpunt voor buitenlandse autoriteiten en doet de uitvoering van tactische opsporingsonderzoeken met een landelijk of internationaal karakter.

De samenstelling is multidisciplinair: FIOD, Economische Controle Dienst (ECD), Douane, politieregiokorpsen, OM, KMar, Douane, CRI en BVD. De USD wordt ondergebracht bij het Kernteam Zuid (KTZ). Gemeenten wordt niet gevraagd om mee te doen; dat was in die tijd nog een onbestaanbaar pad. De competentiestrijd die ontstaat tussen KTZ en 'kleine broertje' USD heeft functionele, maar ook minder functionele kanten. De onderlinge competitie versterkt de drive bij teamleden, maar brengt ook conflicten over zeggenschap.

De werkwijze van de USD kent verschillende pijlers. Landelijke regie, extra budget (f12 miljoen), integraal werken (multidisciplinair), een team van jonge honden en goede communicatie ('jezelf goed neerzetten') zijn belangrijk. In 1999 werken er zo'n vijftig mensen (46 fte aan opsporingszijde en 6 fte aan OM-zijde).

Een betrokken officier:

'Van alle spelers willen wij mensen in het team hebben en we willen een niet te groot team. We moeten geen FBI willen oprichten. De regio's moeten het zelf doen en wij gaan het aansturen. Er was in die tijd nog geen Landelijke of Nationale Recherche. Wij wilden vooral de informatie- en strategietak beheren. We hebben ook wat betreft politiemensen en mensen van de FIOD altijd met talenten gewerkt. Jonge honden, anders dan het kernteam, waar ook wel uitgebluste mensen zaten. Begin 1997 hebben we ons bij een congres gepresenteerd en voor het eerst de slogan getoond: "samenwerken vanaf het begin is starten met een voorsprong".'

De USD maakt een vliegende start:

'Wat we ook hadden, was een rechtshulpverzoek uit Engeland en niemand wilde dat hebben. Het ging om een gigantische Engelse drugshandelaar, die ervan verdacht werd niet alleen grootschalig in cocaïne te handelen, maar ook in pillen en met name ook een lijn vanuit Engeland naar de Verenigde Staten en Canada te onderhouden. Een week later hadden we een klap: we hadden 500 kilo coke en een miljoen xtc-pillen. Het was groot voorpaginanieuws. Interviews in alle Engelse kranten. Het was geweldig. De media doken erop. Het was precies wat we nodig hadden.'

Voor de tactische taak worden twee teams gevormd, een Team Precursoren en een Team Snelle Interventie Onderzoeken. Met kortlopende onderzoeken ('korte klap'), naar Amerikaans voorbeeld, onderscheidt de USD zich van KTZ. Een direct betrokkene:

‘De USD was eigenlijk een dochter van het KTZ, maar langzamerhand werd die dochter eigenlijk groter. Het KTZ had allemaal langdurige onderzoeken en die duurden drie jaar. Echt hele ingewikkelde onderzoeken, bijvoorbeeld naar Peter van D. Wij hadden de korte klap. Ongeveer vier weken en dan een volgend onderzoek.’

Wetenschappers, waaronder Fijnaut en Moerland, worden nauw betrokken, al liep dat in eerste instantie via het Kernteam Zuid. In die tijd ontwikkelt men voor het eerst in Nederland een ‘logistieke benadering van criminaliteit’ en dat heeft de grondslag gelegd voor de latere barrièremodellen (zie hoofdstuk 8).

De Amerikaanse DEA werkt rondom 2000 nauw samen met Nederlandse opsporingsdiensten, in het bijzonder de USD. De Amerikaanse opsporingsmethoden speelden eerder een grote rol in de IRT-affaire en moesten voorzichtig gehanteerd worden. In de media, na de IRT-affaire toch al gespitst op politiepraktijken, bestond groot wantrouwen. Veel aandacht gaat uit naar de Amerikaanse beïnvloeding van Nederlandse opsporingspraktijken (Husken & Vuijst, 2002).

De USD is in 1997 voor vier jaar ingesteld en wordt in 2000 geëvalueerd (Bakker e.a., 2000). Het algemene beeld van de USD is positief, zo luidt de conclusie (p. 2). Zij heeft zich in korte tijd een positie weten te veroveren als ‘spin in het web’ in de bestrijding van synthetische drugs. De naamsbekendheid is hoog en de waardering voor het functioneren in het algemeen ook, zeker in het buitenland waar men nu eindelijk een duidelijk aanspreekpunt heeft. De opstelling van de USD-medewerkers wordt getypeerd als enthousiast, pragmatisch en gericht op direct zichtbare activiteiten en resultaten. Kort samengevat: ‘De USD is een pionierende “doeclub” van enthousiaste mensen’ (p. 101). Maar of de USD al daadwerkelijk van invloed is geweest op aard en omvang van het verschijnsel van synthetische drugs, kan niet worden vastgesteld (p. 100).

Veel mensen die destijds bij de USD betrokken waren, praten daar nu nog steeds met veel positieve herinneringen over, zo valt op in de gesprekken die wij gevoerd hebben. Ze vinden het een soort integrale samenwerking avant la lettre, met een sterke operationele oriëntatie. Men zit bij elkaar in één gebouw, de lijnen zijn kort en er kan veel, ook financieel. Heel belangrijk ook: de USD heeft zelf het mandaat voor het toewijzen van onderzoeken en capaciteit (er is geen tussenlaag van stuurploegen en informatieofficieren). De leiding (een politiechef en een officier) denkt mee en geeft dekking bij soms onorthodoxe acties. De bundeling van informatiespecialisten, thematische experts en tactische opsporingscapaciteit was cruciaal.

De USD heeft onmiskenbaar sterk bijgedragen aan versterking van de informatiepositie en aan verbetering van de positie en het imago van Nederland in het buitenland. In welke mate de USD ook geleid heeft tot terugdringing van de syndru-wereld in Nederland is de vraag.

Tweede intensivering: 'Samenspannen tegen xtc'

Midden jaren negentig signaleert de Amerikaanse Douane voor het eerst de illegale handel in xtc, aldus John Varrone, hoofd afdeling onderzoek bij de Amerikaanse Douane (geciteerd in Husken & Vuijst, 2002). Koeriers komen vooral uit Nederland en België. Varrone: 'We begonnen er pas echt aandacht aan te besteden in 1997 toen we 400.000 xtc-pillen in beslag namen.' De smokkel groeit snel: van 750.000 in beslag genomen pillen in 1998 tot 3,5 miljoen in 1999 en 9,3 miljoen in 2000. In hoeverre de groei het gevolg is van verscherpte controles blijft onduidelijk. Volgens Varrone zitten, naast Nederland, ook Israëliëse en Russische maffia achter de illegale handel. Zij zorgen onder meer voor financiering, productie en distributie. De kopstukken houden uit zelfbescherming afstand tot de koeriers, die nu ook vanuit andere Europese landen worden gestuurd en ook met postzendingen wordt de xtc gesmokkeld. Belangrijkste land van herkomst blijft Nederland. In hoorzittingen in het Amerikaanse congres wordt gerefereerd aan een percentage van 80% tot 90% van de pillen in de VS, die uit Nederland afkomstig zouden zijn (Husken & Vuijst, 2002).

In deze tijd (september 2000) brengt premier Kok een bezoek aan het Witte Huis, waar hij president Clinton ontmoet. De twee staan op goede voet, onder meer vanwege gemeenschappelijke betrokkenheid bij het gedachtegoed van 'De derde weg' (een poging om een politiek programma te ontwikkelen tussen markt en staat). Aan het eind van de bijeenkomst spreekt de president van de VS de Nederlandse premier aan op de grote hoeveelheden xtc die vanuit Nederland de Verenigde Staten overspoelen. De Verenigde Staten zijn zeer kritisch. Kok is *not amused*.

De kritiek die Kok in het Witte Huis te horen krijgt, heeft gevolgen. Bij terugkomst roept hij de top van de Politie en het OM bij elkaar en een paar maanden later verschijnt de nota *Samenspannen tegen xtc*. Hierin wordt € 90 miljoen vrijgemaakt voor de duur van vier jaar (2002-2006). De multidisciplinaire USD wordt versterkt en er worden *dedicated* xtc-teams ingericht bij de regionale politiekorpsen; zij werken vanuit Amsterdam, Den Haag, Zwolle, Rotterdam en Helmond en gaan zelf over het toewijzen van onderzoeken en capaciteit. De betrokken instanties en opsporingsdiensten worden versterkt met personeel en apparatuur. Veel aandacht gaat uit naar de verbetering van de samenwerking tussen instanties. Het zijn initiatieven die niet veel afwijken van die uit de tijd waarin de USD werd opgericht. Tot op grote hoogte herhaalt

de geschiedenis zich. Kennelijk is nu toch een extra impuls nodig, ondanks successen van de USD.

Hoewel de nota zich richt op alle aspecten van de xtc-keten, ligt de nadruk op de 'voorkant' van het proces (de illegale import van de precursoren en chemicaliën, de benodigde productiefaciliteiten, de productie in laboratoria) en op de smokkel naar het buitenland. Alle diensten moeten aan hun eigen ministerie verantwoording afleggen. De 'regie' ligt bij een regiegroep onder voorzitterschap van het ministerie van Justitie.

In 2002 lijken de toegenomen opsporingsinspanningen vruchten af te werpen, waarbij voortgeborduurd kan worden op het werk van de USD. 'Het is opsporing op topvermogen in dit jaar', aldus Spapens (2006, p. 157). Het aantal opsporingsonderzoeken bereikt met 145 een hoogtepunt. Er worden meer grondstoffen en eindproducten in beslag genomen dan ooit. Enkele kopstukken gaan voor langere tijd de gevangenis in. Samenwerking tussen de Nederlandse en Amerikaanse overheid en een deal met een hoofdverdachte in de VS spelen daarbij een belangrijke rol. Op criminelen in Nederland heeft het een afschrikwekkende werking (Husken & Vuijst, 2002). Er worden Nederlandse verdachten uitgeleverd aan de VS, waar strengere straffen gelden (in totaal zou het om dertien gevallen gaan, Spapens, 2006, p. 157). Het is een maatregel die omstreden is, maar bij Nederlandse criminelen wel effect heeft. Het vooruitzicht van een lang verblijf in een Amerikaanse gevangenis – met aanmerkelijk strengere regimes dan in Nederland – is een onaantrekkelijk scenario voor Nederlandse criminelen.³ Een topcrimineel die wij interviewden had na enkele uitleveringen meteen geen enkele interesse meer in de afzetmarkt in de VS. Alles bij elkaar is het effect van al deze inspanningen dat de export van xtc-pillen vanuit Nederland naar de Verenigde Staten sterk afneemt. Ook de verscherpte grenscontroles in de VS na de aanslagen van 11 september 2001 hebben hieraan bijgedragen, alsmede de omstandigheid dat een deel van de xtc-export wordt overgenomen door Chinese groepen in Canada.⁴

3 De afschrikking zat vooral in de omstandigheid dat het in de VS enkele jaren duurde voordat de zaak werd behandeld; ook in deze pre-trial detention in een Amerikaanse gevangenis hadden de Nederlandse pillenmakers weinig zin. Na een eventuele veroordeling in Amerika konden de Nederlandse criminelen hun straf doorgaans in Nederland uitzitten, waarbij de lengte vaak ook naar Nederlandse normen werden omgezet (Spapens, 2006, p. 157).

4 Die ontwikkeling zet niet op grote schaal door. Het National Drug Threat Assessment 2017 van de Amerikaanse DEA meldt dat Canadese drugsbendes in 2017 'tientallen miljoenen tabletten' naar de Verenigde Staten exporteerden (p. 14). Ter vergelijking: volgens onze berekeningen werden in Nederland in 2017 ten minste bijna een miljard xtc-pillen geproduceerd (zie hoofdstuk 3).

De internationale *Synthetic Drugs Enforcement Conferences* (Syndec) die nu elke twee jaar worden georganiseerd, te beginnen in 2003, spelen een belangrijke rol in de strategie om kennis te vergaren, te delen en internationale samenwerking te bevorderen. Een betrokkene:

‘Voor Syndec haalde we de hele wereld naar Nederland en ze kregen ook een rol in werkgroepen. Circa 100 man en dan kregen we hotel Sparrenhorst in Nunspeet vol. Dat huurden we helemaal af. Het is een fijn hotel, want daar kon niemand ontsnappen. Die conferentie is een belangrijk middel geweest om een netwerk op te bouwen. Echt heel erg belangrijk. We keken met elkaar naar het probleem en bedachten mogelijk oplossingen. China, Rusland, VS, Canada, Australië, alle relevante landen namen eraan deel. Iedereen van synthetische drugsbestrijding van de wereld was aanwezig op de conferentie. De conferenties waren legendarisch.’

De relatie met de VS speelt een belangrijke rol in het ontstaan van de nota (Neve e.a., 2007, p. 64). Het leidt tot een ambassaderaad en twee politieliaisons in de VS. Deze diplomatieke initiatieven hebben er, naast de operationele activiteiten, waarschijnlijk toe bijgedragen dat Nederland niet langer bekritiseerd wordt, maar juist geprezen om zijn xtc-aanpak. In 2006 stelt het Witte Huis: ‘*The government of the Netherlands has achieved considerable succes in countering the production and flow of mdma (Ecstasy) to the United States*’ (Neve e.a., 2007, p. 53). Daarmee was een belangrijk doel van de nota bereikt: de relatie met de VS stond niet langer door de xtc-export onder druk. Nederland verdween van de Majors List, een lijst van de belangrijkste landen waarvandaan drugs naar de VS worden gesmokkeld. Landen die op deze lijst staan, lopen kans op (economische) sancties (Neve e.a., 2007, p. 52).⁵ Het betekende wel dat de binnenlandse druk om de aanpak te continueren, verminderde.

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) brengt samen met het bureau Intraval de gevolgen van de nota *Samenspannen tegen xtc* in kaart. ‘Cahier 2007 eindevaluatie van de xtc nota’ richt zich op *input*, proces, *output* en *outcome*. Met betrekking tot de input, de inzet van mensen en middelen, constateert de evaluatie dat deze aanvankelijk volgens afspraak verloopt. Later is, als gevolg van reorganisaties, de inzet van personeel moeilijker meetbaar (niet meer gelabeld) of het aantal loopt terug. Het proces, de samenwerking en informatie-uitwisseling met partners, zowel nationaal als internationaal, worden overwegend als positief beoordeeld, evenals het aantal ondernomen activiteiten (output). Zo concludeert de evaluatie onder meer:

5 In de Majors List van 2004 werd Nederland overigens niet in de lijst zelf genoemd (zoals Columbia en Afghanistan), maar wel bekritiseerd in de begeleidende tekst. Het maakte het er niet minder vervelend op (Neve e.a., 2007, p. 52).

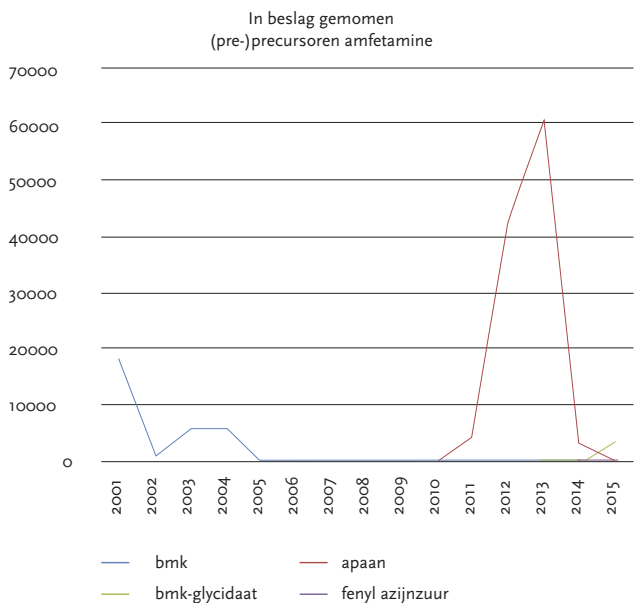
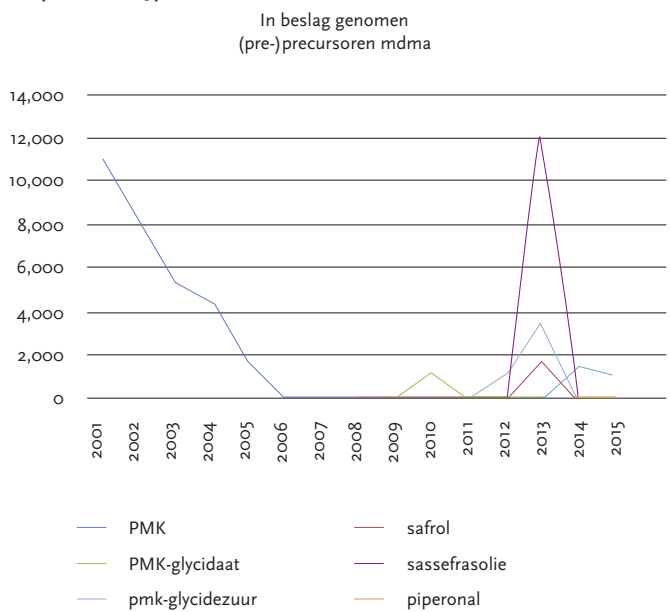
‘In termen van aantallen gedraaide onderzoeken lijkt in elk geval geen nadeel van de reorganisatie te zijn ondervonden.’ Om daar echter direct aan toe te voegen: ‘... al zeggen die aantallen niet alles: grote en kleine onderzoeken worden hier samen genomen.’

De *outcome* – substantiële terugdringing van productie en handel in xtc – is moeilijk meetbaar, aldus de nota. Dat geldt niet alleen voor de terugdringing als zodanig (als die er al is), maar ook voor de vraag in welke mate die toe te schrijven zou zijn aan de (maatregelen in de) nota. Ook andere factoren kunnen van invloed zijn, zoals de vraag naar xtc, de beschikbaarheid van precursoren of de inspanningen van andere landen in de aanpak van xtc. Er is geen eenvoudige maat waaraan het falen of slagen van de nota kan worden afgemeten. Wel zijn er meerdere indicatoren die kunnen duiden op vermindering van de productie in Nederland en op een kleinere rol van Nederland in de internationale xtc-markt. Er zijn echter ook indicatoren die kunnen wijzen op blijvende productie in Nederland. Zo blijft het antwoord met wetenschappelijke voorzichtigheid in het luchtledige hangen. Dat er geen zichtbare effecten waren, was politiek niet acceptabel. Dat er wel zichtbare effecten waren, liet de werkelijkheid niet toe. De politieke winst was overduidelijk: geen keiharde kritiek, maar complimenten op het allerhoogste niveau in de VS.

Toch ontstaat in deze tijd geleidelijk een zeker optimisme over de effecten van het overheidshandelen. Niet alleen de lof van de Verenigde Staten draagt daaraan bij, maar ook de resultaten van de ‘bronlandenstrategie’. Het idee daarachter is, dat het probleem zo veel mogelijk ‘aan de voorkant’ moet worden aangepakt, dat wil zeggen bij de bron: de precursoren, die voornamelijk uit Rusland en China afkomstig zijn. Met deze landen worden relevante contacten opgebouwd. Moskou en Peking worden regelmatig bezocht.

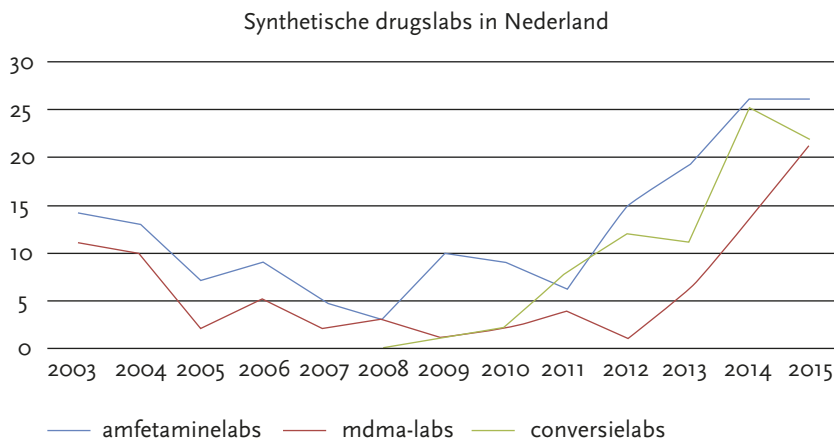
Feit is dat daarna, aan het einde van de jaren tweeduizend, de precursorstroom uit deze landen lijkt op te drogen. BMK-fabrieken in Perm en Wolgograd (Rusland) worden gesloten. De Chinese regering gaat stringenter toezien op de illegale productie van pmk. De mate waarin Nederland op deze ontwikkelingen invloed heeft gehad, is onbekend. Waarschijnlijk is de invloed van de VS zeker zo belangrijk geweest. Hoe dan ook, door de verminderde beschikbaarheid van precursoren lijkt de productie van synthetische drugs in Nederland problemen te ondervinden. Van 2007 tot 2009 zijn er sterke aanwijzingen voor een serieuze dip in de xtc-productie in Nederland (en in mindere mate in de amfetamineproductie); zie de figuren 4.1 en 4.2.

Figuur 4.1 In beslag genomen (pre-)precursoren mdma en amfetamine (2001-2015)

Bron: LE, 2016.

Figuur 4.2 Synthetische drugslabs in Nederland (2003-2015)

Bron: LE, 2016.

In deze tijd – 2005-2010 – lijkt het syndru-probleem onder controle te komen. De enorme groei lijkt afgevlakt. Nationaal en internationaal lijkt de vraag terug te lopen (LE, 2007). Een aantal syndru-producenten is veroordeeld en heeft een gevangenisstraf van ten minste enkele jaren gekregen. De kritiek vanuit het buitenland is verstomd.

Een gevolg van deze ontwikkelingen is dat het probleem van de synthetische drugs geleidelijk aan van de politieke agenda verdwijnt (Spapens, 2006). In 2004 wordt de USD ingebed in de Nationale Recherche (NR) en gaat 'Unit-Zuid' heten. De deelnemende partners trekken hun medewerkers terug en gedetacheerde medewerkers keren terug naar hun eigen eenheid. Zij worden alleen nog voor concrete projecten ter beschikking gesteld. Exclusieve oriëntatie op synthetische drugs is er voor de mensen die bij de NR werken niet meer bij; zij krijgen een brede taakopdracht. In feite houdt de USD op te bestaan. Het aantal onderzoeken naar synthetische drugs daalt. De expertisefunctie van de USD wordt overgenomen door een Expertisecentrum Synthetische Drugs en Precursoren (ESDP), bij de NR ondergebracht. Zijn rol wordt na 2006 als gevolg van reorganisaties en verminderde prioriteit voor synthetische drugs stelselmatig verminderd.

Vanwege het veronderstelde succes van de aanpak is het voor betrokkenen moeilijk om zich tegen deze ontwikkelingen te verzetten. Er wachten immers nieuwe prioriteiten en uitdagingen. Maar hiermee worden de inventiviteit en volharding van criminelen nogal onderschat.

4.5 Ondertussen in de wereld van de synthetische drugs...

Na de dip tussen 2007 en 2009 herstelt de xtc-productie zich snel, tot verbazing van de opsporingsinstanties. Er worden *pre*-precursoren ontwikkeld en die blijken niet alleen net zo goed te voldoen als de eerdere precursoren, maar zijn ook nog eens aanmerkelijk goedkoper (tot soms wel een tiende van de vroegere prijs). Vanaf 2015 is het Nederlandse kwaliteitsproduct, de xtc-pil, weer helemaal terug van weg geweest. In de veranderende markten produceert men nu 'betere' xtc, met een hogere dosis mdma. Het zwaartepunt ligt (nog steeds) in Noord-Brabant, Limburg en Zuid-Holland, zoals tabel 4.1 laat zien.

Tabel 4.1 Drugslocaties (opslag/lab) naar provincie in 2017

Groningen	0
Friesland	4
Drenthe	3
Overijssel	4
Gelderland	11
Flevoland	0
Utrecht	7
Noord-Holland	9
Zuid-Holland	15
Zeeland	5
Noord-Brabant	48
Limburg	16
totaal	122

Bron: databestand syndru-onderzoek 2017, zie bijlage 2.

De terugdringing van synthetische drugs (met name mdma) in Nederland blijkt dus na enkele jaren al uitgewerkt en heeft bovendien serieuze averechtse effecten gehad. Ingewijden in de opsporingsdiensten spreken over een syndru-wereld die, vanwege de opkomst van *pre*-precursoren, veel complexer is geworden: 'We hebben een veelkoppig monster gecreëerd.' Was het voorheen voldoende om naar olieachtige stoffen te speuren, nu moet ook naar poederstoffen gezocht worden, waardoor er voor de Douane nieuwe problemen ontstaan. Chinese en Litouwse tussenorganisaties vallen weg, omdat criminelen nu rechtstreeks in China niet-strafbare stoffen kunnen bestellen; daardoor stijgen de winsten. De hoeveelheid drugsafval is sterk gestegen, omdat door het gebruik van *pre*-precursoren een extra stap aan het productieproces is toegevoegd (de 'conversiestap') en die produceert veel afval. De 'gevaarstelling'

rond de productie van synthetische drugs neemt toe, onder andere omdat men met verwarmingsdekens werkt, waardoor eerder brand ontstaat. Bovendien is een deel van de klassieke ‘pillenboeren’ meer dan voorheen vervlochten geraakt met de cocaïnewereld, in het kader van criminele risicospreiding.

Inmiddels wordt er in de wereld van Politie en Justitie van uitgegaan (zie LE, 2016) dat de productie en het gebruik van xtc en amfetamine weer zijn toegenomen (in Nederland en wereldwijd) tot een hoger niveau dan voorheen. Ook de wijze van produceren is anders geworden. De schaarste die rond de precursoren nog bestond, is verdwenen. Productie kan nu in zekere zin onbeperkt plaatsvinden; inbeslagname van zelfs grote hoeveelheden grondstoffen is voor de criminelen wel een tegenvaller, maar beïnvloedt de productie of de winstgevendheid veel minder dan voorheen.

De introductie van pre-precursoren is meer dan lange tijd werd beseft een soort van *gamechanger* geweest. Hun opkomst heeft de winsten in de syndruwereld, zeker aanvankelijk, nog eens vergroot. De productie is deels grootschaliger, professioneler en gespecialiseerder geworden; in ongeveer een vijfde deel van de in 2017 opgerolde labs en opslagplaatsen is meer dan 1000 liter pmk en/of bmk aangetroffen (zie tabel 4.2). Een deel daarvan is zodanig professioneel ingericht, dat zij niet veel meer lijken op de armoedige ‘afwerkplekken’ die vaak op tv worden getoond.

Tabel 4.2 Omvang laboratoria en opslagplaatsen 2017

	aantal	percentage
groot (1001 liter pmk/bmk of meer)	18	14,8
middel (101-1000)	39	32
klein (100 of minder)	37	30,3
anders	23	18,8
onbekend	5	4,1
totaal	122	100

Bron: databestand syndru-onderzoek 2017, zie bijlage 2.

Tegelijkertijd hebben deze ontwikkelingen de productie van synthetische drugs ook onder het bereik van nieuwe groepen gebracht. Het kapitaal dat nodig is om in te kunnen stappen, is lager geworden. De uitschakeling van Chinese tussenpersonen en de opkomst van internet heeft de toegang tot pre-precursoren vergemakkelijkt. Er zijn sterke aanwijzingen dat het aantal producenten van synthetische drugs is toegenomen. Daarmee samenhangend is ook een deel van de productie juist kleinschaliger geworden. Deels heeft die zich verplaatst naar woonbuurten. Tabel 4.3 laat zien dat er een samenhang

is tussen de omvang van de aangetroffen labs/opslagplaatsen en de plek waar zij werden aangetroffen (in een woonwijk, in landelijk gebied of op industrieterreinen). Kleine labs vinden we vooral in woonwijken en grote zowel in landelijk gebied als op industrieterreinen.

Tabel 4.3 Omvang naar soort locatie

	woonwijk	landelijk	industrie	anders	onbekend	totaal
groot	3	9	6	-	-	18
middel	9	13	15	1	1	39
klein	24	6	6	1	-	37
totaal	36	28	27	2	1	94

Bron: databestand syndru-onderzoek 2017, zie bijlage 2.

Gevolg van dit alles is dat zich nieuwkomers op de syndru-markt gemeld hebben ('kamikazepiloten' worden die door een van de klassieke producenten genoemd). Deze ontwikkelingen hebben de prijzen in Nederland van xtc en amfetamine onder druk gezet. Klassieke 'pillenboeren' klagen dat er in Nederland minder mee te verdienen is. Het leidt onder meer tot criminele pogingen om de controle over (inter)nationale markten te versterken. Samenwerking met criminele motorbendes kan daar nuttig in zijn.

De criminele motorbendes zijn de afgelopen jaren belangrijker geworden in de productie en export van synthetische drugs. Er zijn waarschijnlijk drie redenen. In de eerste plaats vormen zij een 'natuurlijke' en afgeschermdde ontmoetingsplaats voor criminelen. In de tweede plaats vormen zij een schil van bescherming: de criminele motorbendes fungeren dan als een organisatie die zijn leden kan beschermen tegen mogelijk geweldsgebruik van concurrerende criminelen. En in de derde plaats hebben zij entree in andere landen: de criminele motorbendes hebben *chapters* in landen als Spanje en Marokko, waardoor internationale productie- en handelstromen worden vergemakkelijkt. Deze connectie met criminele motorbendes heeft de klassieke syndru-criminelen overigens niet alleen maar voordelen gebracht. De motorgangs zijn zeer zichtbaar aanwezig in de samenleving en hebben daardoor de aandacht van autoriteiten getrokken, die de afgelopen jaren veel werk hebben gemaakt van het terugdringen van de criminele motorbendes, zowel langs bestuurlijke als langs juridische weg.

4.6 Nationale Politie: verdere versnippering

Ondertussen is de USD binnen de Nationaal Recherche opgeheven en zijn (vanaf 2006) de resterende mensen verdeeld over tactische researcheteams.

Die moeten zich ontwikkelen van specialisatie naar generalisatie. Alle medewerkers moeten nu ‘alles’ kunnen. Een betrokkene:

‘Dat was zo’n beeld wat ze over hadden genomen van de Engelse politie. De nieuwe chef zei: “We doen het anders.” We hebben een generieke taakstelling voor alle teams. Dus die zéér ervaren xtc-teams moesten ineens kinderporno gaan doen. Of terrorisme.’

Voor de mensen in het EDSP geldt hetzelfde. Het wordt in 2008 tot Flexibele Intelligence Expertise Teams (FIET) omgedoopt en er worden allerlei onderwerpen aan toegevoegd. Met minder mensen moeten nu meer taken worden gedaan. Onder de betrokken rechercheurs ontstaat veel frustratie in deze tijd.

Begin 2013 start de Nationale Politie. Er ontstaat een Dienst Landelijke Informatie Organisatie (DLIO), waarin het FIET opgaat. De informatie- en expertisepoot is nu gescheiden van de recherchepoot: synthetische drugsexperts en informatieanalisten vallen nu onder een andere baas, uit de ‘intelligencekolom’, en dus niet onder dezelfde ‘recherchechef’. Verzoeken om capaciteit gaan over meerdere schijven en specifieke kennis van synthetische drugs ontbreekt vaak. In 2006 heeft het EDSP-team nog tien analisten en tien TCI-mensen, vanaf 2013 niet meer. Bovendien verdwijnt de ‘liaison’ met het bureau waar de internationale rechtshulpverzoeken binnenkomen. Zo krijgen de resterende syndru-experts bij de Landelijke Recherche steeds minder informatie: *‘We krijgen nog geen 10 procent van wat we vroeger kregen.’* Het wordt steeds moeilijker om een betrouwbaar landelijk beeld te vormen van wat er speelt op het terrein van de synthetische drugs, laat staan van de internationale ontwikkelingen. *‘Dat maakt dat we langzamerhand blind worden hier, want we zien niks meer.’* In hoofdstuk 3 (over de omvang van de wereld van de synthetische drugs) liepen we tegen een van de consequenties aan, want deel-informatie over de omvang van de syndru-productie moest bij elkaar worden geschaapt, in een rondgang door het land en door als een monnik te spitten in grove operationele data. Dit is symbolisch voor de ‘belabberde informatiepositie’, aldus één van de betrokkenen, die inmiddels rondom synthetische drugs is ontstaan.

In de USD-tijd zat er een ‘grote en integrale club’, met partners als de FIOD en de Douane, die zelf de regie voerde en gefocust was op de bestrijding van synthetische drugs. De USD is uiteengevallen in allerlei deelclubjes met verschillende specialisaties en bazen, wat vertraagt en voor afstemmingsproblemen zorgt. Het aantal beschikbare uren voor de bestrijding van synthetische drugs (en precursoren) daalt volgens een berekening van het expertisecentrum de facto van 450.000 in 2006 naar 80.000 in 2014. Waren er in 2003 (het laatste jaar waarover we betrouwbare cijfers hebben) in totaal nog zo’n 256 fte

betrokken bij de xtc-aanpak (Neve e.a., 2007, p. 23), in latere jaren is dit aantal teruggelopen. Schattingen van betrokkenen komen uit op ruim 200 fte (LR, OM, FIOD, Douane, LFO, politie-eenheden, NFI) in 2017, al is het vanwege de brede taakstelling moeilijk om het aantal precies in kaart te brengen. Dit getal is inclusief de mensen van de Intensivering Zuid uit 2014 (zie hierna); een aantal van hen heeft er ook andere taken bij. Vanwege het grote werkaanbod hebben professionals die een aandeel hebben bij het opsporen van syndru-criminelen vaak het gevoel dat ze een achterhoedegevecht voeren.

Recente ontwikkelingen

Tot slot mag niet onvermeld blijven dat zich ook nieuwe spelers op het veld van de synthetische drugsbestrijding gemeld hebben. We noemen er hier twee. In de eerste plaats is dat Europol, het ‘rechtshandhavingsagentschap’ van de Europese Unie, dat formeel sinds 1999 bestaat (daarvoor was er sinds 1994 een *Europol Drugs Unit*). Het doel van Europol is om ten behoeve van de bestrijding van ernstige internationale criminaliteit en terrorisme de effectiviteit en samenwerking tussen de autoriteiten van de lidstaten te versterken, om zo te bestrijden. Europol heeft geen uitvoerende macht, maar is een ondersteunende dienst, die vooral is gericht op het analyseren en uitwisselen van informatie. De organisatie, die is gevestigd in Den Haag, heeft de afgelopen jaren een duidelijker profiel gekregen. Zij werkt sinds 2010 met een vierjarige beleidscyclus, waarvan twee onderdelen in het oog springen. In de eerste plaats is dat het *Serious and Organised Crime Threat Assessment* (SOCTA), dat een analyse bevat van de belangrijkste criminele ontwikkelingen in Europa en op basis daarvan aanbevelingen doet. Meer dan in het verleden is het SOCTA een document dat ook extern aandacht trekt, bijvoorbeeld in nationale politieke discussies en de media. De grafieken die wij in het eerste hoofdstuk presenteerden, zijn er bijvoorbeeld aan ontleend. Op basis van het SOCTA worden – door de Europese Raad van Ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken – prioriteiten gesteld, waaromheen zogenoemde EMPACTS worden georganiseerd: de *European Multidisciplinary Platforms Against Criminal Threats*. Een zo’n EMPACT is rondom synthetische drugs en NPS gevormd, en Nederland is daar de *co-driver* van (Polen is de *driver*). Een EMPACT ontwikkelt gemeenschappelijke activiteiten gericht op delen van informatie en expertise, mede ten behoeve van operationele acties. Zo is er een top-x van Europese syndru-criminelen opgesteld. Voor de daadwerkelijke uitvoering van operationele acties blijven de afzonderlijke landen verantwoordelijk; daarvoor moeten zij bijvoorbeeld voldoende capaciteit ter beschikking stellen en die is niet altijd gemakkelijk te organiseren, ook niet in Nederland.

Een andere belangrijke ontwikkeling is de druk die in Nederland zelf is ontstaan om georganiseerde misdaad aan te pakken, met name onder auspiciën van burgemeesters uit steden in het zuiden van Nederland. Het lokale

bestuur is daarmee een belangrijke nieuwe speler geworden en heeft sterke impulsen gegeven aan de ontwikkeling van een ‘integrale aanpak’, waarin georganiseerde misdaad (‘ondermijning’) niet alleen strafrechtelijk maar ook via bestuursrecht en de fiscus wordt aangepakt. De Regionale Informatie- en Expertise Centra (de RIEC’s) zijn daar een organisatorische uitdrukking van.

Belangrijk moment is de oprichting – eind 2010 – van de Taskforce B5 geweest. Naast de vijf grootste steden in Noord-Brabant (B5) zijn het ministerie van Veiligheid en Justitie, het Openbaar Ministerie (OM), de Politie, de Belastingdienst (FIOD) en de Koninklijke Marechaussee (KMar) vertegenwoordigd in deze taskforce. De eerste jaren was de focus vooral gericht op versterking van de één-overheidsgedachte en op experimenteren met samenwerking, onder andere rondom ‘afpakken’ van crimineel geld. Vanaf 1 januari 2013 ging de taskforce verder als Taskforce Brabant-Zeeland, met nadrukkelijker aandacht voor kleine gemeenten en met een operationele focus op een zogenoemd Negenluik (waar de aanpak van synthetische drugs een expliciet onderdeel van was). Vanaf 1 januari 2017 heeft een doorontwikkeling plaatsgevonden, met aandacht voor versterking van maatschappelijke en bestuurlijke weerbaarheid en voor de ontwikkeling van ‘1 smart overheid’. Tussentijdse evaluatie van de taskforce leverde op dat zij in sterke mate bijgedragen heeft aan versterking van de bewustwording van het probleem en dat zij een (soms onorthodoxe) aanjager is geweest van samenwerking tussen overheidsorganisaties (Boutelier & Broekhuizen, 2016). De mate waarin zij erin geslaagd is om de ondermijnende misdaad daadwerkelijk terug te dringen, was geen onderwerp van het onderzoek.

In het verlengde van de activiteiten van de taskforce hebben Politie en OM autonoom in 2015 nog eens 140 fte extra ingezet (125 bij de Politie, 15 bij het OM), in de ‘Intensivering Zuid’. In feite ging het hier niet om ‘extra’ mensen, maar om een ‘herlabeling’ van bestaand personeel, dat ook nog andere taken moest blijven uitvoeren. ‘Een sigaar uit eigen doos’, zo oordelen sommigen; deze mensen gingen het werk doen dat de politie-eenheden zelf hadden moeten doen; een aantal internationale onderzoeken zijn daardoor blijven liggen, aldus betrokkenen. Hoe het ook zij, onder verantwoordelijkheid van de intensiveringsmensen werden enkele grote ‘klappers’ gerealiseerd, zoals ontmanteling van een IKEA-achtige opslagplaats van chemicaliën in Den Bommel en uitvoering van het onderzoek Explorer naar een zaak in Best, die zich afficheerde als een servicezaak voor de horeca, maar een ontmoetingsplaats van (voornamelijk) syndru-criminelen bleek. We komen er verderop op terug.

4.7 Besluit

Wat valt op in deze korte geschiedenis van de Nederlandse syndru-wereld? In de eerste plaats dat ook na de intensivering van de bestrijding van synthetische drugs via eerst de USD en daarna de nota *Samenspannen tegen xtc*, de Nederlandse producenten van synthetische drugs hun topositie op de wereldranglijst weten te behouden. Er is wellicht sprake geweest van een tijdelijke dip in de productie, maar die heeft zich al vrij snel weer hersteld tot een niveau dat hoger is dan voorheen.

In de tweede plaats dat Nederland in het verbieden van stoffen steeds een paar jaar achter andere landen aanhinkt. Dat gold voor amfetamine in de jaren zeventig en voor xtc in de jaren tachtig. Die tijdsperiode schept voor Nederlandse criminelen de ruimte om in de legale tijd snel een bronland voor de productie van deze stoffen te worden, om vervolgens te profiteren als het eenmaal illegaal is.

In de derde plaats dat er vaak buitenlandse druk nodig is geweest om in Nederland tot een intensivering van de aanpak van synthetische drugs te komen. Pas als Zweden (jaren zestig/zeventig), Frankrijk (jaren negentig) en de VS (begin deze eeuw) stevig aandringen – soms achter, maar soms ook voor de schermen – is de Nederlandse overheid bereid om nadere actie te ondernemen.

Wegvallen van buitenlandse druk als gevolg van vermeende successen, plus een opeenvolging van reorganisaties, vermindert vervolgens stelselmatig de prioriteit die synthetische drugs krijgt. Tussen 2005 en 2010 wordt deze ontwikkeling gevoed door optimisme over bereikte resultaten. Wezenlijke vermindering van de stroom van (vooral) pmk en bmh uit China lijkt het aanbod van en de vraag naar synthetische drugs terug te dringen. Maar schijn bedriegt.

Vanaf ongeveer 2010 groeit de productie weer naar een niveau dat hoger is dan voor de dip.

In Nederland heeft dat tot nieuwe reacties geleid. Onder aanvoering van enkele met name Noord-Brabantse burgemeesters is het vraagstuk van de illegale productie van hennep en synthetische drugs op de agenda gezet. In nauwe samenwerking met het ministerie van Veiligheid en Justitie (thans Justitie & Veiligheid), het Openbaar Ministerie en andere partners is een Taskforce in het leven geroepen, die zich inmiddels over het hele grondgebied van de provincies Noord-Brabant en Zeeland uitstrekt. 'Integraal werken' en 'één overheid' zijn de centrale mantra's geworden, in feite een terugkeer naar de ideeën achter de USD, maar dan in uitgebreidere vorm (want met een expliciete en

soms trekkende rol voor het openbaar bestuur, met name de gemeenten). Daarmee is voor de eerste keer in de geschiedenis van Nederland een sterke binnenlandse druk ontstaan om (onder andere) de wereld van de synthetische drugs aan te pakken. Voorheen was daar altijd sterke externe druk voor nodig.

In het volgende hoofdstuk zoomen we in op het ontstaan van de amfetamine en xtc-criminaliteit in Nederland, met name op de vraag hoe die in het zuiden van het land zo omvangrijk is geworden.

5

De Brabants-Limburgse syndru-criminelen van het eerste uur

Inleiding

In de jaren zestig en zeventig, voordat kampers en volksbuurtbewoners uit Noord-Brabant en Limburg synthetische drugs (eerst amfetamine) gingen produceren, werden door personen, families en groepen uit die milieus grove delicten gepleegd. Ze pleegden onder meer gewelddadige overvallen (op gewone burgers en op criminelen), allerhande ramkraken en kluiskraken. In de jaren zeventig stappen ze over op syndru-productie (par. 5.1) en groeien in de twee decennia daarna uit van keutercriminelen tot topcriminelen (par. 5.2).

5.1 Van grof geweld naar synthetische drugs

In de jaren zestig en zeventig was grof geweld nodig om de misdrijven uit te kunnen voeren. In het criminologische onderzoek voor de commissie-Van Traa (1996) wordt veel aandacht besteed aan dit Noord-Brabantse en Limburgse conglomeraat van dieven, stropers en smokkelaars. Ze verdienden veel geld met hun grove misdaad, maar ze wisten zich daarmee altijd verzekerd van de volle aandacht van Politie en Justitie (Fijnaut, 1996, p. 47-48).

Het nadeel van dit grove en zichtbare criminele geweld is, dat kopstukken geregeld een lange gevangenisstraf krijgen opgelegd. In 1979 worden er zes veroordeeld, waaronder een bendeleider die een gevangenisstraf van negen jaar krijgt. Deze man woont op een woonwagenkamp in Eindhoven. Als hij vrij komt, rijdt hij met enkele handlangers – in een peperdure Mercedes – naar Uden. Ze plegen een overval op een afgelegen boerderij. Ze stelen ruim f 4000, schieten een boerenzoon neer en een bejaarde vrouw wordt in haar rug geschoten als ze naar de telefoon grijpt. De Eindhovense kamper krijgt nu een gevangenisstraf van veertien jaar.

Dit soort geweld kwam in de jaren zeventig en tachtig frequent voor in Noord-Brabantse en Limburgse grensstreken. Dit was een grote mentale belasting voor het politiepersoneel. Op avonden en nachten dat de bendes actief waren, heersten nervositeit en angst op de werkvloer van de Politie. De kans bestond dat ontmoetingen met deze criminelen zouden uitmonden in riskante achtervolgingen of in schietpartijen. Ook op meer alledaagse basis zorgden kampers en volksbuurtrcriminelen in de jaren zeventig voor overlast en geweld. Er was frequent geweld tegen de politie. Politie mensen meden

beruchte locaties (straten of kampen) of zorgden dat ze voldoende mankracht op de been hadden bij een aanhouding of inval. Ook staandehoudingen konden in die jaren zomaar uit de hand lopen. Geweld, grof gedrag (ook tegen de politie) en overlast leken er als het ware bij te horen.

In de jaren tachtig verbeterde het straatbeeld op deze beruchte locaties langzaam. De vechtpartijen namen af, de overlast werd minder en er werd nog maar zelden een beroep gedaan op politieassistentie. Op de kampen en in volksbuurten met veel criminaliteit regelde men de zaken zelf wel. De in het oog springende gewelddadige criminaliteit maakte in ongeveer een decennium plaats voor drie belangrijke vormen van drugscriminaliteit: de productie van hennep, de handel van hasj tussen aan de ene kant kampers en volksbuurtercriminelen en aan de andere kant criminelen die dit vanuit onder meer Pakistan en Marokko naar Nederland brachten, en de productie van synthetische drugs – eerst amfetamine en vanaf de jaren tachtig ook xtc.

Politiemensen herinneren zich dat de drugscriminaliteit een gunstig effect had op de openbare orde:

‘De Kempenbende was zware criminaliteit. Ik denk dat wij er nu nog van zouden schrikken, het was heavy shit. Het was echt heftig. In die zin is er daarna een hele rustige periode aangebroken. In die luwte zijn we het zicht kwijtgeraakt en dat geldt vooral denk ik voor de hele cannabis. De thuisteelt heeft enorme winsten opgeleverd, maar hetzelfde geldt ook wel voor de xtc.’

De Brabantse gewelddadige keutercriminelen groeien uit tot belangrijke Nederlandse drugscriminelen die zakendoen met Amsterdamse criminelen en drugslijnen naar het buitenland opzetten. Peter van D. en zijn Noord-Brabantse handlangers uit onder meer Tilburg, Eindhoven en 's-Hertogenbosch worden groot en goed in het produceren van amfetamine. Andere criminelen organiseren de hennepeteelt en verkopen deze onder meer aan opkopers uit de Randstad.

Een beruchte ramkraker uit Oss herdefinieert zijn criminele praktijken bijvoorbeeld aan het eind van de jaren zeventig van gewelddelicten met een hoge pakkans naar drugshandel met een aanzienlijk lagere pakkans. Zijn (klein) zonen hebben de drugspraktijken inmiddels overgenomen. De familie doet wat veel toonaangevende criminele families in Noord-Brabant en Limburg doen: ze combineren softdrugsriminaliteit met synthetische drugs. In de jaren tachtig zijn de winsten bij de productie van synthetische drugs aanzienlijk groter dan bij hennep. Op de kampen en in de volksbuurten zoeken ze, met succes, naar laboranten en naar loopjongens voor hand- en spandiensten

bij de syndru-productie. Die vergt chemische knowhow en productieplaatsen en het luistert al met al nauwer dan het opstarten van een hennepplantage. In die tijd ontstaan er netwerken van topcriminelen, organisatoren en uitvoerders op het terrein van synthetische drugs.

De paradox is dat de overstap van simpele maar grove geweldsdelicten naar de minder gewelddadige drugscriminaliteit consequenties heeft die wel worden gewaardeerd door politiemensen, burgemeesters en politici: minder geweld, een ordelijker gang van zaken op locaties waar dit hard nodig was en de mogelijkheid om te claimen dat het Nederlandse drugsbeleid succesvol is vanwege afnemende drugsoverlast en beperkte schade van drugsgebruik voor de volksgezondheid. Er ontstaat een stilzwijgende coalitie: beruchte criminele milieus blijven zo veel mogelijk onder de radar en verdienen forse sommen geld, burgers profiteren van hennepcultuur als bijverdienste en de politie is opgelucht dat het grove criminele geweld fors afneemt. In het denken over politie verschuift misdaadbestrijding naar het tweede of derde plan en lokale driehoeken (burgemeester, politiechef en officier van justitie) richten het drugsbeleid op de aanpak van harddrugsoverlast. Professionele en criminele respondenten zijn het over één ding roerend eens: de jaren tachtig en negentig waren droomdecennia voor de Brabants-Limburgse drugscriminelen, met grote winstmarges en een kleine pakkans wat betreft synthetische drugs en hennepcultuur.

De opkomst van geijkte kopstukken en families

In 1967 vestigde een Duitse amfetaminesmokkelaar zich in Limburg: Kalle Pauksch, we kwamen hem al in hoofdstuk 4 tegen. Hij kocht de amfetaminepillen of pepillen gewoon in bij Nederlandse groothandelaren of voerde poeder in vanuit Italië (De Kort, 1995) en voerde ze uit naar Zweden en waarschijnlijk ook al andere landen, zoals het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en België. Zweedse opsporingsdiensten stelden veel in het werk om Pauksch te laten arresteren en om amfetamine ook in Nederland te laten verbieden. Dit laatste lukte in 1972. Kort daarna werd Pauksch aangehouden en uitgeleverd aan Zweden, hetgeen in 1977, na een ontsnapping, werd herhaald.

De Limburgse amfetamine-criminelen hadden Pauksch na zijn aanhoudingen al lang niet meer nodig. Ze hadden van hem afgekeken hoe je amfetamine met een goede winstmarge kunt verkopen aan buitenlandse afnemers. Het was niet zo moeilijk om amfetaminepillen te maken én er waren gemotiveerde criminelen in Limburg om dit ter hand te nemen. Limburgse criminelen hadden al ervaring met het produceren van illegale alcohol of benzadrine: speedpillen die gebruikers een flinke dosis energie geven. Het niet bijster ingewikkelde proces om amfetamine te maken, hadden Limburgse criminelen al snel onder de knie.

‘De formules om het te maken die waren gemakkelijk te krijgen. Het is dan een beetje een cliché, maar negen van de tien hadden ook wel een verleden met het enigszins chemische proces van de illegale stokerijen van alcohol. Dezelfde namen zijn overgeschakeld op synthetische drugs.’

De Limburgse penoze kreeg de syndru-markt als het ware in de schoot geworpen. Dit kwam goed uit, omdat de illegale markt voor alcohol was ingestort (Van Schoonberghe e.a., 2012). De pakkans was voor een drugsproducent een stuk kleiner dan bij klassieke delicten, zoals het kraken van brandkasten.

Er ontstond in Limburg in een klein decennium een netwerk van zware criminelen die amfetamine produceerden. Er was een oude laag met voormalige brandkastkrakers en alcoholstokers, maar ook jongelingen die al doende het vak leerden, waaronder Rob van L. en Peter van D. Ze laboreerden in schuren en loodsen en bouwden een buitenlandse klantenkring op. Ze gingen op zoek naar loopjongens voor het criminele handwerk en vooral Peter van D. zou uitgroeien tot een topcrimineel.

Na de strafbaarstelling van amfetamine in Nederland verschenen er voor het eerst laboratoria in de misdaadstatistieken. Niet veel later, in de jaren tachtig, werd Nederland een mondiale koppositie toebedeeld. Volgens de Centrale Recherche Informatiedienst Nederland was ons land de belangrijkste amfetamineproducent ter wereld (Moors & Spapens, 2017). De productie van amfetamine was inmiddels uitgebreid van Limburg naar Noord-Brabant. Peter van D. had het productieproces uitgelegd aan enkele Brabantse syndru-criminelen van het eerste uur:

‘Eind jaren 70 heeft Peter van D. in Limburg aan de broers D. en Van W. in een schuur in Zuid-Limburg, geleerd hoe ze synthetische drugs konden produceren. Ze zijn toen met geblindeerde ramen van Tilburg naar Limburg gereden. Peter van D. was de koning. Hij beschikte over allerlei lijntjes. Onduidelijk is of hij nog steeds de grootste speler is. Ze kennen elkaar in ieder geval allemaal.’

‘De broers D. werden geblinddoekt in een busje vervoerd naar Limburg. Daarna zijn ze het zelf gaan maken in Tilburg. Die beginnen als kok en eindigen als chef-kok. Als je de kennis hebt, kan je vervolgens ook de materialen inkopen.’

Halverwege de jaren tachtig kregen de Limburgse en Noord-Brabantse syndru-criminelen van het eerste uur weer een kans voor open doel. In 1986 had de Verenigde Naties mdma (xtc) op de lijst van verboden stoffen gezet; Amerika deed dit al een jaar eerder. Omdat er in Nederland nauwelijks problemen

waren met het binnenlandse gebruik van xtc, bleef het tot eind 1988 legaal. De criminele Brabants-Limburgse infrastructuur die was ontstaan bij de productie van amfetamine speelde in op deze kans. Ze namen de productie en export van xtc ter hand. Er werden xtc-labs uit de grond gestampt. In de tweede helft van de jaren tachtig en de jaren negentig was vooral de Amerikaanse markt interessant. Nederlandse syndru-criminelen slaagden er in om redelijke of goede kwaliteit pillen te produceren en om te voorzien in de vraag op een snelgroeiende mondiale markt. Want niet alleen in Amerika werd xtc een populaire partydrug, maar bijvoorbeeld ook in het Midden-Oosten, Australië en Europese landen zoals het Verenigd Koninkrijk. Nederlandse producenten konden syndru van goede kwaliteit leveren langs tamelijk betrouwbare vervoerslijnen. Desgewenst xtc én amfetamine.

Wie waren de Brabants-Limburgse sleutelfiguren in de jaren zeventig en tachtig? De meeste respondenten denken dat er een handvol kernfiguren was, met daar omheen een netwerkje van vooraanstaande criminelen en criminele families. Op de shortlist met kernfiguren staan steevast Peter van D., Robbie van L., Janus van W. en de broertjes R. Van Peter van D. wordt gezegd dat hij in de jaren zeventig en tachtig de 'xtc-koning' van Nederland was. Hij werkte vanuit Limburg en woonde daar 'in een grote villa op een heuvel'. In de cirkel rondom deze kernfiguren wordt gewezen op de broers D., Piet P., Robert van V. en John H.

'Er waren vier à vijf echt grote jongens en een stuk of tien jongens in totaal die de markt beheersten. Ze stuurden de productie aan, hadden de contacten, ze hadden tussenpersonen en ze hielden de geldstromen goed in de gaten. Een deel was van het kamp en een deel was vanuit de Nederlandse georganiseerde criminaliteit. Een van de belangrijkste figuren waren toch wel, ze werden onderschat, de broertjes R. van het kamp in Oss. Voor zover ze vrij zijn of nog niet overleden, houden ze zich nog steeds bezig met synthetische drugs en anders hun zonen. (...) Je had ook die vent in Zuid-Limburg op die heuvel.'

De woonplaats 'in de provincie' en het verleden als alcoholstoker of brandkastkraker droegen bij aan de onderschatting van de Brabants-Limburgse syndru-criminelen in de jaren tachtig en negentig. Het werd in de Randstad gezien als eenvoudige en weinig bedreigende misdaad, gepleegd door provincialen die niet wensten te werken op het land of in een fabriek: 'Geen keuterboeren, maar keutercriminelen, dat was het idee.' Menigeen was allang blij dat het geweld van sommige woonwagencriminelen, zoals de Kempenbende, was beteugeld en dat de zichtbare drugshotsspots van junkies en dealers (heroïne en cocaïne) geleidelijk uit het straatbeeld verdwenen.

Halverwege de jaren negentig schrokken materiedeskundigen bij Politie en Justitie van de omvang die de productie van synthetische drugs inmiddels had gekregen. De geest was voor lange tijd uit de fles:

‘De gedachte was dat de omvang enkele miljoenen pillen per jaar was. Die dan vooral in wat shabby oud-alcoholstokerijen werden gemaakt, diep in Limburg en nabij de Belgische grens in Noord-Brabant. Toen gingen we kijken wie zich er echt mee bezighielden en wat de werkelijke omvang was. In 1995 gingen we de eerste echte labs pakken. We hebben destijds in Den Bosch een gigantisch lab opgerold. Alleen dat lab kon al, dat was voor die tijd echt enorm, op een nacht twee miljoen xtc-pillen maken.’

5.2 Van ‘keutercriminelen’ tot topcriminelen

De criminele kopstukken uit Limburg en Noord-Brabant die de kansen op de syndru-markt zagen en benutten, werden in korte tijd interessante partners voor Amsterdamse en buitenlandse topcriminelen. Ze maakten de overstap van achterhoedemisdad naar de mondiale groeiemarkt van amfetamine en xtc. Tot ongeveer 2005 hadden de sleutelfiguren van de Brabants-Limburgse syndru-criminaliteit de wind in de zeilen. Vanwege vijf ontwikkelingen konden deze zogenoemde ‘keutercriminelen’ uitgroeien tot gerenommeerde topcriminelen:

- a. handel met vooraanstaande internationale criminelen;
- b. samenwerking met Amsterdamse criminelen;
- c. scheikundige handigheid;
- d. Chinese aanvoerlijnen;
- e. crisis in de opsporing.

Ad a. Handel met vooraanstaande internationale criminelen

De productiecapaciteit legde de basis voor de nationale doorbraak van Brabants-Limburgse syndru-criminelen en maakte hen in één keer interessante partners voor georganiseerde internationale topcriminelen. We geven voorbeelden van samenwerking met Turkse, Britse en Israëliëse drugscriminelen.

In de jaren negentig kreeg de toenmalige USD scherp zicht op grootschalige (ruil)handel van Noord-Brabantse criminelen met *Turkse criminelen*. Dit kwam omdat infiltratietrajecten werden opgestart, waarbij werd samengewerkt met buitenlandse politiediensten. Zo kwam een netwerk van Turkse drugscriminelen in beeld, met een sleutelrol voor enkele drugsmakelaars. De Turkse criminelen hadden veel ervaring opgedaan met de export van heroïne richting Nederland en naar andere Europese landen. Het was zonde om de opgebouwde vervoerslijnen niet twee kanten op te benutten. Daarom werd

de heroïne door Turkse makelaars geruild voor cocaïne, synthetische cocaïne en xtc-pillen. De Turkse hoofdverdachten onderhielden intensieve contacten met vooraanstaande Noord-Brabantse syndru-criminelen. De Turkse criminelen hadden zich in de Noord-Brabantse bovenwereld genesteld. Ze hadden shoarmazaken (het lang lopende opsporingsonderzoek kreeg de codenaam 'shoarma'), andere horeca en bedrijven. Er werd samengewerkt met autochtone horecaondernemers, die beschikten over toegang tot het lokaal bestuur. Dat gold, volgens een respondent, ook voor een Turks kopstuk.

'X. had overigens een imago gekweekt van een simpele jongen die zich omhoog had gewerkt, was voorman geworden, had gespaard en vervolgens een aantal shoarmatenten en andere bedrijven. Uiteindelijk bleek alles een dekmantel; witwassen, witwassen, witwassen. Hij was helemaal geen eenvoudige arbeider. Hij had gestudeerd en was als mol naar Nederland gestuurd. Hij was de man die boven de drugsbende '4M' in Arnhem stond. Hij stond ook boven de drugshandelaar uit Tiel die toen door heel Nederland opereerde en vanuit Eindhoven aanstuurde. Iedereen dacht dat I. de grote man was in Zuid-Nederland. Als je de taps terugluisterde, dan was er maar één die bepaalde wat er gebeurde en dat was X. We kregen dat door toen onze infiltranten hele goede maatjes met hem geworden waren en samen met hem een nieuwe drugslijn zijn gaan opzetten richting Engeland.'

De hoofdverdachte werd onder meer op de golfbaan gesignaleerd met een burgemeester. Er werden zaken gedaan, want de Turkse verdachten betaalden bijvoorbeeld de renovatie van een katholiek monument. In het moederland reikten de politiek-bestuurlijke contacten van de Turkse hoofdverdachten ver. De Turkse criminelen gebruiken in de jaren negentig een interessant netwerk: van kampers, via Noord-Brabantse ondernemers, via het Nederlandse lokale bestuur tot in Turkije. Ze werden gefotografeerd met breed lachende Nederlandse bewindspersonen.

'De heroïnehandel ging zich vermengen met de xtc. De ruilhandel nam toe. Ik heb toen zelf het onderzoek Shoarma gedaan, een groot infiltratietraject. Het allergrootste wat we volgens mij ooit in Nederland hebben gedaan. We hebben tweeënhalve jaar lang samengewerkt met de Turken en Amerikanen. We achterhaalden de grote makelaar in de heroïnepartijen. (...) Hij had (...) intensief contact, niet alleen met de burgemeester van X. op de golfbaan, maar ook met bijna alle grote criminelen die wij kenden uit de xtc-wereld. Heroïne in Turkije is nooit populair geweest, maar wel als exportproduct en om te ruilen met de ongelofelijk populaire xtc. Clubs in Turkije knalden uit hun voegen van de xtc. Wij kwamen die vent tegen als makelaar van honderden kilo's cocaïne. We zagen ook een ruilhandel ontstaan in dat infiltratietraject en dat was allemaal rond 1996. De heroïne kwam vanuit Turkije en

werd naar Nederland en Engeland getransporteerd. Maar de betaling vond vaak plaats in de vorm van ruilhandel: synthetische cocaïne, dat hebben we toen ook voor het eerst gezien, en pillen.'

Een rechtshulpverzoek 'dat niemand wilde hebben' bracht de USD op het pad van een *Britse topcrimineel* die ook al grote interesse had in ruilhandel, een grote hoeveelheid cocaïne ruilen voor xtc-pillen (we hebben het in hoofdstuk 4 al kort aangestipt). De man wilde een grote slag slaan en op de xtc-markt kwam hij bijna vanzelfsprekend uit in Noord-Brabant.

'We kregen informatie vanuit Engeland, die hadden waarschijnlijk een infiltrant. Er komt een gigantisch transport cocaïne naar Nederland toe en dat moet worden omgewisseld voor pillen. De transactie zou plaatsvinden ergens in de buurt van Roosendaal (...) En wat gebeurde er. Er bleken inderdaad vrachtwagens te komen. Het hele onderzoek heeft nog geen week geduurd. Een week later hadden we een klapper. We hadden 500 kilo coke en een miljoen xtc-pillen en wie hadden we er boven op zitten? De Engelsman en een of andere grote drugsbaron uit Zuid-Amerika. Ze hadden een meeting. Ze waren daar in persoon bij. (...) We hadden afgesproken, we houden niemand in Nederland aan, alles gaat richting Engeland en Duitsland. De coke gingen uiteindelijk naar Duitsland en daar zijn ze allemaal aangehouden. Wij hebben zelf geen zaak gedraaid, maar de Engelsman is rijdend achter die vrachtwagen met een miljoen pillen aangehouden.'

Engeland is al snel een belangrijk afzetgebied voor synthetische drugs uit Nederland, vooral amfetamine maar ook xtc. Zoals één van de betrokken criminelen het verwoordt: *'daar gaat zoveel naar toe, daar is iedereen verslaafd'*. Omstreeks 2000 is hij opgepakt voor de levering van xtc-pillen aan mensen in Manchester. Het ging maar om 30.700 pillen. Dat is niet eerlijk gegaan, aldus deze crimineel: *'Die rechercheurs wilden me per se veroordeeld hebben. Maar met die 30.700 had ik niets te maken. Ik heb wel andere partijen naar Engeland verscheept, veel grotere.'* Het waren gouden tijden: *'Ik kon meer verkopen dan ik kon produceren.'* (Tops & Tromp, 2017)

In hoofdstuk 4 lazen we dat naar Amerikaanse schatting 80% à 90% van de pillen in de VS uit Nederland afkomstig zouden zijn. De smokkel naar de Verenigde Staten bleek (Spapens, 2006, gebaseerd op rapporten van DEA) vooral het werkterrein van *The Israël Connection*: criminele samenwerkingsverbanden die bestonden uit Israëli's, en Nederlanders en Amerikanen van Israëlische komaf. Zoals we in hoofdstuk 4 al schetsten, maakten zij onder meer gebruik van onverdacht ogende jonge chassidische joden. De operatie werd vanuit Amsterdam geleid (Husken & Vuijst, 2002). In 2000 signaleert

ook de USD de belangrijke rol van Israëlische criminelen bij het logistieke proces van de internationale xtc-handel. Een USD-betrokkene:

‘... We hadden toen (in 2000) net een groot onderzoek gedaan op een gigantische exportlijn naar de Verenigde Staten. Wat bleek: de Amerikanen hadden het zelf overgenomen. Er zaten een paar hele grote jongens in Florida, die een aantal contacten in Nederland hadden onder met name de Israëlische handelaren. Het kernteam had een onderzoek samen met Israël gedaan op een cokelijntje tussen Nederland en Israël. De lui die daar in zaten bleken ook de contacten te zijn van die grote jongens in de Verenigde Staten, die rechtstreeks gelieerd waren aan maffia-achtige structuren.’

Husken en Vuijst (2002) doen gedetailleerd verslag van de werkwijze en opsporing van enkele van deze syndicaten rond kopstukken als Sean Erez en Jacob ‘Koki’ Orgad. Opvallend: de pillen van de in de VS veroordeelde Orgad zouden afkomstig zijn van de Nederlander André ‘*last name unknown*’. André is altijd ‘*unknown*’ gebleven; de Nederlandse politie heeft hem nooit kunnen traceren.

Ook mensen uit de Dominicaanse republiek waren veelvuldig betrokken bij de smokkel van xtc en cocaïne. In 2006 zaten ongeveer 45 Nederlanders in een Dominicaanse gevangenis. Het ging voornamelijk om drugskoeriers die xtc vanuit Nederland probeerden in te voeren, of onder meer cocaïne terug naar Nederland trachtten mee te nemen. De USD heeft veel onderzoek gedaan naar Dominicanen, met als gevolg dat deze stroom is verminderd. De strengere controles in de VS na de aanslagen van 9/11 (in 2001) hielpen ook mee, zoals we hebben gezien.

Nederlandse syndru-criminelen zijn in de jaren tachtig en negentig kortom interessant voor topcriminelen over de hele wereld: als zakenpartner, afnemer of leverancier. De syndru-productie is van goede kwaliteit en wordt qua vorm aangepast aan de lokale behoefte. De goede infrastructuur biedt kansen voor andere drugssoorten, waardoor het ‘*one stop shopping-concept*’ en ruilhandel mogelijk worden; via Nederlandse syndru-criminelen is ‘alles’ eenvoudig te verkrijgen.

Ad b. Samenwerking met Amsterdamse criminelen

Er ontstonden in de tweede helft van de jaren tachtig samenwerkingsverbanden tussen de Zuid-Nederlandse producenten van synthetische drugs en Amsterdamse criminelen. Zo onderhielden bijvoorbeeld Klaas Bruinsma en ‘De Hakkelaar’ contacten met Noord-Brabantse criminelen. De Amsterdammers zagen dat er met amfetamine en xtc veel geld viel te verdienen. Over

en weer beschikte men over crimineel kapitaal, mentale hardheid en buitenlandse contacten, al was dat opgebouwd in andere criminele (drugs)markten.

‘De gebroeders R. hadden van oudsher banden met Amsterdamse jongens als de Hakkelaar. De Amsterdamse handelaren handelden eerst alleen maar in hasj, maar daar viel veel minder en veel minder snel in te verdienen dan in de pillen. Een heleboel van die hasjboeren gingen over op synthetische drugs.’

Sommige Amsterdammers gingen zelf synthetische drugs produceren of kochten het in bij Noord-Hollanders, zoals Syl V., maar anderen ruilden het voor andere drugs, kochten het in of financierden (met anderen) de productie die vaak ter hand werd genomen door de Brabants-Limburgse netwerken. Het samenspel tussen Brabants-Limburgse en Amsterdamse criminelen bood een unieke kans om op mondiale schaal vraaggericht te opereren. Het maakte weinig uit welke soort of welke hoeveelheid drugs een grote buitenlandse klant wilde afnemen, want het kon zo goed als zeker worden geleverd. Dit kregen op dat moment weinig andere drugscriminelen, waar ook ter wereld, op die manier voor elkaar. Er ontstond wat betreft synthetische drugs een bijna natuurlijke taakverdeling tussen de Amsterdammers en de criminelen uit het zuiden. Er kwamen namelijk van over de hele wereld veel grote drugsklanten naar Amsterdam en in de zuidelijke grensstreken waren er voldoende kansen en locaties voor het productieproces. Brabanders of Limburgers en Amsterdammers troffen elkaar decennialang in allerhande horeca, zoals de bar van het Amsterdamse Hilton Hotel en in zaken van een Bossche horecamagnaat annex drugs crimineel.

Bijna vanzelfsprekend werd aangenomen dat Amsterdamse criminelen de boventoon voerden in dit samenspel. Hoe de verhoudingen precies waren, weten onze respondenten niet, maar er zijn redenen om aan te nemen dat de verhouding veel gelijkwaardiger was dan vooroordelen over ‘keutercriminelen’ deden vermoeden. De winstmarge van mondiale handelaren in synthetische drugs was in de jaren negentig groter dan bij handel in softdrugs. Voor het aanbod van synthetische drugs waren veel Amsterdamse criminelen afhankelijk van de labs die op het platteland werden opgezet. De Limburgers en Brabanders kregen daarbij een voordeel cadeau: veel ruimte en een zwakker politieapparaat dan in Amsterdam. Een goede relatie met een Limburgs kopstuk in de syndru-wereld is voor Amsterdamse criminelen goud waard. Ze stonden dan ook meteen klaar voor Peter van D., toen deze crimineel in 1999 bijna werd geliquideerd:

‘Peter van D. woonde in Limburg in een villa met camera en bewaakte toegang. Peter van D. is iemand van het kamp in Heerlen. Peter werd altijd als

niet zo slim neergezet. Hij was heel erg rijk. Nooit precies geweten waar zijn centen zaten. We hebben weleens huiszoekingen gedaan, maar in tegenstelling tot wat normaal is bij woonwagenkampers, had hij nooit zo heel veel cash. Hij had wel altijd een wapen bij zich omdat ook zijn leven bedreigd werd. Op een gegeven moment kwam het IRT Amsterdam bij ons langs, want die moesten informatie hebben over Peter van D. omdat die werd genoemd in hun onderzoek. In de Hollandse criminele netwerken speelde Van D. ook een rol en ze wilden onze onderzoeksgegevens hebben. Echter, wij waren toen vrij ver in het onderzoek tegen Van D., dus wij wilden dat niet zo maar geven. Op een gegeven moment kwam Van D. met zijn Rolls Royce naar huis gereden en is hij beschoten met een automatisch wapen en heeft het overleefd. Toen is hij gaan bellen en is heel Amsterdam naar hem toegekomen en die waren er zo. Het denken in Amsterdam draaide toen toch wel om. Dat Van D. niet zomaar een radertje was, maar hij was gewoon een grote jongen in die wereld. Hij deelde de lakens uit. Zij kwamen omdat hij het wilde. Het was zeer opzienbarend.'

Ad c. Scheikundige handigheid

Er was niet alleen behoefte aan criminele slimheid en samenwerking, maar ook aan scheikundige kennis en handigheid. Ooit was het, in de jaren zeventig, voldoende dat Peter van D. aan enkele Brabanders liet zien hoe je amfetamine in een schuurtje maakt. Een bekende crimineel uit Eindhoven deed vervolgens jarenlang weinig anders dan amfetamine produceren en verkopen. Hiervoor was een markt in Scandinavië, het Verenigd Koninkrijk en Zuid-Europa. Maar wie een mondiale groeimarkt van xtc wenst te bedienen in de jaren tachtig en negentig, krijgt te maken met uiteenlopende voorkeuren. Bij de vraag naar het drugsproduct was de klant koning. De mondiale verkopers merkten dat het héél handig was als de productie van synthetische drugs kon worden afgestemd op een specifieke behoefte (sterkte, kleur, vorm). Wie dat kon, kon ineens op grote schaal leveren aan een land of zelfs aan een continent.

De Amsterdamse scheikundige Robert Hollemans, legde zich erop toe om nieuwe hippe synthetische drugs te produceren die (nog) niet op een lijst met verboden stoffen stonden. Hij produceerde al xtc toen dit in Nederland nog niet verboden was. Toen mdma wel verboden was, produceerde hij een andere party pil: MDEA. Toen ook deze pil werd verboden, ontwikkelde hij weer andere legale varianten (Husken & Vuijst, 2002).

'In Nederland was amfetamine uit, te hard, te vervelend. Maar voor de Scandinavische, Engelse en met name ook de Zuid-Europese markt was er wel vraag. Maar niet voor de Amerikaanse markt en ook niet voor de Aziatische markt, dus men ging modificeren. Een goeroe uit Amsterdam die modificeerde mdma en dat werd MDEA en dat was ineens een waanzinnig export

product met tulpjes en klompjes. (...) Wij hebben hem uiteindelijk gepakt. Het was een man die enorm op de voorgrond trad. Die vent zat altijd als een scheikundige – hij was ook laborant – iedere keer een molecuul meer of minder toe te voegen waardoor hij een nieuw product had. (...) Hij was het intellectuele brein. Er was in die tijd een soort gebruikersblad voor zogenaamd de hippe jongeren die niet aan de echte harddrugs zoals, heroïne, cocaïne en lsd wilden, maar aan de partyfiguren en die hadden een tamelijk stimulerende invloed, niet alleen op het gebruik maar ook op het zoeken van grenzen. Uiteindelijk kwam het er toch op neer dat het allemaal xtc was (...).'

Handige laboranten werden in de jaren tachtig en negentig (nog) niet geworven onder scheikundigen. Dit blijkt uit de levenswandel van de Noord-Brabantse laborant Puk V. Zijn extreme gedrag werd een tijd gedoogd door zijn omgeving, omdat hij op een ondoorgrondelijke manier wegen vond om te produceren waar vraag naar was op de mondiale syndru-markt. De vooraanstaande positie van deze zonderlinge laborant laat zien hoe stom toeval, oledom gedrag en slim koopmanschap samen kunnen gaan in de wereld van de synthetische drugs.

'Onder die grote criminelen, zoals de broers R., zaten ook figuren die produceerden. Een hele belangrijke wizard was niet alleen die goeroe uit Amsterdam, maar ook Puk V. uit Den Bosch. Hij ging echt van lab naar lab om aan anderen te leren hoe je de producten kon maken. Dat was een hele enge jongen, die had op zijn zestiende zijn vader vermoord. Daarna was hij helemaal genezen door onze geweldige jeugdinstelling en was op zijn achttiende vrij. Een week later stak hij een hoertje neer omdat zij niet deed wat hij wilde. Toen kwam hij weer vast te zitten. Hij werkte nergens aan mee, dus hij kreeg geen TBS en zat weer een paar jaar. In detentie heeft hij grotere jongens ontmoet. Hij bleek een scheikundeknobbel te hebben, ook al kon hij niet lezen en schrijven. Hij kon daarentegen wel mengen en, niet onbelangrijk, hij durfde. We hebben hem ook een aantal keer aangetroffen onder de zweren, want dan had hij weer van zijn eigen rotzooi zitten snoepen. Hij was zo stoned als een konijn, maar ondertussen heel gevaarlijk. Uiteindelijk is hij omhoog gegroeid. Hij is een paar keer veroordeeld, maar in die tijd kreeg je voor dat soort delicten maar een jaar. Hij steeg steeds meer in aanzien. Uiteindelijk zat hij niet zelf te produceren, maar had hij een groep jongetjes. Tamelijk gestoorde figuren die allemaal produceerden en steeds beter werden. Puk was ook hitman geworden, want als je dan toch een keer bloed hebt geproefd, waarom zou je dat niet meer doen. Puk was naar mijn mening bij die viervoudige moord in Hilvarenbeek betrokken, maar kort voordat dat bekend zou worden werd hij zelf, in januari 1999, geliquideerd in café 't Huukske in Den Bosch. Tientallen getuigen en iedereen zat op de WC. We hebben de WC opgemeten en die was 1,20 bij 1,20.'

Ad d. Chinese aanvoerlijnen

De Brabants-Limburgse syndru-criminelen hadden behoefte aan grondstoffen voor de syndru-productie: de precursoren pmk (xtc) en bmk (amfetamine). Aanvankelijk werd deze voornamelijk geïmporteerd vanuit Duitsland en Oost-Europa: Oekraïne, Rusland en voormalig Joegoslavië. Door aangescherpte regelgeving en controle verschoof de internationale inkoop van grondstoffen in de jaren rond de millenniumwisseling naar China. Er werd door de broertjes R. en door Piet P. bijvoorbeeld een lijn opgezet in samenwerking met de directeur van een groot Chinees chemisch bedrijf. Daar werden grote hoeveelheden pmk en bmk geproduceerd:

‘China had een hele grote markt. Wereldwijd was er maar weinig pmk en bmk per jaar nodig voor legaal gebruik, misschien enkele duizenden liters voor oogdruppels, schoonmaakmiddelen, et cetera. In Oekraïne is een fabriek ontmanteld waar per dag 5.000 liter kon worden gemaakt met geen enkel legaal doel. In China stonden fabrieken waar je 10.000 liter per dag kon maken en die stonden onder toezicht, je houdt het niet voor mogelijk, van het Volksleger. We zijn daarachter gekomen door het onderzoek op een zekere meneer M. Meneer M. was eind jaren negentig gepakt in Hongkong met in zijn koffer 10 miljoen dollar en dat vond men vreemd. Hij bleek directeur te zijn van één van de grootste chemische bedrijven van China en de oom van meneer M. was generaal in het leger. Hij ging over al die chemische bedrijven. Meneer M. had vijf paspoorten bij zich. Hij had tot onze verbazing ook een Nieuw-Zeelandse nationaliteit. Wij zijn de reisgeschiedenis van meneer M. nagegaan en met wie had hij contact? Met onder andere de gebroeders R. en de heer P., een grote crimineel uit Eindhoven. Wat kregen we te horen? P. had zomaar 2.000 liter pmk staan, verworven door pindaolie. Meneer M. bleek grootschalig te handelen in pindaolie. We hebben om uitlevering van M. uit Hongkong gevraagd. Dat kon destijds nog en tot grote woede van China is hij uitgeleverd. Meneer M. was een hele, hele grote jongen en die vent is uiteindelijk veroordeeld voor artikel 10a Opiumwet. Zes jaar heeft hij gekregen.’

Een Eindhovense topcrimineel heeft op een eenvoudige en opportunistische manier maximaal geprofiteerd van de jaren dat deze Chinese lijn bestond. Hiertoe werkte hij samen met een Rotterdamse Chinees: een familielid van de Chinese hoofdverdachte, die in Hongkong werd aangehouden:

‘China liet het vermoedelijk toe, omdat er onwaarschijnlijk veel geld aan werd verdiend. Normaal was pindaolie per ton 300 dollar, maar wij zagen ineens partijen pindaolie voor 10.000 dollar van eigenaren wisselen. Wij wisten al: dat is natuurlijk deklading. P. verkocht die zoi soms wel voor 3.500 euro per liter. Hij deed niet meer dan dat, hij maakte zelf geen drugs

meer. P. is ook veroordeeld door de net nieuwe precursorenwetgeving. P. had goede contacten met een Chinees in Rotterdam. Die was de handelaar in pindaolie en dat was weer een verre neef van M.'

In de periode van 2004 tot en met 2006 verschaft het zogenoemde Parcival-onderzoek van de Unit Zuid-Nederland van de Dienst Nationale Recherche inzicht in de werkwijzen van een groep Chinese criminelen die onder meer precursoren smokkelt naar Nederland (Huisman, 2006). Er komen onder meer Chinese criminelen in beeld die afkomstig zijn uit Hongkong en Zuid-China. Voor de Chinese grensoverschrijdende criminaliteit is Hongkong belangrijk, want daar worden ontmoetingen geregeld om criminele zaken te bespreken. Veel chemische fabrieken staan in de nabijgelegen provincie Guangdong. Ze spreken er niet alleen met Nederlanders die precursoren inkopen, maar ook met criminelen uit Australië, Canada of Ierland. Het valt op dat de precursorensmokkel naar Nederland, via Ierland, slechts een van de vele criminele activiteiten is die de hoofdverdachten ondernemen. Ze hebben individueel en in wisselende internationale coalities steeds verschillende ijzers in het vuur. Er werden bijvoorbeeld ook transporten van pmk vanuit China naar Canada geregeld. De vele internationale opties van de Chinese criminelen gaan gepaard met voorzichtigheid en geduld bij een afzonderlijk project. Dit botst verschillende keren met het ongeduld van een Nederlandse afnemer van precursoren.

Parcival brengt Chinese criminele coalities in kaart waarbij prominente Triadeleden (sturend) samenwerken met Chinezen die niet tot een Triade behoren. Van oudsher zijn Triades geheime genootschappen, maar vooral de hedendaagse Triades in Hongkong zijn eerder internationale ondernemingen die winstgevende (criminele) projecten zoeken.

De precursorensmokkel vanuit China naar Nederland wordt in deze tijd (omstreeks 2005) mede georganiseerd door Chinezen die in Nederland verblijven. Daartoe werken zij samen met Chinezen in Hongkong, alwaar de besprekingen plaatsvinden, en in China. Het produceren van precursoren heeft plaats in China, in een 'gewone' legale fabriek, en ook het samenstellen en verpakken van een partij precursoren gebeurt in China.

Het valt op dat Chinese criminelen zich bewust zijn van hun machtspositie. Zij betitelen Nederlandse afnemers als 'duivels' en lijken aan te voelen dat ze veel troeven in handen hebben. Ze beschikken over zo'n grote en exclusieve productiecapaciteit van precursoren dat ze met hun doen en laten de prijzen kunnen opdrijven. In een afgeluisterd telefoongesprek stellen twee Chinese verdachten dat de knowhow van Nederlandse producenten onmisbaar was. Deze Chinese inschatting geeft de Nederlandse xtc-producenten dus ruimte

en het legt de basis voor de precursorsmokkel vanuit China naar Nederland. Het laat echter tegelijkertijd zien dat beslissingen van Chinese criminelen (mede) bepalen in welke mate er mondiale behoefte bestaat aan Nederland als xtc-productieland.

Ad e. Crisis in de opsporing

De opkomst van de Brabants-Limburgse syndru-criminelen had plaats in decennia waarin de opsporing in Nederland in een crisis verkeerde. Terwijl er zich riante criminele kansen aandienden, was het voor officieren van justitie en rechercheurs een ware interne hindernisrace om een strafrechtelijk onderzoek van de grond te tillen en uit te voeren. De crisis in de opsporing werd beschreven en geanalyseerd door de zogenoemde Enquêtecommissie opsporingsmethoden. De hoofdboodschap was luid en duidelijk: ‘De crisis in de opsporing gaat diep’ (commissie-Van Traa, 1996, p. 5).

Het beginpunt van de opsporingscrisis ligt halverwege de jaren tachtig. In politiek-bestuurlijke kringen en bij Politie en Justitie ontstaat dan namelijk het besef dat de zware, georganiseerde misdaad in Nederland groeit en omvangrijker en invloedrijker is dan werd gedacht. Sterker, het werd duidelijk dat de permissiviteit in Nederland aantrekkingskracht had op internationale criminelen én een voedingsbodem was voor Nederlandse criminelen met (inter)nationale activiteiten. Eind jaren tachtig pioniert in Noord-Brabant een klein recheteteam met het opsporen van syndru-criminelen. In een kantoor in Breda werken twee rechercheurs van de Gemeentepolitie en twee van de Rijkspolitie samen bij het verzamelen van informatie; zij analyseren tapgesprekken en kunnen af en toe zelfs F16-straaljagers inschakelen; die meten warmtestralen en zo kunnen labs opgespoord worden. De informatie wordt gebruikt om via de RTAR-teams (Regionale Tactische Recherche-teams) opsporingsonderzoeken te verrichten, onder andere tegen leden van de familie D. uit Tilburg (Tops, 2018).

Omstreeks 1990 wordt de strijd aangebonden – ‘de oorlog verklaard’ – aan de georganiseerde (drugs)criminaliteit. Daartoe werden bijzondere opsporingsmethoden ingezet die vooral effectief moesten zijn. Dat ze op de rand van het legaal toelaatbare lagen of geheel nieuw waren, leek in dat klimaat minder belangrijk. Het is de tijd dat de zogenoemde Interregionale Rechercheteams (IRT’s) worden ingericht, in de frontlijn van de strijd tegen de georganiseerde misdaad. Plotsklaps wordt de strijd met de georganiseerde misdaad aangebonden, terwijl dat in de jaren zeventig en tachtig een ondergeschoven aspect was van het politiewerk: ‘(...) de gezichtsbepalende figuren bij de Nederlandse politie [hadden] gedurende zo’n twintig jaar nauwelijks aandacht voor de opsporing’ (Rosenthal & Muller, 1998, p. 160). De politietop wilde het maatschappelijk isolement van de Politie doorbreken en richtte daartoe in

gemeentepolitiekorpsen wijkteams in met generalistisch geschoolde politiemensen, hetgeen ten koste ging van specialistische (recherche)afdelingen. In de jaren tachtig ging vervolgens alle aandacht uit naar (grootschalige) handhaving van de openbare orde en naar (preventie van) 'veelvoorkomende' criminaliteit.

In de frontlijn van de opsporing werd gepioneerd door personen die al doende een manier zochten om een vuist te maken tegen georganiseerde criminelen. Door IRT's werd onder meer onderzoek gedaan naar de syndru-criminelen en/of hun zakenpartners. Als Bruinsma in juni 1991 bij het Amsterdamse Hilton Hotel wordt doodgeschoten, zit aan de bar een Brabantse syndru-crimineel op hem te wachten (Middelburg, 2006, p. 171). Die afspraak gaat niet door, maar de internationale drugshandel door de Randstedelijke of 'Hollandse netwerken' en door de Brabants-Limburgse syndru-criminelen blijft in tact en groeit verder. Het IRT Noord-Holland/Utrecht besluit om onorthodoxe opsporingsmethoden in te zetten, waaronder de zogenoemde Delta-methode: het bewust doorlaten van drugs onder verantwoordelijkheid van Politie en Justitie, met hulp van burgerinfiltranten. Het leidt tot de ontbinding van dit IRT en, met een omweg, tot een parlementaire enquête.

In Limburg nam het IRT een onderzoek naar Peter van D. en Robbie van L. ter hand, samen met buitenlandse opsporingsdiensten. Het lukte om deze top-criminelen – 'de koning en de keizer van de synthetische drugs' – op heterdaad te betrappen. Ze werden in de eerste helft van de jaren negentig tot drie keer toe aangehouden. Echter, in hoger beroep hielden opgelegde gevangenisstraffen geen stand vanwege talrijke onregelmatigheden bij de opsporing (Husken & Vuijst, 2002). In zijn vonnis beklaagt het hof zich dat een deel van het dossier is verdwenen, dat 'geenszins valt uit te sluiten' dat sprake is geweest van 'ernstige onregelmatigheden in de opsporing' en misleiding van de rechter (www.volkskrant.nl/archief/justitie-moet-xtc-koningen-in-limburgse-irt-zaak-laten-lopen~a591509). Zonder toestemming werden inkoopoperaties uitgevoerd in loodsen of schuren en ook telefoons werden afgeluisterd met hulp van de PTT. Ook werden met medeweten van de politie drugs doorgevoerd en werden er pseudokopers en een criminele infiltrant ingezet. Op de koop toe werd geknoeid met de weergave van telefoongesprekken (Husken & Vuijst, 2002).

De Enquêtecommissie Opsporingsmethoden oordeelt snoeihard in 1996. Ze stelt een driedubbele crisis vast: een normeringscrisis (er zijn geen goede regels voor het gebruik van opsporingsmethoden), een organisatiecrisis (betrokken organisaties werken niet goed samen en wantrouwen elkaar, hetgeen leidt tot afscherming van informatie en tot tegenwerking) en een gezagscrisis (officieren van justitie hebben grote moeite om hun gezag over de politie te laten gelden). Wetgeving zorgt in de jaren daarna voor normering van de opsporingsmethoden.

De opsporing verdwijnt halverwege de jaren negentig opmerkelijk genoeg naar het tweede plan. Er is een sterke voorkeur voor 'een bestuurlijke politie', die leidt tot de opkomst van de zogenoemde gebiedsgebonden politie, waarin de wijkagenten en de generalistische uniformdienst centraal staan. Bovendien wordt volgens onze respondenten 'te vaak' afgezien van vergaande opsporingsmethoden, zoals infiltratie of pseudokoop, die volgens veel respondenten onmisbaar zijn bij het opsporen van zware drugscriminelen. Het resulteerde alles bij elkaar in een gunstig klimaat voor syndru-criminelen in Nederland.

De voorkeur voor 'bestuurlijke politie' is tot op de dag van vandaag zichtbaar in de inrichting van de Nationale Politie, want de 167 basisteams en 43 districten kregen de opdracht om de toch al bescheiden opsporingsinspanningen te richten op aangiftedelicten (Fijnaut, 2012; Van der Torre & Van Valkenhoef, 2017). Het zet regionale en landelijke rechercheafdelingen op achterstand bij de bestrijding van drugscriminaliteit, temeer omdat regionale reches hun handen vol hebben aan onderzoeken naar kapitale delicten, zoals (drugs)moorden.

5.3 Besluit

In dit hoofdstuk hebben we laten zien hoe Limburgse en Brabantse criminelen erin slaagden om in de jaren tachtig en negentig de syndru-productie naar zich toe te trekken. Natuurlijk spelen historische factoren daar een rol in. Van oudsher waren criminele elementen in deze provincies bedreven in illegale activiteiten, bijvoorbeeld rondom het smokkelen, daarbij geholpen door de grensligging en een vaak welwillende houding van de bevolking, die niet veel van autoriteiten moest hebben en vaak ook meedeelde in de opbrengsten van de criminelen. Maar andere factoren speelden een zeker zo belangrijke rol. Noord-Brabantse en Limburgse criminelen wisten effectieve samenwerkingsverbanden op te bouwen met Amsterdamse en internationale criminelen. Kennelijk waren zij daarvoor interessante partners, die min of meer op voet van gelijkwaardigheid geaccepteerd werden. Ze hadden ook wat te bieden: goede waar en betrouwbare leveranties. De daarvoor benodigde chemische kennis wisten ze op hun eigen wijze bij elkaar te sprokkelen. Bovendien hadden ze van de opsporingsinstanties niet veel te vrezen, want die verkeerden in crisis en kregen binnen de prioriteitstelling van openbaar bestuur en politie relatief weinig aandacht. De voorkeur voor geüniformeerde agenten in de 'gebiedsgebonden politie', juist toen een parlementaire enquête had laten zien dat de georganiseerde misdaad zo omvangrijk was, pakte voor de drugs-criminelen gunstig uit.

6

De nationale en internationale arena's

Inleiding

Amfetamine en mdma zijn gekwalificeerd als harddrugs en staan op Lijst I van de Opiumwet. Dat is helder en duidelijk, want daarmee zijn ze dus verboden of illegaal. De stoffen, precursoren en chemicaliën die gebruikt worden om amfetamine en mdma te produceren vallen echter niet onder de Opiumwet. Zij kunnen ook worden gebruikt in de legale (chemische) economie. Deze stoffen bevinden zich daarmee in een grijs gebied, want personen en bedrijven kunnen deze stoffen met goede of kwade bedoelingen op voorraad hebben, leveren of bestellen. Er zijn regels gesteld voor het gebruik van deze stoffen in de Wet voorkoming misbruik chemicaliën (Wvmc).

Voor de productie, de handel en het gebruik van drugs is een internationaal stelsel ontwikkeld, dat in principe is gebaseerd op het verbieden van drugs, tenzij ze voor wetenschappelijke en medische doeleinden kunnen worden gebruikt. Over de precieze invulling van dit uitgangspunt en de ruimte die er is voor specifiek 'nationale' invulling, is veel discussie en soms ook gedoe. De strijd tegen drugs is een complexe politieke arena, waarin nationale belangen, normatieve voorkeuren en praktische mogelijkheden steeds om voorrang vechten. Er spelen zowel grote economische belangen, uiteenlopende opvattingen over wat 'gezond' is, soms 'verheven' juridische en ethische principes (mensenrechten) en dit alles moet worden afgewogen tegen de wens om misdaad en criminaliteit te bestrijden. Die afweging zorgt vaak voor ingewikkelde besluitvorming, zeker in een internationale arena, waarin ook nog allerlei geopolitieke belangen spelen. Op papier kloppen de systemen meestal wel, de werkelijkheid is zoals altijd heel wat weerbarstiger.

Internationale verdragen gericht tegen drugsproductie, -handel en -gebruik zijn er sinds het begin van de vorige eeuw. De vroegere verdragen (tot ongeveer 1930) gaan voornamelijk over de regulering van de legale handel in drugs die tot geneeskundige en wetenschappelijke doeleinden moest worden beperkt (Blom, 2015, p. 18). De Nederlandse Opiumwet is er een uitvloeisel van. De reguleringen uit deze verdragen (Sjanghai, Den Haag, Geneve – Volkenbond) waren wellicht effectief om de legale productie en handel te controleren, maar schoten tekort bij de bestrijding van de illegale handel en het illegale gebruik. Die kwam meer en meer te liggen in de werkingssfeer van Politie en Justitie. Er werd ook steeds meer verboden, vooral onder druk van de Verenigde Staten. In de Vredesverdragen na de Eerste Wereldoorlog slaagden de VS erin om een aantal antidrugsbepalingen te laten opnemen. De ruimte daarvoor ontstond onder meer, doordat in oorlogshandelingen het gebruik van drugs

(amfetamine, cocaïne) een belangrijke rol speelde (om pijn en vermoeidheid te onderdrukken).

Na de Tweede Wereldoorlog zijn alle internationale drugsverdragen bij de Verenigde Naties ondergebracht. Er zijn drie verdragen, namelijk het *Enkelvoudig Verdrag inzake verdovende middelen* uit 1961, een *Verdrag inzake Psychotrope stoffen* uit 1971 en het *Verdrag tegen sluikhandel in verdovende middelen en psychotrope stoffen* uit 1988. Nederland heeft alle drie deze verdragen ondertekend. Het verdrag uit 1971 is een aanvulling op het Enkelvoudig Verdrag, dat alleen betrekking had op verdovende middelen; daar worden dus psychotrope stoffen aan toegevoegd. Het onderscheid tussen beide is niet altijd even scherp. De verdragen legden de basis voor een ingewikkeld systeem van wetgeving, regels en diplomatie. We analyseren de werking van dit systeem, onder meer door het te confronteren met de grillige criminele wereld.

6.1 De verdragen van de Verenigde Naties

Het Enkelvoudig Verdrag wordt zo genoemd, omdat het enkele eerdere verdragen in één nieuw verdrag heeft ondergebracht. Het is in 1961 in New York afgesloten en het bepaalt dat de aangesloten landen de vervaardiging en het gebruik van verdovende middelen moeten beperken tot geneeskundige en wetenschappelijke doeleinden. Daartoe moeten zij niet alleen een wettelijke regeling formuleren, maar dienen zij ook een systeem te ontwikkelen om deze te kunnen handhaven. Het verdrag is georganiseerd rond het begrip ‘stoffen onder toezicht’, die in vier lijsten zijn onderverdeeld, waarvan lijst 1 de belangrijkste is (en die ongeveer gelijk is aan wat in Nederland onder lijst 1 en lijst 2 wordt verstaan). Deelnemende landen verplichten zich om toezicht te houden op drugs in hun land en om een vergunningensysteem te ontwikkelen voor vervaardiging, handel en distributie van verdovende middelen ten behoeve van wetenschappelijke en medische doeleinden. Misbruik of illegaal gebruik van drugs moet worden bestraft, maar wel volgens de regels en gewoontes die daarvoor in de afzonderlijke landen bestaan.

Het verdrag kent twee controlerende organen. In de eerste plaats is er de *Commission on Narcotic Drugs* (CND) van de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties. Die bestaat uit vertegenwoordigers van 53 lidstaten, die voor vier jaar worden verkozen. Ze vergadert in Wenen. Deze commissie beslist bijvoorbeeld over wijzigingen van de drugs op de verschillende lijsten. Het is een politiek en diplomatiek orgaan, waarin nieuwe initiatieven (zoals voorstellen tot verdragen) kunnen worden ontwikkeld. Ook de besluitvorming over de lijsten en welke stoffen daarop moeten worden geplaatst, is een aanleggenheid met veel politieke kanten, zoals wij verderop zullen zien.

Binnen de CND wordt over drugs en drugsgebruik op wereldniveau gesproken en onderhandeld, waarbij zowel de gezondheidsaspecten als de bestrijding van productie en distributie op de agenda staan. Een keer per jaar is er een grote vergadering, in Wenen. Alle lidstaten participeren, soms zijn er wel duizend deelnemers. Beslissingen over de vraag welke stoffen op de lijsten van verboden of vergunningplichtige stoffen worden geplaatst, worden uiteindelijk in de vergaderingen van de CND genomen. Vanuit Europa wordt de inbreng gecoördineerd vanuit de Europese Commissie (dat wordt althans geprobeerd); vanuit Nederland wordt de inbreng voorbereid vanuit het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport; meestal is er ook wel iemand van Justitie en Veiligheid aanwezig. Ook de permanente vertegenwoordiger van Nederland bij de Verenigde Naties in Wenen speelt een rol.

Onder de CND valt inmiddels ook de *United Nations Office on Drugs and Crime* (UNODC), dat in 1997 is opgericht om de inzet van de Verenigde Naties rond drugs en drugscriminaliteit te verbeteren. Het bureau heeft zijn hoofdkwartier ook in Wenen en wereldwijd werken er tussen de 1.500 en 2.000 mensen. Het publiceert onder meer jaarlijks het *World Drugs Report*.

Het tweede controlerende orgaan dat uit het Enkelvoudig Verdrag uit 1961 is voortgevloeid, is de *International Narcotic Control Board* (INCB), die uit vijftien leden bestaat die voor vijf jaar worden verkozen door de Economische en Sociale Raad van de VN.¹ Deze Board houdt toezicht op de effectiviteit van het verdrag, onder andere door ramingen en statistieken te produceren en door de internationale handel te volgen. Hij kan aangesloten landen om uitleg verzoecken en regeringen vragen om concrete maatregelen te nemen. De Board mag ook een onderzoek ter plekke doen, hetgeen hij ook enkele malen in Nederland gedaan heeft (laatstelijk in 1992). Dat heeft geresulteerd in een kritisch rapport over het Nederlandse coffeeshopbeleid. Echte sancties opleggen is op basis van het Enkelvoudig Verdrag niet mogelijk; het blijft bij kritische vragen en signalering. Uitzondering is de mogelijkheid om aan te bevelen de in- en uitvoer van verdovende middelen van en naar een land te staken, maar zo'n boycot van medicijnen – want daar komt het dan op neer – komt zelden voor. Alleen ten aanzien van Afghanistan is dit instrument ooit ingezet.

De INCB is veel meer dan de CND een operationeel orgaan. Onder auspiciën van de INCB opereren de *taskforces PRISM* en *Cohesion*, wat internationale overlegplatforms zijn die zich respectievelijk richten op de chemicaliën ten behoeve van ATS (*amphetamine type stimulants*) en heroïne en cocaïne (die weliswaar een natuurlijke oorsprong hebben, maar waarvoor chemicaliën

1 Het secretariaat van de INCB is onderdeel van de UNODC geworden.

nodig zijn om tot een eindproduct te komen). Deze taskforces monitoren de chemische transacties en informeren de aangesloten organisaties, bijvoorbeeld via Special Alerts, die betrekking kunnen hebben op nieuwe stoffen of op verdachte transporten. Voor Nederland doet de FIOD/ECD mee aan deze taskforce. De deelnemers komen een paar keer per jaar bij elkaar.

Het Verdrag tegen de sluikhandel in verdovende middelen en psychotrope stoffen (Wenen, 1988) heeft betrekking op de internationale samenwerking bij de aanpak van de internationale handel in drugs. Het is een verdrag waarin allerlei vormen van internationale rechtshulp een plaats hebben gekregen, zoals uitlevering, rechtshulp in strafzaken en politiesamenwerking. Het gaat niet over bestrijding van illegale vraag en productie, die blijft nadrukkelijk een bevoegdheid van afzonderlijke landen. Voor Nederland was de verplichting uit het verdrag tot strafbaarstelling van het witwassen van drugsopbrengsten nieuw; dat heeft onder andere geleid tot wijziging van helingsbepalingen en introductie van Plukze-wetgeving.

Daarnaast heeft het verdrag verplicht tot de instelling van een systeem van toezicht op de internationale handel in precursoren (art. 12). Daar is in Europees verband invulling aan gegeven. De controle op de handel in precursoren met het buitenland valt onder de bevoegdheid van de Europese Unie krachtens artikel 207 van het VWEU (Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie). Europese verordeningen stellen regels over het toezicht op de internationale handel in precursoren. Deze verordeningen zijn rechtstreeks van toepassing in elke lidstaat. Maar om uitvoering te geven aan deze verordeningen is het noodzakelijk dat de nationale wetgeving sancties instelt en bevoegde instanties aanwijst. Dat geschiedt in de Wet voorkoming misbruik chemicaliën (Wvmc).

6.2 De precursorenverordeningen van de Europese Unie

De EU-wetgeving betreffende precursoren geeft uitvoering aan het VN-verdrag tegen sluikhandel in verdovende middelen. De kern ervan bestaat inmiddels (er waren eerdere regelingen) uit twee verordeningen. De ene dateert uit februari 2004 en is van de Raad van ministers en het Europese Parlement; zij geeft voorschriften voor toezicht op de handel in precursoren binnen de Europese Unie. De andere stamt uit december 2004 en is van de Raad van Ministers; deze geeft voorschriften voor toezicht op de handel tussen de Europese Unie en 'derde landen'. Beide verordeningen zijn in november 2013 herzien; deze herziening is slechts gedeeltelijk in de Nederlandse wetgeving opgenomen, dit tot grote frustratie van betrokken handhavingsdiensten. Met

name het ontbreken van een 'catch all-clausule' in de Nederlandse strafbaarstelling wordt als een gemis ervaren.

De verordeningen zijn van toepassing op 'geregistreerde stoffen', die in vier categorieën zijn onderverdeeld:

- categorie 1 omvat de meest gevoelige stoffen;
- categorie 2 omvat andere belangrijke stoffen;
- categorie 3 omvat 'bulkchemische' stoffen (zoals oplosmiddelen en vlekkenstoffen);
- categorie 4 omvat bepaalde (dier)geneesmiddelen die drugsprecursoren bevatten.

Categorie 1 bestaat uit de belangrijkste stoffen voor het productieproces van drugs. Het is de strengste categorie. Binnen deze categorie vallen de twee belangrijkste en klassieke grondstoffen, namelijk de precursoren bmk (voor amfetamine) en pmk (voor xtc). Bezitters van deze stoffen moeten over een activiteitenvergunning beschikken. Er geldt voor marktdeelnemers onder meer een meldplicht, een verplichte activiteitenvergunning en voor handel binnen de Europese Unie is een afnemersverklaring vereist.

In categorie 2 vallen 'andere belangrijke stoffen voor het productieproces van drugs en van drugsprecursoren'. Hiertoe wordt onder meer azijnzuuranhydride gerekend. Dat is een stof die wordt gebruikt voor het omzetten van morfine in (synthetische) heroïne. Dit is vandaag de dag een interessante stof voor drugscriminelen in Nederland, omdat de stof schaars is geworden in Turkije en in het Midden-Oosten. Gebruikers moeten een registratie bijhouden. Voor alle stoffen in categorie 2 geldt bij handel binnen de Europese Unie een registratieplicht en er dient te worden voorzien in een afnemersverklaring. Bij handel buiten de Europese Unie volstaat een registratie en een uitvoervergunning.

Categorie 3 zijn 'chemicaliën met verschillende toepassingen in het productieproces van drugs'. Het gaat onder meer om zoutzuur, zwavelzuur en aceton. Er gelden minder strenge regels. Marktdeelnemers dienen bij handel binnen de Europese Unie (interne handel) jaarlijks verslag uit te brengen, maar 'alleen op vraag van Douane'. Bij externe handel is bij uitvoer een registratie nodig en voor bepaalde landen ook een uitvoervergunning.

Categorie 4 ten slotte zijn (dier)geneesmiddelen die bepaalde geregistreerde stoffen bevatten. Bij handel buiten de Europese Unie is dan een uitvoervergunning nodig.

De verplichtingen die uit de verordeningen voortvloeien, zijn bindend voor elk land, maar de mate waarin men zich er aan houdt en sancties toepast, loopt

volgens ingewijden nogal uiteen. In de keten van vergunning, informatie-uitwisseling, melding, toezicht en sanctie bestaan grote verschillen tussen landen in de Europese Unie. Overleg tussen de lidstaten over de toepassing van de EU-verordeningen en over nieuwe ontwikkelingen vindt plaats in de Expertgroep inzake Drugsprecursoren, die ongeveer één keer per jaar vergadert. Nederland is hierin vertegenwoordigd door de FIOD.

Op het gebied van precursoren en precursorenwetgeving speelt de FIOD een centrale rol. Zij is aangewezen als de Nationale Competente Autoriteit, dat wil zeggen dat zij voor Nederland het eerste aanspreekpunt is voor de Verenigde Naties en de Europese Commissie. Bovendien is bij de FIOD een landelijk meldpunt ingericht voor chemische transacties. Alle bedrijven in Nederland zijn verplicht verdachte transacties van precursoren en chemicaliën, die genoemd staan op de lijsten van de Europese verordeningen, te melden.

Naast de FIOD heeft de Douane een belangrijke rol in het systeem van toezicht en controle op precursoren. De Centrale Dienst In- en Uitvoer van de Douane is belast met de vergunningverlening voor in- en uitvoer van geregistreerde stoffen en met de registratie van bedrijven die voor zo'n vergunning in aanmerking komen. Het POSS-team (precursoren, strategische goederen en sanctiewetgeving) van de Douane controleert bedrijven die chemicaliën im- of exporteren en kan daartoe onder meer inzicht in de boekhouding vragen. De Douane is belast met de opsporing van overtredingen van de Wvmc, maar heeft geen zelfstandige taak in het opsporen en afhandelen van overtredingen. Zij meldt geconstateerde onregelmatigheden aan de FIOD, die beslist of een opsporingsonderzoek noodzakelijk is.

Dit systeem is in zijn kern opgezet als een vorm van marktregulering en niet als een beheersing van criminaliteit. De Politie mag bijvoorbeeld de douanegegevens niet zomaar gebruiken, omdat ze verkregen zijn uit toezicht waar betrokkenen doorgaans zelf aan hebben meegewerkt. Als het POSS-team een mogelijk strafbaar feit constateert, dan geeft zij dat – zoals gezegd – door aan de FIOD, die op zijn beurt de Politie op de hoogte kan stellen. Dat is soms een omslachtige weg; 'Daar zit wel een spanningsveldje', aldus een betrokkene.

De FIOD heeft in dit geheel een bijzondere positie, omdat ze zowel met toezicht als met opsporing is belast. De Douane houdt zich alleen met toezicht bezig. De Politie richt zich uitsluitend op opsporing. Strafrechtelijke onderzoeken worden door de FIOD vanuit het Centraal Punt Precursoren te Eindhoven opgepakt. Deze onderzoeken vinden plaats onder leiding van het Landelijk Parket van het Openbaar Ministerie, gevestigd in Den Bosch. Vaak wordt samengewerkt met de Dienst Landelijke Recherche van de Politie, die verantwoordelijk is voor de aanpak van zware georganiseerde criminaliteit

rond synthetische drugs. De Dienst Landelijke Informatieorganisatie van de Politie verricht specifieke landelijke taken, zoals internationale informatie-uitwisseling en nationale informatiecoördinatie.

Bij de landelijke recherche in Son is een samenwerkingsverband gevestigd van LR, DLIO, Douane en FIOD; het heet het Intelligence & Expertise Centrum Synthetische Drugs, een wat weidse naam, gegeven de spreekwoordelijke anderhalve man en een paardenkop die daar werkt. De mensen die er werken doen waarachtig hun best, maar de verwachtingen die deze naam oproept, kunnen niet worden waargemaakt; daarvoor ontbreekt tijd en capaciteit.

Binnen de FIOD wordt het precursorendomein gemonitord door het team opsporingsinformatie precursoren, dat uit ongeveer vijftien mensen bestaat. De hoeveelheid aan signalen die ertoe doen in combinatie met de ernst van de strafbare feiten en hun consequenties voor de samenleving leidt ertoe dat dit team de zaken nooit in zijn eentje kan 'behappen'. Er wordt samengewerkt met landelijke en regionale eenheden van de Politie. Indien nodig worden onderzoeken daar ondergebracht; dat gebeurde bijvoorbeeld met het onderzoek Explorer ('Partyking'), dat een vervolg was op de zaak Dokus van de FIOD.

Het systeem zit al met al nogal ingewikkeld in elkaar, hetgeen deels samenhangt met de geschiedenis van de wet en daarbij betrokken organisaties. Aanvankelijk was de ECD verantwoordelijk voor het precursorentoezicht, maar die is sinds 1999 samengevoegd met de FIOD en daarmee onder het departement van Financiën komen te vallen. De minister met beleidsmatige verantwoordelijkheid voor de Wvmc is de minister van Volksgezondheid, waardoor het volksgezondheidsbelang snel domineert. Tussen Volksgezondheid en Financiën is een convenant gesloten over de uitvoering van de Douane- en FIOD-activiteiten. De verbodsbepalingen en de daaraan verbonden sancties vallen onder de Wet op de economische delicten. Bijzonder is dat het ministerie van Justitie en Veiligheid in dit geheel geen rol speelt.

Commissie CAM

Bij het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) is het Coördinatiepunt Assessment en Monitoring nieuwe drugs (CAM) ondergebracht, dat in 2000 bij wet is ingesteld.² Het CAM heeft tot taak om op de Nederlandse markt nieuw verschenen drugs aan een multidisciplinaire risicobeoordeling te onderwerpen, volgens vastgelegde procedures en criteria.

2 Voor de volledigheid, want het is geen internationaal orgaan of een orgaan dat is voortgekomen uit een internationale afspraak. Maar het speelt een rol, zeker als het gaat om besluitvorming over Nieuwe Psychoactieve Stoffen.

Er zijn vier criteria, namelijk gezondheid individu (vier potentiële risico's), volksgezondheid (zeven potentiële risico's), openbare orde (drie potentiële risico's) en criminaliteit (twee potentiële risico's). Op basis hiervan adviseert het CAM de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport over gepaste maatregelen. Dit advies wordt vrijwel altijd opgevolgd. Daarnaast heeft het CAM tot taak nieuwe drugs vroegtijdig te signaleren. Het CAM bestaat uit een coördinator en een secretariaat en wordt bijgestaan door een commissie risicobeoordeling nieuwe drugs, waarin diverse deskundigen op het gebied van drugs en drugsgebruik zijn vertegenwoordigd.

Het CAM kan tot aanbevelingen komen die aanvullend zijn ten opzichte van internationale bepalingen. Bij de Politie heerst ontevredenheid over het CAM: volgens Politie- en Justitiemedewerkers domineert het volksgezondheidsmotief, soms aangevuld met aandacht voor overlast in de publieke ruimte. Het tegengaan of belemmeren van georganiseerde misdaad ontbreekt of raakt 'ondergesneeuwd'. In de commissie zitten drie mensen met een politie/justitie-achtergrond, de rest (elf mensen) heeft primair een andere invalshoek. Een politieman:

'Zij hebben een andere kijk. Ze kijken strak naar dat wat geldt voor de Opiumwet en de lijsten: Nederlands grondgebied, Volksgezondheid en maatschappelijke onrust. Dus als er een stof op de markt komt zoals ketamine dan kijkt men naar de gevolgen en men constateert bijna geen ziekenhuisopname. Er vallen geen doden. Ze breken geen straten af. Er zijn geen demonstraties. Er is geen maatschappelijke onrust over ketamine, dus die stof komt niet op die lijst. Ze zeggen ook vaak: beter ketamine dan dat er een andere stof komt waarvan we niet weten wat er gaat gebeuren. Daar valt misschien wat voor te zeggen in Nederland maar internationaal wordt dat niet geaccepteerd. Daar wordt Nederland weer als een buitenbeentje gezien. Wat dat betreft doen we in Nederland net alsof we alleen op de wereld zijn. Internationaal is ketamine onder andere in de wetgeving in Duitsland, België, Engeland overal opgenomen op de lijst, maar in Nederland niet.'

In en rondom het CAM vindt de discussie plaats over de vraag of het wenselijk is om tot een 'generieke lijst' voor het verbieden van NPS te komen. De meeste van de ons omringende landen kennen zo'n lijst: stoffen die voldoen aan de kenmerken die op die lijst staan, hoeven niet meer afzonderlijk beoordeeld te worden, maar worden automatisch verboden. Over het nut van zo'n lijst bestaan uiteenlopende inzichten. Sommigen, met name afkomstig uit de juridische en chemische wereld, betwijfelen het nut van zo'n lijst (er worden altijd weer stoffen ontwikkeld die buiten zo'n generieke lijst vallen en bovendien ontstaat er rechtsonzekerheid voor burgers: valt 'mijn' stof onder de generieke lijst of niet)? Anderen, waaronder Politie- en OM-betrokkenen,

zijn er voorstander van. Ze denken dat het hun werk zal vergemakkelijken en zien bovendien dat het verschil met de omringende landen Nederland aantrekkelijk maakt als land voor productie en distributie van NPS. De discussie is voorlopig nog niet afgerond.

6.3 Drie arena's

Er zijn al met al dus drie arena's waarin de strijd om de aanpak van drugs wordt uitgevochten. Er is het internationale VN-systeem waarin wordt besloten over de vraag of bepaalde stoffen tot verboden drugs worden verklaard. Er is het Europese systeem, waarin centraal staat welke chemische stoffen tot geregistreerde stoffen worden uitgeroepen en op welke lijst zij dan komen te staan. En er is ten slotte op nationaal niveau het CAM, waarin over nieuw verschenen drugs wordt geoordeeld. In deze drie arena's spelen uiteenlopende perspectieven: opsporingsbelangen, volksgezondheidsbelangen, economische belangen en diplomatieke belangen. Ze lopen op een soms onontwarbare manier door elkaar. We komen daar straks op terug. Bovendien werken de systemen niet helemaal parallel. Stoffen worden op verschillende niveaus op een verschillende manier gecategoriseerd. En er zijn verschillen tussen landen, ook binnen de Europese Unie.

Er moet in de wereld van de syndru-bestrijding op een groot aantal borden worden geschaakt. Een respondent klaagde dat hij er een 'stoffencomplex' van krijgt, omdat de Nederlandse overheid en internationale instanties er lang over doen om besluiten te nemen over de precieze juridische classificatie van een (grond)stof, terwijl syndru-criminelen snel reageren door nieuwe stoffen te ontwikkelen of te gebruiken, vaak met behulp van ogenschijnlijk legale (dekmantel)bedrijven en geldstromen. Veel respondenten bij de FIOD, bij Justitie en Politie hebben vandaag de dag het gevoel dat ze in Nederland achter de feiten aanlopen, vanwege het gemak waarmee de chemische innovatie van syndru-criminelen het ingewikkelde stelsel van verboden en (niet-)geregistreerde stoffen weet te omzeilen.

Dit kat-en-muisspel beschrijven we uitgebreid in hoofdstuk 8. We geven hier apaan als voorbeeld. Apaan is een precursor voor bmk, die in 2009/2010 voor het eerst wordt aangetroffen in amfetaminemonsters, maar daarna een enorme vlucht doormaakt. In 2012 treft het NFI de stof al aan in de helft van alle amfetaminemonsters. Apaan is geen geregistreerde stof in de zin van de Wvmc en de Europese verordening. Zij is daarom niet vergunningplichtig, oordeelt de Rechtbank Den Bosch in 2012, een oordeel dat later in een zogenoemde prejudiciële beslissing van het Europese Hof van Justitie wordt beves-

tigd. Nederland zet zich vervolgens in om apaan op de lijst van geregistreerde stoffen te krijgen, hetgeen uiteindelijk eind 2013 lukt.

De criminele wereld heeft echter in de tussentijd niet stil gezeten, want inmiddels is een nieuwe pre-precursor ontwikkeld, apaa, waarvan de chemische samenstelling lijkt op die van apaan, maar er voldoende van afwijkt om formeel een nieuwe stof te zijn. Apaa heeft helemaal geen andere toepassing dan drugs maken. Het hele spel kan weer van voren af aan beginnen. En na apaa zijn inmiddels ook al apa en mapa ontwikkeld. Zo blijft er sprake van een continue race tussen drugscriminelen en de wet.

In het grijze gebied kunnen opsporingsinstanties in Nederland terugvallen op artikel 10a van de Opiumwet, dat 'voorbereidingshandelingen' strafbaar stelt. Iemand heeft dan bepaalde stoffen alleen in bezit met het kennelijke doel om er drugs van te maken of dit te bevorderen. Het artikel biedt een titel voor ingrijpen bij niet-geregistreerde pre-precursoren, maar dat is volgens opsporingsambtenaren een lastige en tijdrovende zaak. De opsporingsdiensten kunnen de stoffen niet zomaar in beslag nemen, maar moeten bewijzen dat zij gebruikt gaan worden voor de syndru-productie; 'dubbele opzet' heet dat in het juridische jargon. In sommige gevallen is dat buitengewoon lastig en het brengt in ieder geval veel extra werk met zich mee.

De juridische grondslag voor de aanpak van pre-precursoren is complex. De procedure om ze op de Europese of VN-lijst van geregistreerde stoffen te krijgen is een moeizame. Maar de discussie kent ook een 'nationale' dimensie. In de juridische wereld zijn sommigen van mening dat straffen voor iets wat alleen nog een intentie is heel ver gaat (en dat is wat art. 10a van de Opiumwet in principe doet). Bovendien vinden zij dat stoffen die niet op een verboden lijst staan in principe in een land vrij vervoerd moeten kunnen worden (ook al is er geen legale bestemming voor). Mede daarom is er in ons land geen consensus over de wenselijkheid om een soort 'verboden lijst' van dit soort stoffen te maken (de catch all-bepaling, waar we het eerder over hadden). Dit ondanks het feit dat zo'n lijst in andere landen wel bestaat en ondanks pleidooien van opsporingsinstanties hiervoor. Een alternatief zou zijn om met een 'omgekeerde bewijslast' te werken (iemand die de stof in zijn bezit heeft, moet kunnen aantonen dat dit voor legale doeleinden is), maar ook daar bestaat – tot nu toe – weinig steun voor.

Europese praktijken

Op papier klopt het internationale systeem wel, ook al is het ingewikkeld en vaak traag in zijn aanpassingsvermogen. Maar de praktijk is een andere, zeker ook in de internationale context. De mate waarin Europese landen zich committeren aan gemaakte afspraken loopt nogal uiteen. Voor Nederland heeft dat grote consequenties, ook al vanwege het vrije verkeer van goederen binnen

de Europese Unie. Vanuit een economische invalshoek is dat een groot goed, vanuit opsporingsbelang is het vaak een crime.

In de eerste plaats is de regelgeving zelf een belangrijk issue, zoals we net al hebben gezien. Criminelen veranderen 'een haakje' van de chemische constructie en er ontstaat een nieuwe stof die niet langer geregistreerd is. De wetgeving loopt altijd een paar jaar achter de praktijk aan. 'Het heeft mij verbaasd hoe moeilijk het is om een stof op de internationale lijst te krijgen, zowel in Europees als in VN-verband', zegt een respondent. Bovendien: sommige landen nemen de afspraken alsnog niet op in landelijke richtlijnen of doen er vervolgens niks mee of werken zelfs tegen.

Het blijkt voor Nederland lastig om in VN-of Europees verband aan te geven wat het Nederlandse probleem eigenlijk is: *'Dan zeggen wij: "Wij hebben last van methylester van bmk en pmk-glycidezuur. En dan roept iedereen: wat is dat?"'* Het zijn geen bekende of bestaande producten en ze hebben geen andere functie dan drugs produceren. Andere landen ervaren minder de noodzaak, omdat er op hun grondgebied geen productie plaatsvindt. Een probleem is ook dat andere drugs, zoals heroïne en methamfetamine, internationaal een groter probleem zijn voor de volksgezondheid. Dat zijn zwaar verslavende drugs met gezondheidsproblemen die zichtbaar worden in lichamelijke kenmerken ('uitgemergelde lijven'). Amfetamine en mdma zijn drugs die in vergelijking daarmee, voor zover wij nu weten, geen grote problemen geven op het gebied van de volksgezondheid. Om het maar eens cru te stellen, zegt een respondent: 'Zolang er geen doden vallen, gaan andere landen ook niet aan de bel trekken. Landen zullen altijd drugs gaan bestrijden waar ze het meeste last van hebben.' Bovendien heeft Nederland niet in alle opzichten een positief imago als het om drugs en drugsbestrijding gaat. Met name de Nederlandse *alleingang* rondom cannabis (coffeeshops) heeft in de omringende buitenlandse landen regelmatig tot irritatie geleid en maakt dat zij niet altijd klaar staan om Nederland met zijn eigen problemen te helpen.

In de Europese Unie geldt vrij verkeer van goederen en personen. Voor de economische ontwikkeling heeft dat veel consequenties, waaronder ook veel positieve, zo stellen ook onze respondenten. Maar voor de controle op invoer van chemicaliën is dat niet het geval. In Nederland wordt sterk gelet op (pre-) precursoren, omdat ons land een groot productieland van synthetische drugs is, maar in andere landen is de aandacht minder. De Nederlandse Douane deelt de profielen van de (nieuwe) stoffen wel met collega's uit andere landen, maar het is afwachten of deze er daadwerkelijk iets mee kunnen of willen doen.

De regel is dat in het land waar producten van buiten de Europese Unie (zoals China) binnenkomen, de controle wordt uitgevoerd en de papieren worden afgehandeld. Via landen als Polen en Bulgarije, maar ook via Finland en Spanje, komen grote hoeveelheden chemicaliën uit China naar Europa. Die landen geven vervolgens aan dat ze op basis van de vigerende regelgeving niets kunnen doen. Soms waarschuwen ze Nederland, maar ze laten de stoffen gewoon doorgaan.

‘Vanaf de boot gaat het de vrachtwagen in en zo komen hele partijen binnen. Het is onmogelijk om het eruit te pikken. Er is daar geen douanier die erop aanslaat. Met bulken komt het binnen. De pakkans is nul.’

Volgens betrokkenen is het ‘een enorme uitdaging’ om iedereen mee te krijgen in de Europese Unie. Landen hebben overigens wel een keuze; een land als Zwitserland, dat niet tot de EU behoort, is op het punt van chemicaliën-smokkel veel strenger en neemt de spullen vaak wel in beslag.

In Duitsland komen enorme hoeveelheden binnen van bepaalde pre-precursoren, zoals pmk-glycidezuur. Als deze stof in Duitsland wordt aangetroffen, kunnen Duitse opsporingsambtenaren daar niets mee, omdat de stof er niet strafbaar is. In Duitsland is men strikt aan de wetgeving gebonden en hebben ze minder last van productie, zoals in Nederland. Ze laten de stof gewoon door naar Nederland.

België heeft net als Nederland een meldpunt voor chemicaliën. De Belgische wetgeving is echter lastiger. De uitwerking van de verordening laat te wensen over, omdat de meldplicht (nog) niet is gesanctioneerd. In Nederland volgt er wel een sanctie. In België is, net als in Nederland, weinig menskracht voor toezicht. Men is in België wel bezig om het systeem te verbeteren, mede omdat het land meer last heeft gekregen van drugslaboratoria die vaak vlak over de grens met Nederland zijn gevestigd. Maar nog steeds is het overgrote deel van de (essentiële en overige) chemicaliën die nodig zijn bij de syndru-productie afkomstig uit België, zo meldt het CBA synthetische drugs en precursoren (LE, 2016, p. 27).

6.4 De relatie met China

Chinese bedrijven met veel chemische en technische kennis fungeren al enkele decennia als megafacilitator voor Nederlandse syndru-criminelen. Die criminelen ervaren en begrijpen dat heel goed, dus investeren zij in hun relaties met Chinese bedrijven. De Nederlandse syndru-criminelen leggen dit

onder meer in handen van vooruitgeschoven posten in Hongkong die daar afstemmen en samenwerken met liaisons van Chinese bedrijven. Een deel van die contacten is inmiddels vervangen (of aangevuld) door rechtstreekse online contacten. Het darkweb heeft een hoge vlucht genomen bij het bestellen van grondstoffen en hardware in China. In Nederland worden regelmatig bulkzendingen van Chinese grondstoffen onderschept.

Nederlandse syndru-criminelen hebben de Chinese knowhow nodig om barrières vanwege (internationaal) beleid en regelgeving te omzeilen. Dit lukt elke keer weer. De trage internationale overleg- en wetgevingscircuits leggen het af tegen de deskundigheid en flexibiliteit van Chinees-Nederlandse coalities. Als een Nederlandse topcrimineel in een interview het woord neemt, dan schetst hij meteen enkele belangrijke veranderingen in de afgelopen decennia. Daarbij zijn de grondstoffen uit China, die door Chinese bedrijven zo nodig werden gemodificeerd, onvervangbaar. Te midden van alle criminele lijntjes en bewegingen is het voor een topcrimineel cruciaal om, als opdrachtgever of als *preferred* afnemer, samen te werken met Nederlandse China-specialisten:

‘Je hebt gewoon groepen die zijn gespecialiseerd om het uit China te halen en die verkopen het op de markt. Dan moet je wel contacten hebben en dan bestel je en dan komt het aan. Hoe je aan die contacten komt? Dat is moeilijk te zeggen. Je rolt er een beetje in gewoon. En opletten. [lacht]. Je kent gewoon een aantal mensen. Als je iets niet hebt, ga je even kijken wie het heeft. (...) Vroeger had je gewoon bmk en pmk en nu heb je misschien dertig verschillende dingen waar je het ook uit kunt halen. Die halffabricaten.’

De belangrijke faciliterende rol van Chinese bedrijven maakt hen een aanjager van de syndru-criminaliteit in Nederland. Deze rol wordt niet met zoveel woorden benoemd in de CBA 2016, maar het blijkt uit een opsomming van citaten in dat rapport (de cursivering is van ons):

Over grondstoffen en chemicaliën:

- ‘Bijna alle inkoop van grondstoffen vindt tegenwoordig plaats in China.’
- ‘Pmk-glycidaat komt in alle bekende gevallen uit China.’
- ‘Bmk: blijft binnen komen, maar nu enkel uit China.’
- ‘(...) alle in Nederland aangetroffen apaan komt uit China.’
- ‘Natriumzout van bmk-glycidezuur: vanaf 2015 in grote containers ingevoerd [uit China].’
- ‘Nederlandse individuen importeerden duizenden liters/kilo's GBL uit China en boden deze via internet (wereldwijd) te koop aan.’
- ‘Recentelijk zien we weer steeds meer Nederlandse bedrijven die rechtstreeks, of via een contact in Hongkong, via internet in China legale chemicaliën bestellen.’

Over hardware:

- ‘Het eerste is dat er *steeds meer* hardware direct in China wordt gekocht. Inbeslagnames in Nederland laten zien dat deze *op maat* kunnen worden geleverd: tabletteermachines, stempels en glaswerk met alles erop en eraan.’

Over designer drugs:

- ‘Nederlandse criminelen grijpen ook ten aanzien van de NPS een kans om tot afzet te komen. De NPS die zij verkopen (...) worden (...) meestal niet in Nederland geproduceerd. Het daadwerkelijke productieproces vindt in de meeste gevallen plaats in *landen als China* en (in mindere mate) India. Op grond van inlichtingeninformatie wordt aangenomen dat daar verschillende commerciële laboratoria *continu* werken aan het creëren en produceren van nieuwe NPS typen.’

Over de klantvriendelijkheid bij internetbestellingen in China:

- ‘De internet-aankoopmogelijkheden in China (van NPS en andere chemische stoffen) zijn de afgelopen jaren verder gegroeid en geprofessionaliseerd; *alles* kan worden besteld, *alle* betaalwijzen worden geaccepteerd en grote chemiebedrijven investeren veel in het bewerkstelligen van een vertrouwensband met kopers (...). Op internet staan op meerdere plekken catalogussen met ordermogelijkheden (...) Qua hoeveelheden kan veel: van een paar milligram tot tientallen of zelfs honderden kilo’s/liters.’

De mondiale regelgeving kan niet op tegen de flexibiliteit van de Hollands-Chinese coalitie. De Chinese bedrijven beperken zich zo enigszins mogelijk tot legale activiteiten en proberen zeker weg te blijven van drugsproducerende activiteiten waar in China strenge straffen op staan (soms ook de doodstraf). Zo bezien pakken de strenge straffen in China gunstig uit voor de Nederlandse syndru-criminelen. De Chinese bedrijven kunnen technisch gezien probleemloos mdma en amfetamine produceren, maar laten dat – voor zover wij overzien – graag over aan Nederlandse syndru-criminelen.

Drugsdiplomatie met China

Artikel 12 van het VN-verdrag tegen sluikhandel maakt het mogelijk om wereldwijd informatie uit te wisselen tussen de landen die het verdrag hebben ondertekend. In dit kader is op 22 oktober 2004 in Beijing tussen de FIOD en de NNCC (*National Narcotic Commission of China*) een *Memorandum of Understanding* (MoU) afgesloten. Daarin zijn afspraken bekrachtigd over de administratieve samenwerking en informatie-uitwisseling tussen China en Nederland om te voorkomen dat geregistreerde stoffen in criminele handen vallen. Hierbij valt te denken aan ongevraagde informatie over soorten en hoeveelheden (pre-)precursoren, land van herkomst, data van inbeslagnames,

informatie over dekladingen, verpakkingen, routes en transportmodaliteiten. *Informatie over subjecten valt niet onder het MoU*, omdat informatie uit Nederland tot de doodstraf in China zou kunnen leiden. Er is vastgelegd dat de informatie die onder het MoU wordt uitgewisseld niet gebruikt zal worden als bewijs in rechtszaken.

In 2008 is binnen hetzelfde VN-kader een verdergaande bilaterale overeenkomst afgesloten tussen de Europese Commissie en de regering van de Volksrepubliek China. Daarin zijn afspraken bekrachtigd over de samenwerking en het verlenen van wederzijdse administratieve bijstand. Daarbij is een EU-China Joint Follow-Up (JFUG) ingericht, die bij bepaalde casus beslissingsbevoegd is. In Nederland is de FIOD de Nationale Competente Autoriteit voor precursorenaangelegenheden en neemt op verzoek van de Europese Commissie regelmatig deel aan de vergaderingen van de JFUG.

Zo vond in 2014 een bijeenkomst van de JFUG plaats in Shenzhen, een Chinees vissersdorp, dat zich in dertig jaar ontwikkeld heeft tot een metropool van bijna twintig miljoen inwoners, met een haven die van groot economisch belang is. Het behoort tot de provincie Guandong, een provincie met een grote chemische industrie.

Apaan was op dat moment een belangrijk onderwerp. Het is in maart 2014 op lijst 1 van de VN gezet en werd daarmee ook in China een geregistreerde stof. Volgens de aanwezige functionaris van de Chinese narcotica-commissie (de *deputy secretary-general*) hadden Chinese collega's allerlei mogelijke bedrijven bezocht om aan te geven wat de problemen van de EU met apaan zijn. Er zou in totaal 13,45 ton aan chemicaliën niet naar de EU geëxporteerd zijn, nog voordat de stof formeel op de lijst was geplaatst. De *deputy secretary-general* drong ook aan op snelle informatie-uitwisseling en speciale operationele samenwerking in het kader van apaan. Men wilde ook graag gezamenlijke onderzoeken doen.

En de praktijk

Er is dus soms best bereidheid in China om zich iets aan te trekken van problemen in Europa of Nederland, maar eenvoudig is dat niet. Laten we eens kijken hoe zaken in praktijk vaak lopen.

In China zijn een paar honderdduizend chemische bedrijven. Voor de syndru-productie in Nederland is een deel daarvan van groot belang. Vrijwel alle pre-precursoren en precursoren komen uit China, evenals een deel van de NPS en de overige chemicaliën (LE, 2016). Goede afspraken en goede relaties met China zijn daarom voor Nederland van groot belang. Dat blijkt complexe materie, ondanks de soms aanwezige goede wil.

In de eerste plaats: China is een wereldmacht, waarvoor de relaties met een land als Nederland niet onbelangrijk zijn, maar toch ook weer niet de hoogste prioriteit hebben. China heeft bovendien een grote chemische industrie, met honderdduizenden productiebedrijven: *'Ze kunnen gewoon niet alles onder controle houden.'* En de betekenis van de chemische industrie voor de Chinese economie is aanzienlijk.

Economische belangen spelen een belangrijke rol in de Chinese afwegingen, maar afhankelijk van de internationale verhoudingen en de interne ontwikkelingen, is men ook gevoelig voor buitenlandse druk of verzoeken. China zelf heeft een streng drugsbeleid. Aan internationale regelgeving wil de Chinese regering zich doorgaans wel houden. Grondstoffen die op de verboden of vergunningplichtige lijsten van de VN worden gezet, worden gecontroleerd of niet meer uitgevoerd. Soms is daar buitenlandse druk voor nodig, zoals aan het eind van het eerste decennium van deze eeuw, toen druk vanuit onder meer de VS en Nederland zorgde voor strenge controle op pmk en bmk. Tegelijkertijd: als een stof niet op de lijst staat – niet geregistreerd is – en dus legaal is, dan wordt die stof geproduceerd en verhandeld: *'China zegt; het is jullie probleem. Wat niet strafbaar is, gaan wij niet controleren. Wij gaan onze economie niet remmen. Omdat jullie de drugsproductie niet onder controle hebben, gaan wij onze handel niet beperken.'*

Er is Nederland veel aan gelegen om een goede relatie met China te ontwikkelen. Soms lukt dat, maar soms ook niet. Twee factoren spelen daar met name een rol in: de mensenrechtensituatie, omdat China de doodstraf kent, en de mate waarin Nederland zich gevoelig toont voor Chinese belangen.

Op het moment dat Nederland justitiële informatie uitwisselt met China kunnen Chinese burgers daardoor in de problemen komen. China kent de doodstraf en dat speelt ook op het terrein van de drugs: voor productie of handel kun je in China ter dood worden veroordeeld. Om die reden zijn Nederlandse autoriteiten huiverig voor intensieve samenwerking op justitieel gebied. Het is een *no go area* voor de Nederlandse overheid. Een voorbeeld:

'Een moordzaak in Nederland lag al tien jaar op de plank. De verdachte was een Chinees. De betreffende Chinees was gelokaliseerd in China. Chinezen wisten wat er speelde maar besloten de verdachte niet uit te leveren. Ze waren wel bereid die zaak over te nemen en de verdachte in eigen land voor de rechter te brengen. Op moord staat de doodstraf in China. Nederland ging daar om die reden niet in mee.'

Andere landen, zoals Australië en Nieuw-Zeeland, gaan daar anders mee om. Ze dragen onder bepaalde voorwaarden het dossier over, mits de doodstraf niet

wordt opgelegd of uitgevoerd. Een afspraak is dat ze de veroordeelde twee keer per jaar bezoeken, om te kijken hoe hij of zij eraan toe is. Hierdoor kunnen zij met de Chinezen een dialoog starten. De Australische en Nieuw-Zeelandse autoriteiten redeneren als volgt, aldus een expert op het terrein: Chinezen hebben er geen enkel belang bij deze afspraken niet na te komen, omdat ze internationaal niet bekend willen staan als onbetrouwbaar. Dat kan namelijk van grote invloed zijn op handelsrelaties.

Kortom, zeggen onze respondenten, we missen kansen in Nederland om met China verdere afspraken te maken over terugdringing van de niet-legale stroom chemicaliën: *'China is een probleem, maar ook de manier waarop Nederland met China omgaat. De Nederlandse houding helpt niet om de precursorstroom te verminderen. Wat mij betreft kunnen wij inventiever zijn richting Chinezen.'* Er is wel degelijk ruimte voor intensivering van de samenwerking, ook als men rekening houdt met de juridische en ethische complicaties. Zo zijn voorbereidingshandelingen (zoals het exporteren van chemicaliën bestemd voor drugs) niet strafbaar in China en daar zouden Chinezen steviger op aangesproken kunnen worden.

Om in de diplomatie met China vooruitgang te boeken moet rekening worden gehouden met belangen en gevoeligheden van China. Een betrokkene vertelt over een reis naar China, die al enige jaren gepland was, maar steeds vanuit China werd uitgesteld.

'Elke keer was er wel iets waardoor het niet doorging. De eerste keer had een topambtenaar een greep gedaan in de partijkas en was vervolgens China ontvlucht. Deze persoon verbleef in Nederland en die moesten wij uitleveren. Op dit strafbare feit staat de doodstraf, dus daar konden wij niet aan meewerken. Uiteindelijk hebben we de situatie laten bungelen en is de Chinese topambtenaar naar Canada gevlucht. Nederland werd vervolgens door China in de koelkast gezet. We waren niet meer welkom in China, ook niet om afspraken over drugs te maken. Dat was op hoger niveau besloten.'

Vervolgens is geprobeerd de relaties weer langzaam te verbeteren: *'Maar toen kwam, in 2014, de ketaminekwestie om de hoek kijken.'* Ketamine is een verdovingsmiddel (in principe voor dieren), dat ook als drug gebruikt wordt en in China voor een verslavingsgolf zorgde. China diende een voorstel in bij de *Commission on Narcotic Drugs* om de stof op de lijst van te controleren stoffen te plaatsen. Ze zocht medestanders. Het Nederlandse Openbaar Ministerie kreeg een schriftelijk verzoek om steun uit te spreken voor dit voorstel. Maar de ministeries van Economische en Buitenlandse Zaken gingen niet akkoord.

‘Ketamine is een veel gebruikt verdovingsmiddel in Afrika. Het is makkelijk in het gebruik, een verloskundige mag het toedienen. Je hebt geen zuurstofmasker nodig, geen anesthesist, het is gewoon: hup aan de slag. Nederland vond dit belangrijk en dat werd op de bijeenkomst in Wenen ook nogal stellig geformuleerd. Toen waren we als land in de ogen van China weer “stout” en mochten we weer niet naar China komen.’

Het voorval illustreert hoe ingewikkeld het internationale spel is. Er spelen internationale belangen, maar ook allerlei belangen van verschillende ministeries. Vanuit het volksgezondheidsperspectief wordt ketamine in Nederland bijvoorbeeld nauwelijks als een probleem gezien. De cruciale vraag is, volgens onze respondenten, afkomstig uit de opsporingswereld:

‘Hoeveel is het terugdringen van drugs ons waard? Enerzijds willen wij dat ketamine wordt verboden om het bondgenootschap met China te versterken. Anderzijds heb ik ook begrip voor het standpunt dat het middel voor ontwikkelingshulp noodzakelijk is.’

Het is een spel waar allerlei belangen en verschillende invalshoeken bij elkaar komen en op een bepaalde manier worden afgewogen.

‘Ik loop al wat langer mee. Als Amerika op een gegeven moment gaat roepen dat wij het Colombia van de wereld zijn, dan gaan er allemaal radartjes draaien en moeten wij hard gaan rennen, krijgen we meer geld etcetera. Het is de vraag of het doel echt bestrijden is of meer window dressing, omdat we niet op een zwarte lijst willen. Internationale druk heeft een grote invloed op het drugsdossier.’

6.5 Complexiteit

Internationale en nationale arena’s hangen samen. De internationale arena waarin over drugs- en drugsbestrijding besloten wordt, is complex en werkt vaak langzaam. Nederland heeft daarop doorgaans een relatief beperkte invloed, ook al omdat ons land op drugsgebied in veel andere landen een weinig positieve reputatie heeft opgebouwd. Het bewerken van de internationale arena’s is bovendien een taai en tijdrovend proces. Om daarin succes te hebben moeten wanneer nodig zo veel mogelijk nationale krachten worden gemobiliseerd.

Maar ook de nationale arena waarin wordt besloten over de aanpak van syndru is buitengewoon complex. Dat is een constante in de ontwikkeling van de afgelopen dertig jaar geweest. Het werd bijvoorbeeld al nadrukkelijk geconsta-

teerd in het eerste Fenomeenonderzoek Drugs uit 1996: toen waren er vijftien diensten, verspreid over vijf ministeries, op een of andere manier bij de aanpak van xtc betrokken. In tijd daarna is dat niet wezenlijk veranderd. In de eerste plaats zijn er veel organisaties van de overheid bij betrokkenen: de Politie in al zijn schakeringen, net als het OM; daarnaast de FIOD (al weer enige tijd samengevoegd met de ECD), de Douane en verschillende ministeries. Niet alleen Justitie en Binnenlandse Zaken (en hun diverse samensmeltingen), maar ook Volksgezondheid, Financiën en Buitenlandse Zaken, die laatste vanwege de altijd aanwezige internationale component. Ook gemeenten doen tegenwoordig volop mee, net zoals provincies en omgevingsdiensten (in verband met het drugsafval). Versnippering en competentievraagstukken liggen altijd op de loer. Afstemming is ingewikkeld en tijdrovend en maakt de overheid vaak tot een logge organisatie, die moeite heeft met de flexibiliteit en de beweeglijkheid van de 'ongeorganiseerde criminaliteit'.

Binnen de veiligheidswereld zijn de afstemmingsperikelen doorgaans organisatorisch en capacitair van aard (wie gaat er over en wie levert welke capaciteit), met andere organisaties vaak ook inhoudelijk of ideologisch: het belang van aanpak van synthetische drugs moet dan worden afgewogen tegen andere belangen, zoals de volksgezondheid en het buitenlandse beleid van Nederland. Die afwegingen vallen lang niet altijd ten gunste van de aanpak van synthetische drugs uit.

Onze schets van de nationale arena waarin wordt beslist over de aanpak van syndru-criminaliteit maakt eens te meer duidelijk dat er uiteenlopende en botsende perspectieven en belangen bestaan. Er is een volksgezondheidsbelang waarin vooral gekeken wordt naar beheersing van het drugsgebruik vanuit Nederlands perspectief. Er is het economische belang, waarin het vrije verkeer van goederen en personen in Europa zo min mogelijk in de weg gelegd moet worden en waarin de handelsrelatie met China geoptimaliseerd dient te worden. Er is het diplomatieke belang van internationaal overleg, ontwikkelings samenwerking en aandacht voor mensenrechten. En er is het opsporingsbelang van terugdringing van de criminele wereld rond de productie en handel van synthetische drugs.

Op zichzelf is het niet bijzonder dat de perspectieven botsen. Dat gebeurt bij elk beleidsvraagstuk van enige omvang. Er is ook geen reden om ervan uit te gaan dat in die belangenafweging het opsporingsbelang per se voorop zou moeten staan. De andere belangen zijn net zo legitiem. En toch wringt het. Er lijkt in de belangenafweging een *bias* te bestaan (Schnattschneider, 1961); hierin trekt het opsporingsbelang vaak aan het kortste eind. De belangen rond economie, gezondheid en diplomatie lijken een zwaardere rol te spelen en in de beleidsarena beter gerepresenteerd te zijn dan het opsporingsbelang. Hier

ligt naar onze mening een van de mogelijke verklaringen voor de duurzame topositie van Nederland op het wereldtoneel van de syndru-productie. Als het er op aankomt, krijgen andere belangen de voorrang boven serieuze aanpak van de syndru-criminaliteit.

6.6 Besluit: een dubbele strijd

Natuurlijk heeft Nederland op het internationale toneel een afhankelijkheidspositie. Ons land is bijvoorbeeld afhankelijk van de bereidheid van China om stevig toe te zien op de productie en export van (pre-)precursoren. Het is afhankelijk van de bereidheid van andere Europese landen om streng te controleren op de invoer van illegale chemische stoffen via hun landsgrenzen. Deze factoren hebben de Nederlandse beleidsmakers niet in eigen hand. Maar ook binnen Nederland heeft de aanpak van syndru-criminaliteit in het geheel van afwegingen geen erg hoge prioriteit. De mensen die daar dagelijks mee bezig zijn, hebben vaak het gevoel dat zij een 'dubbele strijd' moeten voeren: die tegen de syndru-criminelen, maar ook die tegen tekortschietende wet- en regelgeving, tegen barrières en bureaucratie in hun eigen organisaties en tegen onvoldoende urgentiebesef, met name in de Haagse departementen. Die laatste strijd vinden ze vaak ingewikkelder en moeizamer dan de eerste.

7

De top-x en verder

Inleiding

Vandaag de dag komt er op de syndru-markt bij de Landelijke Recherche nog steeds een ‘top-x’ met kopstukken in beeld die grotendeels bestaat uit criminelen uit Limburg en Noord-Brabant. We schetsen kort het profiel van deze kopstukken (par. 7.1) en gaan daarna in op de vraag hoe het komt dat deze kern nog steeds in beeld komt (par. 7.2). Een deel van het antwoord is dat er een informatietekort is, want er zijn heel wat meer (top)criminelen dan louter (autochtone) Limburgers en Brabanders (par. 7.3).

7.1 Een top 35

De nationale syndru-top bestaat volgens de Landelijke Recherche uit 21 personen. Daarnaast zijn er 14 personen benoemd als ‘kandidaten’, zonder dat zij al de hele ‘screening’ hebben doorlopen om op de definitieve lijst te komen. Van deze 35 personen zijn er 27 afkomstig uit Zuid-Nederland en 8 uit de rest van Nederland. Het gaat voornamelijk om autochtone criminelen, plus enkele allochtone kopstukken die zich toeleggen op de export van xtc naar Turkije.

Om op deze exclusieve lijst te komen, die gebaseerd is op zogenoemde TCI-informatie,¹ moeten criminelen voldoen aan een lange reeks van criteria die voor het eerst is gehanteerd in 2007. Het gaat om criminelen die beschikken over een crimineel samenwerkingsverband van meer dan twee personen, die voor een lange tijd op een winstgevende manier actief zijn op de internationale markt van syndru, waarbij ze structureel beschikken over een internationaal netwerk. De toppers worden niet hiërarchisch aangestuurd en ze onderhandelen uitsluitend op gelijkwaardige voet met andere criminelen of partijen. Ze hebben ogenschijnlijk een onaantastbare status verworven. Ze regelen weliswaar veel criminele zaken, maar het feitelijke criminele handwerk met de grootste pakkans houden ze op afstand. Het zijn personen die bijna op dagelijkse basis werken aan hun criminele onderneming. Ze reizen door het land en soms naar het buitenland. Ze leggen en benutten contacten, ze financieren criminele activiteiten en ze knopen zaken aan elkaar, zoals de vraag, de productie en het vervoer van partijen drugs. Ze verdelen taken en zetten personen of groepjes in die zijn gespecialiseerd in bepaalde kernactiviteiten,

¹ Het TCI is het Team Criminele Inlichtingen, het onderdeel van de Politie dat is belast met de heimelijke informatie-inwinning. Voor de komst van de Nationale Politie was dit (onder meer) de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI).

zoals inkoop, productie, internationaal vervoer of witwassen. Ze disciplineren het personeel en daarbij worden sancties opgelegd. Daartoe worden dan weer gepaste uitvoerders aan het werk gezet. Ze maken gebruik van contrastrategieën. Personen en bedrijfsprocessen worden afgeschermd en bewaakt. Ze huren specialistische kennis in, onder meer bij advocaten, om problemen met de overheid te voorkomen of op te lossen.

Deze top 35 vormt de bovenste laag van de criminele syndru-wereld, die de tweede laag beheerst en aanstuurt. Die tweede laag bestaat uit de makelaars of *in-betweeners*, die alles aan elkaar knopen en de juiste uitvoerders uitzoeken, aansturen en betalen (of soms bedonderen). De onderste laag zijn de uitvoerders, zoals laboranten, koeriers en dumpers.

De top-x legt zich toe op synthetische drugs, maar zo nodig wordt in andere drugs gehandeld:

'De criminele ondernemers zijn met name actief in Zuid-Nederland en houden zich dagdagelijks bezig met logistieke processen. Ze zijn gedurende de dag bezig met het in standhouden van hun criminele onderneming. Het regelen van financiën, de juiste uitvoerder zoeken, etcetera. Ze zijn de hele dag onderweg. Reizen het land door en knopen zaken aan elkaar. De daadwerkelijk activiteiten vinden plaats ver van hun vandaan, waardoor ze ongrijpbaar zijn. Ze houden zich hoofdzakelijk bezig met synthetische drugs. Als daar even wat minder in te verdienen valt, dan nemen ze soms een uitstap naar hennep of cocaïne. Toen er een dip was in de xtc stapten een aantal over naar cocaïne. Ze beschikken over het grote geld en de contacten.'

De samenwerking met Amsterdamse criminelen blijft belangrijk:

'Er zijn circa dertig hoofdschakels in beeld. Onderling kennen ze elkaar, maar ze staan niet allemaal rechtstreeks met elkaar in contact. Als een Amsterdamse crimineel synthetische drugs nodig heeft, dan zijn er twee schakels die het onderlinge contact tussen de zuiderlingen en Amsterdamse onderwereld leggen.'

De top 35 kent elkaar, maar ze werken lang niet allemaal met elkaar samen. Er bestaan verschillen in de werkwijze en in het crimineel profiel. Eén kopstuk wordt bijvoorbeeld vooral getypeerd als een organisator van internationale vervoerslijnen. Die waren lange tijd erg winstgevend, omdat ze reikten van Nederland tot in Australië, met een forse marge bij de eindafrekening.

'X heeft internationale lijnen naar Australië lopen. Er zijn linken tussen de Italiaanse maffia, een drugshandelaar in België en X. Enorme partijen wer-

den vanaf het industrieterrein in Noord-Brabant in soepblikken vervoerd naar Italiaanse havens en op de boot gezet naar Australië. Er zijn diverse samenwerkingsverbanden.'

Een geboren en getogen Brabander klikt met Amsterdamse criminelen. Het is veel waard als deze cultuurkloof wordt gedicht, omdat Amsterdammers van oudsher drugsorders in de wacht slepen die worden geplaatst door criminelen uit het buitenland. Om de gevraagde drugs te kunnen leveren, wordt vervolgens – zeker wat synthetische drugs betreft – vaak een beroep gedaan op de personen van zuidelijke top-x'ers.

'S. is een loner. Hij rijdt iedere dag het hele land af als een soort make-laar. Hij doet niks anders dan verbindingen leggen. Zorgen dat financiers bij elkaar komen. Hij is de liaison voor zaken met Amsterdamse organisaties. Hij is zelf een authentieke Brabander. Het is onduidelijk waarom hij het zo goed kan vinden met Randstedelingen. (...) Veel grote jongens en laboranten staan in contact met hem.'

Op deze klassieke criminelen is de afgelopen decennia frequent gerechercheerd en velen van hen zijn met een zekere regelmaat tot gevangenisstraffen veroordeeld. Die straffen hebben het criminele systeem echter niet duurzaam kunnen verstoren. Het xtc-netwerk *in brede zin* heeft de geïntensiveerde opsporingsactiviteiten van de overheid, vooral aan het begin van deze eeuw, goed weten te incasseren (Spapens, 2006). Als iemand wegvalt door arrestatie, is er altijd wel iemand te vinden die zijn functie overneemt. Als de politie een belangrijke partij grondstoffen in beslag neemt, worden in het netwerk altijd wel ergens nieuwe bronnen aangeboord. Criminelen beschikken over de financiële middelen om tijdelijke tegenslagen te kunnen opvangen. En van de omvang van de straffen gaat geen afschrikwekkende werking uit.

7.2 Waarom komt er een Brabants-Limburgse top 35 in beeld?

Anno 2017 is de landelijke top-x van syndru-criminelen een top 35 van louter criminelen die werken vanuit Limburg en Noord-Brabant. Het is de vraag waarom dit zo is. Het valt op dat respondenten uiteenlopende factoren aandragen. Voor een deel bevestigen die dat de nationale top nog steeds wordt gevormd door de syndru-criminelen van het eerste uur (en soms hun kinderen). Er zijn echter ook factoren die wijzen op blinde vlekken en op actuele ontwikkelingen, waardoor deze traditionele criminelen hun nationale en internationale topospositie kwijtraken. De kopstukken hebben vandaag de dag minstens één stevig nadeel, want ze staan namelijk in de volle aandacht van bestuur, Politie en Justitie. We gaan in op vier relevante factoren:

- a. criminele verstricking: ze weten niet beter;
- b. de Nederlandse drie-eenheid: prijs-kwaliteit, pakkans en strafmaat;
- c. drugsmakelaars: ze kunnen lijntjes aan elkaar knopen;
- d. blinde vlekken.

Ad a. Criminele verstricking: ze weten niet beter

De eerste factor is even simpel als zorgelijk. Het gaat om een kleine categorie criminelen, die als het ware verstrikt is geraakt in deze vorm van georganiseerde drugscriminaliteit. Het loont en ze willen of kunnen weinig anders. De harde kern heeft grote sommen geld verdiend. Geld legt de basis om verder te investeren in het organiseren van drugsproductie en drugstransport. Ze beschikken over de sociale en fysieke infrastructuur om internationaal te handelen in synthetische drugs. Ze kunnen dit op een dusdanige manier organiseren, dat ze op afstand blijven van activiteiten met de hoogste pakkans. Het zijn criminele kooplieden die '( ) logistieke netwerken aan elkaar knopen, juiste uitvoerders zoeken, zaken afschermen en zoveel mogelijk tussenlagen creëren'.

Geld lijkt geen allesbepalende drijfveer te zijn. Drugscriminaliteit op het hoogste niveau is hun *way of life*. Het is meer dan een manier om geld te verdienen, omdat het bepalend is voor hun identiteit, voor hun sociale netwerk en voor hun status. Die status is '(...) gebaseerd op vertrouwen, historisch succes, afschermingstactiek, geweldgebruik en/of bezit van bruikbare relaties'.

Ad b. De Nederlandse drie-eenheid: prijs-kwaliteit, pakkans en strafmaat

De Nederlandse kopstukken danken hun belangrijke mondiale positie op de syndru-markt aan drie met elkaar verbonden omstandigheden: de goede prijs-kwaliteitverhouding van Nederlandse synthetische drugs (in het bijzonder xtc), de kleine of bescheiden pakkans voor de kopstukken en de relatief lage Nederlandse strafmaat.

De geijkte kopstukken en hun netwerken zijn in staat om goedkoop synthetische drugs te produceren. Ze beschikken over jarenlange ervaring, over een fysieke infrastructuur en over een netwerk van honderden ervaren laboranten en pillendraaiers. Plus een kleiner netwerk van vernieuwers: chemici die op de hoogte zijn van de laatste productiemethoden en personen die vernuftig kunnen tabletteren. Deze combinatie is belangrijk, want zo kan worden voorzien in wensen van de internationale klant wat betreft de zwaarte én het uiterlijk van de (party)pil. Als de klant een pil wil 'met Donald Duck erop' of 'in drie lagen met drie verschillende kleuren', dan kan dat worden geleverd.

'De top-x is klassiek autochtoon. Vermoedelijk beheersen slechts tientallen de markt. Zij hebben het netwerk. Waarom zou je zelf productie beginnen als je het zo goedkoop kan krijgen? Ook is de kwaliteit zo goed. Waarom zou

je het zelf doen? Dat is ook de reden waarom de Polen zijn gestopt met produceren. In die zin zijn we IKEA-achtig. Het is zo goed en zo goedkoop, ze gaan het [in het buitenland] niet zelf organiseren. In het onderzoek Z. komt een bekende chemist naar voren, die ging er prat op dat hij een mdma-tablet kon maken voor vijftien eurocent. Zijn export lag met name in Australië. In Australië betaal je al gauw 25 dollar tot 30 dollar per tablet. De kwaliteit van zijn product is zo zuiver, zo puur.'

Het resultaat van de lage inkoopprijs en goede kwaliteit is dat veel nationale en internationale topcriminelen de synthetische drugs liever inkopen bij Brabants-Limburgse criminelen, dan dat ze zelf de productie ter hand nemen. Voor buitenlandse criminelen speelt daarbij een rol dat zelf produceren in hun land al snel ongunstiger is vanwege de pakkans en/of strafmaat.

'Waarom zou een crimineel in Australië, dat land is een grote afnemer van pillen uit Nederland, beginnen met het smokkelen van een precursor of een pre-precursor, chemicaliën kopen, hardware maken, de kennis opdoen, ontzettend veel investeren en het risico lopen van zware straffen? Want die straffen zijn op dit punt draconisch in Australië. Waarom zou iemand dat doen, als één telefoontje met een Nederlandse crimineel genoeg is om zoveel pillen te bestellen als je wilt, in de kleur die je wilt, het logo dat je wilt; de werkzame stoffen mag je bepalen, het wordt afgeleverd waar je het wilt hebben, voor een prijs waarvoor iemand anders het nooit kan maken en dat ook nog een superieure kwaliteit heeft. Waarom zou iemand dat doen?'

Voor China geldt hetzelfde. Het is een land met vele chemische bedrijven en knowhow. Het is een fluitje van een cent voor Chinezen om xtc te produceren. Onze respondenten zijn ervan overtuigd dat Chinese criminelen zich beperken tot het aanleveren van grondstoffen en hardware, omdat ze bij drugsproductie enorme straffen riskeren, tot de doodstraf aan toe. Daarom werken ze bij de grondstoffenhandel al decennialang op grote schaal samen met Nederlandse criminelen. Ze doen dit met een sterk winstmotief en om tactische redenen, want er bestaat onder Chinese criminelen een afkeer van gejaagde Nederlandse inkopers die ze betitelen als 'duivels' (Huisman, 2006).

De pakkans van Nederlandse topcriminelen is gering, omdat de grote spelers over het vermogen beschikken om opdrachten uit te zetten, om bestellingen en leveranties aan elkaar te knopen en om criminele allianties aan te gaan met andere gevestigde criminelen. Daardoor blijven ze in veel opzichten buiten schot van Politie en Justitie. In die zin, dat bekend is wie ze zijn, maar dat niet of nauwelijks valt te organiseren wat nodig is om ze voor vele jaren veroordeeld te krijgen: een langdurig en arbeidsintensief internationaal opsporingsonderzoek, met inzet van (de meest) vergaande opsporingsmethoden.

Voor criminelen die internationaal opereren, is de Nederlandse strafmaat relatief gunstig. Een studie van het EMCDDA (2017) wijst uit dat dit zowel geldt voor de opgelegde nominale straf als voor de tenuitvoerlegging, dus het ‘aantal jaren dat een veroordeelde zit’. Uit een dossierstudie (Reijnen & Van Velthoven, 2005) blijkt dat voor smokkel van synthetische drugs (‘buiten het grondgebied van Nederland brengen’) wordt gestraft met een gevangenisstraf van drie tot vier jaar, al wordt geregeld zes jaar opgelegd. Dat is ver beneden het strafmaximum van twaalf jaar. *Facilitators* krijgen meestal twee tot drie jaar gevangenisstraf. Voor productie wordt overwegend een straf van vierenhalf tot vijf jaar opgelegd. Dat boezemt de nodige angst in bij laboranten en leidt tot voorzorgsmaatregelen bij het produceren, maar de Brabants-Limburgse topklaag bewaart fysiek afstand tot de productielocaties. Bovendien werken die topcriminelen op mondiaal niveau. De straffen in Nederland zijn zoveel lager dan de draconische straffen in belangrijke bron- of bestemmingslanden, zoals Australië, China, Indonesië of de Verenigde Staten, dat dit een belangrijk motief is om te produceren in Nederland.

Uit onderzoek onder drugscriminelen die in Belgische gevangenissen zitten, blijkt dat zij liever in Nederland gestraft zouden zijn: ‘Daar zouden de straffen in het algemeen lichter zijn – vaak kortere straffen of een taakstraf voor kleinere feiten – en indien ze zwaar zijn, zouden ze rechtvaardig zijn’, dat laatste althans in criminele ogen (De Middelmeer e.a., 2018, p. 223). Daarbij tekenen de onderzoekers wel aan dat deze voorkeur *geen* directe rol speelt bij de keuze om bepaalde activiteiten in België of Nederland uit te voeren.

Ad c. Drugsmakelaars: ze kunnen lijntjes aan elkaar knopen

Een derde factor heeft te maken met de tamelijk lange reeks stappen die moet worden gezet om synthetische drugs, van goede kwaliteit en in de gevraagde hoeveelheid, te kunnen leveren. Op hoofdlijnen gaat het, zo zagen we in hoofdstuk 2, om het verkrijgen van grondstoffen en van hardware, om het bij elkaar brengen hiervan, om de beschikbaarheid van geschikte productielocaties, om het afvoeren van afvalstoffen, om het ontmantelen van een productielocatie, om de opslag van grondstoffen en eindproducten en om de (internationale) distributie van de syndru-producten. De traditionele kopstukken nemen centrale posities in, waardoor ze opdrachten kunnen uitzetten, vraag en aanbod bij elkaar kunnen brengen en een netwerk hebben van gespecialiseerde personen, groepjes en netwerken die deelprocessen voor hun rekening nemen.

‘De top-x is nog steeds in beeld. Er zijn heel veel mensen en die verdienen een klein beetje. Er is een brede range van mensen die er een goede boterham aan verdient. De gemiddelde loopjongens, de koks, hebben geen euro om aan de kont te krabben. Ze beuren heel veel centen voor het produceren, maar dat maken ze in twee dagen op. Schulden afbetalen, motor

of auto kopen en het is weer op. In de tapgesprekken lees je dat ze geen geld hebben. Ze verkopen amfetaminepasta en daar pakken ze 100 euro of 50 euro op. Of ze kopen olie en laten het kristalliseren voor 25 euro de kilo en dan pakken ze 75 euro per kilo. (...) Cocaïne doen ze erbij. Ze investeren mee. Of het is een ruilobject. Het merendeel is investeren. In synthetische drugsproductie moet je blijven investeren. Er zijn ontzettend veel mensen die ervan mee profiteren. Individuen houden zich bezig met een stukje van het proces. Het wordt niet centraal aangestuurd.'

Een crimineel die qua status en prestaties dicht in de buurt komt van de top-x, legt uit dat het organiseren van stappen in de xtc-productieketen erg moeilijk lijkt, terwijl het voor een hoog gepositioneerde *insider* juist tamelijk eenvoudig is. Er zijn geen grote criminele organisaties (nodig), omdat per project coalities worden gesloten om de criminele klus te klaren:

'Je vrienden zijn ook een beetje de jongens die alles kunnen. Die mensen kennen. Dus hee, ik moet iets hebben, dan kunnen zij dat soms regelen. Het is een beetje netwerken. Zoals dat met alles is. Het is niks anders dan eigenlijk een normaal bedrijf. Als je iemand kent op kantoor die weet dat en die weet dat. Mensen die elkaar kennen en samen gaan proberen te verdienen. Joint ventures zo'n beetje. Die grote syndicaten, dat is helemaal niet in Nederland. Ze zitten er helemaal naast politie en justitie. Van één organisatie en ze zijn sterk, het zijn grote jongens. Je moet het eigenlijk heel simpel zien. Ik heb dingen nodig die kan ik gewoon hier verkrijgen dat hoef ik niet te laten halen in China of zo, dat kan ik gewoon hier kopen bij iemand die contacten met China heeft. Hardware ook. Ik koop alles. Simpel. Ook als het om afzetten gaat. Er zijn gewoon klanten. Die komt toevallig, die komt niet toevallig. Die je niet kent, mensen die je wel kent. Er zijn ook mensen bij die je al heel lang kent.'

Ad d. Blinde vlekken

Een vierde factor is dat er blinde vlekken zijn in de kennis van Politie en Justitie over de in Nederland actieve georganiseerde syndru-criminelen. Dus ook door een gebrek aan kennis en informatie komen nog steeds de geijkte – voornamelijk autochtone – Brabants-Limburgse kopstukken in beeld, met een prominente positie voor (voormalige) kampers.

Er is in Nederland, sinds het opheffen van de USD, relatief weinig opsporingscapaciteit inzetbaar voor strafrechtelijke onderzoeken naar syndru-criminelen. De consequentie is dat er beperkte informatie beschikbaar komt uit dergelijke onderzoeken over de actuele stand van zaken: over nieuwkomers op de markt, over ontwikkelingen buiten Limburg en Noord-Brabant, over nieuwe personen of groepen die veel geld verdienen met onder meer synthetische drugs of

over ontwikkelingen rondom de geijkte toplaag. Veel respondenten wijzen op een hardnekkig verschijnsel. Er worden wél labs opgerold en er wordt opgetreden tegen loopjongens, maar de organisatoren blijven veel te vaak buiten beeld. Dat geldt dus ook voor organisatoren met een ander profiel dan de geijkte Brabants-Limburgse criminelen.

‘Wat is de pakkans als je boven in de lijn zit van synthetische drugs? In een lab wordt nooit een verdachte aangetroffen die verantwoordelijk is voor de financiën. We lopen alleen tegen de sukkels aan die laboreren. Het laatste lab waar we waren was heel goed verstopt, met heel veel camera’s. Ze hebben contraobservatie, de telefoons gaan uit. Ze doen het ontzettend slim. Ze weten natuurlijk, de spy shop in Amsterdam wordt gemonitord door de politie. Ze vliegen gewoon naar Shanghai en bestellen daar de rotzooi. Via de post komt vervolgens de bestelling binnen. Ze kunnen gewoon hun ding blijven doen.’

In een groot onderzoek, genaamd Explorer, heeft de politie met camera’s en af luisterapparatuur kunnen volgen wat er gebeurde op een belangrijke Brabantse ontmoetingsplaats voor syndru-criminelen, namelijk partyverhuurbedrijf *The Party King* in Best. We gaan in hoofdstuk 9 nader in op dit onderzoek. Voor nu is belangrijk dat er ruim 700 unieke personen werden gezien bij *The Party King*. Een deel daarvan kon niet worden geïdentificeerd vanwege slecht beeld- of geluidsmateriaal, maar een ander deel was niet bekend bij Politie, FIOD of Justitie. Toch kwamen bijna al deze personen naar deze locatie om te praten over drugshandel of drugsproductie: vaak synthetische drugs, maar ook wel hennep of cocaïne. Dit leidt tot de conclusie dat er onvoldoende zicht is op een grote categorie autochtone criminelen die vandaag de dag geld verdient met synthetische drugs, zegt een betrokken opsporingsambtenaar:

‘Het is in ieder geval het beeld dat ik van Explorer overhoud. Het is inmiddels zo groot, dat zoveel mensen daarbij betrokken zijn geraakt, dat wij het beeld zijn kwijtgeraakt. Dat wij helemaal niet meer precies weten wie wat op welke manier doet en hoe groot het ook is. Het zijn echt niet alleen maar de kampers, de asocialen en weet ik veel wat, maar ook gewone mensen, die elders een baan hebben, die dit er gewoon bij doen. In die loods van de Party King kwamen honderden criminele kopstukken, waarvan we een aantal niet kenden. Vaststaat wel dat zij daar niet kwamen om bij de Party King een hangtafel te huren. Op het gebied van partyverhuur gebeurde er niets. Er kwamen continu mensen om te handelen of voor het doorverkopen van chemicaliën, het uitlenen van elkaars kok, het verhandelen van daadwerkelijke drugs. Er kwamen zoveel mensen die wij totaal niet kenden. De xtc-handel in Nederland, dat is echt niet alleen maar die woonwagenbewoners.’

7.3 Voorbij de top-x

De top 35 van syndru-criminelen is omvangrijk, maar toch lijken enkele belangrijke ontwikkelingen onvoldoende in beeld te komen. Het betreft onder meer:

- a. vereenvoudiging: kansen voor autochtone en allochtone nieuwkomers;
- b. criminele motorbendes;
- c. Turkse drugscriminelen;
- d. Poolse criminelen.

Ad a. Vereenvoudiging: kansen voor autochtone en allochtone nieuwkomers

Ongeveer tot de millenniumwisseling was de syndru-productie een ingewikkeld, langdurig en lastig traject. Het vergde geld, geduld, grondstoffen, een infrastructuur en chemische kennis. Dit speelde de geijkte top-x enkele decennia in de kaart: zij hadden een stevige positie op een markt die lastig was voor nieuwkomers. In deze eeuw is dit echter veranderd. Aanvankelijk werd de syndru-productie juist ingewikkelder, omdat nationaal en internationaal beleid barrières opwierp. We gaan hier in hoofdstuk 8 uitgebreid op in. Voor nu is belangrijk dat het voor criminelen aanzienlijk lastiger werd om de grondstoffen (precursoren) voor amfetamine (bmk) en voor xtc (pmk) in te kopen. Het leidde tot een tijdelijke dip in de productie, maar ook tot een zoektocht naar vervangende middelen waarmee eenvoudig pmk of bmk kon worden gemaakt: de pre-precursoren. De paradox is dat bepaalde pre-precursoren eenvoudig zijn in het gebruik, soms ook nog eens gemakkelijk te bestellen en bovendien veel goedkoper dan pmk en bmk.

De consequentie van de vereenvoudiging van de productie van drugs of van precursoren is dat er nieuwe producenten zijn toegetreden tot de syndru-markt. Een kenner vergelijkt de productie van syndru met het bakken van een ei:

‘Nadat we pmk en bmk op de lijst hebben gekregen, zijn criminelen innovatiever geworden en meer gaan nadenken over risicospreiding. We hebben ze slimmer gemaakt. Vroeger waren laboranten met kennis noodzakelijk. Tegenwoordig is dat afgezwakt. Het lijkt alsof iedereen synthetische drugs kan maken. Iedereen kan een ei bakken.’

De kennis over het maken van amfetamine en xtc is ingeburgerd geraakt door mond-tot-mond in het uitgedijde wereldje van laboranten. En via erg heldere beschrijvingen die op het internet beschikbaar zijn. Daarbij was vervaardiging van amfetamine altijd al eenvoudiger dan van xtc. Bovendien komt er vandaag de dag hardware uit China, waarmee makkelijk valt te werken, omdat

er vanwege ingebouwde meet- en regeltechniek minder vakmanschap is vereist dan in het verleden. Veel grondstoffen, chemicaliën en hardware kunnen via het internet worden besteld. De vereenvoudiging van het productieproces heeft geleid tot een zekere democratisering, in die zin dat allerhande nieuwkomers als een soort (samenwerkende) zzp'ers actief werden in de syndruwereld. Een gelouterde Noord-Brabantse crimineel ziet de opkomst van nieuwe producenten (van halffabricaten):

'Vroeger had je gewoon bmk en pmk en nu heb je misschien dertig verschillende dingen, waar je het ook uit kunt halen. Die halffabricaten. Ze hebben het verboden. Je krijgt het altijd als je iets gaat verbieden. Je hebt het gezien in Amerika met die wet. Dan zie je wat er is gebeurd. Door de halffabricaten gaat iedereen een beetje proberen.'

Het zijn er meer geworden?

'Ja, allemaal van die kamikazepiloten, die het allemaal gaan proberen. Die gaan op een zoldertje zitten of in een schuurtje en doen het.'

In de *eerste plaats* zijn er nieuwe groepen autochtone syndru-criminelen opgestaan. Ze hoeven niet te beschikken over een uitgebreid crimineel netwerk om de productie (op onderdelen) en verkoop ter hand te nemen. Het gaat om zzp'ers, aldus een betrokken opsporingsambtenaar:

'Via internet is het zo makkelijk om zelf bestellingen te doen. Voor het omzetten van apaan is weinig kennis nodig. Een verwarmingselement en au bain-marie. Apaan, je doet er zuur bij en je hebt bmk. Er zit wel kwaliteitsverschil in hoe je het maakt. We kunnen het aan labs zien. Heel professioneel, heel schoon en we komen ook labs tegen waar ze nog steeds met 22 liters aan het kloten zijn. Ik denk dan, hoezo doen ze dit nog, maar dat zijn hobbyisten die zelf aan de slag gaan. Ze maken zelf amfetamine, versnijden het en gaan het zelf verkopen. Je moet wel een afzetmarkt hebben. Behalve de grote kopstukken, heb je er ook zzp'ers tussen. Er zijn mensen die zelf de markt verkennen en die zien dat het redelijk makkelijk is. En die zijn apaan, bmk en amfetamine gaan doen. (...) Er komen grote partijen apaan binnen van duizenden liters, maar op Schiphol komen er ook pakketjes binnen van 20 liter. De kleine pakketten gaan niet naar de grote netwerken. Dat is zo'n zzp'er. Die rommelen op kleine schaal thuis.'

In de *tweede plaats* houden allochtone criminele netwerken die in Nederland wonen en werken zich bezig met de handel in azijnzuuranhydride. Het betreft Turken, Marokkanen, Iraniërs, Irakezen en Pakistanen. Zij beschikken over goede contacten en transportlijnen naar mondiale regio's met grootschalige heroïneproductie.

Er worden sinds enkele jaren in Nederland ook wel laboratoria ontruimd waar metamfetamine wordt geproduceerd. Deze productie ligt opvallend vaak in handen van Vietnamezen. Vietnamezen produceerden deze drugs aanvankelijk in kleine laboratoria ('keukenlabjes') in Tsjechië, maar doen dat nu ook in Nederland, onder andere vanwege de relatief lage strafmaat hier. Daarbij kan gebruikgemaakt worden van de stevige en professionele infrastructuur die Vietnamezen in Nederland hebben opgebouwd voor hennepproductie en hennephandel (Schoenmakers e.a., 2013).

Ad b. Criminele motorbendes

De criminele motorbendes zijn in de afgelopen tien jaar ook ingestroomd in de toplaag van de syndru-criminelen. Er zijn coalities gesmeed tussen traditionele syndru-criminelen en criminele motorbendes. Politierespondenten benadrukken dat een criminele motorbende helpt om geweld te gebruiken of, vanwege de geweldsdreiging, juist te voorkomen. Een criminele motorbende levert een voorraad loopjongs op, maar ook internationale contacten en distributiekanaalen. Respondenten denken dat criminele motorbendes ook zelf de productie van synthetische drugs ter hand hebben genomen.

'Sommige criminele motorbendes hebben een speciale afdeling die zich wel bezighoudt met de productie van synthetische drugs. Het is niet zo makkelijk om zicht te krijgen op wat ze dan precies doen omdat zij natuurlijk ook heel erg gesloten zijn. Het is niet makkelijk om daar informatie uit te krijgen. Al onze opsporingsmiddelen zijn dan uiteindelijk toch vrij beperkt. Zij weten ook wel dat je getapt kunt worden of gevolgd. Een kopstuk heeft gewoon gezegd dat hij een eigen afdeling heeft die synthetische drugs produceert.'

'Op basis van informatie van het Team Criminele Inlichtingen (TCI) en Meld Misdaad Anoniem (MMA) is er een beeld ontstaan. Het is een chapter in [Noord-Brabant]. Zij laboreren en produceren hier in de regio en over de Belgische grens. Wij komen dumpingen en MMA-meldingen tegen die zijn terug te voeren op dit chapter. Het lab in [plaats in Noord-Brabant] heeft er een relatie mee.'

Ad c. Turkse drugscriminelen

In hoofdstuk 5 beschreven we de innige samenwerking tussen Noord-Brabantse syndru-criminelen en Turkse drugscriminelen. De Turkse criminelen exporteerden op grote schaal heroïne naar Nederland. De opgezette drugslijn gebruikten ze om in Noord-Brabant aangekochte xtc naar Turkije te vervoeren. Drugsgeld legde de basis voor witwaspraktijken en investeringen in vastgoed, horeca en andere bedrijven. Het verschaft Turkse criminelen, net als enkele Noord-Brabantse partners, een stevige machtspositie in deze stad en regio.

Tot de millenniumwisseling kwamen Turkse criminelen vooral in beeld als inkopers van xtc-pillen die de pillen vervolgens naar Turkije brachten. Dit gebeurt nog steeds en het neemt toe volgens respondenten, maar het blijft niet beperkt tot Turkse criminelen die in Noord-Brabant opereren. Het strekt zich uit tot andere steden met goed georganiseerde Turkse criminele netwerken, zoals Rotterdam:

‘De export richting Turkije lijkt toe te nemen. Waarschijnlijk is er sprake van een ruilhandel tussen xtc en heroïne. Turken spelen een belangrijk rol in Rotterdam en waar ze vandaan komen.’

Turkse criminelen beschikken over drugslijnen tussen Nederland en Turkije. Ze benutten die voor het vervoer van azijnzuuranhydride naar Turkije. Met dezelfde infrastructuur brengen ze morfine naar Nederland en zetten dat vervolgens in een lab om in heroïne. Er is een levendige en zeer profijtelijke Turkse drugshandel, waarbij chemische processen niet meer worden gemeden:

‘In Duitsland staat een fabriek en die produceert heel goedkoop azijnzuuranhydride voor 5 euro per liter. Azijnzuuranhydride heeft een legale toepassing voor veel producten, maar het is ook nodig om morfine om te zetten in heroïne. Nederlandse criminelen kopen bulken azijnzuuranhydride in om twee redenen. Ten eerste voor export naar Iran, daar krijgen ze circa 1.000 euro per liter. Ten tweede wordt morfine naar Nederland getransporteerd. Turken in Nederland kopen azijnzuuranhydride en zetten die morfine om in heroïne. Ze zetten het dan alsnog in de markt uit. Het zijn Nederlandse Turken die dit in Nederland doen.’

Er wordt een synthetische Turkse pendeldienst gesignaleerd: morfine naar Nederland en xtc naar Turkije. In een ‘Turks lab’ werd morfine omgezet in heroïne en werd xtc gemaakt:

‘Laatst was er een groot lab in een bedrijfspand. Ze [Turkse criminelen] waren daar bezig met het omzetten van morfine naar heroïne en het versnijden van heroïne. Vervolgens gaat dat naar Engeland en de xtc van top-x’ers, maar er zitten wel linken tussen. In Turkije mag je natuurlijk niet drinken, maar de dancescene is daar heel belangrijk. Ze exporteren dus ontzettend veel mdma richting Turkije. In dezelfde lijn zie je morfine naar Nederland komen. Turken slaan op dezelfde locatie ook op grote schaal xtc-tabletten. De tabletten gaan met dezelfde transportlijn terug naar Turkije.’

Er bestaat een belangrijk verschil tussen Turkse drugscriminelen en de geijkte Brabants-Limburgse criminelen. Turkse criminelen of criminele families zetten namelijk aanzienlijk soepeler de stap naar de bovenwereld. Dit gaat onder meer gemakkelijker, omdat hun achternaam niet meteen in verband wordt gebracht met (synthetische) drugs, terwijl dat met kopstukken uit Limburg en Noord-Brabant wel zo is. Turkse criminelen wassen geld wit, ze kopen (horeca) vastgoed en ze starten bedrijven. Ze organiseren zich als ondernemers, in de bovenwereld komen ze op voor de belangen van hun bedrijven en van de wijken waar ze geconcentreerd wonen en ondernemen.

Ad d. Poolse criminelen

Er bestaan allerhande relaties tussen autochtone en Poolse syndru-criminelen. Het gaat om Polen die in Nederland wonen en werken, maar ook om landgenoten in Polen. Polen is een belangrijk productieland voor amfetamine. Veel amfetaminelaboratoria in Polen staan onder leiding of begeleiding van Nederlandse criminelen (EMCDDA, 2017; zie ook LE, 2016). Er worden door Nederlandse syndru-criminelen ook inkopen gedaan bij Poolse bedrijven: hardware en voornamelijk chemicaliën. Er zijn criminele netwerkjes, die zich specialiseren in het inkopen van chemicaliën in Polen ten behoeve van drugsproductie in Nederland. Dit kan gebeuren bij legale bedrijven, maar er worden ook – in samenspel tussen Nederlandse en Poolse criminelen – dekmantelbedrijven opgezet omwille van de chemicaliënhandel.

Er worden in Nederland Poolse mensen gerekruteerd om chemicaliën te kopen in Polen. Voor slecht betaalde arbeidsmigranten zijn de verdiensten aantrekkelijk en Nederlandse criminelen weten waar ze kunnen rekruteren, namelijk op locaties waar arbeidsmigranten onder slechte omstandigheden worden gehuisvest, zoals recreatieparken, hotels of panden van zogenoemde huisjesmelkers. Het lijkt er ook op dat Poolse mensen die juist toezicht houden op arbeidsmigranten (bijvoorbeeld voor uitzendbureaus), actief zijn in drugshandel en -smokkel. Hoe het ook zij, respondenten zien in Nederland allerhande samenwerking op het terrein van syndru tussen autochtone Nederlanders en Polen. Er komen zoveel chemicaliën vanuit Polen naar Nederland, dat respondenten niet meer weten waar ze moeten beginnen bij de aanpak.

‘Binnen de organisatie probeer ik bij allianties aan te sluiten en mensen voor me te winnen. Daarnaast probeer ik bewustwording te creëren. Ik moet het hebben van de kleine successen. De aanpak is lachwekkend, als je ziet hoeveel chemicaliën er binnen komen. Als het in de media zou komen dat zoveel zaken niet worden opgepakt ... Nederlandse autoriteiten zeggen, Polen stop asjeblieft met informatie verstrekken, want we kunnen er niet op acteren, (...) wordt in e-mailwisselingen aangegeven.’

Poolse syndru-criminelen horen nog niet tot de top van de syndru-wereld, maar zijn zich wel langzaam aan het opwerken. Als er één categorie is die de komende tijd de positie van de klassieke syndru-criminelen zou kunnen bedreigen, dan zijn het wel de Polen, aldus een goed ingevoerde politiemans.

7.4 Besluit

De Landelijke Recherche heeft een top 35 opgesteld van grote en goed georganiseerde syndru-criminelen. Ze zijn voornamelijk afkomstig uit Limburg of Noord-Brabant en bijna allemaal autochtoon. Het valt goed te begrijpen dat de Politie deze top-x heeft gemaakt. Ze ziet dat de kopstukken en netwerken vaak al decennialang crimineel stevig aan de weg timmeren, zonder dat ze beschikt over de benodigde middelen (opsporingsmethoden, waaronder infiltratie en financieel onderzoek), mensen en internationale bereidheid om een echte vuist te maken met opsporingsonderzoeken. Een top 35 helpt om dergelijke onderzoeken van de grond te tillen. De lat om op deze lijst te komen ligt behoorlijk hoog: criminelen moeten aan veel voorwaarden voldoen.

Er zijn echter aanwijzingen dat ook voorbij deze top 35 gekeken moet worden voor voldoende inzicht in de top van syndru-criminelen die vandaag de dag in Nederland actief zijn. De toplaag is omvangrijker aan het worden en etnisch diverser. Politie mensen zeggen ook dat de top 35 lijst niet meer helemaal actueel is. Hij is gebaseerd op TCI-informatie en die is de afgelopen jaren, vooral als gevolg van verminderde capaciteit, veel minder omvangrijk geworden.

De lijst laat wel zien dat een categorie Brabants-Limburgse syndru-criminelen zich al decennialang weet te handhaven aan de top van de internationale misdaad. In hoofdstuk 8 beschrijven we hoe dergelijke criminelen door de jaren heen steeds weer een antwoord wisten te vinden op barrières die door de overheid werden opgeworpen.

8

Barrières en criminele innovatie

Inleiding

Het besef bij beleidsmakers dat syndru-criminelen heel wat hindernissen moeten overwinnen, heeft geleid tot een perspectief op misdaadactiviteiten dat bekend werd als het barrièremodel. Dit model stelt de criminele bedrijfsvoering voor als een soort hindernisrace. In die zin dat in het logistieke proces stoffen, productielocaties, productiekennis, (internationale) vervoerslijnen en betalende klanten bij elkaar gebracht moeten worden. Het barrièremodel werd door beleidsmakers en politiemensen gezien als een aantrekkelijke handleiding voor criminele verstoring.

De kernopdracht in dat model werd geleidelijk aan om toevoer van belangrijke grondstoffen voor syndru-productie te dwarsbomen: de zogenoemde bronlandenstrategie. De strategie had aanvankelijk succes, want zij leidde tot een substantiële afname van de toevoer van pmk en een merkbare dip in de productie van xtc aan het eind van het eerste decennium van deze eeuw. De euforie verdween echter al snel, want Nederlandse syndru-criminelen en vooral Chinese partners bleken in staat om opgeworpen problemen te omzeilen. Als grondstoffen moeilijker waren te verkrijgen, dan ontwikkelden ze simpelweg alternatieven. Kenners zijn helder over het nettoresultaat van de barrièrestrategie: het heeft geleid tot professionalisering van de syndru-criminaliteit. We beschrijven in dit hoofdstuk hoe dit is verlopen.

8.1 Het barrièremodel

Het barrièremodel vindt zijn oorsprong in het IRT-Zuid, dat zich voornamelijk richtte op synthetische drugs. Enkele jonge en vooraanstaande recherchechefs ontwikkelden een 'strategische leidraad' in samenwerking met criminoloog Fijnaut. Die wees hen op een Duitse studie (*Logistik der Organisierten Kriminalität* van Sieber & Bögel, 1993), die een nieuwe benadering voor het bestrijden van georganiseerde misdaad introduceerde. Criminele groepen zijn veelal actief in een netwerk met andere criminele groepen en hebben een succesvolle logistiek opgebouwd, zo luidde het uitgangspunt. Bestrijding van georganiseerde criminaliteit was daarom niet alleen gebaat bij het aanpakken van de criminele groepen zelf, maar ook van het opgebouwde logistieke netwerk. Dat laatste was niet alleen een taak van de Politie, maar van de gehele overheid. Deze benadering leek geschikt voor de wereld van de synthetische drugs vanwege de complexe logistiek. De criminele logistiek werd geanalyseerd en er werd in een 'rastermodel' onderscheid gemaakt tussen *facilitators*,

adviseurs, dekmantelfirma's, geld en corruptie (Paulissen en Venrooij, 1995). De term barrièremodel werd nog niet gehanteerd, maar de grondgedachte was hetzelfde. De analyse van het logistieke proces had in de jaren negentig echter nog geen invloed op de overheidsstrategie, want het zwaartepunt bleef liggen op traditionele opsporingsonderzoeken. Dit veranderde bij de oprichting van de USD.

Bij het oprichten van de USD werd voorzien in een drie-eenheid, namelijk de bundeling van informatiespecialisten, thematische experts en tactische opsporingscapaciteit. Er werd lering getrokken uit opsporingsonderzoeken in het begin van de jaren negentig, onder meer naar Peter van D., want die hadden veel tijd gekost en weinig succes opgeleverd. Naast het opsporen van kopstukken werd de criminele wereld van de synthetische drugs door de USD geanalyseerd, alsof het ging om bedrijfsmatige processen. Het logistieke proces werd in kaart gebracht, deels op basis van concrete opsporingsinformatie, maar ook als bijvangst van opsporingsonderzoeken, via informanten en met thematische inzichten die door de jaren heen waren opgedaan door kenners, die nu fysiek bij elkaar werden gebracht. De USD kreeg inzicht in het (zeker destijds) ingewikkelde logistieke proces om xtc te produceren en te verkopen. De USD probeerde het logistieke proces van de syndru-handel te begrijpen en te verstoren. Het legde daarmee de basis voor een *Barrièremodel synthetische drugs* met zeven stappen, zoals dat vandaag de dag nog altijd wordt gehanteerd (zie bijvoorbeeld het Strategiedocument Synthetische drugs en Precursoren 2012-2016). Het betreft de volgende stappen:

1. verwerven precursoren;
2. verwerven essentiële/overige chemicaliën;
3. verwerven hardware;
4. regelen productie- en opslaglocatie;
5. productie;
6. dumpen afvalstoffen;
7. afzet.

In de jaren 2005-2010 ontstond bij opsporingsinstanties en beleidsmakers het idee dat de inspanningen in belangrijke mate gericht moesten worden op de 'voorkant' van de logistieke keten van de syndru-productie. Als de toevoer van drugsprecursoren uit China en Oost-Europa naar Nederland kon worden ingedamd, zou dat een grote tegenslag zijn voor de Nederlandse syndrucriminelen, met meer *impact* dan aanhoudingen en veroordelingen in het kader van een grootschalig opsporingsonderzoek. In deze tijd gold wel dat er weinig andere opties waren. Na ontmanteling van de USD waren er weinig rechercheurs beschikbaar voor opsporingsonderzoeken. Naast een inhoudelijke argument was er dus ook een praktische noodzaak om de goedkope bronlandenstrategie centraal te stellen.

Nederland legde zich toe op syndru-diplomatatie (zie hoofdstuk 6). Via internationale organen werd geprobeerd om blokkades op te werpen voor de invoer van precursoren vanuit China. In 1999 werd mede daartoe al de nationale coördinatiecommissie precursoren ingesteld. In deze breed opgezette commissie werd de Nederlandse internationale syndru-diplomatatie voorbereid. Het doel was duidelijk, namelijk China stimuleren om de precursoren-productie door reguliere chemiebedrijven aan te pakken. Omstreeks 2005 vindt deze boodschap steeds meer weerklank in China en dat heeft in 2008 merkbare gunstige effecten:

‘In 2008 heeft China nieuwe wetgeving en verscherpte controles ingevoerd om illegale productie van pmk te voorkomen. Schaarste van deze grondstof leidde wereldwijd tot een afname van de beschikbaarheid van ecstasy.’ (Boerman e.a., 2012, p. 47)

In 2008 leert CIE-informatie dat de literprijs pmk in het criminele milieu was gestegen van gemiddeld € 800 naar € 1.600, tot wel € 3.000 (KLPD, 2008). Er begint een zoektocht naar vervangende grondstoffen.

8.2 Pmk: vervangende grondstoffen

Door schaarste aan pmk is er dringend behoefte aan stoffen die kunnen worden omgezet in pmk.

Het eerste alternatief is safrol(olie), die voorheen ook wel beschikbaar was, maar nu op grotere schaal wordt gebruikt. Safrol is een natuurlijke stof, afkomstig van de sassafrasplant, die op lijst 1 van de Verenigde Naties staat. Het is een stof met talrijke legale toepassingen. Daardoor bestaat de mogelijkheid om het in te kopen via dekmantelbedrijven die zogenaamd legaal safrol gebruiken. Het valt in meer Aziatische landen te kopen dan in China; vooral in Cambodja is er veel safrol voorhanden. Met behulp van gemakkelijk te verkrijgen chemicaliën kan van safrol, met de zogenoemde Wackermethode, pmk worden gemaakt.

Nederland grijpt (weer) naar internationale syndru-diplomatatie. De Nederlandse overheid betaalt een uitgebreid onderzoek van het UNODC naar de productie, handel en gebruik van safrolhoudende oliën. Dit lijkt vruchten af te werpen (UNODC, 2006). Van lieverlee worden safrolhoudende oliën in steeds meer herkomstlanden illegaal of gereguleerd. In 2008 bereikt de inbeslagname van safrol in de herkomstlanden een piek, waarna dit afneemt. In 2016 wordt echter geconstateerd dat vangsten van Douane en Politie in Nederland erop wijzen dat safrol ‘blijvend populair’ (KLPD, 2016) is. Voor zover het lukt

om de herkomstlanden te achterhalen, zijn deze divers, onder meer Cambodja, Thailand en Vietnam.

In april 2010 duikt er in Nederland voor het eerst een tweede alternatief op voor pmk, namelijk pmk-glycidaat. Dit wordt een gemaskeerde precursor genoemd, omdat het een stof is die de werkelijke aard van de stof (pmk) verbult. Pmk-glycidaat is een verschijningsvorm van pmk als vaste substantie (poeder); dit is een slimmigheidje van criminelen, omdat opsporingsinstanties tot dan toe op zoek waren naar oliën en niet naar vaste stoffen. Met een makkelijk chemisch proces valt er pmk te halen uit pmk-glycidaat. Pmk-glycidaat wordt op een klassieke manier naar Nederland gebracht, namelijk via luchtvrachten, met valse labels en bestemd voor dekmantelbedrijven.

Het interessante is dat pmk-glycidaat helemaal geen legale toepassingen kent. Het lijkt speciaal ontwikkeld voor de xtc-productie door Chinese chemische bedrijven, die zich op deze niche richten. Pmk-glycidaat is, voor zover bekend, een exclusief Chinees exportproduct (KLPD, 2016).

Sinds 2015 komt er een derde pmk-alternatief naar Nederland. Het bronland is wederom China. Daar wordt natriumzout van pmk-glycidezuur gemaakt en dat valt doodeenvoudig – *‘zuur erbij en een beetje verwarmen’* – om te zetten naar pmk. Het komt, na internetbestellingen, via postpakketten naar Nederland. Aanvankelijk worden er kleine pakketjes onderschept (25 tot 30 kilo), maar later worden in de Rotterdamse haven pakketten van duizenden kilo's aangetroffen.

Ten slotte is zogenoemde mdma-plus aangetroffen in Nederland. Dit is een nieuw Chinees exportproduct met ongewisse consequenties voor Nederlandse syndru-criminelen. Het zou klassieke laboratoria bij het produceren van xtc overbodig kunnen maken. Een enigszins verwarmde ton met zuur volstaat om deze stof in mdma om te zetten. Als Chinezen dit gaan produceren en naar het buitenland exporteren, dan wordt Nederland daarbij als tussenstation minder logisch, minder nodig en mogelijk overbodig.

8.3 Bmk: vervangende grondstoffen

Bmk is de precursor voor de productie van amfetamine. In verschillende Nationale Dreigingsbeelden wordt geconstateerd, dat Nederlandse syndru-criminelen de bmk uit Rusland halen. Dit is niet onjuist, maar Rusland is niet het enige bronland en zeker niet het favoriete. Enkele top-x'ers lieten de bmk al in de pioniersjaren uit China komen. Dit beviel goed, want de Chinese bmk had goede kwaliteit. Een Nederlandse topcrimineel specialiseerde zich bijna

volledig in de import van bmk uit China en verdiende daar vele tientallen miljoenen mee. De internationale druk op China om écht wat te doen aan de handel in precursoren verminderde niet alleen de pmk-smokkel door Chinezen, maar ook die van bmk. Het verklaart waarom er omstreeks 2008 veel bmk uit Rusland kwam. De kwaliteit van de Russische bmk was tweederangs. In de woorden van een politicspecialist:

‘Rusland speelde een rol omdat de slechte, aldus criminelen, bmk uit Rusland kwam. China maakte bmk vanuit fenylazijnzuur, mooie zuivere bmk, en de Russen maakten het vanuit benzylicyanide. Uiteindelijk was dat toch een beetje troep. Bmk kan eenvoudig worden gemaakt vanuit benzyl, één van de meest gebruikte chemicaliën in de chemische industrie en de plastic industrie. Ook in Rusland werd het in bepaalde bedrijven gemaakt, omdat er legale vraag naar was. Op een gegeven moment zijn er twee fabrieken gevonden in Rusland, een in Perm en een in Volgograd. Criminelen hebben die gevonden, mogelijk via de Baltische staten, vooral Litouwen want die spreken Russisch, en hebben daar bmk gekocht.’

De Nederlandse anti-precursorendiplomatatie werd ook op Rusland gericht:

‘Ten tijde van de USD dachten we: als we bmk en pmk aan de voorkant in de hand hebben, dan is het probleem grotendeels getackeld. De centrale gedachte was, als we de precursoren in de klauwen hebben, dan komt het goed. We voerden gesprekken met China en rond 2009 met de Russen. Het doel was de fabrieken in Rusland en China te sluiten, om zo de bmk- en pmk-stroom richting Europa te verminderen.’

‘In het verleden is de syndru-officier in China en Rusland geweest en heeft op politiek niveau enorm gelobbyd om ervoor te zorgen dat fabrieken die bmk en pmk produceren, zouden sluiten. In Rusland is dat uiteindelijk gebeurd. In China was de export van deze stoffen al strafbaar, maar in Rusland was de export niet strafbaar.’

De diplomatie is succesvol, want in Rusland worden de twee belangrijke bmk-fabrieken gesloten in 2009 (in Perm en Wolgograd). De Rusland-lijn ‘droogde (...) volledig op’ (LE, 2016, p. 20). Waar de pmk-aanvoer naar Nederland een tijdelijke dip beleefde, bleef de bmk Nederland echter binnen komen. Maar nu bijna louter met China als bronland. Met smokkelroutes worden allerhande omwegen bewandeld, zoals een Chinees-Duits-Poolse route.

Criminele ondernemers zoeken en vinden alternatieven voor bmk. Nadat enkele jaren wordt gewerkt met bmk bisulfiet adduct, wordt massaal de toevlucht gezocht tot een stof die goedkoper is, beter beschikbaar en eenvoudiger

in gebruik is: apaan. Dit wordt in 2010 voor het eerst aangetroffen in Nederland. Over het bronland is de Politie duidelijk: China. Het is volgens kenners een ‘fluitje van een cent’ om apaan om te zetten in bmk. Tussen 2011 en 2015 wordt op grote schaal apaan ingekocht door Nederlandse syndru-criminelen: ‘een vloedgolf’. De apaan-golf leidt ook weer tot syndru-diplomatie, waardoor de stof uiteindelijk wordt geregistreerd. In de jaren daarna wordt apaan echter volop gebruikt in Nederland. Het is niet duidelijk of dit komt doordat er apaan is gehamsterd of dat de toevoer intact blijft. Er verschijnen ook al snel weer andere alternatieven voor bmk (en apaan) op de markt, zoals apaa (apaa heeft helemaal geen andere toepassing dan drugs maken) en natriumzout van bmk-glycidezuur. Hier valt eenvoudig bmk van te maken: zuur toevoegen en verhitten. Na apaa, zijn inmiddels ook apa en mapa ontwikkeld. De criminele innovatie is nog lang niet ten einde.

8.4 De desillusie: criminele innovatie

Met de barrièrestrategie werden aanvankelijk aansprekende resultaten geboekt. Zij werd gezien als succesvolle bestrijding van de syndru-criminaliteit en als een voorbeeld voor andere criminele markten (Spapens, 2011). Wat de bestrijding van de syndru-criminaliteit betreft, is het beeld anno 2018 volledig gekanteld. Het ‘verstoringbeleid’ ten aanzien van grondstoffen voor amfetamine en xtc heeft vooral uitgepakt als een opdracht aan criminelen om te innoveren. Ze zijn met vlag en wimpel geslaagd. Het nettoresultaat is dat Nederlandse syndru-criminelen professioneler en grootschaliger zijn gaan opereren, met behoud van hun mondiale topositie bij de productie van amfetamine en xtc. Tegelijkertijd is het – zo constateerden we in hoofdstuk 7 – door de sterke vereenvoudiging van bepaalde productiemethoden voor nieuwkomers makkelijker geworden om als (kleine) zelfstandige toe te treden tot de markt van syndru-producenten. De aanvankelijke euforie maakt plaats voor desillusie:

‘Er volgde ook een dip in de precursorenstroom na sluiting van fabrieken en internationale afspraken. Echter, we realiseerden ons niet dat dit grote gevolgen zou gaan hebben voor de productie van onder meer xtc en amfetamine. De substituten en vervangers voor bmk en pmk hebben het probleem alleen maar groter gemaakt. Er zijn nu extra stappen toegevoegd aan het productieproces. Het is een belangrijke les dat de criminele wereld innovatief is, dat zie in je in de praktijk.’

We zetten belangrijke trends op een rij die voeding geven aan het gevoel van veel respondenten dat ze bij de bestrijding van syndru-criminaliteit vastlopen op crimineel vernuft en op marktontwikkelingen:

- a. vervangende middelen: (steeds weer) nieuwe grondstoffen;

- b. de komst van internet;
- c. nieuwe psychoactieve stoffen (NPS): populair en liberaal;
- d. functionele spreiding: geld verdienen met verschillende drugs;
- e. geografische spreiding: grensoverschrijdende logistiek;
- f. professionalisering, specialisatie en grootschaligheid.

Ad a. Vervangende middelen: (steeds weer) nieuwe grondstoffen

Door de komst van de nieuwe pre-precursoren is de schaarste in het systeem weggevallen. Pre-precursoren zijn gemakkelijk en in grote hoeveelheden beschikbaar gekomen. Er kan aan een – volgens *insiders* – almaar groeiende vraag worden voldaan. Vroeger, voor de pre-precursorentijd, was de vraag ook fors, maar kon het niet allemaal geproduceerd worden. Die belemmering is nu weggevallen.

Als een belangrijke grondstof voor de productie van syndru op internationaal niveau wordt verboden of wordt geregistreerd, dan ontwikkelen Chinese chemische bedrijven simpelweg een substituuut (daarbij soms op een spoor gezet door Nederlandse criminelen). Vervolgens wordt dit substituuut ingevoerd door Nederlandse syndru-criminelen, waardoor de productie op peil blijft of zich snel herstelt. Er is een taakverdeling gegroeid. De Chinese chemische industrie innoveert en zoekt zo nodig naar niet-geregistreerde grondstoffen, zodat ze die zonder al te veel problemen kunnen uitvoeren. Belangrijke afnemers zijn Nederlandse criminelen die synthetische drugs produceren en zorgen voor distributie.

Ad b. De opkomst van internet

De komst van internet heeft veel veranderd. *'Internet is een systeembreuk'*, aldus een opsporingsdeskundige. Ook sommige traditionele syndru-criminelen waren er snel bij, maar het heeft vooral gezorgd voor nieuwe 'toetreders' tot de syndru-wereld. Het aanbod is verder versnipperd geraakt, ook al omdat via internet relatief makkelijk aan grondstoffen en hardware te komen is; daarvoor hoeven niet langer min of meer duurzame relaties met legale of illegale contacten in China ontwikkeld te worden (al dan niet via tussenpersonen). Consequentie daarvan is dat de productie deels kleinschaliger is geworden.

Deze kleinschalige producenten kunnen hun spullen via internet, met name via het darkweb, aan afnemers aanbieden. Het darkweb is alleen via speciale software toegankelijk. De meest gebruikte is The Onion Router (TOR), die – net als bij een ui – zoveel lagen om de originele boodschap legt, dat de bron niet meer valt te achterhalen. Aanvankelijk werd de techniek vooral gebruikt door cyberpunks en andere anarchisten van het internet die afgeschermd wensten te blijven voor de overheid. Na enige tijd is TOR ontdekt

door criminelen, die eigen redenen hebben om buiten het zicht van de overheid te blijven.

Voor de handel in drugs (en allerlei andere illegale goederen) worden op het darkweb systemen ontwikkeld die vergelijkbaar zijn met www.marktplaats.nl. Voor gebruikers heeft dat systeem allerlei voordelen. Zij worden nu – meer dan voorheen – consumenten die een keuze hebben (Wainwright, 2015). Op internet kunnen zij de aanbieders vergelijken en de reviews lezen die andere gebruikers hebben achtergelaten. Niet langer zijn ze afhankelijk van de toevallige microdealers die ze in hun omgeving kennen. Hoewel er weinig cijfers over bekend zijn, heeft volgens kenners deze digitale ontwikkeling de vraag naar synthetische drugs wereldwijd enorm doen stijgen.

Deze ontwikkeling stelt opsporingsinstanties voor nieuwe opgaven. Er zijn interessante successen geboekt (bijvoorbeeld *Hansamarkt*, waar de Nederlandse Politie in 2017 in samenwerking met buitenlandse agenten een illegale marktplaats op het darkweb overnam en offline haalde), maar voor de opsporingsinstanties is er een nieuw front bijgekomen in de aanpak van synthetische drugs.

Ad c. Nieuwe psychoactieve stoffen (NPS): populair en liberaal

Nieuwe psychoactieve stoffen zijn chemische stoffen met dezelfde soort effecten als bekende (verboden) synthetische drugs, maar het zijn vaak geen verboden of geregistreerde stoffen. Ze werden voorheen *designer drugs* genoemd (tegenwoordig NPS) en het zijn eindproducten. Sinds 2009 komen de NPS sterk op, als alternatief voor xtc. De handel en het gebruik nemen over de hele wereld toe, ook in Nederland. Voor criminelen die handelen in NPS is Nederland een aantrekkelijk land geworden, omdat bepaalde NPS strafbaar zijn gesteld in verschillende Europese landen via een zogenoemde generieke lijst, maar niet in Nederland.

Er zijn veel websites waar NPS kunnen worden besteld. De marketeers van de producenten hebben hippe namen verzonnen, zoals *Explosion*, *Spice* en *White Pearls*. NPS wordt niet in Nederland geproduceerd, maar onder meer in China en India. Het verpakken en het bepalen van de verkoopvorm wordt wel gedaan door Nederlandse criminelen. Nederlandse criminelen kopen het in China of India en verpakken het vervolgens in de gewenste verschijningsvorm.

Gebruikers kunnen via het internet NPS bestellen. Naast dergelijke detailhandel worden er ook NPS ingekocht door in Nederland actieve ondernemers. Deze handelaren kunnen fungeren als distributiebedrijven die leveren aan afnemers in landen over de hele wereld, maar vooral in Europa en meer in het

bijzonder in Duitsland en Frankrijk. De stoffen komen via postpakketten of als luchtvracht naar Nederland.

In 2016 wordt gesignaleerd dat twee soorten criminelen zich richten op de NPS-markt, al blijft de omvang van deze verschijnselen onduidelijk. In de *eerste plaats* gaat het om in Nederland actieve criminele netwerken. Ze verhandelen bijvoorbeeld mefedron: een voormalige NPS, die inmiddels op lijst 1 van de Opiumwet staat. In de *tweede plaats* komen buitenlandse personen naar Nederland om *designer drugs* in te kopen. Het betreft stoffen die in Nederland niet verboden zijn, maar wel in het land waar zij wonen. Ze zetten in Nederland bedrijven op om *designer drugs* te bestellen of ze reizen naar Nederland om ze in te kopen. Het gaat hier om een moderne variant van het drugs-toerisme.

Ad d. Functionele spreiding: geld verdienen met verschillende drugs

Gespecialiseerde drugscriminelen raakten door de tijdelijke dip in de xtc- en amfetamine-productie doordrongen van hun kwetsbaarheid. Dit stimuleerde om de handel in of productie van synthetische drugs (nog meer) te combineren met andere drugs. Respondenten signaleren (toegenomen) diversificatie. Een deel van de syndru-producenten begeeft zich op de markt van de cocaïnehandel. En in laboratoria worden met enige regelmaat (grondstoffen en productiemiddelen voor) verschillende soorten drugs aangetroffen, zoals heroïne, metamfetamine, ghb, cocaïne en – vaker – hennep. De precursoren-dip van 2007-2008 ging samen met een toename van de hennepproductie.

Ad e. Geografische spreiding: grensoverschrijdende logistiek

Nederlandse syndru-criminelen beschikken over een grensoverschrijdende logistiek bij de aanvoer van grondstoffen, bij de productie en bij verkoop. Dit was natuurlijk al zo, maar het heeft een impuls gekregen. Geografische spreiding werd functioneel, omdat bepaalde internationale bewegingen – grondstoffen vanuit China naar Nederland en synthetische drugs vanuit Nederland naar populaire bestemmingslanden, zoals Australië – alom bekend waren geraakt, hetgeen leidde tot extra controles.

De grondstoffenstroom van China naar Nederland springt in het oog. Er wordt daarom niet alleen rechtstreeks geleverd, maar vaak met een omweg langs andere Europese landen. Pmk-glycidaat (een belangrijke pre-precursor bij xtc-productie) komt, voor zover bekend, altijd uit China. De stof is niet-geregistreerd, maar wel hoog verdacht (er is geen legale toepassing bekend) en wordt gemonitord. De stof krijgt bij het vervoer per luchtvracht vanuit China naar Europa een ander label, zoals *campharic acid*. In de zaken die bij de Nederlandse opsporingsinstanties in beeld zijn gekomen, werd gevlogen op luchthavens in andere Europese landen, zoals Denemarken, Slowakije of

Estland. Vervolgens werd de zending door de lucht of over de weg naar Nederland gebracht. Vrijwel altijd worden de orders in China geplaatst door dekmantelbedrijven, die werken in opdracht van Nederlandse syndru-criminelen en die soms met dat doel (kort geleden) zijn opgericht (zie bijvoorbeeld KLPD, 2012).

Naast (pre-)precursoren zijn er allerhande chemicaliën nodig bij de syndru-productie. Personen die hand- en spandiensten verrichten voor Nederlandse syndru-criminelen kopen de noodzakelijke chemische stoffen in bij chemische bedrijven in het buitenland, in het bijzonder België of Polen. Die chemische bedrijven hebben op hun beurt dan vaak weer inkopen gedaan in China. Het komt voor dat Nederlandse syndru-criminelen een dekmantelbedrijf op laten zetten, vooral in Oost-Europa, in landen als Polen, Tsjechië of Roemenië. Er worden ook dan weer bestellingen in China geplaatst, waarna de stoffen in vrachtwagens naar Nederland worden vervoerd. Dit laatste is gemakkelijk, want binnen de Schengenlanden van Europa is er vrij verkeer van goederen en personen.

Het aanvoeren van (pre-)precursoren en chemicaliën via Europese landen naar Nederland wordt door Nederlandse syndru-criminelen in handen gelegd van specialisten. Zo verzekeren deze criminelen zich van een continue toestroom van deze stoffen, zonder dat zij hun handen vuil hoeven te maken. Ze kopen de diensten simpelweg in.

‘Een (...) ontwikkeling op het gebied van synthetische-drugsriminaliteit is de opkomst van nieuwe bronlanden voor chemicaliën, met name Polen. Er lijkt een criminele bedrijfstak te ontstaan van Criminele Samenwerkingsverbanden (CSV's) die zich enkel en alleen richten op het aanleveren van verschillende drugsproducenten met chemicaliën vanuit Polen (sic).’ (KLPD, 2012)

Nederlandse syndru-criminelen wijken ook voor syndru-productie uit naar het buitenland. Vooral België komt in beeld en in mindere mate Duitsland en Polen. Bij laboratoria die in België worden aangetroffen, zijn vaak loopjongens of zetbazen van Nederlandse syndru-criminelen betrokken. Ingevoerde respondenten schatten het op driekwart of meer. Nederlandse criminelen investeren in het lab of nemen de organisatie en productie ter hand.

Uit een in 2018 gepubliceerd onderzoek blijkt dat vooral (Zuid-)Nederlandse criminele organisaties verantwoordelijk zijn voor de syndru-productie in België, hoewel de knowhow van Belgische betrokkenen de laatste jaren lijkt toe te nemen. Bovendien heeft België een belangrijke rol gekregen in de aanvoer van (pre-)precursoren naar Nederland. Ook worden Belgische post- en

koeriersdiensten gebruikt om de syndru-producten wereldwijd te distribueren. De onderzoekers verwachten dat de sterke verwevenheid van het Belgische en Nederlandse syndru-milieu niet snel zal verdwijnen. Ondanks de inspanningen van de Nederlandse overheid, met de werkzaamheden van de Taskforce BZ voorop, is de omvang van het syndru-verschijnsel niet substantieel afgenomen, zo constateren zij (De Middeleer e.a., 2018).

Ad f. Professionalisering en grootschaligheid

De syndru-criminelen kregen te maken met allerhande barrières, zoals nieuwe geregistreerde stoffen, een (tijdelijke) afname in de beschikbaarheid van bepaalde grondstoffen en aangescherpte controles op vervoersbewegingen. Dit was voor Nederlandse syndru-criminelen een stimulans om de logistieke keten te professionaliseren.

‘Ze zijn wel enorm geprofessionaliseerd. Ik weet niet of je het zo stellig kunt zeggen, maar het voelt alsof ze door de opsporing slimmer zijn geworden en de wereld complexer is. We werpen steeds meer barrières op waardoor ze iedere keer nieuwe dingen moeten verzinnen en dat doen ze iedere keer.’

De professionalisering heeft geleid tot geografische (in verschillende landen) en functionele (handelen in verschillende drugs) spreiding, maar ook tot schaalvergroting en specialisatie. Dit alles hangt met elkaar samen. Als het volume van de geproduceerde synthetische drugs toeneemt, dan wordt het criminele netwerk complexer, waardoor niet alle lopende criminele operaties vallen te overzien of aan te sturen. Deelprocessen of gerichte opdrachten worden door criminele sleutelfiguren uitgezet bij personen in een netwerkje en bij rechtspersonen. Het inkopen van grondstoffen en chemicaliën, de productie in laboratoria, het opbouwen en afbreken van een laboratorium en de distributie van eindproducten of halffabricaten naar de opdrachtgever zijn verschillende criminele activiteiten, die in handen zijn van specialisten. Het is onoverzichtelijk en chaotisch, maar vraag, productie en aanbod worden bij elkaar gebracht door centraal gepositioneerde criminelen.

Een voorbeeld van specialisatie én grootschaligheid zijn criminele specialisten die grote hoeveelheden chemicaliën verwerven, opslaan en leveren aan andere criminelen of opdrachtgevers die vervolgens de productie van xtc en/of amfetamine ter hand nemen.

‘Wat verder opvalt op het gebied van chemicaliën, is de grootschaligheid waarmee criminele organisaties chemicaliën verzamelen. In 2011 werden binnen enkele maanden twee partijen formamide geïmporteerd uit China van in totaal bijna dertig ton. Niet lang daarna kwam wederom een zending van bijna achttien ton naar België, vermoedelijk bestemd voor Neder-

landse drugsproducenten. Deze drie partijen, die in het criminele milieu zijn beland, zijn voldoende voor de productie van bijna 38.000 kilo amfetamine. In (...) de opslagplaats in IJzendijke (Zeeland) werden bijna 25.000 liter en 20.000 kilo chemicaliën aangetroffen voor de grootschalige conversie van safrol en de productie van mdma. Dergelijke incidenten wijzen mogelijk op een toenemende omvang van de productie van synthetische drugs in Nederland.' (KLPD, 2012)

Een kenner vergelijkt een grote opslagplaats van chemicaliën met een IKEA-achtig warenhuis, in die zin dat het ging om een bedrijf met een goed geordende en gelabelde voorraad, waar criminelen in de schappen chemicaliën uit konden zoeken om vervolgens de synthetische drugs in eigen labs te produceren. Deze megaopslagplaats werd in 2015 tijdens een grootschalige politieactie aangetroffen in een loods in Den Bommel, een klein dorp op het Zuid-Hollandse eiland Goeree-Overflakkee. Het bedrijf fungeerde als distributiecentrum voor drugslabs van amfetamine en mdma. Het is de grootste vondst van drugschemicaliën ooit voor de politie in Nederland.

'Den Bommel was een grote klapper. Het was een soort IKEA voor georganiseerde criminaliteit. Daar hebben we 63.000 liter chemicaliën weggehaald.'

Interessant is dat het oprollen van deze megaopslagplaats geen noemenswaardige consequenties voor de prijzen van mdma en amfetamine heeft gehad. Kennelijk kon de illegale markt deze tegenslag gemakkelijk opvangen. Het wijst er opnieuw op dat drugsmarkten een eigen dynamiek kennen, die beperkt vergelijkbaar is met die van de legale markten. Het gebrek aan transparantie voor (deel)producenten en gebruikers en de enorme waardevermeerdering in het productieproces maken hen tot een wereld van zichzelf.

Ook het transporteren van xtc-pillen naar Engeland werd op grote schaal bijvoorbeeld in handen gelegd van een Brabantse specialist. Doordat er routines waren opgebouwd bij het vervoer, kon er energie worden gestoken in het opbouwen van een netwerk ten behoeve van de geldstromen:

'Ik vind dat heel fascinerend. Hij harkt miljoenen binnen. Hij heeft een eigen criminele organisatie en die doen niks anders dan xtc-pillen verkopen aan Engelse afnemers. Ook heel professioneel, er zijn Pakistani ingehuurd om de geldtransporten te regelen en underground banking-achtige toestanden. Het was niet heel makkelijk om deze groepering aan te pakken. Wie bedenkt dit nu? Het was wel vanuit een antiëkszaak. Je denkt hier zitten gewoon een paar sukkel wat oude tafels te verkopen. Echt niet dus. Mijn ogen zijn wat dat betreft wel opengegaan.'

In een professioneel opgezet syndru-netwerk ziet een respondent veel belangrijke trends terug: geografische spreiding (actief in landen over de hele wereld), functionele spreiding (xtc, amfetamine, metamfetamine en NPS), dekmantelbedrijven, geavanceerde productiemiddelen die doen denken aan het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) en camerabewaking bij een grootschalig laboratorium. De topcrimineel beschikt persoonlijk over chemische kennis. Hij deelt de lakens uit en verbindt allerhande criminele activiteiten met elkaar. Het is een schoolvoorbeeld van hoog professionele syndru-criminaliteit.

‘De hoofdverdachte haalde chemicaliën vanuit Pakistan en India, via Hamburg, Nederland in. Hij heeft een aantal labs opgebouwd. Hij had drie of vier mensen om zich heen lopen die zich bezighielden met het opbouwen van het lab of het laboreren. Hij kwam nooit zelf in de labs, maar zette wel de lijnen uit. De producten die hij produceerde gingen naar Duitsland, werden daar verpakt en werden vervolgens geëxporteerd naar Australië. Ze maakten metamfetamine, amfetamine, mdma. Ze waren ook bezig NPS, substanties die niet onder de wetgeving vallen. Hij had in Pakistan een bedrijf zitten, maar had ook in Hongarije twee grote loodsën gekocht. Hij had die loods voor circa 1,7 miljoen euro verbouwd. Rechts naast zijn Hongaarse loods zat een bedrijf dat bezig was met de import van chemicaliën. Ze haalden chemicaliën van buiten Europa en dat pakten ze daar over in jerrycans. Niet geheel toevallig waren dat ook precies de chemicaliën die ze nodig hebben voor amfetamineproductie. Via Hongarije kwamen die naar Nederland toe. In de andere locatie had hij een complete research-locatie gebouwd, vergelijkbaar met het NFI. Allemaal analyseapparatuur werd er aangetroffen en hij deed onderzoek naar NPS. Hij modificeerde NPS ook zelf. Hij maakte ook gebruik van de Antwerpse haven. Het kwam allemaal bij elkaar via lijntjes. Hij had ook financiële lijnen lopen via de Seychellen met ingewikkelde constructies. Als je dat verhaal goed op je laat inwerken, krijg je een heel goed beeld hoe professioneel het in elkaar zat.’

Het productieproces wordt geprofessionaliseerd om in te kunnen spelen op de vraag van wereldwijde klanten, waarbij rekening wordt gehouden met specifieke wensen of culturele voorkeuren omtrent de chemische samenstelling en het uiterlijk van een pil. Dit is belangrijk voor een grote klant, want een hippe pil verkoopt nu eenmaal gemakkelijk. Wie, zo nodig in grote volumes, vraaggericht synthetische drugs kan leveren over de hele wereld, wordt erg rijk.

‘Nederlandse xtc-tabletten zijn de beste ter wereld. We zien een stijging van de hoeveelheid mdma die erin zit, we zien een verbetering van de kwaliteit van de tabletten en we zien een gigantische toename van de verschillende logo's. Ze maken gewoon waar vraag naar is. Bijvoorbeeld fluoriserende tabletten, allerlei verschillende kleuren en sterktes.’

De professionalisering bij het inrichten en weer opruimen van laboratoria is gericht op het bemoeilijken van de opsporing: goed verstopt, bewaakt en geen DNA-sporen na ontmanteling. Enkele laboratoria zijn zó schoon en met oog voor detail ingericht, dat een regelrechte kenner twijfelt of deze wel worden opgezet door de geijkte top-x van Brabants-Limburgse criminelen:

‘We zien niet alleen kleine en smerige labs, maar ook het tegenovergestelde, labs met een gigantisch omvang. De omvang is zo veel groter aan het worden en ze leren ook van de fouten die ze in het verleden hebben gemaakt. Er zijn labs, daar wordt geen kauwgom, geen sigaretje gevonden. Helemaal niks. Geen DNA. Het lab in Veenendaal was daar een voorbeeld. Het was zo ontzettend schoon. In het verleden was het veel viezer. De labs worden professioneler en er is sprake van schaalvergroting. Het is onduidelijk wie daarachter zitten. Het is een andere manier van werken dan top-x’ers. Ik vraag mij af wat daarachter zit. Dat moeten gewoon slimmeriken zijn. Het produceren zelf is niet zo spannend. Vroeger hebben we in de cel nog wel eens chemieboeken (...) in beslag genomen. (...) Tegenwoordig werken er mensen in labs die echt chemisch onderlegd zijn. Waar haalt men die kennis en mensen vandaan? Waar halen ze de laborant? China is mogelijk, maar ook het Oostblok.’

8.5 Systeembreuk

De opkomst van pre-precursoren is meer dan lange tijd werd beseft een *systeembreuk* geweest. Ingewijden in de opsporingsdiensten spreken over een syndru-wereld die, vanwege de opkomst van pre-precursoren, veel complexer is geworden: ‘We hebben een veelkoppig monster gecreëerd.’ Er zijn nu tientallen pre-precursoren beschikbaar gekomen, in plaats van enkel pmk en bmk. Was het voorheen voldoende om naar olieachtige stoffen te speuren, nu moet ook naar poederstoffen gezocht worden, waardoor er voor de Douane nieuwe problemen ontstonden. Chinese tussenorganisaties zijn weggevallen, omdat Nederlandse criminelen nu rechtstreeks in China niet-strafbare stoffen kunnen bestellen. De hoeveelheid drugsafval is sterk gestegen, omdat door het gebruik van pre-precursoren een extra stap aan het productieproces is toegevoegd (de ‘conversiestap’) die veel afval produceert. Bovendien is een deel van de klassieke ‘pillenboeren’ meer dan voorheen vervlochten geraakt met de cocaïnewereld, in het kader van risicospreiding.

Inmiddels wordt er in de wereld van Politie en Justitie van uitgegaan (LE, 2016) dat de productie en het gebruik van xtc en amfetamine weer zijn toegelaten (in Nederland en wereldwijd) tot een hoger niveau dan voorheen.

Ook de wijze van produceren is anders geworden. De productie is in de top gespecialiseerd en geprofessionaliseerd, inclusief schaalvergroting. Het heeft de syndru-productie ook onder het bereik van meer mensen gebracht. Er is minder kapitaal nodig om in te kunnen stappen.. De uitschakeling van Chinese tussenpersonen en de opkomst van internet heeft de toegang tot pre-precursoren vergemakkelijkt. Er zijn sterke aanwijzingen dat het aantal syndru-producenten is toegenomen. Naast schaalvergroting zien we dus ook juist meer kleinschalige productie. Die vindt deels plaats in woonbuurten. Er hebben zich nieuwkomers op de markt gemeld ('kamikazepiloten' volgens een klassieke producent). De opkomst van nieuwe producenten zet de prijzen van xtc en amfetamine onder druk.

De criminele wereld van de synthetische drugs wordt gekenmerkt door een opmerkelijk innovatievermogen. Dit heeft betrekking op het product zelf (zowel drugs als pre-precursoren), waarbij men regelmatig gedwongen aan productvernieuwing doet (wanneer eerdere producten verboden worden), zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit; integendeel de internationale reputatie van synthetische drugs uit Nederland blijft uitermate positief. Die innovatie heeft ook betrekking op de organisatie van logistieke stromen: internationale contacten weet men effectief aan te boren en transportstromen worden verlegd wanneer dat nodig wordt geacht. Er zijn ook sterke signalen dat men veel meer dan in het verleden gebruikmaakt van het internet om grondstoffen en hardware te bestellen en om eindproducten te distribueren. Het lijkt erop dat de syndru-wereld ook daardoor niet alleen grootschaliger wordt, maar daarnaast tegelijkertijd wat 'kleinschaliger', omdat er nieuwkomers ('start ups') toetreden tot de syndru-markt.

8.6 Besluit

Dit hoofdstuk wees op beperkingen aan het barrière-denken. De opgeworpen blokkades creëerden onbedoelde kansen en mogelijkheden voor strategisch gepositioneerde Nederlandse syndru-criminelen en voor chemische bedrijven, in het bijzonder in China. Zij wisten een goede marktpositie te behouden door oplossingen te vinden voor opgeworpen barrières.

Het barrièremodel wordt in de criminaliteitsbestrijding veel gebruikt. In die zin is het een succesvol model. Het creëert overzicht en houvast in de ook voor autoriteiten vaak chaotische wereld van de synthetische drugs. Het geeft daarmee aanknopingspunten voor opsporingsstrategieën en een gemeenschappelijke taal om daar nationaal en internationaal over te kunnen communiceren.

Het is bovendien logisch en voor de hand liggend om het criminele syndru-proces ook op zijn logistieke ordening te bekijken. Precursoren en andere chemicaliën komen uit China en Europa naar Nederland, worden hier geassembleerd tot het gewenste eindproduct – deels met gebruikmaking van internationaal verkregen hardware – om vervolgens in allerlei vormen (poeder, tablet, kristal, pasta) weer over de hele wereld verspreid te worden. Voorwaar een logistiek proces waar je u tegen zegt.

Maar deze voordelen mogen ons de ogen niet doen sluiten voor de beperkingen van het model. Toepassing van het model – nu al zo'n 25 jaar – heeft er niet toe geleid dat het systeem van de syndru-criminaliteit wezenlijk is aangetast of teruggedrongen. In zekere zin bevestigt en versterkt het model de schijnbaar eeuwige ratrace tussen overheidsinstellingen en criminelen. In die race zijn de syndru-criminelen tot nu toe de sterksten en de slimsten geweest. Voor sommige opspoorders is dat een soort *fact of life* geworden ('het zal altijd zo zijn').

Ons voorstel is om te verkennen wat er voorbij het barrièremodel komt. Niet om dat model af te schrijven, maar om de opsporing en aanpak van de criminele syndru-wereld naar een ander en hoger niveau te brengen. Er werd immers ook – na verloop van tijd – naar de barrièrestrategie gegrepen vanwege een tekort aan opsporingscapaciteit, waardoor topcriminelen bij hun zoektocht naar innovatieve methoden nauwelijks rekening hoefden te houden met hun persoonlijke pakkans. Hooguit raakten ze onderweg wat kilo's of ondergeschikte kerels kwijt. Het gebrek aan Nederlandse rechercheurs is geen *fact of life*, maar een keuze, van de Politie en – meer nog – van de politiek.

9

Georganiseerde anarchie

Inleiding

Het criminele proces kan beter niet alleen worden gezien als een rechtlijnig en overzichtelijk georganiseerd barrièremodel, maar vooral als een complex en tamelijk chaotisch stromenmodel (vergelijk: Cohen, March & Olsen, 1972; Kingdon, 1984).

Dit hoofdstuk schetst het beeld van een criminele wereld als een soort georganiseerde anarchie, waarin permanente stromen van aanbieders en afnemers bestaan en waarin criminele sleutelfiguren de onderdelen van het logistieke proces aan elkaar knopen en daartoe gebruikmaken van tal van specialisten en loopjongens. Dat proces – eerder een *garbage can* dan een gestroomlijnde productieketen – is betrekkelijk ondoorgrondelijk voor buitenstaanders en zelfs grillig voor criminele *insiders*.

9.1 ‘Ongeorganiseerdheid’ als kracht

Het opereren van syndru-criminelen wordt vaak voorgesteld als een productieketen. Die keten begint met het verwerven van grondstoffen en eindigt met het dumpen van afval en met het verkopen van geproduceerde drugs. In die keten dienen tal van stappen te worden gezet, zoals het verkrijgen van hardware (glazen bollen of ketels), het zoeken en inrichten van een productieplaats of lab en het vervoer van grondstoffen en eindproducten. Succesvol crimineel handelen wordt gezien als het overwinnen van barrières door sleutelfiguren. Als spiegelbeeld wordt misdadbestrijding voorgesteld als het opwerpen van barrières, zodat criminelen niet of lastiger kunnen beschikken over grondstoffen of hardware. Echter, in de grillige criminele wereld verlopen de processen niet volgtijdelijk, maar door elkaar heen en naast elkaar, zo bleek uit gesprekken met kenners. Als het criminele proces stuit op hindernissen, dan wordt bij specialisten de opdracht uitgezet om hier – het liefst snel en goed, want de grote afnemers van synthetische drugs moeten niet teleurgesteld worden – een oplossing voor te verzinnen. Er bestaat een relatie tussen barrières die overheden opwerpen en de specialisatie in de syndru-wereld. Als deelprocessen lastiger worden en zo nu en dan worden geblokkeerd, dan is het handig als specialisten zorgen voor continuïteit. De consequentie is dat de toplaag in de syndru-wereld barrières bij het verkrijgen van grondstoffen, chemicaliën of hardware niet zozeer ervaart als een streep door de rekening, maar als een waarschuwing of *early warning* dat criminele specialisten hun werk-

wijze dienen te veranderen. Of, en dat is nog beter vanuit crimineel oogpunt, als één criminele werkwijze (tijdelijk) wegvalt vanwege een opgeworpen barrière, wordt onmiddellijk gebruikgemaakt van andere parallelle werkwijzen die reeds operationeel zijn. Een simpel voorbeeld. Als een legaal bedrijf geen ketels meer levert na een bezoek van de FIOD, dan wordt een loopjongen gebeld die ketels op voorraad heeft, een loopjongen rijdt naar eenzelfde soort bedrijf dat nog niet is opgemerkt door de overheid of er wordt een weekje gewacht, totdat de bestelde ketels uit China arriveren.

Als er (aan de voorkant) barrières worden opgeworpen, vinden syndru-criminelen vroeg of laat steeds weer een oplossing in hun netwerk: bij gemotiveerde specialisten en loopjongens of bij legale bedrijven die bestanddelen leveren. Het maakt niet uit of het gaat om hardware, grondstoffen of chemicaliën. Ervaren professionals zagen dit door de jaren heen keer op keer gebeuren:

‘Wat dat betreft zijn we natuurlijk al heel erg lang bezig met het bestrijden van synthetische drugs en ook al heel lang bezig aan de voorkant. In het begin dachten we van welke pillen treffen we aan en hoeveel en op een gegeven moment dachten we van: dat is helemaal niet interessant, we moeten aan de voorkant gaan zitten, daar moeten we bestrijden. We zijn naar China geweest, naar Rusland van stop met de toevoer van chemicaliën. Dat heeft toen een tijd gewerkt maar ze verzinnen steeds iets nieuws. Als je er niet aan kan komen, dan verzinnen ze iets nieuws.’

Respondenten schetsen het beeld van een georganiseerde anarchie, die ondoorgrondelijk is voor buitenstaanders. Zelfs voor succesvolle criminele insiders is het een wereld waarin ze lang niet alles overzien, al zijn ze wel in staat om kansen te zien en te benutten.

‘Als het gaat om organisatie en over structuren. Ik heb weleens gezegd het is ongeorganiseerde criminaliteit. Door een ongeorganiseerdheid komen wij als organisatie van de politie er niet bij. Wij weten zij gaan volgende week donderdag iets doen dat gaan we voorbereiden. We trommelen twee AT op twee OT. Helikopter gaat de lucht en een peloton ME staat klaar voor de afscherming etc. De avond van tevoren gaat een van die mannen de kroeg in. Hij zuipt zich helemaal te pletter en die is de volgende ochtend niet wakker te krijgen dus de deal gaat niet door. Een miljoen stond er op het spel! De deal ging niet door want meneer was dronken. D. lag gewoon dronken in zijn bed en dat wisten wij niet.’

Een syndru-crimineel van het eerste uur had in de jaren tachtig al een heel netwerk aan loopjongens en specialisten om zich heen verzameld. Het stelde

hem in staat om te voorzien in de buitenlandse vraag naar xtc en amfetamine. Hij organiseerde in een los-vast netwerk de productie en werd rijk omdat hij deze drugs kon leveren aan Amsterdamse criminelen of door eigen loopjongens in het buitenland kon laten bezorgen. Een professionele respondent schetst hetzelfde beeld:

‘Het is ook gelegenheidscriminaliteit. Ik kan hier wat verdienen, ik kan daar wat verdienen. Het was een weinig professionele wereld en dat was hun kracht in zekere zin. Ik weet niet of er in het productieproces sprake was van specialisatie. Het was een groep vrienden of familie. Ze rommelden wat aan en ze waren succesvol. Het was meer van “wie heeft de grootste bek”, en dat was een vriendje en zo rommelen ze zich door de criminele wereld heen. We hadden op een gegeven moment weet ik het hoeveel mensen rondom Van D. in beeld, maar dat waren met name zpp’ers. Er waren wel raakvlakken tussen de kopstukken, maar ze kenden elkaar hoogstens. Van D. is bijvoorbeeld nooit in Sint Willebrord geweest.’

Al met al lijkt in de criminele wereld van de synthetische drugs een soort ‘collectieve intelligentie’ te bestaan. De intelligentie zit niet primair in de individuele personen, maar is een collectieve eigenschap van het criminele netwerk. Rond de xtc-productie in Nederland is sprake van een goed functionerend netwerk waarin een rijke schakering aan kennis en vaardigheden voorradig is. Nieuwe relaties kunnen in dat netwerk makkelijk tot stand komen en eenmaal gevormde bindingen blijven lang bestaan.

Er hebben in dat netwerk allerhande processen gelijktijdig plaats, vaak in hoge mate los van elkaar. Al zijn er criminele makelaars die deze processen op het juiste moment bij elkaar brengen of die groepen of personen voor een deelproces een opdracht geven. Daarbij trekken ze aan de touwtjes, maar ze blijven grotendeels buiten beeld. Dit zijn criminelen die worden aangeduid als investeerders, organisatoren of kruispuntcriminelen. Ze beschikken over geld, over een zeker organisatietalent, over geweldspotentieel en over een criminele reputatie die helpt om zaken voor elkaar te krijgen. Over deze criminelen wordt met veel respect gesproken in de criminele wereld. Wie in hun omgeving opereert, beschikt over criminele kansen, want ook als specialist of als organisator van een deelproces kan goed worden verdiend.

9.2 Een eye-opener: *the Party King*

Een proces-verbaal gebaseerd op informatie over de top 35 leidde de FIOD naar partyverhuurbedrijf *the Party King* in Best. De FIOD zag daar in een paar maanden tijd veel mensen voorbijkomen die overduidelijk niet kwamen

om zaken te huren voor een feestje. Voor zover ze werden geïdentificeerd, had '(...) het gros antecedenten op het gebied van synthetische drugs'. Het ging om een grootschalige ontmoetingsplaats voor syndru-criminelen. Die is in onderzoek genomen door de Landelijke Eenheid (onderzoek *Explorer*). Er werd af luisterapparatuur geplaatst, waardoor de gesprekken in de loods goed konden worden gevolgd. Er werden honderden mensen geobserveerd en afgeluisterd. De grote schaal van alle besproken en uitgevoerde criminele activiteiten én het feit dat een ruime meerderheid van de 'verdachte bezoekers' – een tautologie volgens een respondent – onbekend is bij Politie en justitie, stemt respondenten somber. Ondanks enkele 'mooie veroordelingen' wordt volgens hen vooral onderstreept dat opsporingsinstanties achter de feiten aanlopen en veel niet weten, terwijl syndru-criminelen hun slag slaan:

'De Party King was een toevalstreffer. Informatiegestuurde opsporing dat doen we wel en soms is het ook wel succesvol. We zijn nu met een paar projecten bezig en ik denk dat wordt ook wel wat, maar we weten zo verschrikkelijk veel niet. Er zijn op dit moment zoveel drugs-criminelen bezig met de productie en handel van synthetische drugs, xtc en amfetamine, waar wij totaal geen weet van hebben. Ik kan mij ook wel voorstellen dat ze op een gegeven moment wat minder bedachtzaam worden. De miljoenen vliegen ze bij wijze van spreken om de oren en de pakkans is zo verschrikkelijk klein.'

Veel respondenten typeren *the Party King* als een drugsmarktplaats waar mensen graag kwamen, omdat daar voor bezoekers kansen ontstonden om opdrachten te krijgen of te plaatsen, en om zaken in te kopen of te verkopen. Een respondent herkent in Best, voor *the Party King*-bezoekers, de ongeorganiseerde kansenstructuur die kenmerkend is voor syndru-criminelen:

'Ik heb ook weleens het idee dat het niet allemaal even geordend en bedacht is. Het overkomt ze ook gewoon. Die komt dan binnen en roept dit en zij denken, dat is een goed idee, dat doen we gewoon. Een wat opportunistische inslag. Het is niet allemaal zo doordacht als wij denken dat het is. Het is ook maar net hoe het uitkomt. Het was een plek waar kansen ontstonden. Mensen wilden daar zijn, want daar gebeurde het. Op een gegeven moment praat dat zich rond en komen er steeds meer bezoekers. Het is een markt. Het is misschien ook zien en gezien worden.'

Op de ontmoetingsplaats komen veel mensen bij elkaar die geld willen investeren en die criminele producten en diensten leveren. Hierdoor kunnen criminelen flexibel opereren. Niet door vooraf van alles te plannen, maar door in te gaan op aanbiedingen of door orders uit te zetten.

‘De oude kopstukken die zich bezighouden met synthetische drugs blijven naar voren komen. Je zag zevenhonderd individuen op één punt verzamelen. De periferie is groot. Deze personen, zoals transporteurs et cetera, zijn makkelijk vervangbaar. Mijn beeld is wel dat syndru-criminelen beschikken over het adaptieve vermogen om snel bij te schakelen. Sneller dan in de wietwereld, ook omdat de wietwereld meer gedemocratiseerd is en minder illegaal.’

In *the Party King* toonden de hoger geplaatsten criminelen zich niet erg geschokt als er een laboratorium werd geruimd. Het was simpelweg een verliespost en geen risico, omdat de opsporingsonderzoeken zelden diep graven en omdat hun DNA-sporen er niet worden aangetroffen, want ze komen er nooit. De loopjongens die in een laboratorium worden aangehouden, kennen de investeerders waarschijnlijk niet of houden hun mond tegen Politie en Justitie, omdat ze dan dubbel worden beloofd: vaak een lagere straf, mogelijk nazorg vanuit de opdrachtgever (bijvoorbeeld in de vorm van een advocaat) en ze blijven welkom in criminele kringen na vrijlating. Bezoekers van *the Party King* reageerden laconiek op het ‘klappen’ van een productielocatie, in die zin dat ze snel weer wat lijntjes uitzetten om een of enkele andere laboratoria uit de grond te stampen:

‘Op het moment dat wij een lab hadden opgerold, want in de loop van het onderzoek zijn labs opgerold, dan was het van “shit”, ze hebben ons lab te pakken. Het woord lab gebruiken ze niet, maar dat bedoelde ze. We moeten iets nieuws gaan bedenken of ik heb de nieuwe locatie nodig. Ik heb deze kolven nodig of ik heb een verwarmingsmantel nodig. Er werd dan op die manier over gesproken. Het zijn vaak anderen die locaties zoeken. Een (...) model waarbij de ene groepering zich bezighoudt met het zoeken van een locatie en het inrichten van een locatie en iemand anders weer die gaat produceren. Een soort specialisatie. Het zijn echt vaak gescheiden trajecten.’

Op de drugsmarktplaats in Best kwamen personen en productiestromen bij elkaar. Kopstukken functioneerden als makelaars. Politie mensen en officieren van justitie herkenden een duidelijke pikorde, met aan het hoofd investeerders en organisatoren, aan de onderkant de loopjongens die vrachten vervoeren, labs inrichten en spullen opruimen: ‘Bij de *Party King* kwamen leidinggevend en ook de lopers, maar die kwamen dan wel met iemand mee. Er is heel duidelijk een pikorde.’ Tussen de top en basis bevindt zich het middenkader met specialisten. Die specialisten legden zich bijvoorbeeld toe op de export van drugs naar het buitenland of op het leveren van grondstoffen en chemicaliën. Er kwamen continu mensen om te handelen of voor het doorverkopen van chemicaliën, het uitlenen van elkaars kok, het verhandelen van daadwerkelijke drugs. Vraag en aanbod vonden elkaar:

‘Het was een makelaarsfunctie. Wij noemden het een marktplaats. Daar kwam vraag en aanbod bij elkaar. Daar kwamen mensen die daadwerkelijk produceerden en die elders labs hadden. De voorraad wordt vaak weer elders bewaard, maar er werd ook bemiddeld om de chemicaliën te regelen die nodig zijn voor de productie. Of als er apan nodig was. Je kon daar een eindproduct regelen, want ze hadden een eigen kok en je kon daar chemicaliën regelen. Zo kwam het min of meer bij elkaar.’

Een respondent die de *Party King* als een soort criminele klusjesman bezoekt, typeert de loods ook als marktplaats. Hij noemt het een ‘broeiness’ waar kansen ontstaan, doordat mensen en criminele activiteiten aan elkaar worden geknoopt.

‘Maar goed, je moet wel aan die grondstoffen komen. Die kanalen heb je nodig. Maar ja, dat gaat ook weer. Pak de laatste keer de *Party King* in Best. Ik ben daar wel een paar keer binnen geweest. (...) Dat was een broeiness en daar werden dingen besproken. Kan jij aan aceton komen, kan jij aan methanol komen? Wat kost dat? Heddegij iemand die het kan halen? Dan zat Pietje daarbinnen en die zei: “Ja, ik heb wel iemand. Ik heb wel een goede chauffeur. Chrisje die wil dat wel voor mij gaan halen.” “Wat kost die?” “Ja, tien rooie betalen die rijdt wel naar Duitsland toe, die gaat wel een bus vol halen.” En dan kwamen ze uiteindelijk weer bij mij of bij iemand anders met het verzoek om iets te gaan doen. Zo gaat dat gewoon.’

9.3 Het beeld van een crimineel

We spreken met een gelouterde crimineel die hoog in de rangorde staat van de Brabantse en ‘dus’ Nederlandse en mondiale syndru-criminaliteit. Zijn verhaal, dat wij in drie uitgebreide interviewsessies hebben opgetekend, wordt door anderen ondersteund; door een andere crimineel, maar ook door enkele experts van de Politie en het Openbaar Ministerie. Zij gebruiken andere woorden, maar de strekking is hetzelfde. We nemen het verhaal van de beroeps-crimineel hier op, niet omdat het als een absolute waarheid kan worden gezien, maar wel omdat het een plausibele aanvulling is op beschikbare kennis en interpretaties. Ongevraagd heeft hij zijn versie van het stromenmodel geschetst.

De man uit het criminele milieu vertelt over het zeer hoge productieniveau van de Nederlandse syndru-criminelen. De producten worden bijna niet in Nederland verkocht, maar gaan de hele wereld over. Hij weet dat er in Noord-Brabant een wirwar aan freelancers actief is, georganiseerd in kleine groepjes van circa drie personen, die tijdelijke coalities sluiten met anderen en die

opdrachten aannemen en uitvoeren. Er wordt gewerkt in los-vaste constructies, waarbij de optelsom van al die syndru-activiteiten zeer omvangrijk is.

Een andere criminele respondent is een hennepteler, laborant en dumper, plus zo nu en dan een eerlijke ondernemer. Hij bevestigt dit beeld. Hij weet dat er in de acht drukke maanden van het jaar ten minste twintig productielocaties voor synthetische drugs in bedrijf zijn in Tilburg. Tilburg is niet uniek, want er is een hele streek met veel laboratoria en waar dus veel geld wordt verdiend, zeker door de opkopers:

‘Alles langs de A58 is actief in de synthetische drugs. Tussen Bergen op Zoom en Eindhoven, daar liggen de hoofdsteden. Langs die snelweg kun je zaken doen en in iedere stad zijn wel mensen aan het werk. Je denkt toch niet dat de vraag van drugs in één lab begroot kan worden? Ik kan me eigen wel een zaak herinneren in Best. Ze pakten 800 kilo amfetamine, 200 kilo xtc en vijf miljoen pillen, dat stond klaar om op transport te gaan. Dat bewijst alleen maar de grootte van de afnemers. Ik heb me weleens afgevraagd. Waar blijft het? Waar blijft het? Bij iemand in zijn maag waarschijnlijk. Er wordt zo verschrikkelijk veel geproduceerd, maar er is afzet voor, anders zijn er ook niet zo veel mensen actief.’

Onze andere respondent weet heel goed waar de synthetische drugs blijft, want hij is een regisserende topcrimineel. Hij weet wie grote bedragen investeren in projecten, wie grote partijen opkopen en wie beschikken over de contacten en vervoerslijnen om de drugs bij de grote afnemers in het buitenland te brengen. Hij vertelt hoe de organisatoren en investeerders kleine groepjes aan het werk zetten.

‘Er zijn veel kleine groepjes. Twee, drie man die werken en die met twee drie man samen zijn, die hebben weer een groepje die voor hun werken en die de spullen maken en zij verkopen het. Daarom is het ook moeilijk om er een vinger achter te krijgen. Een groepje maakt snelle [amfetamine] en de andere M [mdma]. Dat is het.’

De groepjes werken tegelijkertijd, zonder dat ze het van elkaar weten. Wie precies die order heeft geplaatst, mogelijk in Amsterdam, is voor een grote Noord-Brabantse crimineel niet interessant. Hij aanvaardt bij een ontmoeting opdrachten en voert deze op grote schaal uit, waarbij de uitvoerende werkzaamheden worden uitgezet in een netwerk dat anarchistisch aandoet, maar voor hem overzichtelijk is.

‘Je bent gewoon altijd een beetje aan het werk. Zo zie ik het en soms komt er iemand en die moet wat hebben en dan maak je dat deze week even klaar voor die man. Het is niet dat je er speciaal aan werkt. Het is allemaal niet

zo georganiseerd. Er bestaat eigenlijk geen georganiseerde criminaliteit. Dat bestaat bijna niet. Daarom is het moeilijk. Hun denken grote organisaties, grote dingen, dat is helemaal niet. Ik weet het als de beste.'

Onze respondent schetst de rangorde in de georganiseerde criminele anarchie aan de hand van zijn eigen criminologische typologie. Hij vindt het lastig om een precies aantal te noemen van de criminelen die actief zijn in de syndru-wereld, omdat er heel veel uitvoerders en profiteurs zijn. Hij heeft een scherper zicht op criminelen die vanwege hun aansturende kwaliteiten echt wat betekenen op het syndru-dossier in Noord-Brabant, want hij en zijn vrouwelingen ontmoeten die.

'Hoeveel mensen er in Noord-Brabant actief zijn in deze wereld? Is moeilijk te zeggen. Heel moeilijk te zeggen maar wel veel. Alleen chemisch? (...) Er komen ook veel mensen bij, je moet een chauffeur hebben, je moet een loods hebben. Als je dat er allemaal bij moet rekenen dan is het nog veel groter, maar de mensen die ertoe doen. Dan zit je aan de 300 à 400 in Noord-Brabant. Dat zijn de groepjes die samenwerken. (...)

De mensen die hand- en spandiensten leveren, dat is ontelbaar, dat is ontelbaar. De ondermijning zeg maar (lacht). Iedereen wil geld verdienen tuurlijk. Ja, dat zijn een beetje van die gekskes, die je voor 500 euro iets laat weggooien. Meer is dat niet. Die horen niet bij die 300 à 400. Dit zijn die meelopers, daar heb je er misschien wel 10.000 van. In Noord-Brabant niet, maar in Nederland denk ik wel. (...)

Die 400 mensen dat zijn een beetje de mensen die ertoe doen en die mensen werken misschien ook met 20 man samen, dat zijn er zo'n 10.000 in Nederland. Dat zijn de mensen die je nodig hebt om een beetje grondstoffen te importeren, beetje hardware regelen, beetje de eindproducten verkopen. Van schaal 1 tot en met 10 zou ik zeggen dat je 300 7 plus hebt lopen en de rest is allemaal een vijf. Daarboven heb je misschien nog 100 8,5 of negens. Die hebben connecties en zijn slim. Dat is het een beetje.'

Het aantal organiserende criminelen stelt hij in Noord-Brabant op zo'n vierhonderd, waarvan honderd toonaangevende kruispuntcriminelen. Die honderd scoren op de misdaadschaal van onze respondent, van 1 tot 10, een 8,5 of een 9. Ze investeren, ze zetten tal van deelopdrachten uit en ze brengen de mondiale vraag en het Nederlandse of Noord-Brabantse aanbod bij elkaar. Deze criminelen genieten respect vanwege hun criminele prestaties, maar het zijn ook personen met een machtsreputatie die vandaag de dag – onze respondent is er niet blij mee, want het leidt af van de geldstromen – stoelt op geweld. De 'negens' zijn niet alleen familieleden van syndru-criminelen van het eerste uur, maar ook het topkader van criminele motorbende. De meest centrale criminelen scoren zelfs een 'negen-en-half'. Het zijn centraal geposi-

tioneerde kruispuntcriminelen die opdrachten uitzetten bij personen die bij hen op bezoek mogen komen, al dan niet uitgenodigd. Het zijn koningen in Limburg of Noord-Brabant:

‘Je deed eigenlijk “niks”?’

‘Niks doen en alles kunnen doen is net zo’n grote opgave. Een koning doet eigenlijk ook nooit zoveel maar is wel het machtigste van het land. Toch? Meeste geld. Om het maar zo te zeggen. Het is gewoon een afspiegeling van de maatschappij. Zo moet je het gewoon zien.’

Kruispuntcriminelen brengen criminele deelprocessen bij elkaar. Ze overzien veel activiteiten, ze beschikken over ‘het geld en het geweld’ en voor hen ontstaan er allerhande kansen om grote criminele opdrachten in de wacht te slepen. In de criminele rangorde staan de investeerders boven de opdrachtgevers, al kan een opdrachtgever mede-investeerder zijn, zegt een respondent uit de opsporingswereld:

‘De investeerders ga je niet bij een lab vinden, maar ze hebben wel invloed op het hele verhaal. Die enorme investeringen moeten plaatsvinden, maar er zitten zoveel schakels tussen. Desalniettemin zijn er ontzettend veel verbanden tussen alle criminelen, maar als er wat in Friesland plaatsheeft, dan weten ze het in Limburg ook heel snel. (...) Opdrachtgever en investeerder is niet hetzelfde. Het kan makkelijk zijn dat er een investeerder boven zit. Het kan iemand uit een Hollands netwerk zijn die naar een aantal kamper families toe gaat en zegt ik heb daar een hobbyloods en ik moet amfetamine hebben en de kampers gaan aan de slag. We hebben labs in het zuiden gehad en dan hoorden we via Nederlandse netwerken dat zij er ook bij betrokken zijn. Holleeder zijn naam viel weleens een keer. De bekende grote namen, dan begint ineens iedereen heel zenuwachtig te worden, maar die heeft zelf echt niks in zijn handen. Er is een verschil tussen betalen en organiseren. Sommigen investeren.’

In totaal – de Noord-Brabantse top produceert en opereert nu eenmaal ook buiten Brabant, waaronder het buitenland, zoals België – zijn ruim 9.500 personen als uitvoerder betrokken bij de Noord-Brabantse syndru-criminaliteit. Zij zijn in de rangorde de ‘vijven’. Ze hebben te weinig kwaliteiten om een voldoende te scoren.

‘Waar vallen laboranten onder?’

‘Die vallen onder het laagste van het laagste. Dat moet je gewoon op een vijf houden. Zijn net een beetje als chauffeur-tjes, laborantjes, is allemaal een beetje zelfde categorie. Daarvan zijn er honderd in een dozijn. Nee, je geeft ze geen

briefje mee. Ze worden opgeleid door iemand die het al kan, dat kost drie vier weken en dan kunnen ze het zelf.'

'De mensen die kunnen opleiden zijn weer de zeven plussen?'

'Nee, ook gewoon een vijf. Zeven plussen zijn meer de regelaars.'

Onze respondent onderscheidt drie netwerken waarmee hij samenwerkt. Het is het netwerk van de productie zelf, van het transport en van de afzet ('de klant'). Elk netwerk is verantwoordelijk voor het organiseren van zijn eigen deelproces, met alle 'zevens' (regelaars, vertrouwde 'vaklieden') en 'vijven' (loopjongens, laboranten) die daarbij horen. De activiteiten worden gecoördineerd door een topregelaar, de *inbetweener*; dat zijn de achten en negens. Zij brengen de verschillende netwerken in productie- en distributieprocessen bij elkaar. Onze respondent zegt dat hij zowel de regelaar van het productienetwerk is als de 'topregelaar' van het hele proces. Hij vangt daardoor twee keer, want in zijn geval worden de verdiensten in vier gelijke parten verdeeld: 25% voor elk deelnetwerk.

Overigens valt op dat de indeling van deze crimineel ook weer niet zo heel ver afwijkt van die welke door de Politie rond de top 35 gehanteerd wordt, zij het dat de aantallen groter zijn. De top 35 van de Politie is bij hem een top 100 (van achtenhalven en negens), de tweede laag van makelaars is bij hem een groep van 300 gewone regelaars en vaklieden (de zevens) en de derde laag uitvoerders is bij hem een groep van een kleine 10.000 'meelopers' (de vijven).

9.4 Besluit

Het beeld zoals hier geschetst, lijkt meer dan de persoonlijke inschatting van één criminele respondent. Het is bevestigd in een gesprek met een andere crimineel, lager in 'rang', maar een gewilde uitvoerder. De typering en geschatte omvang wordt op hoofdlijnen ook geschetst door twee politie-experts die op landelijk niveau werken. Officieren van justitie geven geen schatting van de precieze omvang, maar zijn door de bezoekersstroom bij *the Party King* wel gaan inzien dat synthetische drugs een inkomstenbron is voor vele duizenden (en dus niet voor vele honderden), waaronder velen die onbekend zijn bij Politie en Justitie.

Het criminele proces is geen geordende keten, want er zijn veel losse netwerken, met veel uitvoerders en met kruispuntcriminelen aan de top. Zij bundelen orders, productie en levering. In hoofdstuk 10 zoomen we in op enkele belangrijke criminele stromen.

Inleiding

We hebben in de vorige hoofdstukken het barrièremodel aangevuld met het stromenmodel. Deelactiviteiten in de syndru-wereld lopen volledig door elkaar. Het is een wereld met vele duizenden specialisten en loopjongens, met in de bovenlaag honderden criminelen die investeren, afstemmen, op afstand blijven en leveren aan grote klanten. Dit hoofdstuk beschrijft hoe gestalte wordt gegeven aan vier belangrijke criminele stromen, namelijk het inkopen van grondstoffen en chemicaliën, het productieproces, transport en logistiek en financiën. Daarbij valt op dat er in de afgelopen decennia veel is veranderd ten aanzien van de eerste drie activiteiten en dat het geld in veel opzichten een witte vlek is voor opsporingsinstanties.

10.1 Grondstoffen en chemicaliën*De makkelijke jaren*

Het verkrijgen van de belangrijkste grondstoffen voor xtc en amfetamine (pmk en bmk) was ruim twee decennia niet arbeidsintensief. Nederlandse syndru-criminelen plaatsten simpelweg orders bij bedrijven in Europa. Een crimineel:

‘Vroeger kwam het gewoon uit Duitsland, uit de chemische fabrieken. Daar kon je het gewoon kopen. Het kostte niks en het was niet strafbaar. Dat was tot eind jaren tachtig. Nu is het allemaal met eindgebruikersverklaringen, maar dat was toen niet.’

Later werd niet alleen ingekocht in Duitse fabrieken, maar ook in Oost-Europa (vooral Rusland) en in Frankrijk. Dat laatste werkte op de lachspieren bij Nederlandse politiemensen en magistraten, toen Chirac, president van Frankrijk van 1995 tot 2007, schande sprak van de Nederlandse syndru-criminaliteit:

‘Pmk en bmk waren inmiddels ook vergunningplichtig, dus het was heel interessant om uit te zoeken waar de troep vandaan kwam. Al vrij snel was het duidelijk dat het in Oost-Europa verkrijgbaar was en in een of andere grote fabriek in Le Havre. Die verkocht zoveel bmk, dat je daar Nederland mee blank kon zetten. Dat is natuurlijk een opvallend detail, omdat Frankrijk een aantal jaren later behoorlijk op de trom ging roffelen van jullie doen niks aan synthetische drugs, maar ze hebben er veel geld aan verdiend.’

Inkoopspecialisten

In de tweede helft van de jaren negentig verlegden Nederlandse criminelen de inkoop naar China. Aanvankelijk liep dit vooral via Chinese criminelen die in Nederland woonden en hier tal van bedrijven hadden, zoals handelsmaatschappijen of horeca. Zij zorgden, vaak via contacten in Hongkong, dat de precursoren (bmk en pmk) naar Nederland kwamen. Er werden destijds al Nederlandse criminelen naar Hongkong en China gestuurd om een oogje in het zeil te houden, afspraken te maken en zo nodig druk op de ketel te zetten (Huisman, 2006).

De inkoop van precursoren heeft plaatsgemaakt voor het inslaan van pre-precursoren. De Chinese Nederlanders zijn uit beeld als tussenpersonen. Vandaag de dag werken Nederlandse syndru-criminelen met inkoop-specialisten: personen en netwerkjes die zich toeleggen op het inkopen van pre-precursoren en chemicaliën. Dat vergt relatiebeheer, taalvaardigheid, onderhandelingskwaliteiten en het vermogen om onopvallende transporten op touw te zetten. Er worden daartoe routes bedacht die niet rechtstreeks van China naar Nederland lopen, maar via havens in andere Europese landen, waarna het over land naar Nederland wordt gebracht.

‘Indien je bmk of een gemodificeerde vorm wilt smokkelen, dan bestel je het via een lijntje naar China. Afhankelijk van de wens die jij hebt, pakken ze het in. Betaal je iets meer dan krijg je gewoon de stoffen aangeleverd vanuit China. (...) Als je in Nederland grondstoffen gaat importeren, kan dat bijna niet via de Rotterdamse Haven want daar zijn de regels heel scherp op, ook via Antwerpen en Hamburg is het lastiger aan het worden. Het kan wel, maar dan via Oost-Europese landen zoals Roemenië, Litouwen, Bulgarije, Polen. We hebben het ook in Italië gezien en Spanje. Vanaf de boot gaat het de vrachtwagen in en zo komen hele partijen binnen. Het is onmogelijk om het eruit te pikken. Er is geen douanier die erop aanslaat. Met bulken komt het binnen. De pakkans is nul.’

De criminele inkopers zorgen dat pre-precursoren onjuiste *labels* krijgen, zogenoemde *mislabeleding*. Daardoor lijkt het te gaan om vervoer van onschuldige stoffen, zoals waspoeder of behangplak.

‘We hebben inmiddels veertig verschillende labels ontdekt. De Nederlandse crimineel wil het buiten het beeld van de Nederlandse autoriteiten houden. Wij proberen dus uit te zoeken of deze mislabeleding al plaats heeft in de fabriek. Sinds we weer contact hebben met de Chinezen willen wij hen erop wijzen dat er sprake is van mislabeleding. De douanepapieren worden valselijk opgemaakt. Als apaa als zogenaamd waspoeder wordt vervoerd, al is het door 26 landen, niemand zal kijken want alle papieren kloppen. We hebben

aanwijzingen dat dit al in de Chinese fabriek plaatsheeft. Er zijn corrupte personen actief in de fabrieken. Of het komt goed uit de fabriek en het gaat naar een tussenpersoon die voor de Nederlandse crimineel werkt. Deze persoon verpakt het product opnieuw en zorgt dat er een andere naam op komt te staan. Ook verzorgt hij valse papieren die nodig zijn voor export.’

Veel chemicaliën worden op grote schaal gebruikt in de legale economie, waardoor een zending met correcte labels minder verdacht is. Nederlandse inkopers kunnen simpelweg uit voorraad chemicaliën kopen bij bedrijven, maar ze kunnen ook orders plaatsen via dergelijke bedrijven. Dit gebeurt onder meer in Polen en België.

Personen en netwerken die actief zijn in de ‘inkoopstroom’ gebruiken dekmantelbedrijven. Directe zendingen vanuit bronlanden (vooral China) naar Nederland zijn verdacht, dus worden dekmantelbedrijven opgezet in andere landen, zoals België, Duitsland, Hongarije en Polen. Nederlandse inkoop-specialisten doen dit zelf of geven buitenlandse partners daartoe opdracht. Dit laatste is vastgesteld in Oost-Europa.

Inkoopanarchie: lijntjes opzetten en benutten

De inkoop-specialisten handelen bepaald niet geordend, langs een of enkele lijnen. Binnen hun niche werken ze met uiteenlopende partijen samen en hebben ze verschillende lijnen naast elkaar lopen.

Een Oost-Europese connectie kan met een eenvoudig contact beginnen, bijvoorbeeld als een Nederlandse crimineel in een café stuit op Poolse arbeidsmigranten die graag geld bijverdienen, omdat ze slecht betaald worden in de agrarische sector. De Nederlandse inkoper geeft zo’n Pool simpelweg een lijstje met chemicaliën en met bedrijven waar die te koop zijn.

Vervolgens rijdt de Pool op en neer, zogenaamd voor familiebezoek, en komt terug met de bestelde chemicaliën. Na enige tijd kan er een netwerkje ontstaan van Polen die de aardbeien of champignons vaarwel zeggen, al blijven ze zich voordoen als arbeidsmigrant, terwijl ze in de tussenhandel stappen.

Een slimme Nederlandse inkoper beschikt over verschillende pendeldiensten, zodat hij in grote delen van Oost-Europa inkopen kan laten doen en niet afhankelijk wordt van een of enkele opdrachtnemers. China blijft altijd een optie. Een politierespondent legt uit hoe logisch én chaotisch dit werkt:

‘Vervolgens raken ze in de kroeg in contact met andere criminelen en op een gegeven moment is er een Pool, die zegt: “Bij ons zijn de chemicaliën vier keer goedkoper.” Ze starten dan een bv op in Polen of ze bestellen

1.000 liter zoutzuur bij bedrijven in Polen. De Pool gaat dat bestellen, gooit het vervolgens achter in zijn auto en rijdt weer naar Nederland. Er zijn geen grenzen. Er is namelijk vrij verkeer van goederen en diensten. De Pool denkt, dat is goed geld verdienen. Het is niet strafbaar, tenzij 10a Opiumwet bewezen kan worden. Het is goudgeld verdienen. Hij neemt vervolgens ook formamide en methanol mee. Op een gegeven moment beschikt hij over een organisatie die de import verzorgt. Hij gaat zelf niet meer rijden, hij laat dat mensen doen. Ze werken hier bijvoorbeeld in de aardbeïensector en nemen chemicaliën mee terug als ze op familiebezoek in Polen zijn gegaan. Ze kunnen ook een busje huren in Polen en dan rijden ze gewoon naar Nederland. Dan zit het meer in de 10a-sfeer, maar dat moet wel bewezen worden. Het kan ook in Bulgarije of Roemenië. Ik heb chemicaliën nodig en regel dat via Polen en dan schiet het een keer niet op of dan krijgen we ruzie. Dan zoek ik een Bulgaar op en vraag of hij wat kan regelen, voor de Pool tien anderen. Als dat niet gaat, kan je ook gewoon via China bestellen. Ze dienen alleen te weten via welk bedrijf, maar dat weten ze ondertussen wel.'

Sommige inkopers hebben geen geduld. Criminele klusjesmannen breken dan bijvoorbeeld in bij chemische bedrijven, onder meer in Hongarije, België of Duitsland. In het netwerk van Nederlandse syndru-criminelen zijn klusjesmannen beschikbaar die onder meer vakkundig inbreken, waar dat ook nodig is.

10.2 Het productieproces

Het criminele streefbeeld: gegarandeerde productie

Vanuit een barrièreperspectief lijkt het productieproces een ingewikkeld proces, waarbij veel verkeer kan gaan. De praktijk is anders, want er kan al veel worden geregeld via een 'simkaart met de juiste nummers'. Met een goed beveiligde telefoon kan een criminele regelaar namelijk simpel opdrachten uitzetten. Er worden ook zaken gedaan op ontmoetingsplaatsen voor syndru-criminelen, zoals cafés, hotels of sportscholen.

De benodigdheden voor het productieproces worden in gesprekken verzameld. Er worden opdrachten geplaatst om locaties te regelen, ketels te kopen, te laboreren of te dumpen. De uitvoerders zijn vrijwel allemaal 'vijven', want vervangbaar. Als er ergens 'een lab wordt opgerold', dan is dat 'heel jammer', maar ingecalculeerd en niet onoverkomelijk. Dat was ook de toon onder de afgeluisterde topcriminelen in *the Party King*. Hetzelfde geldt voor het wegvallen van een ketelproducent of voor een laborant die uit beeld verdwijnt. De afzonderlijke activiteiten zijn redundant, dat wil zeggen dubbel en driedubbel georganiseerd.

Er is een voorraad aan regelaars, locaties, middelen en uitvoerders. Uitvoerders worden stevig onder druk gezet met deadlines, productie-eisen en geweld. Zo wordt gestreefd naar gegarandeerde productie. Dat lukt topcriminelen reeds decennialang, al kennen ze afzonderlijk (aanhoudingen, crimineel geweld) en collectief (soms een dip wat betreft grondstoffen of tijdelijk een mindere winstmarge) wel minder vette jaren. Magere jaren zijn op dat niveau zeldzaam.

Hardware: enige hindernissen, vooral professionalisering

In hoofdstuk 2 is beschreven wat er allemaal nodig is om een syndru-laboratorium te laten functioneren. Wat de hardware betreft, gaat het onder meer om reactievaten, verwarmingsmantels, glasinstrumenten (bijvoorbeeld bolkoelers) en tabletteermachines. Al deze hardware is een handvat van de barrièrestrategie. Er werden en worden bedrijven bezocht, die (in)direct – te midden van bonafide productieprocessen – hardware leveren aan criminelen. De DNR richtte zich in 2007 bijvoorbeeld op de branche van de Nederlandse glasinstrumentenmakers. In het kader van project Athena werd voorlichting gegeven, inclusief de boodschap dat op enig moment kan worden vervolgd vanwege de Opiumwet. In het Nationaal Dreigingsbeeld (Boerman, Grapendaal & Mooij) van 2008 viel alweer te lezen wat de criminele oplossing was:

‘Deze hardware wordt meestal tweedehands aangeschaft via legale bedrijven of via het criminele circuit. Het lijkt steeds moeilijker te worden om bepaalde hardware te verkrijgen en daarom wijken criminele afnemers tegenwoordig vaker uit naar het buitenland. Deze situatie lijkt het gevolg te zijn van de effectieve controle in Nederland en het bewustzijn bij toeleveringsbedrijven in Nederland, dat hun producten voor illegale activiteiten gebruikt worden. De controle en het bewustzijn staan in het buitenland op een laag niveau.’ (Boerman e.a., 2008, p. 44)

Topcriminelen (de ‘negens’) hadden al lang en breed verkend – via smokkelaars, inkopers en klanten – waar de hardware nog meer kon worden gekocht. Een beetje crimineel heeft immers opties achter de hand. Een telefoontje of sms-je volstond vervolgens om dit pad inderdaad te (laten) bewandelen:

‘In de loop van de jaren is steeds vaker buitenlands glaswerk aangetroffen, met name uit Duitsland en Polen, waarvan de kwaliteit wel goed was. Project Athena probeert op deze ontwikkelingen te anticiperen, bijvoorbeeld door nauwere samenwerking met het Duitse Bundes Kriminalamt.’ (KLPD, 2012, p. 31)

De volgende zet in het barrièrespel waren Nederlandse syndru-criminelen ook al aan het voorbereiden:

‘In 2008 is in onderzoek Wortel een container aangetroffen met ruim 500 20-liter rondbodemkolven, afkomstig uit China. Deze kolven bleken van inferieure kwaliteit en waren niet geschikt voor het productieproces.’ (KLPD, 2012, p. 31)

Nederlandse syndru-criminelen hebben hun vooruitgeschoven posten in China opdracht gegeven om Chinese hardware in te kopen. Chinese bedrijven kregen de hardware-productie na enige tijd perfect onder de knie. Er wordt:

‘(...) steeds meer hardware direct in China (...) gekocht. Inbeslagnames in Nederland laten zien dat deze op maat kan worden geleverd: tabletteer-machines, stempels en glaswerk met alles erop en eraan. In 2014 werd zelfs een compleet in aanbouw zijnde lablocatie ten behoeve van de omzetting van pmk-glycidaat aangetroffen in Almere. De complete hardware, inclusief een vacuümdestillatieopstelling van 50 liter, glazen en metalen reactievaten en een losse roermotor, büchnerfilter en vacuümpomp kwamen rechtstreeks uit een fabriek in China.’ (LE, 2016, p. 28)

De Criminaliteitsbeeldanalyse van 2016 constateert dat vanaf 2012 tabletteer-machines en stempels ‘alléén nog maar’ uit China komen. De bestellingen kunnen onder meer via het internet in China worden geplaatst. Zoals een respondent grapte: sneller en beter dan via alibaba.com. Naast de China-lijn laten de Nederlandse syndru-criminelen nog steeds hardware, zoals glaswerk, uit Polen komen. Dit is een betrouwbare lijn, omdat er meer dan voldoende Poolse loopjongens op en neer pendelen met chemicaliën, dus kan in die kringen eenvoudig de opdracht worden uitgezet om hardware op te halen.

Zelfstandigen of klungelige onderaannemers opereren in amateuristische laboratoria, maar in het beter georganiseerde segment zijn oude machines (uit Polen en Duitsland) vervangen door moderne apparaten. Er wordt meet- en regeltechniek gebruikt. Het handwerk neemt af en de productiecapaciteit stijgt. Bij de amfetamineproductie wordt uitgetoetst of het glaswerk kan worden vervangen door dikke kunststof vaten. Bij conversie naar bmk en pmk wordt meer en meer gewerkt met grote vaten. De hardware wordt in het buitenland besteld, waarna in Nederland enige productieverhogende aanpassingen worden doorgevoerd.

Er zijn bedrijven die zich toeleggen op het importeren van Chinese tabletteer-machines naar Nederland. Het gaat (net als bij de import van grondstoffen en chemicaliën) onder meer om kleine en jonge bedrijven, die speciaal opgezet

lijken om te leveren aan syndru-criminelen. Een Nederlands bedrijfje kreeg bezoek van de FIOD:

‘Wat we (...) zien is dat die tabletteermachines op een bepaalde plek terechtkomen, dus op een bepaalde locatie, en die worden dan opgehaald door figuren waarvan wij wel kunnen zeggen dat dat allemaal mensen zijn die in het illegale circuit van synthetische drugs zitten. De tabletteermachines staan gewoon op een locatie op een bedrijventerrein. Ze komen via de Douane binnen. Er zijn twee verdachten. Het bedrijf staat op naam van de partner en daar wordt het neergezet. Naast dat er tabletteermachines staan, staan er ook emmers met bindmiddelen, die verhandelen ze ook. Ze hebben ook een website waarop dit staat aangeboden. Het is geen dekmantel, want dit zijn de producten die zij verkopen. Zij denken dat ze nog steeds legaal handelen: “we doen toch niks illegaals? We verkopen tabletteermachines, we verkopen kleurstoffen en we verkopen bindmiddelen” (...).’

Locaties regelen

Er zijn personen en netwerkjes die locaties regelen voor opslag van productiemiddelen en van eindproducten. Er is een grote voorraad aan panden en personen ten behoeve van deze deelopdracht.

Belangrijke grondstoffen – de (pre-)precursoren – en de hardware worden meestal kleinschalig opgeslagen. Zo is spreiding mogelijk en neemt de kans op ontdekking van waardevolle productiemiddelen af. Klassiek is een garagebox, maar er zijn tal van alternatieven aangetroffen door de jaren heen, zoals (een garage bij) een woning, opslag bij *self storage*-bedrijven, kleine loodsen, een bijgebouwtje, een kelder of een caravan. Er bestaan ook juist zeer professionele en grootschalige opslaglocaties. Het schoolvoorbeeld is de ‘synthetische drugs IKEA’ in Den Bommel, met keurig geordende chemicaliën en met voor sorteerde combinaties ten behoeve van productieprocessen.

Wat de productielocaties betreft, wordt al meer dan een decennium hetzelfde patroon vastgesteld. De productie gebeurt voornamelijk in bedrijfspanden, loodsen en schuren, vaak gelegen op een industrieterrein of in een landelijk gebied. Vaker dan voorheen gaat het om grote en professioneel ingerichte laboratoria. Een groot lab wordt meestal tijdelijk gebruikt, omdat ontdekking kostbaar is.

Er worden bij noodlijdende (boeren)bedrijven loodsen of andere ruimtes gehuurd. Voor de huur van meer courante panden worden stromanconstructies opgezet, in die zin dat huurcontracten op naam worden gezet van katvangers. Die bedrijven fungeren als dekmantel. Op het eerste gezicht lijkt de lablocatie een legaal bedrijf, zoals een caravanopslag, een firma die zonweringen

verkoopt of een installateur. In de kamperswereld willen recyclingbedrijven en metaalbedrijven nog wel eens deze functie vervullen. Varianten op dit patroon zijn mobiele laboratoria (af en toe) en laboratoria in woonhuizen. Dit laatste komt wat vaker voor dan mobiele laboratoria.

Regelaars en loopjongens organiseren dat de benodigde spullen (grondstoffen, chemicaliën en hardware) en personen naar de productielocatie komen. Dit vervoer wordt uiteraard afgeschermd, vaak simpelweg door op te gaan in het reguliere particuliere en zakelijke vervoer. Als wordt gelaboreerd in een schuur op het terrein van een actief boerenbedrijf, dan wordt ogenschijnlijk geloofwaardig materiaal aangevoerd, zoals diervoer. In een caravanopslag werd een caravan naar binnen gereden, met chemicaliën. Bij deze camouflage worden 'vijfjes' gebruikt, al is er bij een lab met een beetje omvang een 'zeven' die op locatie coördineert. Een 'negen' zal je er niet aantreffen, want die categorie houdt simpelweg in de gaten of de gestelde deadline wordt gehaald. De katvangers ('vijfjes') worden geregeld aangehouden en enkele jaren vastgezet:

'Ik stond onderaan de ladder. Ik was dumper en een beetje manusje van alles. Een beetje een labje opbouwen of overhuizen. Ik was er eigenlijk net in aan het rollen. Ik had op dat moment ook wel verder gewild. Ik had mezelf willen gaan leren draaien en pillen slaan, maar dat is er eigenlijk nooit meer van gekomen. Ik ben gepakt, toen had ik zoiets van je krijgt forse straffen en ik denk bij mijn eigen, laat maar gaan. Het is het mij niet waard. Ik kap ermee.'

Nederlandse criminelen wijken voor syndru-productie ook uit naar het buitenland, zo constateerden we in hoofdstuk 8. Het gaat vooral om België en in mindere mate om Duitsland en Polen. Bij in België opgerolde laboratoria zijn vaak – insiders schatten het op driekwart of meer – loopjongens of zetbazen van Nederlandse syndru-criminelen betrokken. Ook zien we binnen Nederland een bescheiden verplaatsing naar andere delen van het land (Achterhoek, zuidelijk deel Gelderland, Noord-Nederland).

Laboranten: ooit belangrijk, nu een stuk minder

In de jaren tachtig en negentig waren zogenoemde laboranten of koks belangrijk. Toen maakten zij met precursoren (bmk of pmk) xtc of amfetamine. Laboreren was tien of vijftien jaar een cruciale schakel. Er waren namelijk niet veel laboranten voorhanden. Wie destijds kon laboreren en de productiemiddelen bij elkaar kreeg, had een ticket naar een zeer goed crimineel inkomen.

Toen de xtc-productie op gang was gekomen en dezelfde criminele waarde had gekregen als amfetamine, volgde omstreeks 1990 de eerste degradatie van

criminelen die louter laboreerden. Door de grote mondiale vraag naar xtc en door de combinatie van drugssoorten (productie van xtc, amfetamine en vaak de nodige hennep, plus heroïne en/of cocaïne) werd gestaag meer gevraagd van het organisatietalent van criminelen. Een categorie kon dat en groeide door. Anderen beperkten zich tot syndru-productie. Een Eindhovense crimineel stond bijvoorbeeld bekend als ‘amfetamineboer’, omdat hij zich toelegde op het verkopen van grote partijen amfetamine. Laboranten met organisatietalent bouwden een netwerkje op van laboranten en zorgden dat die voor hen produceerden. Een criminele respondent legt uit dat het aantal laboranten snel groeide:

‘Die grote jongens, die hebben natuurlijk een kapitaal opgebouwd. Die zijn zelf weer clubjes op gaan bouwen en die clubjes kregen allemaal het geheim. Je mag het een ander niet leren, maar dat is niet door iedereen in acht genomen, dus als vijf mensen het leren en die leren het weer vijf mensen, dan zijn het er 25 en als die het weer vijf leren, dan zijn het er 125. Dan gaat het hard he. Als die mensen twee mensen meenemen, dan zijn het al 250 die het kunnen.’

Organisatoren zetten simpelweg een premie op het laboreren. In hun netwerk kunnen ze de producten voor een goede prijs verkopen, dus als ze voldoende laboranten aan het werk zetten, kunnen ze goed verdienen. De premie voor betrouwbare laboranten is fors. We spraken met een man die jarenlang amfetamine produceerde in de weekenden. Hij deed dit op een binnenstedelijke bedrijfslocatie, die doordeweeks werd gebruikt voor bonafide activiteiten. Hij verdiende goed, maar spaarde niet:

‘Elk weekend 10.000 euro. Je leeft er ook naar he. Je houdt het niet over. Ik had een dikke auto. Je kunt niet ieder weekend werken, maar drie ton per jaar verdien je wel. Je hebt een dure levensstijl. Zeven dagen in de week zit je in het café. Je maakt zo tweeduizend in de week op. Kleding en zo. Het is ook niet dat je dan leert sparen. Normale mensen die aan de andere kant van de tafel zitten, die zeggen: “Zo twee jaar sparen en dan ben je binnen.” Ja, zo is het niet he. Ons kent ons en door die mensen ga je je anders kleden en een andere auto. Je begint met bedragen te smijten.’

Laboranten worden in de loop van de jaren negentig alsmaar beter vervangbaar, omdat loopjongens uitgroeien tot laborant. Respondenten merkten dat ze voornamelijk de ‘sufferds’ pakten bij arrestaties in een laboratorium.

‘Wat is de pakkans als je boven in de lijn zit van synthetische drugs? In een lab wordt nooit een verdachte aangetroffen die verantwoordelijk is voor de financiën. We lopen alleen tegen de sukkels aan die laboreren.’

‘De laborant is de sukkel of de kamper die daar de longen uit zijn lijf staat te hoesten om in een week een paar kilo amfetamine te maken.’

Er bestaat behoefte aan een reservoir van laboranten. Laboranten worden regelmatig aangehouden en voor enkele jaren veroordeeld. Vanwege ongelukken en zware werkomstandigheden zijn er veel laboranten die (tijdelijk) afhaken. Onder laboranten bestaat de neiging om drugs te gebruiken om op de been te blijven. Een criminele respondent:

‘Dus in de afgelopen twintig jaar is het aantal laboranten vele malen vermenigvuldigd. Meer dan een gemiddeld mens zou denken. Er zijn echt veel mensen, die het twee of drie keer gedaan hebben en die het nooit meer doen. Er zijn er zat, die er niet tegen kunnen. Het is natuurlijk niet zo dat die dampen niks doen. Je moet tegen hard werken kunnen. Ik merk er nooit iets van, had ik twee dagen gewerkt, nam ik een goeie snuif en sliep ik wel weer. Het was het ene herstellen met het andere. Ik heb zeker drugs gebruikt.’

Het verschil in de criminele rangorde wordt duidelijk bij de overgang van precursoren (bmk en pmk) naar pre-precursoren. Voor topcriminelen stond enkele jaren druk op de ketel om aan grondstoffen te komen, maar toen de pre-precursorenstroom veilig was gesteld, waren hun belangrijkste problemen opgelost. Voor het organiserende middenkader en voor de laboranten brak toen een pioniersfase aan met soms hachelijke processen en momenten. Opdrachtgevers leverden de apaan af bij de laborant en eisten een bepaalde hoeveelheid bmk. Het lukte aanvankelijk niet om de gevraagde liters te produceren. Omdat opdrachtgevers hun liters kwaadschiks opeisten, verdiende een laborant weinig of bleef zitten met een restschuld.

‘Ja, apaan heb ik nog mee gekregen. Dat is de grootste ellende. Dat is ook de druppel geweest, dat ik heb gezegd van: “Nou hier stop ik mee, want hier ga ik dood.” Dat is gewoon niet vol te houden. In het begin deden ze het nog heel anders dan dat ze dat nu doen. Als je nu de foto’s voorbij ziet komen, met de ketels die ze nu hebben, dat was in het begin niet he. In het begin deden ze zelf de vaten met een warmtedeken en roeren. Dat prikt en dat jeukt, dan ga je kapot. Niet normaal. Drie, vier verschillende problemen dat er niet genoeg uit kwam. Ze zeiden natuurlijk: “Er moet zoveel uit komen en je moet zoveel teruggeven”, maar dat kwam er helemaal niet uit, maar het eindresultaat moest je helemaal teruggeven. Dus hetgeen wat jij mag houden, waar jouw salaris in zit, dat bestond al helemaal niet, dus we hebben het eerst drie, vier keer gedaan en dan kregen we geen geld. Ik dacht hier gaan we mee uitscheien. Ik ga geen vijf jaar straf oplopen of zes jaar. Dit was inmiddels de derde keer, daar kom ik nooit niet mee weg. Als je zes jaar straf frisco loopt, terwijl je geld moet bijleggen, dan kan je beter met pensioen gaan.’

Vandaag de dag staat het omzetten van apaan in bmk juist te boek als een eenvoudig proces. Organisatoren leveren betere productiemiddelen, zoals grote en speciaal vervaardigde vaten. Andere vereenvoudigingen werden geregeld via China: van natriumzout van bmk-glycidezuur kan gemakkelijk bmk worden gemaakt en hetzelfde geldt voor omzetting van natriumzout van pmk-glycidezuur naar pmk (grondstof voor xtc).

‘Er houden zich er maar een paar bezig met de productie van ketels, maar die zijn kundig. Elektronica, meet- en regeltechnieken, zodat je een beter product krijgt en een hogere opbrengst. De ketels worden groter. (...) Tegenwoordig halen ze alles uit China. Er wordt netjes les gegeven hoe criminelen moeten produceren.’

Tabletteren: vakmanschap gevraagd

‘Pillen slaan’ vergt vakmanschap. Het heeft vaak op een andere locatie plaats dan het laboratorium. Locatiespreiding is risicospreiding. Het tabletteren maakt herrie en zou een laboratorium kunnen verraden. Het vraagt om een specifiek soort locatie, want in een rijtjeshuis of in de bebouwde kom leidt het geluid al snel tot melding en ontdekking. Bovendien is het vochtig in een laboratorium, terwijl juist een droge omgeving nodig is om goede pillen te maken.

‘Pillen slaan’ is niet eenvoudig. Twee politiespecialisten, die geen enkele moeite hebben met de meest gangbare synthesesmethoden, hebben wel eens geprobeerd om tabletten te maken: ‘(...) maar dat is best wel lastig. Het is niet alleen troep bij elkaar doen en je bent klaar’. Er moeten ongeveer zeven stoffen in de juiste verhouding bij elkaar gebracht worden. Naast de werkzame stof is onder meer bindmiddel, glijmiddel en smeermiddel nodig. De machine moet goed worden ingesteld om te voorkomen dat tabletten slecht binden of te hard worden. Er worden vandaag de dag professionele tabletteermachines aangetroffen waarbij veel kan worden ingesteld, zodat het eindproduct beter kan worden afgestemd op de precieze wensen. Dergelijke klantgerichtheid is belangrijk. Wie kan voldoen aan specifieke wensen, kan leveren wat in een bepaald land of in een bepaalde mondiale regio populair is. De populariteit hangt af van de samenstelling en van het uiterlijk van een pil. Voor top-criminelen is het belangrijk dat hun criminele netwerk klantgericht produceert, want dan is het gemakkelijker om grote orders in de wacht te slepen en om een goede prijs te ontvangen. Dat vergt kundige tabletteerders:

‘Er zijn echte knoeters, dan vinden we tabletteermachines die helemaal onder het poeder zitten en slecht onderhouden zijn. En je hebt de specialisten die de machines schoonmaken en echt perfect onderhouden, dan krijg je echt hele mooie tabletten. Er zijn tegenwoordig al tabletten met twee kleurtjes in twee lagen.’

Opruimen en dumpen: schoonmakers en dummies

Na het productieproces moet worden opgeruimd. Dit zijn typisch uitvoerende werkzaamheden voor 'vijven'. Bij ontmanteling wordt een lablocatie opgeruimd. De hardware en bruikbare restanten worden opslagen. Het schoonmaken van het laboratorium wordt steeds vaker zeer serieus uitgevoerd, zeker in de grote, professionele labs. Het is dan overduidelijk de bedoeling dat er geen enkel forensisch spoor achterblijft.

'Er zijn labs, daar wordt geen kauwgom, geen sigaretje gevonden. Helemaal niks. Geen DNA. Het lab in Veenendaal was daar een voorbeeld van. Het was zo ontzettend schoon.'

Het produceren van synthetische drugs levert forse hoeveelheden drugsafval op. Bij de productie van 1 kilo mdma komt zo'n 6 tot 10 kilo vloeibaar afval vrij en bij de productie van 1 kilo amfetamine zelfs 20 tot 30 kilo afval (EMCDDA, 2016). Loopjongens zoeken naar manieren om onopvallend, gemakkelijk en veel te dumpen. Er zijn allerhande dumpers. Politie en justitie pakken vermoedelijk vooral de stumpers die amateuristische werkwijzen hanteren, zoals het dumpen van vaten in buitengebieden. Als het opsporen al lukt, omdat er vaak weinig tot geen sporen aanwezig zijn. 'Slimmeriken' met vernuftige werkwijzen handelen zorgvuldiger en blijven buiten beeld. Ze beseffen dat ze ook daar (DNA-)sporen kunnen achterlaten. Gehuurde of gestolen bestelbusjes met drugsafval worden geheel verbrand. Met name lozingen blijven onzichtbaar. Mogelijkheden te over: riolen, gierkelders, *carwash* en tal van oppervlaktewater (Schoenmakers e.a., 2016). Dat neemt niet weg dat het dumpen echt een zaak is voor uitvoerders: 'dummies', soms eerder nog een 'vier' dan een 'vijf', al zijn het ook betaalde nevenactiviteiten voor laboranten of andere criminele hulpkrachten. Figuur 2 in de bijlage geeft een overzicht van de plekken in Nederland waar in 2017 drugsdumpingen zijn aangetroffen.

Een criminele hulpkracht legt uit dat het dumpen van vaten in de natuur onverstandig is:

'Er zijn betere en makkelijkere oplossingen voor dan het te dumpen in de natuur. Het makkelijkst is, ik heb hele gierputten vol laten lopen. Dat is de beste oplossing. De gierput ruikt ook. Of in de mest. Wij hebben ook een andere hele makkelijk oplossing gehad. Dan gingen we met duizend liter naar de *carwash*, heet water aanzetten en dan van, spuit maar een aanhanger schoon, daar komt heel veel heet water vanaf. Tegelijkertijd laat je het vat leeglopen in de put.'

Schadelijke gevolgen van het dumpen en lozen van drugsafval zijn aanwezig voor mens, natuur en maatschappij; blootstelling aan chemicaliën kan

leiden tot gezondheidsklachten, veelal bodem en wateroppervlak raken vervuild. Bovendien bestaat indirect het risico dat drugsafval terecht komt in drinkwater en de voedselketen. Het is onduidelijk hoe groot deze risico's zijn (Schoenmakers e.a., 2016).

10.3 Vervoer en smokkel

Bruggenhoofd

Als de producten gereed zijn om te verkopen, komt het aan op vervoer en smokkel naar het buitenland. De binnenlandse markt is klein. Buitenlandse orders worden geplaatst bij criminelen in de absolute toplaag van de Nederlandse misdaad. Veel buitenlandse drugsbestellingen worden in (de regio) Amsterdam gedaan. Als het gaat om synthetische drugs, komt dat via liaisons onder meer terecht bij Limburgse en Noord-Brabantse netwerken. In belangrijke bestemmingslanden (onder meer Spanje en Turkije) beschikken syndru-criminelen over bruggenhoofden voor het verwerven van orders en het opzetten van smokkeltrajecten. In Spanje wonen flink wat Nederlandse drugscriminelen of ze verblijven er frequent, om zogenaamd een horecazaak (bijvoorbeeld een discotheek) uit te baten als hoofdverdienste. De Turkse connectie stoelt op de hechte samenwerking van drugscriminelen in dat land met Nederlands-Turkse criminelen.

Exportland: klantrelaties over de hele wereld

In de CBA (LE, 2016) Australië als topafnemer van Nederlandse xtc benoemd. In augustus 2017 bijvoorbeeld onderschepte de politie in Nederland meer dan 1800 kilo mdma, 136 kilo cocaine en 15 kilo methamfetamine bestemd voor de Australische markt. De geschatte straatwaarde van deze drugs bedroeg 810 Australische dollars. In een gezamenlijke actie van de politie werden 10 mensen in Australië, 5 mensen in Dubai en 2 in Nederland gearresteerd (Austrian associated press, 7 augustus 2017).

In datzelfde CBA wordt Spanje betiteld als belangrijk exportland; vooral voor xtc, maar ook amfetamine. Turkije wordt een 'relatieve nieuwkomer' genoemd 'op de lijst van bestemmingslanden voor grote partijen xtc'. Naar schatting werden tussen 2012 tot 2016 ongeveer dertien miljoen xtc-pillen onderschept die onderweg waren naar Turkije en die in Nederland werden gefabriceerd. De grootste xtc-vondsten in Nederland in 2013 (ongeveer 600 kilogram xtc) en in 2015 (ruim 800.000 xtc-pillen) waren hoogstwaarschijnlijk onderweg naar Turkije. Dergelijke megavondsten zijn nieuw en wijzen op schaalvergroting. Wel benadrukken ingevoerde respondenten dat reeds in de jaren tachtig zeer veel xtc door Nederlands-Turkse criminelen naar Turkije werd vervoerd. Dit lag in handen van topcriminelen met goede contacten in Turkije.

Criminelen in het Verenigd Koninkrijk kopen veel drugs in bij Nederlandse criminelen. Niet alleen synthetische drugs, maar in feite vrijwel alle denkbare drugs, zoals xtc, amfetamine, heroïne, cocaïne, cannabis en methamfetamine. Op de route naar het Verenigd Koninkrijk worden geregeld zogenoemde cockpitpartijen onderschept: grote partijen met verschillende soorten drugs.

Er zijn ook belangrijke bestemmingslanden op het Europese vasteland. Er gaan allerhande Nederlandse synthetische drugs naar buurlanden België en Duitsland. Van oudsher, dat wil zeggen sinds de jaren zeventig, gaat veel amfetamine naar Scandinavië. De amfetaminesmokkel van Nederland naar Polen is ook naar een hoog niveau gegroeid, mede doordat er criminele coalities zijn gesmeed tussen Nederlandse syndru-criminelen en Polen die in Nederland wonen en werken. Deels wordt die amfetamine, vaak onder Nederlandse leiding, in Polen geproduceerd.

Naast de genoemde landen is er nog een grote categorie 'overige bestemmingslanden', bijvoorbeeld in Azië (onder meer Maleisië en Indonesië), in Zuid-Amerika (onder meer Brazilië, Argentinië en Peru) en in Afrika (Zuid-Afrika). Klassieke vervoersmodaliteiten (via containers) worden vervangen en/of aangevuld door verzending via postpakketten; zowel Zuid-Amerika als de Verenigde Staten zijn daarvoor belangrijke bestemmingsgebieden.

Er zijn door de decennia heen door Nederlandse (synthetische) drugscriminelen al met al stevige klantrelaties opgebouwd over de hele wereld. De smokkel van de synthetische drugs is een lastige en riskante klus. Juist daarom beperkt een categorie kruispuntcriminelen zich tot het geven van opdrachten om te smokkelen, al willen ze wel goed geïnformeerd worden over de gang van zaken bij de smokkel van grote partijen. Wie grote partijen synthetische drugs weet te vervoeren naar landen met een hoge marktprijs, kan financieel een klapper maken. Het is voor (top)criminelen belangrijk om de eindafrekening te incasseren van opdrachtgevers uit landen met hoge drugsprijzen. Het verklaart waarom Australië altijd een belangrijk exportland is gebleven.

Criminele opdrachtgevers leggen het vervoer in de *eerste plaats* in handen van specialisten, die de export van grote partijen drugs ter hand nemen. In de *tweede plaats* worden er, vooral over het Europese vasteland, loopjongens ingezet om per (vracht)auto partijen te vervoeren. Er worden, in de *derde plaats*, ook drugs vervoerd per post. Dit lijkt vaak te gaan om internetbestellingen, vooral uitgevoerd door nieuwkomers die zich richten op internationale detailhandel.

Export als kritische schakel

Export is een kritische schakel, omdat onderschepping van een grote partij een forse kostenpost is. Voor het verlies van een partij worden altijd personen

verantwoordelijk gesteld. Smokkelaars proberen slim te werk te gaan. Een beproefde methode bestaat uit het ronselen van chauffeurs of kleine logistieke bedrijven om, naast reguliere producten, drugs te vervoeren en af te leveren. Ze zoeken daarbij naar loopjongens: chauffeurs, eigenrijders of kleine bedrijven die het financieel moeilijk hebben of die van hun kant laten blijken open te staan om voor een stevig bedrag een verdachte lading te vervoeren. Voor smokkel naar Europese landen worden ook personen gebruikt die simpelweg met hun personenauto of kleine bedrijfswagen naar het buitenland gaan, zoals België, Duitsland, Polen en de Scandinavische landen.

Ronselen lijkt lastig, maar is dat niet in bepaalde louche horeca of sport-scholen, want daar stuiten dit soort personen bijna vanzelf op elkaar. Sterker, bepaalde zaken krijgen een reputatie dat je daar voor dit soort opdrachtwerk terecht kunt. Wie zorgvuldig opereert, checkt met wie hij van doen heeft, want het zou kunnen gaan om politiemensen. Onze criminele respondenten vinden dit een logische criminele werkwijze. Maar ze wijzen erop dat veel criminelen opportunistisch werken en zo nog financieel slagen ook, omdat de pakkans van opkomende en bij de Politie (nog) onbekende criminelen zeer laag is. Een middenweg tussen zorgvuldig selecteren in kleine kring en opportunistisch werven bestaat uit stelselmatige rekrutering in subgroepen met een hoge bereidheid om als redelijk betaalde loopjongen drugs te smokkelen. Voorbeelden zijn recreatieparken waar veel arbeidsmigranten verblijven en waar – zeker in Noord-Brabant en Limburg – vaak weer enkele criminelen wonen die actief zijn in de syndru-wereld. Andere geijkte wervings- en rekruteringslocaties zijn sportscholen, voetbalclubs of louche bedrijventerreinen. Ook kan gemakkelijk worden geworven onder beroepsgroepen die het in de legale economie zwaar hebben, met vrije jongens die toch al een hekel hebben aan de overheid, zoals vrachtwagenchauffeurs of vissers.

Voor de drugsexport worden dekladingen bedacht, die de indruk wekken dat het niet gaat om drugs, maar om een regulier product. Dat biedt de mogelijkheid om ladingen met drugs aan te bieden bij bonafide vervoerders, die dit vervoeren alsof er niets aan de hand is. De lading kan via vrachtwagens worden vervoerd of over zee. Voor het vervoer via zeehavens worden (steeds wisselende) dekladingen bedacht, zoals verhuisspullen, pizzaovens, tomatenpuree, kant-en-klaarmixen of landbouwapparatuur. De drugs moeten aan boord van een schip worden gebracht. Dit kan in elk Schengenland, want aan het vervoer van drugs per (vracht)auto door deze landen kleeft bijna geen risico. Er worden havens benut in Duitsland, Spanje en Italië. Ook dichtbij huis zijn er mogelijkheden, zoals de Rotterdamse haven, of allerlei kleinere havens. Er is veel aandacht voor het onderscheppen van de invoer van drugs naar de Rotterdamse haven, onder meer via dekladingen, waarbij toegang tot het haven terrein en tot containers nodig is om de drugs eruit te halen. Dit is

echter maar één kant van de medaille, want in een drugs producerende natie met mondiale betekenis – zoals Nederland – bestaat er grote behoefte aan de omgekeerde weg: drugs via de Rotterdamse wereldhaven vervoeren naar het (verre) buitenland. Criminelen werken samen met zeer verschillende professionals die in de Rotterdamse haven werken (Smits, 2014).

Internethandel en postpakketten

Er worden sinds ongeveer een half decennium, veel internationale postpakketten met drugs onderschept die zijn verstuurd vanuit Nederland (LE, 2016). Het gaat om zendingen naar Australië, maar ook naar de Verenigde Staten en naar Zuid-Amerikaanse landen. De zendingen worden waarschijnlijk verzorgd door personen die via het internet drugs verkopen, waaronder synthetische drugs en *designer drugs*. We spraken met een door de wol geverfde syndru-crimineel. Hij had gesprekken gevoerd met jonge en ‘opgeleide’ internetverkopers om dit afzetkanaal te verkennen, maar hij vond het te kleinschalig per zending en te riskant, omdat internethandelaren digitale sporen nalaten. Het past bij het beeld dat professionele respondenten bij Politie en Justitie schetsen. De internethandel wint terrein. Een Rand-rapport uit 2016 schat het aandeel van Nederlandse handelaren in de mondiale internethandel van synthetische drugs, wat eindproduct betreft, op ongeveer 23% (Rand, 2016). Klassieke syndru-handelaren bewaren (nog) afstand tot de internethandel. Hij is ter hand genomen door nieuwkomers op de drugsmarkt, die drugs inkopen of (laten) produceren, om deze vervolgens als een soort mondiale detailhandelaar te verkopen. De bezorging gaat vaak per postpakket. Deze werkwijze valt op. Australië voert een 100%-controle uit op pakketten die vanuit Nederland zijn verstuurd. De criminele gedragsreactie laat zich raden. De pakketten worden naar België of Duitsland gereden, zodat ze daar vandaan kunnen worden verstuurd.

10.4 Financiële stromen

Door onze berekeningen in hoofdstuk 3 hebben we zicht op de minimale omvang van de financiële omzet in de Nederlandse syndru-wereld. Er is echter maar een beperkt beeld van waar dit geld blijft. Wat gebeurt er met al dat geld? Globaal is in Politie en OM-kringen het uitgangspunt dat een derde consumptief wordt besteed, dat een derde wordt geïnvesteerd (ook in het buitenland) en dat een derde crimineel handgeld is, nodig om de criminele business draaiende te kunnen houden. Hoe deze globale verdeling in de praktijk uitpakt, is onduidelijk.

Dat hangt samen met het beperkte zicht op de distributie van synthetische drugs. Er is het een en ander bekend over de pre-productiefase: welke stoffen

zijn nodig, waar komen die vandaan, hoe komen die Nederland binnen, hoe en waar wordt geproduceerd en wat zijn de daarmee samenhangende kosten en prijzen? Er is ook het een en ander bekend over het eindproduct, waar dat verkocht wordt en wat de straatprijs daarvan is. Maar over de fase tussen af-lab (de door Nederland syndru-criminelen gefabriceerde producten) en 'straat', weten we niet zo heel veel. Terwijl de fase na af-lab wel de fase is waar het grootste deel van het geld in omgaat: zo'n 75% tot 85%. Wie doet wat? Wie verdient hier het meeste geld? Wie zijn hier de 'kruispunten-criminelen'? Hoe is de relatie tussen mensen in Nederland en daarbuiten? Hoeveel schakels zitten er precies tussen 'af-lab' en 'straat'? We tasten behoorlijk in het duister, terwijl dit bijvoorbeeld het gebied is dat voor financieel rechneren heel interessant is. Versterking van de informatie op dit vlak is urgent:

'Ik werk enkele decennia in de financiële opsporing. Plukze-wetgeving (1990), invoering witwasartikel (2002) en aanscherping wetgeving op het gebied van beslag (2012) ten spijt, zie ik dat de misdaad nog steeds loont in Nederland. Dat heeft niet zozeer te maken met het ontbreken van de mogelijkheden daartoe (zie onder andere de uitbreiding van wetgeving op dit terrein), maar meer met de focus in opsporen. Ondanks organisatorische maatregelen op dit vlak (invoering Bureau Financiële Ondersteuning (BFO), financiële recherche, werven horizontale zij-instromers met financieel-economische kennis, etc.) ligt de focus in opsporen steeds op de "kerels & kilo's" in plaats van op de "knaken". De "financiële expertise" in opsporingsonderzoeken wordt nog steeds te vaak achteraf ingezet (het opmaken van een ontnemingsrapportage) of als "extra handen aan het bed" ingezet bij tapwerkzaamheden en andere tactische processen.'

Als de Politie een opsporingsonderzoek start naar de invoer van precursoren, dan wordt bijvoorbeeld bijna standaard getapt en geobserveerd. Bij financieel rechneren spelen heel andere vragen. Hoe kunnen de verdachten dergelijke investeringen doen? Waar halen ze het geld vandaan? Hebben ze überhaupt wel vermogen? Hoe verhullen ze hun bezit? In welke fase van het proces verdienen zij hun geld? Inmiddels worden deze vragen steeds vaker gesteld, maar ze hebben nog onvoldoende geleid tot onderzoek naar de financiële stromen in de syndru-wereld. De standaardonderzoekmethoden zijn nog altijd vooral gericht op 'de kerels en de kilo's'.

Enkele voorbeelden: Dubai binnen handbereik

Er zijn wel enkele concrete voorbeelden. Die geven inzicht in afzonderlijke gevallen, zonder dat er een 'totaalbeeld' uit kan worden afgeleid.

Subject 1 zit, met zijn broer, in de handel in synthetische drugs. Daarnaast pleegt hij carrouselfraude, waarbij gefraudeerd wordt met de afdracht en

teruggave van btw. Door beide activiteiten bezit hij een behoorlijke hoeveelheid cash geld. Door allerhande financieel toezicht (zogenoemde ‘toezichtwetgeving’) kan hij niet met een zak geld bij een makelaar of notaris aan komen, om vervolgens onroerend goed te kopen. Hij moet een alternatieve route bewandelen.

Subject 1 en zijn broer maken gebruik van een financieel facilitator, die uit Pakistan afkomstig is. Deze fungeert als een soort *broker* in de Amsterdamse *underground banking*-scene. In eerdere onderzoeken naar *underground banking* is bekend geworden dat criminelen hun cash geld bij verschillende *underground bankers* inleveren. *Brokers* zorgen dat het geld giraal wordt gemaakt, in casu in Dubai. Deze werkwijze wordt gemakshalve de ‘Dubai’-route genoemd, maar ‘Dubai’ kan bijvoorbeeld vervangen worden door ‘Singapore’ en/of andere oorden met een geschikte financiële infrastructuur.

Subject 1 wil voor zijn zoon in Nederland een woning kopen. De koopprijs bedraagt om en nabij de € 250.000. Hij vraagt zijn *broker* om dit bedrag giraal over te maken naar het kantoor van een notaris. Hij vraagt ook om daartoe een leenovereenkomst op te stellen. Uit onderschepte e-mails is bekend dat subject 1 zich nadrukkelijk bemoeit met de tekst van deze leenovereenkomst. Hij registreert wat wél en niet mag worden opgenomen. De *broker* zet deze gegevens steeds door naar zijn contactpersoon bij de financiële instelling in Dubai. Deze contactpersoon zorgt voor de gewenste aanpassingen en voorziet de leenovereenkomst van de juiste stempels, aanhef en formele teksten. Uiteindelijk geeft subject 1 de *broker* opdracht om het geld over te maken naar de derdengeldrekening van een notaris, waarna de woning wordt betaald.

Subject 2 is veroordeeld voor de handel in verdovende middelen, waaronder ook synthetische drugs. Hij wil onroerend goed aankopen en heeft contacten met dezelfde *broker* als in het vorige onderzoek.

Subject 2 vraagt aan adviseur x of deze een Nederlandse bv wil oprichten ten behoeve van de aankoop van onroerend goed. De aandelen van die bv worden ondergebracht in een Stichting Administratiekantoor (STAK). Adviseur x gaat met een makelaar in onderhandeling over de aankoop van het onroerende goed en komt een prijs overeen. Hij geeft deze prijs door aan de *broker* die zijn contacten in Dubai vraagt of zij geld willen overmaken naar de derdengeldrekening van een notaris. Deze notaris vertrouwt de transactie echter niet en stuurt het geld terug aan de verzender in Dubai. Hierna bellen en mailen de adviseur en de *broker* veelvuldig. Uiteindelijk komt er een som cash geld van de *broker*, die de adviseur in zijn eigen bedrijfsadministratie opneemt. Vervolgens boekt hij dat geld door naar de notaris ten behoeve van de aankoop van de onroerende zaak.

Verder onderzoek leert dat subject 2 in 2012 op een soortgelijke wijze een onroerende zaak heeft verworven. Ook toen kwam de geldstroom uit Dubai. Ook beschikte hij over bankrekeningen in Singapore. In de administratie van de *broker* (een soort kasboek) zijn aanzienlijke geldbedragen aan de inkomstenkant opgenomen met een verwijzing naar subject 2.

Subject 3 is lid van een criminele motorbende en veroordeeld voor handel in synthetische drugs. Hij koopt onroerend goed in België. Opnieuw speelt onze *broker* een rol. Hij heeft onder andere e-mailcontact met subject 3 over de aankoop van de onroerende zaak in België. Ook zijn er documenten aangetroffen inzake een offshore constructie met een vennootschap op Malta met een UBO-verklaring (*Ultimate Beneficial Owner*, oftewel de uiteindelijk belanghebbende) van subject 3 en afspraken met betrekking tot de wijze van financiering en betaling.

Uit het onderzoek blijkt verder dat subject 3 gebruikmaakt van de diensten van een bekende fiscalist van de onderwereld. Die zet op verzoek van de *broker* op Malta een constructie op ten behoeve van subject 3. Hij richt een vennootschap op en laat in de UBO-verklaring de naam van subject 3 opnemen. Zij proberen met deze offshore vennootschap op Malta bankrekeningen te openen, maar dat lukt niet.

Vervolgens wordt correspondentie aangetroffen over de aankoop van onroerend goed in België. Uit onderzoek blijkt dat deze woning in België door subject 3 bewoond wordt. Onderzoek leert verder dat de aankoop som ten behoeve van deze woning op de derdengeldrekening van de notaris in België terecht is gekomen via een girale boeking van een financiële instelling in Dubai. Het is dezelfde financiële instelling als bij onderzoeken naar subject 1 en 2. Het was de bedoeling om voor te wenden dat subject 3 voor de aankoop van de woning een financiering kreeg van de offshore vennootschap op Malta. Daartoe zijn contracten aangetroffen. Omdat deze vennootschap geen bankrekening kan verwerven, is uiteindelijk gekozen voor het direct betalen van de notaris vanuit de geldbron in Dubai. E-mailverkeer hierover is aangetroffen.

Er is uiteindelijk geen nieuwe leenovereenkomst afgesloten, hetgeen betekent dat er geld is verstrekt ten behoeve van de aankoop van onroerend goed, zonder enige vorm van zekerheid of garantie op terugbetaling. Dit duidt op de aankoop met eigen geld via Dubai.

Voorts is uit het onderzoek gebleken dat subject 3 op deze wijze nog twee onroerende zaken in Duitsland heeft verworven. In één geval is de koopprijs rechtstreeks aan de verkopende partij overgemaakt en is het geld opnieuw afkomstig van de financiële instelling in Dubai.

Witwassen en underground banking: criminele routine

In verschillende onderzoeken is dus vastgesteld dat Nederlandse syndru-criminelen met misdaadgeld onroerend goed aankopen via financiële instellingen in Dubai. Er zijn talrijke aanwijzingen voor witwassen. Er liggen overeenkomsten aan ten grondslag zonder de in Nederland gebruikelijke garanties, terugbetalingsregelingen, zekerheidstellingen, aflossingsschema's en dergelijke. Er wordt gebruikgemaakt van offshore vennootschappen, met criminelen als *ultimate beneficial owner*. De geldpraktijken sluiten aan op de kasadministratie van *underground bankers*. Het lukt Nederlandse criminelen om in binnen- en buitenland onroerend goed te kopen. Hoe vaak en op welke schaal dit voorkomt, is onduidelijk, maar er staat een batterij aan faciliterende financiële dienstverleners klaar om drugscriminelen te helpen.

Nederlandse criminelen maken op grote schaal gebruik van diensten van *underground bankers*. Het is niet mogelijk een omvang te geven van deze economische niche. Het staat wel vast dat dergelijke bankiers vaak miljoenen euro's per maand kunnen verwerken. Bij een recent onderzoek bleek dat op een bedrijfsrekening van één bankier in Dubai € 120.000.000 per jaar omging. Bij een ander onderzoek is een boekhouding aangetroffen die meer dan € 60.000.000 behelsde. Overigens staat ook dat underground-bankingcircuit onder druk, volgens een van de criminelen die wij spraken: *'Dat komt door die terroristen natuurlijk, die maken er ook gebruik van en daarom zitten ze (de autoriteiten) er nu zo vol op. Eerst waren het altijd goede mensen die stonden voor hun geld in, maar dat is niet meer. Je kunt geen grote bedragen meer doen. 50.000 euro per dag, 60.000 euro per dag max.'*

Het blijkt daarnaast relatief eenvoudig om geld naar andere landen te smokkelen om het daar via banken wit te wassen. Landen waarin het toezicht op het financiële systeem zwak ontwikkeld is (zoals Hongkong) lenen zich daar prima voor.

10.5 Besluit

Het inkopen van grondstoffen en chemicaliën, het productieproces en de logistieke praktijken zijn een optelsom van een groot aantal activiteiten, van loopjongens, het criminele middenkader en topcriminelen. Bij de financiële stroom komen (internationale) specialisten in beeld als criminele dienstverleners. De ontwikkelingen en afwegingen hebben gelijkenis met die in de legale wereld. Dat geldt niet voor de volgende, invloedrijke criminele stroom, namelijk geweld en geweldgebruik. Dat is het thema van hoofdstuk 11.

Inleiding

Er worden in de syndru-wereld miljarden euro's omgezet. De grote financiële belangen zijn zowel een rem op geweld als een oorzaak van geweldgebruik. In gesprekken met professionals en criminelen komt dit dubbele karakter van crimineel geweld duidelijk naar voren. Geweld is onvermijdelijk, maar ook riskant.

Vanuit een *crimineel-strategisch perspectief* is geweld dat bekend raakt bij publiek en media een crimineel bedrijfsrisico. Immers, (pogingen tot) moord, vermissingen of ontvoeringen leiden tot journalistieke artikelen en, zo goed als zeker, tot opsporingsonderzoek. Drugscriminelen kunnen zo bezien beter geweld gebruiken dat achter de schermen blijft. Wie bijvoorbeeld in elkaar wordt geslagen omdat hij chemicaliën heeft gestolen, stapt niet naar de politie. Als een topcrimineel dergelijke interne diefstal niet met geweld afstraft, loopt hij het risico op nog meer ongehoorzaamheid.

'Je ging dan niet wild om je heen slaan?'

'Nee, daar heb je niks aan. Als er geweld komt, dan komt de politie. Als iemand een foutje maakt, dat kan gebeuren. Het ligt eraan. Als iemand steelt, dat zijn andere gradaties. Als iemand van mij steelt, dan trap ik hem echt wel in elkaar. Als jij een inbreker in je huis ziet en je treft hem, dan sla je hem ook. Toch?'

We beschrijven het geweld in de syndru-wereld. Het valt op dat de opkomst van de Brabants-Limburgse syndru-criminaliteit in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw aanvankelijk juist gepaard ging met een afname van geweld en overlast. Publiek geweld (tegen burgers en politiemensen) en grof crimineel geweld maakten plaats voor illegale chemische praktijken. Dit neemt niet weg dat de syndru-wereld geweld en gevaar oplevert. Zij trekt, ook in de top, personen aan met een agressief karakter die – ook wat geweld betreft – eerder doen dan denken. We leggen uit waarom dit de laatste tien jaar weer zo zichtbaar is geworden.

11.1 Waarom het syndru-geweld lang binnen de perken bleef

De functie van geweld veranderde door de overstap van Brabants-Limburgse criminelen van grove geweldsmisdrijven naar drugscriminaliteit. Voor organiserende drugscriminelen is geweld niet een onlosmakelijk onderdeel van het delict, want het delict wordt immers juist gepleegd met instemming van alle

direct betrokkenen: uitvoerders, organisatoren en klanten. Drugsproductie en drugshandel zijn een zogenoemde *consensual crime*, met louter profiteurs als de onderlinge verhoudingen goed blijven en de politie buiten beeld blijft. Geweld krijgt dan vooral de functie om de personen in het criminele netwerk in het gareel te houden. Echter, 'de boel bij elkaar houden' doen toonaangevende Brabants-Limburgse syndru-criminelen niet alleen met geweld. Dit gebeurt met vijf mechanismen, waaronder geweld. Lang bleef het geweld in de syndru-wereld binnen de perken, in die zin dat er in absolute zin heel wat geweld werd gepleegd, maar voornamelijk achter de schermen en vaak in de vorm van dreigementen en op beperkte schaal in relatie tot de grote sommen geld die werden verdiend. We zetten vijf criminele reguleringsmechanismen op een rij:

- a. samenwerking in kleine kring;
- b. grote winstmarges;
- c. machtsafstand;
- d. toegang tot de georganiseerde anarchie van de syndru-wereld;
- e. geweld.

Ad a. Samenwerking in kleine kring

Er wordt samengewerkt door gezinsleden, familieleden en vrienden. Al onze respondenten wijzen op bekende families en vriendengroepjes. Er worden misdrijven gepleegd met kompanen waarop men vertrouwt of die zich reeds betrouwbaar en bekwaam hebben getoond. Zo wordt het risico op verraad verkleind. Op de koop toe wordt het criminele netwerk minder kwetsbaar voor opsporingsmethoden, zoals infiltratie.

'Noord-Brabant is heel anders dan in Amsterdam. Hier is gewoon, jij gunde elkaar wat, je kende elkaar. Het zijn vrienden. Ook sociale contacten liggen in jouw criminele wereld. Je gaat de hele dag met hun om. Het zijn ook jouw vrienden. Ze zeggen al gauw dat is een organisatie maar het zijn gewoon vrienden. Je vrienden zijn ook een beetje de jongens die alles kunnen. Die mensen kennen. Dus hee, ik moet iets hebben dan kunnen zij dat soms regelen. Het is een beetje netwerken. Zoals dat met alles is. Het is niks anders dan eigenlijk een normaal bedrijf. Als je iemand kent op kantoor die weet dat en die weet dat. Soms zijn het vrienden en soms zijn het gewoon contacten die je hebt. Soms zijn het kennissen. Het zijn altijd kennissen van kennissen. Iedereen kent wel iemand die iemand weer kent. Af en toe ook verifiëren of het geen wout is.'

Familiebanden en hechte vriendschappen geven houvast in een werkomgeving met de grote uitdaging om alle grondstoffen, chemicaliën, hardware en productiecapaciteit te verzamelen, zonder dat dit opvalt bij opsporingsinstanties. Als sociale relaties hecht zijn, weten betrokkenen dat

ze elkaar nodig hebben. Het is belangrijk dat ze als netwerk buiten het bereik van opsporingsinstanties blijven, want een aanhouding is al snel riskant voor het kleine collectief. Als er iemand uit het netwerk wordt aangehouden, wordt zwijgzaamheid tegenover Politie en Justitie beloond, onder meer met een goede advocaat, beveiliging van naasten en – in Nederland vaak alweer na een of enkele jaren – een doorstart in het criminele milieu na vrijlating. De wereld is wel hard, want wie niet zwijgt, loopt grote risico's. Tijdens detentie kunnen naasten het mikpunt worden van geweld, na detentie kan de pratende crimineel zelf gemolesteerd worden (of erger) en van zijn goodwill in vertrouwde criminele kringen is weinig over.

Ad b. Grote winstmarges

Syndru-criminelen hadden het voordeel van grote winstmarges bij de productie en handel van amfetamine en xtc. Geld is sociale smeerolie in een crimineel netwerk. Hoewel de verhoudingen in de netwerken sterk ongelijk waren, met 'negens' tegenover 'vijfsjes', werd over de hele breedte goed verdiend. Laboranten kunnen enkele tienduizenden euro's (of destijds guldens) verdienen als ze in een lang weekend of korte werkweek voldoende productie draaien. Wie per (vracht)auto chemicaliën ophaalt, krijgt voor iemand die chauffeur is een riant salaris. Een criminele respondent vertelde over riante verdiensten door lange weekenden te laboreren (zie hoofdstuk 10). Maar er is ook informatie dat met de komst van pre-precursoren de criminele verdiensten gedaald zijn vanwege toetreding van nieuwe spelers.

Ad c. Machtsafstand

Loopjongens en uitvoerders beschikken voor lange tijd over een sociale en criminele kansenstructuur als ze betrouwbaar werk leveren voor de toplaag. Door de machtsafstand tussen topcriminelen (de 'negens') en uitvoerders worden inkomensverschillen over en weer geaccepteerd. Die verschillen berusten op prestaties die tot uitdrukking komen in het vermogen om te investeren in drugsprojecten en om te leveren aan klanten van grote partijen drugs, bestemd voor de buitenlandse markt. Wie dat kan, creëert een stevige winstmarge en de mogelijkheid om uitvoerders goed te betalen. Daarmee ontstaan kansen, die veel uitvoerders bij uittreding hoogstwaarschijnlijk niet krijgen. Een criminele respondent begrijpt dit sociale mechanisme goed. Hij spreekt over samenwerkingsverbanden van schaarse topcriminelen die over de netwerkjes heen samenwerken (de 'negens') met enkele organisatoren in het middenkader (de 'zevens') en vooral loopjongens (de 'vijven'). Inkomsten die uitvoerders tevreden stemmen, helpen om de machtsafstand en inkomensongelijkheid te accepteren. Dat verkleint de kans op interne conflicten.

De pikorde in criminele kringen wordt ook bewaard, doordat de toplaag een voorsprong in kennis en contacten koestert. Topcriminelen beschikken over

een netwerk met inkoopspecialisten voor grondstoffen en chemicaliën, over contacten met personen die internationale orders ontvangen, over export-specialisten en over personen met chemische kennis of productiecapaciteiten. De contacten en het vermogen om deelactiviteiten aan elkaar te knopen, ontbreken bij criminelen in het dunne middenkader of in de operatie. Dergelijke criminelen schikken zich naar hun specialisme, naar hun opdrachten of richten zich (ook) op andere drugsdelicten, zoals hennepsteelt of hennephandel. Het topkader in de syndru-wereld wordt in veel opzichten met rust gelaten door lager geplaatste criminelen. Hennep telers krijgen veel vaker te maken met ripdeals dan syndru-producenten, simpelweg omdat menig crimineel amper begrijpt wat hij aantreft in een lab of opslagplaats. Een criminele respondent legt uit:

‘Is het gewelddadiger dan de hennepwereld?’

‘Nou ja, de bedragen zijn veel groter. Het belang is veel groter. Je kunt er multimiljonair mee worden in korte tijd. De hennepwereld is veel gevaarlijker qua geweld. Daar wordt heel veel geweld in gebruikt. Mishandelingen, afpersing, bedreiging, moorden, rippen. Je hoort ook bijna nooit dat ze een lab rippen, dat heeft geen nut want ik kan wel een lab rippen, maar ik moet er wel verstand van hebben. Je moet dan zelf al laborant zijn geweest of iets, want ik ga jouw labs laten zien en dan komen wij binnen en dan denken we: wat is dat dan hier. Wat is dat voor junkenhol hier? Mensen hebben daar geen kijk op, daar geen weet van, wat een vieze kut geur. Iemand die er geen verstand van heeft die kan wel inbreken in een schuur, maar die ziet die rotzooi staan en die denkt wat moet ik daarmee. Dat raak ik niet aan, dadelijk ontploft de boel. Iemand die er verstand van heeft, die ziet of het afgedraaide olie is of niet. Of dat het poedervorm is. Iemand die er verstand van heeft die gaat ook niet inbreken. Die draait zelf. Als ik er verstand van heb. Dan ga ik dat zelf doen, dan kan ik miljoenen verdienen, dan hoef ik niet gaan inbreken in een schuurtje om te kijken wat daar zit. Dus weinig rippen in het milieu.’

Ad d. Toegang tot de georganiseerde anarchie van de syndru-wereld

Betrouwbaarheid verschaft criminelen toegang tot de kansenstructuur in de georganiseerde anarchie van de syndru-wereld. Dit disciplineringsmechanisme mag niet worden onderschat. In de chaotische syndru-wereld ontstaan in netwerkjes criminele kansen vanwege een permanente vraag naar betrouwbaar personeel. Ontmoetingsplaatsen, zoals *the Party King*, zijn voor de ‘vijven’ en ‘zevens’ een arbeidsmarkt waar ze hun werkzaamheden kunnen verkopen. In de criminele *garbage can* zijn er netwerkjes die duurzaam samenwerken, maar er zijn ook loopjongens en specialisten die diensten leveren aan verschillende criminelen of samenwerkingsverbanden. Om toegang te krijgen tot deze criminele verdeelmarkt is een betrouwbare reputatie noodzakelijk. Wie niet werd vertrouwd, kwam niet in *the Party King*. In de syndru-wereld

bestaat behoefte aan betrouwbare specialisten: om te produceren, te dumpen, te chaufferen of geweld te gebruiken.

Ad e. Geweld

Met geweld wordt crimineel personeel in het gareel gehouden. Er wordt geweld gebruikt bij diefstal of als met de politie wordt gepraat. Dat is voor de kopstukken nodig om hun status te behouden en om toekomstig verraad te voorkomen. We stuiten daarnaast in onze gesprekken op nog twee andere min of meer frequente vormen van instrumenteel geweld: druk uitoefenen op personen om diensten te (blijven) leveren en geweld als conflictbeslechting.

Er kan stevige druk worden uitgeoefend op personen om door te gaan met productie- of exportactiviteiten of om tegenslagen (een politie-inval; een mislukt productieproces) terug te verdienen. Als boeren of ondernemers bijvoorbeeld hun schuur of bedrijfspand hebben verhuurd aan syndru-criminelen en daarmee willen stoppen, dan kunnen ze worden bedreigd: om door te kunnen gaan met produceren en om het idee om naar de politie te stappen de grond in te boren. Als laboranten fouten maken of willen stoppen, kan er grote druk worden uitgeoefend om de inkomstenderving terug te verdienen of om door te gaan als laborant. We spraken een laborant die dit allebei heeft meegemaakt. Hij stortte fysiek bijna in, omdat hij vele dagen achtereen moest laboreren en hij geen uitweg zag. Hij stond op het punt om een bedreiger dood te schieten als hij nog langer onder druk zou zijn gezet om te laboreren.

In de syndru-wereld ontstaan geregeld conflicten, onder meer rond de levering en betaling van drugs. Als het om synthetische drugs gaat, hebben er in het productieproces tal van leveringen en betalingen plaats. Dit gebeurt immers niet alleen met het eindproduct, maar ook met grondstoffen, chemicaliën, hardware en halffabricaten, plus het betalen van onderaannemers, zoals inkopers of exporteurs. De reeks van transacties in één groot project levert een stevig conflictrisico op. Tel hierbij op dat het productieproces kan mislukken, plus dat bij een tegenvallende opbrengst in het laboratorium het de vraag is of laboranten producten (grondstoffen of eindproduct) stelen of er problemen waren met de chemische samenstelling van de gebruikte stoffen.

Betalingsproblemen zijn een belangrijke oorzaak van crimineel geweld. Een banaal betalingsprobleem ontstaat wanneer een (grote) partij drugs door opsporingsambtenaren wordt onderschept. De eindafnemer betaalt dan logischerwijs niet. Volgens onze respondenten spreekt het in het syndru-milieu voor zich dat de toplaag – de investeerder(s) of organisatoren – personen verantwoordelijk stelt: ‘Er wordt altijd iemand aansprakelijk gesteld, altijd.’ Een officier van justitie:

‘Die meneer X. leek, maar of dat dan zo is dat weten we dan nooit, een redelijk kleine vis (...). Hij was een garagehouder die in zijn garage een ruimte beschikbaar had gesteld om een lab te bouwen, omdat hij in financiële problemen zat. Ik denk dat hij geliquideerd is, omdat anderen bang waren dat hij zou gaan praten, maar het kan ook zo zijn dat hij niet zo onschuldig is als wij in eerste instantie dachten. Er werd niet alleen een lab gevonden, maar er werden ook vuurwapens bij hem aangetroffen. Het kan ook zijn, soms worden mensen verantwoordelijk gehouden voor het feit dat een lab wordt opgerold of iets dergelijks. Het kan allemaal. Je weet niet waarom mensen geliquideerd worden. Meestal is het omdat ze een partij drugs kwijt zijn.’

Volgens de officier van justitie zijn criminelen meer bevreesd voor intern geweld dan voor aanhoudingen:

‘Volgens mij zijn ze niet bang dat de politie hen aanhoudt, maar zijn ze bang dat hun partijen in beslag worden genomen omdat ze dan verantwoordelijk worden gesteld. Als het gaat om infiltratie zijn ze bang dat zij iemand geïntroduceerd hebben. Dan hebben ze echt een probleem. Risico zit intern denk ik.’

We spraken een criminele respondent toen de politie zojuist zeventien liter grondstoffen in beslag had genomen. Hij noemt dit gevaarlijk, omdat zo'n onderschepping leidt tot grote criminele spanningen:

‘Dat is wel een goede tik geweest. En gevaarlijk, want daar kan een dode vallen met wat zij in beslag hebben genomen, want het is weg getipt. Iemand heeft lopen praten. Degene die het besteld heeft, die heeft ook weer een levering. Die moet leveren, dus degene die besteld heeft die bestelt een x aantal liter grondstoffen en die moet dat weer doorbrengen naar meneer B. Want meneer B moet gaan draaien en die moet leveren aan meneer C, want meneer C moet ook weer gaan leveren. Er zitten zoveel verschillende koppen tussen en als een van die koppen gaat ontbreken en iemand kan niet leveren, dan wordt iemand daar verantwoordelijk voor gehouden. Dat eindigt vaak in de xtc-wereld met een kogeltje door de kop heen, omdat ze weten dat dat toch niet betaald gaat worden, dus je gaat eraan.’

Voor de toplaag is het belangrijk dat het vanzelfsprekend is dat er verantwoordelijken worden aangewezen bij kostbare tegenslagen, want dan neemt de kans op gehoorzaamheid toe. Idealiter volstaat geweldsdreiging. In de praktijk bestaat dit vaak uit een eenzijdig opgelegd aanbod om in een volgend project de gederfde inkomsten terug te verdienen. Een topcrimineel vond dit een redelijke gang van zaken: typische Brabantse conflictbeslechting, zonder gelijk te slaan of te schieten, ‘zoals in Amsterdam’. Een respondent-laborant

kwam door opgelegde strafproductie fysiek en mentaal zwaar in de problemen. Hij slikte veel harddrugs om de zware werkomstandigheden te doorstaan en greep bijna naar zwaar vuurwapengeweld om zich te ontdoen van zijn kwelgeesten, omdat hij begreep dat ze hem (minstens) zwaar zouden molesteren als hij niet zou leveren. Dit soort perverse criminele druk is dus óók typisch Noord-Brabants.

Zo nodig wordt geweld gebruikt: om af te straffen, om een voorbeeld te stellen en om zo de kans op toekomstige ongehoorzaamheid te voorkomen. Ook calculerende syndru-criminelen hebben een geweldsreputatie nodig. Zij investeren in grote projecten, waardoor ze aanzienlijke risico's lopen op interne diefstal, op onderschepping door opsporingsinstanties en op allerhande interne conflicten. Een stevige geweldsreputatie is dan onmisbaar. Het verklaart waarom van menig kopstuk wordt gezegd dat hij 'gevaarlijk' is.

'Op de familie X. worden onderzoeken gedraaid. Ze komen van het kamp in Oss en Den Bosch. Ze houden zich, al generaties lang, bezig met hennep, synthetische drugs en cocaïne. Zij wassen het vermoedelijk wit bij zonnebankstudio's. Maar als je ziet hoeveel ze waarschijnlijk verdienen, kan dat onmogelijk de enige manier zijn. Ik heb zelf een keer een onderzoek gedraaid in Den Bosch en daar worden gewoon de handgranaten naar binnen gegooid bij een concurrent. Er zijn onderliggende belangen. We zijn er niet achter of zij het precies hebben gedaan, maar het scenario lag wel voor de hand.'

Geweld is niet altijd instrumenteel. Agressieve voormannen of kopstukken gebruiken ook impulsief geweld. Personen in hun directe omgeving hebben angst voor dergelijke geweld. Halve conflicten of misverstanden kunnen uitmonden in stevig geweld. Het gemak waarmee grof geschut ingezet kan worden, leidt tot contrastrategieën: criminelen die vluchten, die onderduiken of die zélf naar geweld grijpen. Een agressieve leider in de syndru-wereld werd bijvoorbeeld, klaarblijkelijk uit voorzorg, onder vuur genomen toen hij verhaal ging halen bij een uitvoerder. Bij dit soort criminelen denken potentiële slachtoffers dat een redelijke schikking onmogelijk is. Kruisbergen e.a. (2012) geven een pijnlijk voorbeeld. Een criminele loopjongen die vermoedelijk geld heeft gestolen, springt voor een rijdende auto omdat hij geen uitweg ziet. Ze geven ook het volgende voorbeeld van een crimineel kopstuk:

'Deze man, die later zelf slachtoffer is geworden van een liquidatie, stelt een van de mededaders verantwoordelijk voor het mislukken van een xtc-transactie. Door middel van een opklimmende reeks van acties (intimidatie, mishandeling, bedreiging met vuurwapen) probeert hij de betrokkene tot het betalen van een schadevergoeding te dwingen. Dat het de man ernst is,

blijkt uit het feit dat hij iemand € 50.000 in het vooruitzicht stelt als deze in staat is het bedrag te incasseren. Uiteindelijk lukt ook dat niet. Wel wordt de vermeende schuldenaar uiteindelijk door drie mannen zwaar mishandeld.’ (Kruisbergen e.a., 2012, p. 72)

Het is interessant dat het criminele kopstuk uit het bovenstaande voorbeeld is vermoord. Dat past in het verhaal van onze respondenten: onredelijk crimineel geweld schrikt mensen niet alleen af, maar nodigt ook uit tot geweld tegen impulsieve criminelen. Wie geld wil verdienen met synthetische drugs kan dus maar beter gedoseerd disciplinerend geweld gebruiken.

11.2 Geweld als publiek probleem

Vanaf ongeveer 1980 nam het geweld onder Brabants-Limburgse criminelen af, omdat ze overstapten van gewelddadige vermogensdelicten op drugs-criminaliteit, waaronder synthetische drugs. Onze respondenten signaleren dat het geweld in de syndru-wereld in het afgelopen decennium is toegenomen. Het geweld en het gevaar zijn langs enkele lijnen zichtbaar geworden in het publiek domein:

- a. drugsmoorden;
- b. grof geweld: criminele motorbendes;
- c. een minder riant verdienmodel;
- d. ondermijning: op de overheidsagenda.

Ad a. Drugsmoorden

Liquidaties van criminelen vanwege drugscriminaliteit, zogenoemde drugsmoorden, springen in het oog. In 2017 worden in Nederland 160 moorden gepleegd, waaronder 36 drugsmoorden. Het gaat niet alleen om synthetische drugs, al staat dit soms wel vast. Op 6 januari 2017 werd in Breda een 60-jarige man vermoord toen hij het café verliet. Het betrof een kamper die actief zou zijn in de xtc-handel. Op 1 februari 2017 werd het lijk van een 44-jarige man uit Moergestel aangetroffen in een uitgebrand busje. In zijn bedrijf was een drugslab aangetroffen en hij was een verdachte in het onderzoek naar *the Party King*. Over het precieze aantal moorden in relatie tot synthetische drugs zijn geen cijfers beschikbaar.

Leistra (2018) treft een vergelijking tussen de drugsmoorden in 1992 (42 van in totaal 260 moorden) en in 2017 (36 van in totaal 160 moorden). Het aantal drugsmoorden is in absolute cijfers gedaald (vooral door de afname van moorden in de *open drugsscenes*) en nam in relatieve zin toe. Naast geslaagde drugsmoorden zijn er ook mislukte liquidaties en personen die angstig zijn voor een mogelijke liquidatie. Drugsmoorden zijn met andere woorden de

zichtbare top van het geweld in het drugsmilieu.

Ad b. Grofgeweld: criminele motorbendes

Het grove geweld van drugscriminelen, waaronder die op het syndru-dossier, is zichtbaarder geworden en toegenomen door het doen en laten van zogenoemde criminele motorbendes. Een criminele motorbende houdt zich volgens een bron op het niveau van het landelijke bestuur en *chapters* bezig met de (internationale) handel in verschillende soorten drugs, zoals xtc, cocaïne, hennep en hasj. Ook heeft een criminele motorbende, volgens diezelfde bron, in de afgelopen jaren ten behoeve van de internationale drugshandel *chapters* opgericht in onder meer Duitsland, Spanje, Suriname en Indonesië. De netwerken en organisatiestructuren van een criminele motorbende bieden riant kansstructuren voor de productie en internationale distributie van synthetische drugs. Met de opkomst van criminele motorbendes kwam echter ook sterk ondermijndend gedrag in beeld, zoals grof geweld en vergaande staaltjes van machtsvertoon in het publieke leven. Op basis van informatie van de TCI brengt een officier van justitie (bestuurs)leden van een criminele motorbende in verband met het (laten) uitvoeren van moorden in het criminele milieu. Dezelfde criminele motorbende perst horecabedrijven af en beschikt over een organisatiestructuur voor het verbergen en benutten van wapens, alsook interne geweldstrainingen, zoals schietoefeningen.

Er wordt door criminele motorbendes vergaande druk uitgeoefend op leden, onder meer door boetes, mishandelingen en het ontnemen van bezittingen. Er worden leden bestraft bij mislukte drugstransacties of als partijen drugs kwijtraken. De keerzijde is interne discipline. Plus een voorraad aan specialisten en loopjongens die kunnen worden ingezet voor tal van criminele activiteiten. Het is daarom aantrekkelijk voor syndru-criminelen om samen te werken met een criminele motorbende. Het is de vraag hoe vrijwillig zoiets gaat, want naast duidelijke voordelen van een partnerschap, kleven er evidente nadelen aan een band met een criminele motorbende. Om te beginnen zijn of lijken veel kopstukken van criminele motorbendes agressieve persoonlijkheden die volautomatisch een hoofdrol opeisen en die gewend zijn om in hiërarchische termen te denken en te handelen. Dit plaatst de klassieke syndru-criminelen in een duidelijk andere omgeving dan de netwerken met hechte sociale structuren, met een tamelijk vanzelfsprekende financiële verdeelsleutel en met criminele speelruimte voor kleine netwerkjes. Een criminele respondent werd bewust geen lid van een criminele motorbende en wijst op de bijna panische angst onder Noord-Brabantse criminelen als het kopstuk van een criminele motorbende alleen al aanbelt:

‘Die kampers is al een beetje een gesloten wereld. Niet iedereen van de burgerij durft een kamp op te lopen dus die hebben al een bepaalde status die mensen leven al makkelijker. Die motorclubs zijn super gevaarlijk en dat wordt alleen maar erger en ik dacht een jaar of vijf geleden van het wordt minder. Als je die kopstukken, zoals X. op de stoep krijgt, dan is je leven voorbij. Ze hebben mij wel benaderd, maar ik ga echt niet in zo’n hesje lopen, flikker op. Ook van No Surrender. Ik trap er niet in.’

Veel Brabants-Limburgse syndru-criminelen opereerden liever in de luwte, dus zonder op te vallen in het publieke leven. Criminele motorbendes vestigen juist de aandacht op zich. Ze laten zich zien in horecagebieden, in de media, op de openbare weg, in woonwijken en met echte of verkapte clubhuizen. Ze stralen macht uit en laten op allerhande manieren zien dat ze geen stap opzij zetten. Respondenten vinden dat de criminele motorbendes het hele openbaar bestuur hebben ‘uitgedaagd’. Ze vinden dat ze daarbij hun hand hebben overspeeld. Dit komt vandaag de dag tot uitdrukking in het handelen van burgemeesters, Politie en Justitie: van het sluiten van clubhuizen, via concrete strafrechtzaken tot aan pogingen om te komen tot een verbod (hetgeen medio juni 2018 in twee gevallen in eerste aanleg gelukt is; er is hoger beroep ingesteld).

Hoe machtig de criminele motorbendes ook (denken te) zijn, dit is bepaald geen gunstige context om onder de radar te blijven met georganiseerde drugs-criminaliteit. Het is de vraag hoe instrumenteel het geweld en het publieke machtsvertoon (nog) zijn. Als we een criminele respondent wijzen op nadelen van banden met een criminele motorbende, dan verzucht hij dat zijn advocaat het ook al een slecht idee vond.

Ad c. Een minder riant verdienmodel

Het is om verschillende redenen lastiger geworden om ‘geld te maken’ of te ‘cashen’ met de productie en handel in synthetische drugs. De winstmarges zijn kleiner c.q. minder riant dan vijf of tien jaar geleden, de concurrentie is groter geworden en dat leidt tot (meer) onderlinge conflicten. Voor een deel hebben de traditionele Brabants-Limburgse syndru-criminelen dit aan zichzelf te danken. Ze hebben veel laboranten, tabletteerders en inkopers opgeleid en gepositioneerd. De productieprocessen zijn niet eenvoudig, maar bedrijfsgeheimen zijn het ook al lang niet meer. Bovendien hebben topcriminelen oplossingen gevonden voor het tekort aan grondstoffen (precursoren), waardoor er vandaag de dag pre-precursoren worden gebruikt waarmee redelijk eenvoudig precursoren kunnen worden gemaakt. De consequentie is dat er in de syndru-wereld niet alleen duizenden loopjongens actief zijn die werken voor organisatoren of investeerders, maar ook zelfstandigen die hun diensten

en (tussen)producten op de markt brengen. Er zijn nog lang niet zoveel laboranten als hennep telers, maar de syndru-wereld is minder exclusief geworden en valt door kopstukken niet meer met ‘mild’ en instrumenteel geweld te controleren. Zo’n kopstuk beklagt zich over het dumpen van (tussen)producten door nieuwkomers:

‘Door de halffabricaten gaat iedereen het een beetje proberen. De meeste gaan daarmee de fout in want die gaan iets maken, maar hebben er geen verstand van en geen afzet en dan gaan ze het op de markt gooien, veel goedkoper. Dan gaan ze het aan mensen aanbieden.’

Er is in de Nederlandse syndru-wereld niet alleen instroom geweest aan de onderkant, maar ook aan de bovenkant, bijvoorbeeld via criminele motorbendes en Turkse criminelen (zie hoofdstuk 7). Daarmee ontstonden alternatieven voor grote (internationale) klanten. Er lijkt een simpele wetmatigheid op te treden: concurrentie leidt tot kleinere of minder riantе winstmarges. Een criminele respondent ziet dit probleem en constateert dat het daarom nuttig is om niet alleen in synthetische drugs te handelen, maar ook in cocaïne:

‘Als je een pilletje maakt voor 25 eurocent en je verkoopt hem voor 50 eurocent dan heb je 100 procent winst maar dan heb je nog maar een kwartje verdiend. Het is niet allemaal winst. Als je daar iets naar toe stuurt bijvoorbeeld 100 kilo kost het je ook 30.000. Dan krijg je daar 40.000 voor dan heb je maar 25 procent winst. Maar heel dat geldbedrag moet terugkomen naar Nederland. Over heel dat geldbedrag betaal je ook je commissie. Er gaat best wel veel vanaf hoor. Het is allemaal niet zo winstgevend als het lijkt. De omzet is heel hoog en de marges zijn heel klein. In de tussenhandel is nog maar heel weinig winst, niet te doen. (...)

Met cocaïne kan je het meeste verdienen. Je hebt minder omzet nodig. Kijk een kilo cocaïne kost 30.000, pak je daar dan een kwart op, dan pak je er tien ruggen op, snap je? Dan is de winst weer groter en cocaïne is makkelijker te verkopen dan pillen.’

Bij internationale opdrachten is het lastiger geworden om de eindafrekening te incasseren. Het was decennialang solide om dit te doen met een zogenoemde *token*. Daar konden grote sommen geld op gezet worden in het buitenland, waarna dit in Nederland – na aftrek van ‘bancaire’ kosten – kon worden opgenomen. Bij dit zogenoemde ondergronds bankieren werd vaak gebruikgemaakt van de diensten van Pakistanen (‘Paken’). Dit illegale financiële kanaal wordt echter ook benut door terroristen, waardoor de internationale opsporingsinstanties veel inspanningen doen om het de kop in te drukken. Het resulteert in afrekenproblemen voor Nederlandse syndru-criminelen:

‘Vijf dollar is de marktprijs die ik ken zeg maar. Ja, met transport en zo zijn dat wel een miljoen pillen. Dan heb je vijf miljoen Australische dollar. Een Australische dollar is 60 eurocent ongeveer. Dat is 2,4 miljoen euro. Die krijg je niet in je hand, nee, dan krijg je gewoon een token en die kan je hier ophalen. Er gaat wel iets af natuurlijk. Bancaire kosten. Illegaal bankieren. Maar met die token ontstaan ook heel veel problemen met die Paken, het is helemaal verrot. Dat is ook niet meer wat het is geweest. Niet meer bruikbaar. Staat op losse schroeven. Het was eerst altijd een solide ding.’

Door de toegenomen concurrentie en afgenomen winstmarge grijpt de top-laag eerder naar geweld dan een decennium geleden. De jongste generatie van een bekende criminele Noord-Brabantse familie – sinds de jaren zeventig actief in de drugswereld, waaronder amfetamine en (later) xtc – is duidelijk gewelddadiger dan die van hun vader. Die vader verruilde agressieve geweld-delicten voor drugshandel met ‘waar nodig’ geweld. De jongste generatie is in zekere zin weer net zo agressief als hun grootvader, maar dan niet met botte vermogensdelicten, maar met drugscriminaliteit.

Ad d. Ondernijning: op de overheidsagenda

Het gevaar van synthetische drugs wordt anno 2018 niet gezien als de kans op een brand, een moord of een ander incident. Het wordt opgevat als een fenomeen met grote schadelijke effecten: ondernijning. Burgemeesters zijn het zat dat er drugslabs worden opgebouwd in woonwijken, dat boeren en ondernemers met bedrijfspanden (agressief) worden benaderd om panden te kunnen gebruiken voor productie of opslag, dat criminelen vastgoed of grond kopen, dat ze horecaondernemers afpersen of dat ze politiemedewerkers of douaniers corrumperen. Op een dieper niveau heeft menig burgemeester ontdekt dat criminelen status, aanzien of steun verwerven in maatschappelijke of economische kringen, zoals woonwijken, woonwagenvakken, bedrijventerreinen, beroepsgroepen (zoals financieel adviseurs, advocaten of aannemers) en de sportsector. Wat voor burgemeesters geldt, geldt evengoed voor politiemensen en magistraten. Ondernijning wordt als een groot maatschappelijk probleem gezien.

Een criminele respondent, met bijna de status van een top-x'er, begrijpt dat dit voor hem een bedreiging is. Hij glimlacht als hij spreekt over ‘zeg maar de ondernijning’, maar hij merkt dat de overheid zich aan het organiseren is om zichtbare successen te boeken bij de aanpak van bekende criminele kopstukken. Hij voelt op zijn intelligent-intuïtieve manier aan dat hij, zijn netwerk en zijn collega's in een lastig parket terecht dreigen te komen, omdat ze bekendheid genieten bij Politie, Justitie en bestuur.

11.3 Besluit

Geweld is een tweesnijdend zwaard voor syndru-criminelen. In de jaren tachtig en negentig stemde de overstap van Limburgse en Brabantse criminelen, van gewelddadige delicten naar het rustige heimelijke laboreren, de autoriteiten mild. In de luwte groeide een categorie syndru-criminelen uit tot internationale topcriminelen. Met al de criminele belangen en risico's die daarbij horen, was geweld nodig om intern de zaken op orde te houden of te brengen. Het geweld wordt sinds ongeveer tien jaar zichtbaarder voor het publiek, omdat het zich niet beperkt tot de criminele coulissen. Er worden drugsmoorden gepleegd en criminele motorbendes tonen hun macht en dagen zo de autoriteiten uit. Dat plaatst motorbendes en syndru-criminelen op de bestuurlijke agenda, in die zin dat meer en meer burgemeesters zich realiseren hoe groot, gevaarlijk en invloedrijk de georganiseerde drugscriminaliteit is geworden. Het laboreren in de luwte is voorbij. Dat is een ongunstige ontwikkeling voor criminelen, al ligt de pakkans voor topcriminelen nog altijd op een laag niveau.

12 **Xtc en andere psychostimulantia: werking, risico's en gebruik**

Lex Lemmers en Raymond Niesink (Trimbos-instituut)

Inleiding

In dit hoofdstuk bespreken we de werking, gezondheidsrisico's en het gebruik van xtc en een aantal andere stimulerende drugs, de psychostimulantia. Naast xtc besteden we ook aandacht aan amfetamine en een aantal nieuwe psychoactieve stoffen (NPS). NPS zijn een groep van 'designer' drugs, die ook bekend staan als 'legal highs', 'research chemicals' of 'smartdrugs'. Het gaat om stoffen die de effecten van bekende drugs imiteren. Meestal zijn ze synthetisch, maar ze kunnen ook plantaardig zijn. Omdat de structuur van deze middelen verschilt van drugs die verboden zijn, vallen deze NPS (nog) niet onder de Opiumwet. Rondom NPS is sprake van een kat-en-muisspel tussen producenten en de overheid. De Opiumwet wordt voortdurend aangepast, maar producenten zijn ook continu bezig om de drugswetten te omzeilen en nieuwe middelen op de markt te brengen die nog niet verboden zijn. Voor we verder ingaan op amfetamine en NPS staan we eerst uitgebreid stil bij xtc.

12.1 Xtc en de dancecultuur

Het gebruik van xtc in Nederland is sterk verbonden met de dancecultuur en Electronic Dance Music (EDM). Begin jaren tachtig van de vorige eeuw ontstonden in de Verenigde Staten uit onder andere de disco en synthesizermuziek nieuwe muziekstijlen zoals house (genaamd naar de club The Warehouse in Chicago) en techno. Vrij snel waaide de house en techno via Engeland over naar Nederland en eind jaren tachtig werden in ons land de eerste house-party's georganiseerd. Iedere muziek- of jongerencultuur heeft zijn eigen voorkeur voor bepaalde drugs (Ter Bogt, 2012). De 'extatische' werking van xtc sloot perfect aan op de behoeften van *ravers* uit de house- en techno-scene. Vooral vanwege de stimulerende werking in combinatie met de licht hallucinogene en entactogene werking die een 'liefdesgevoel' oproept (love-drug) bij gebruikers en de muziekbeleving versterkt, werd xtc een onlosmakelijk onderdeel van de dancecultuur.

Xtc werd eind jaren tachtig van de vorige eeuw in Nederland geïntroduceerd door de house maar de geschiedenis van het middel gaat terug naar het begin van de vorige eeuw. De werkzame stof van xtc is mdma (3-4-methyleendioxy-methamfetamine). Mdma behoort tot een familie van synthetische drugs, de

fenylethylamines, waartoe ook amfetamine behoort. Fenylethylamine zelf is een stofje dat van nature in het lichaam voorkomt. Chemici zijn in staat om de moleculen van de fenylethyl-groep eindeloos te herstructureren. Afhankelijk van de rangschikking van de moleculen variëren de effecten. Deze kunnen variëren van stimulerend tot sterk hallucinerend. In het begin van de vorige eeuw waren farmacologen bezig met allerlei onderzoek naar nieuwe medicijnen. Het Duitse farmaceutische bedrijf Merck wist voor het eerst mdma langs synthetische weg te bereiden en het werd in 1912 gepatenteerd. Mdma werd eigenlijk per ongeluk ontdekt als tussenproduct bij het onderzoek naar een nieuw bloedstollingsmedicijn. De interesse in verdere ontwikkeling van mdma raakte verloren na de Eerste Wereldoorlog.

Rond 1939 raakten wetenschappers weer geïnteresseerd in verder onderzoek naar mdma. Zo werd er onderzoek gedaan naar het eetlustremmende effect en of het gebruikt kon worden als een synthetische versie van adrenaline (Connolly, 2000). De Tweede Wereldoorlog maakte aan deze experimenten weer een einde. De definitieve doorbraak van mdma kwam eind jaren zestig toen de Californische scheikundige Alexander Shulgin de kennis over de psychische effecten van MDA, mdma en andere hallucinogenen ging verspreiden. Mdma of xtc is een tijd lang een legaal middel geweest dat in therapeutische settings als alternatief diende voor bijvoorbeeld lsd. Het werd door therapeuten gepropageerd als een middel dat patiënten lossier maakt en daardoor effectief zou zijn als therapeutisch hulpmiddel.

In de jaren zeventig werd xtc in veel landen vanwege vermeende toxiciteit echter weer illegaal en verdween het ondergronds om door de *ravers* uit de house- en techno-scene weer opgepakt te worden. De scheikundige kennis over de productie van mdma en andere synthetische drugs had inmiddels ook zijn weg gevonden naar nieuwe, illegale producenten. Vanwege het gezondheidsrisico staat mdma in Nederland sinds 1988 op lijst 1 van de Opiumwet en wordt daarmee door de overheid als een harddrug beschouwd.

12.2 Monitoring van de drugsmarkt in Nederland

Doordat xtc op lijst 1 van de Opiumwet staat, is handel en bezit van xtc strafbaar en illegaal. De productie en handel begeeft zich hierdoor buiten het zicht van de overheid. Controle, zoals bij voeding door de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit is niet mogelijk. Om toch een beeld te krijgen van wat er omgaat in de drugsmarkt is op initiatief van het ministerie van VWS het zogenoemde Drugs Informatie en Monitoring Systeem (DIMS) in het leven geroepen. Het DIMS-bureau is ondergebracht bij het Trimbos-instituut en werkt samen met een landelijk netwerk van testlocaties, meestal ondergebracht bij

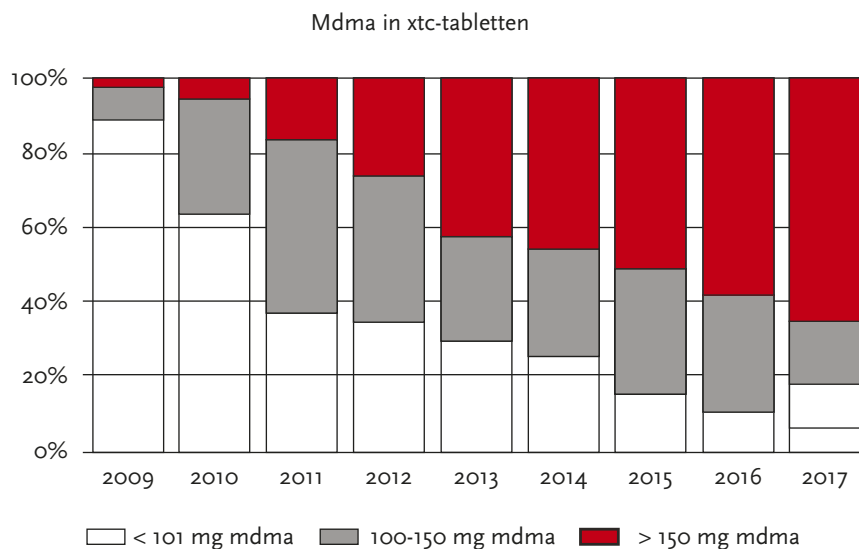
regionale instellingen voor verslavingszorg. Via het regionale netwerk worden drugssamples vooral xtc, cocaïne en speed naar het Trimbos-instituut gestuurd om te laten testen op inhoud en sterkte.¹ Het DIMS kan op deze manier goed volgen wat er te koop is op de markt van uitgaansdrugs, waaronder de xtc-markt. Hierdoor weten we wat de doseringen van de werkzame stof in een middel zijn en of de middelen vervuild zijn met versnijdingsmiddelen. Wanneer monsters worden aangetroffen die doseringen of stoffen bevatten die een acuut gevaar vormen voor de volksgezondheid wordt een zogenaamd Red Alert afgegeven om drugsgebruikers te waarschuwen voor deze soms levensbedreigende drugs.

Het DIMS heeft door de jaren heen ook veel informatie verzameld over de hoeveelheid mdma die in een gemiddelde xtc-pil voorkomt. Uit analyse van monsters door de jaren heen is gebleken dat de dosis mdma in xtc-pillen de afgelopen jaren explosief is toegenomen. In 2006 bevatte slechts 3% van de pillen meer dan 150 mg mdma, in 2017 was dat bij meer dan 65% van de pillen het geval (figuur 12.1). De gemiddelde concentratie van mdma in xtc-tabletten is ook in 2017 weer gestegen. In 2016 was deze 156 milligram en in 2017 werd een gemiddelde waarde van 167 milligram gemeten (Van der Gouwe & Rigter, 2018).

Het mdma-gehalte kan per pil sterk variëren en is ook in de tijd gezien sterk aan veranderingen onderhevig. Gebruikers nemen een halve tot meerdere pillen per avond of per gelegenheid (Wouters e.a., 2014; Goossens e.a., 2014; Van der Poel e.a., 2010). Indien dit als uitgangspunt wordt genomen, dan bedraagt de recreatieve dosis 0,5 tot 4 mg/kg, verspreid over vele uren (soms meerdere dagen), maar er zijn forse uitschieters (tot 10 mg/kg) naar boven.

1 In 2002 werd de mogelijkheid afgeschaft om (synthetische) drugs op een grootschalig feest of festival te laten testen. Er werd in naam een 'zero tolerance'-beleid ingevoerd, waardoor het verboden was om deze drugs mee te nemen naar festivals en het dus ook niet meer nodig was om ze te laten testen; ze kunnen nu alleen nog voorafgaand aan een festival via DIMS op een aantal plekken in Nederland worden getest. Het zero tolerance-beleid blijkt overigens in praktijk een wassen neus te zijn. Het is een publiek geheim dat op festivals massaal geconsumeerd wordt; in afgetapt rioolwater bij Decibel Outdoors in Hilvarenbeek in 2017 werd, ondanks het festivalbeleid van zero tolerance, vier kilo aan verdovende middelen aangetroffen: twee kilo mdma, één kilo cocaïne en één kilo amfetamine (Brabants Dagblad, 11 april 2018).

Figuur 12.1 Concentratie van mdma in xtc-tabletten in de periode 2009-2017 aangeleverd bij DIMS (Van der Gouwe & Rigter, 2018)

12.3 Werking en risico's van psychostimulantia

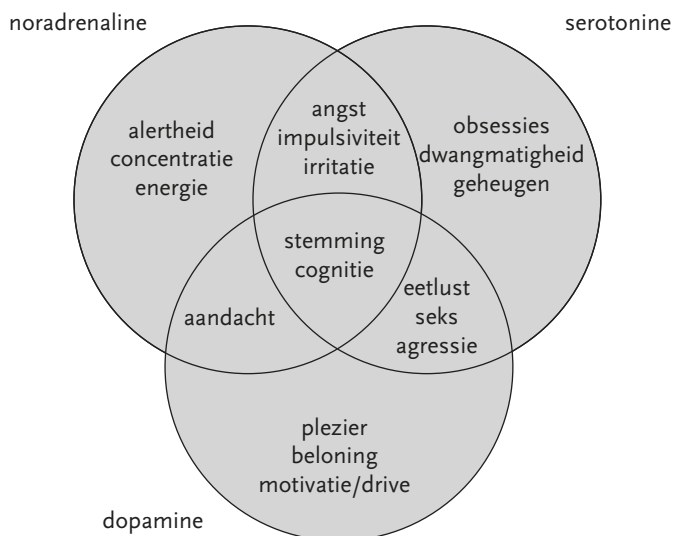
Onderzoek naar de werking van xtc

Hoewel mdma in veel landen illegaal is, wordt er nog steeds op kleine schaal wetenschappelijk onderzoek naar gedaan. Xtc is de straatnaam voor 3,4 methyleendioxymethamfetamine (mdma). De meeste kennis over de werking van mdma is afkomstig uit dierexperimenteel onderzoek bij ratten en apen. Een aanvullend deel van de kennis over de werking van xtc komt uit wetenschappelijk onderzoek bij mensen. Tot op de dag van vandaag wordt onderzoek gedaan naar medische toepassingen van mdma (vooral in de psychiatrie). De resultaten uit dit onderzoek zijn niet een-op-een toepasbaar op de werking van xtc tijdens dancefeesten. De omstandigheden tijdens medisch onderzoek verschillen sterk van de omstandigheden waaronder xtc in een niet-medische setting wordt gebruikt. Medisch onderzoek maakt gebruik van gezonde proefpersonen die een gecontroleerde hoeveelheid mdma krijgen toegediend en het onderzoek vindt plaats onder gecontroleerde omstandigheden: vaste kamertemperatuur, rustige omgeving en geen fysieke inspanning. Het gebruik van xtc tijdens festivals staat hier haaks op: er is vaak sprake van een grote fysieke (dans)inspanning bij een hoge omgevingstemperatuur en de dosis is in veel gevallen niet bekend.

Werking op het brein: de psychoactieve werking van mdma

Onze hersenen bestaan uit honderdduizenden zenuwcellen, de neuronen. Deze neuronen staan onderling met elkaar in verbinding door een chemisch proces. De stofjes die daarbij een rol spelen, heten neurotransmitters. Net zoals veel andere drugs en ook geneesmiddelen beïnvloedt xtc de neurotransmitteroverdracht in het brein. Door de invloed op neurotransmitterprocessen ontstaan de zogenoemde psychoactieve effecten van drugs. Hierbij maken we onderscheid tussen verdovende effecten, stimulerende effecten en hallucinogene effecten. Uit dierexperimenteel onderzoek blijkt dat mdma de serotonerge zenuwcellen² in de hersenen stimuleert. Daarnaast heeft mdma invloed op de neurotransmitters dopamine en noradrenaline (zie figuur 12.2) en in beperkte mate op andere neurotransmitters, zoals GABA en lichaamseigen opiaten. Via het effect op de neurotransmitters beïnvloedt mdma ook de afgifte van hormonen, zoals het antidiuretisch hormoon (ADH) en het hormoon oxytocine. Het entactogene³ effect van mdma wordt vooral toegeschreven aan de werking van serotonine (Tancer & Johanson, 2001), maar er zijn aanwijzingen dat ook het hormoon oxytocine een rol speelt (Dumont e.a., 2009). Kader 12.1 geeft een overzicht van de psychische en lichamelijke effecten van xtc.

Figuur 12.2 De neurotransmitters serotonine, dopamine en noradrenaline zijn betrokken bij verschillende aspecten van gedrag

2 Zenuwcellen die de neurotransmitter serotonine afgeven.

3 Gebruikers ervaren een gevoel van welbevinden, verbondenheid en openheid dat makkelijk tot contact met anderen leidt.

Toxiciteit van mdma

Een volledige toxicologische evaluatie, zoals dat verplicht is voor nieuwe geneesmiddelen, heeft bij mdma nooit plaatsgevonden. In de praktijk en op basis van epidemiologische studies zijn er ernstige bijwerkingen naar voren gekomen. Inmiddels weten we ook dat mdma acuut toxisch kan zijn. Alleen kunnen we moeilijk aangeven wanneer en bij wie dat optreedt. Bij veel stoffen zien we een dosis-respons relatie, dat wil zeggen dat er een geleidelijke verhoging van de effecten optreedt bij een toenemende dosis. Voor mdma geldt dat ook, maar voor sommige effecten blijkt dat minder op te gaan. Gevoelige personen vertonen al tekenen van ongewenste effecten bij lage doseringen, terwijl minder gevoelige personen bij dezelfde doseringen nog helemaal geen effect ervaren. De gevallen van ernstige en soms fatale acute reacties bij de mens lijken niet altijd dosisgerelateerd en zijn dus onvoorspelbaar.

Ernstige acute bijwerkingen van mdma

De meeste kennis over de ernstige acute bijwerkingen van mdma komt uit de praktijk en voor een kleiner deel uit wetenschappelijk onderzoek. Gezondheidswerkers die actief waren op dancefestivals en artsen van spoedeisende eerstehulpafdelingen van ziekenhuizen werden als eerste in de praktijk met ernstige bijwerkingen van mdma geconfronteerd en gingen hierover rapporteren (Henry, 1992). Sinds 2009 verzamelt het Trimbos-instituut via de Monitor Drugsincidenten (MDI) op een systematische manier de aard en omvang van druggerelateerde gezondheidsincidenten in Nederland. Hierna beschrijven we de belangrijkste en meest ernstige acute gevolgen van xtc-gebruik.

Er zijn diverse gevallen van overlijden als gevolg van xtc-gebruik gerapporteerd. In oktober 2014 overleden in Amsterdam ten tijde van het Amsterdam Dance Event (ADE) drie mensen als gevolg van een overdosering drugs. De precieze doodsoorzaak is vaak moeilijk te achterhalen (Vreeker e.a., 2017). Combineren van drugs of te hoog gedoseerde pillen. Het probleem blijft de onvoorspelbaarheid. Er zijn incidenten met dodelijke afloop bekend na het gebruik van één ‘zuivere’ xtc-pil, terwijl ook casussen zijn beschreven waarbij sprake zou zijn geweest van slechts geringe symptomen na inname van meer dan veertig tabletten (Henry e.a., 1992). Dit verschil in reactie tussen verschillende gebruikers is waarschijnlijk gebaseerd op genetische factoren (Rietjens e.a., 2012).

Kader 12.1 Psychische en lichamelijke effecten van xtc

Effecten van mdma

Psychische effecten mdma:

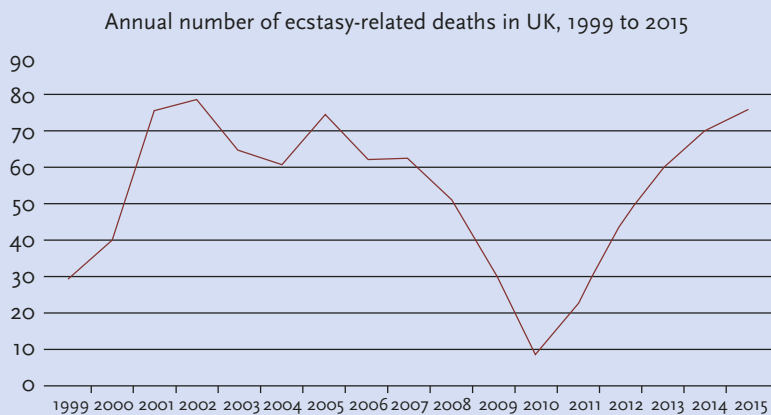
- ervaring van gevoelens van verbondenheid, openheid, welbevinden, waardoor men makkelijker contact maakt met anderen (entactogeen effect);
- stimulerend, vergelijkbaar met dat van amfetamine, waardoor men meer energie heeft en langer door kan gaan;
- intense muziekbeleving;
- licht hallucinogeen effect. In tegenstelling tot bijvoorbeeld lsd veroorzaakt xtc geen sterke visuele hallucinaties. In beperkte mate zorgt het net zoals andere hallucinogenen voor angst, paranoia, concentratiestoornissen, vergeetachtigheid en verwardheid.

Lichamelijke effecten van mdma:

- verhoogde hartslag;
- verhoogde bloeddruk;
- spierspanning;
- knarsetanden;
- verhoogde lichaamstemperatuur;
- zweten;
- droge mond;
- dorst;
- misselijkheid;
- hoofdpijn;
- duizeligheid;
- slapeloosheid;
- verminderde eetlust;
- vergrote pupillen;
- nystagmus (snel heen en weer draaien van de ogen);
- tremor (trillen).

Xtc-doden in Groot-Brittannië

In tegenstelling tot Nederland kent Groot-Brittannië wel een centrale registratie van druggerelateerde doden. In 2015 werden er 76 xtc-gerelateerde doden geregistreerd, wat betekent dat er om de vier dagen als gevolg van xtc iemand overleed in Groot-Brittannië. Hieronder een overzicht van het aantal doden in Groot-Brittannië in de periode 1999-2015 (<http://volteface.me/features/fired-ecstasy-related-deaths-rising-uk>).

Mogelijke acute ernstige bijwerkingen van xtc zijn:

- *hyperthermie* of oververhitting. Dit ontstaat als de lichaamstemperatuur boven de 40 °C komt en is de oorzaak van de meeste overlijdensgevallen door gebruik van xtc (Strobbe e.a., 2007);
- *hyponatriëmie*. Hiervan is sprake als de concentratie aan natriumionen (zout) in het bloed te laag is. Als niet tijdig behandeld wordt, kan dit dodelijk zijn. Hyperthermie kan men voorkomen door (koud) water te drinken, maar het drinken van te veel water onder invloed van mdma kan leiden tot een teveel aan water in het lichaam en daardoor tot hyponatriëmie (Traub e.a., 2002; Gowing e.a., 2002). Mdma stimuleert de afgifte van antidiuretisch hormoon. Dit hormoon blokkeert de afgifte van water in de nieren, waardoor er te veel water in het lichaam blijft. Symptomen van hyponatriëmie zijn hoofdpijn, misselijkheid en braken. Verder voelt men zich slap en vermoeid. Hyponatriëmie kan leiden tot hersenoedeem, inklemming van de hersenen in de schedel en convulsies (Kiyatkin & Sharma, 2011). Hersenoedeem na gebruik van xtc kan overigens ook optreden zonder dat sprake is van hyponatriëmie (Strobbe e.a., 2007);
- *cerebrale en cardiovasculaire aandoeningen*. Het gebruik van xtc leidt tot een verhoging van de bloeddruk, versnelling van de hartslag en een verhoging van het hartminuutvolume. Een verhoogde bloeddruk verhoogt het

- risico op bloedingen of infarcten. Het gebruik van xtc kan ook leiden tot tachycardie (versnelling van de hartslag) met risico op ritmestoornissen, hartfalen en longoedeem. Het meeste risico lopen daarbij mensen die al hart- en vaatproblemen hebben (Gowing e.a., 2002);
- *lever- en nierschade*. Ook kan er als gevolg van xtc-gebruik ernstige lever- schade en nier-schade optreden;
  - *kaakklem*. Het effect van xtc op de gezichtsspieren kan leiden tot een kaakklem;
  - *depressie*. Mdma beïnvloedt het serotoninegehalte in de hersenen en er is een duidelijke relatie tussen een verminderd serotoninegehalte en het ontstaan van een depressie. Uit onderzoek blijkt dat xtc-gebruikers veel hoger scoren op testen voor depressieve stemmingen en angst, maar de vraag blijft open of dit veroorzaakt wordt door het gebruik van xtc of dat mensen met een aanleg voor dergelijke psychiatrische stoornissen eerder geneigd zijn xtc te gebruiken. Wel is duidelijk dat de depressieve en angstklachten blijven bestaan lang nadat de gebruiker is gestopt met het gebruik van xtc.

Langetermijneffecten van xtc-gebruik

Ook over de langetermijngezondheidseffecten van xtc-gebruik komt steeds meer informatie beschikbaar. Een recente studie van Croes e.a. (2018) laat zien dat het gebruik van xtc tot een scala aan langdurige gezondheidsklachten kan leiden. Het betreft schade aan zenuwcellen, verstoring van het geheugen, concentratievermogen en de stemming. Een onbekend, maar vermoedelijk klein deel van de gebruikers krijgt ook last van lang aanhoudende visuele waarnemingsstoornissen, waaronder 'zwevende vormpjes' en 'spikkeltjes' in het gezichtsveld (*visual snow*) en van gevoelens van depersonalisatie en derealisatie (vervreemding van zichzelf en de wereld). Welke factoren precies een rol spelen bij het ontstaan van deze klachten is nog niet duidelijk.

Amfetamine en NPS

Amfetamine is net als xtc een synthetische drug. De moleculaire structuur van amfetamine lijkt veel op die van efedrine en het lijkt ook op het hormoon adrenaline en op de neurotransmitters noradrenaline en dopamine. Amfetamine wordt door gebruikers meestal aangeduid als speed of pep. Het wordt aangeboden in poedervorm, capsules of pillen. Amfetamine geeft de gebruiker energie en gaat vermoeidheid tegen. De gebruiker voelt zich energiek, vrolijk, actief en zelfverzekerd. De Roemeense chemicus Lazăr Edeleanu ontwikkelde in 1887 voor het eerst amfetamine. Het werd ingezet als middel om de klachten van astma en bronchitis te verminderen. Al snel na de ontdekking van amfetamine werd duidelijk dat het ook tot een verhoogde lichamelijke activiteit leidde. Mede door deze werking werd amfetamine tijdens de Tweede Wereldoorlog ingezet om de soldaten scherp te houden. Amfetamine werd na de Tweede Wereldoorlog alleen nog op recept verstrekt en in Nederland staat

het op lijst 1 van de Opiumwet. Doordat er vraag naar amfetamine bleef, werd het middel steeds meer in illegale labs geproduceerd. Amfetamine is sinds de jaren zestig een vast onderdeel van de Nederlandse drugsmarkt.

Amfetamine is een 'klassieke' synthetische drug. Nieuwere varianten noemen we nieuwe psychoactieve stoffen of NPS. NPS vormen in Nederland een bescheiden deel van de markt. De middelen worden verhandeld onder obscure namen als 6-APB en Mefedron. De meest bekende is 4-fluoramfetamine of 4-FA. Dit middel verscheen in 2007 op de Nederlandse drugsmarkt (Linsen e.a., 2015). Het werd in eerste instantie gebruikt als versnijdingsmiddel van amfetamine. Gebruikers waren specifiek op zoek gegaan naar deze stof, omdat het minder bijwerkingen zou hebben dan xtc. Onder gebruikers stond het bekend als 'xtc-light'. De effecten van 4-FA liggen tussen die van amfetamine en mdma in en zijn zowel stimulerend als entactogeen. Het is echter minder stimulerend dan amfetamine en minder entactogeen dan mdma. De gebruiker voelt euforie, praat en beweegt veel en raakt niet vermoeid (Linsen e.a., 2015). 4-FA komt meestal voor als poeder, capsule of tablet. In kader 12.2 staan enkele van de gezondheidsrisico's van amfetamine en 4-FA beschreven.

Kader 12.2 Gezondheidsrisico's van amfetamine en 4-FA

Gezondheidsrisico's van amfetamine (niet uitputtend, www.drugsinfo.nl):

- verhoogde hartslag;
- stijging van de bloeddruk;
- hartritme stoornissen en andere hartaandoeningen;
- oververhitting;
- kaakklem;
- lever- en nierfalen;
- agressief gedrag;
- paranoia.

Gezondheidsrisico's van 4-FA (niet uitputtend, Wijers e.a., 2017):

- uitputting;
- zeer ernstige hoofdpijn;
- misselijkheid;
- overmatig transpireren;
- hyperthermie;
- verhoogde hartslag;
- tandenknarsen;
- angsten;
- een hersenbloeding is een zeldzame, maar ernstige complicatie van 4-FA-gebruik.

12.4 Gebruik en ontwikkelingen van psychostimulantia in Nederland

Het gebruik van xtc, amfetamine en NPS in Nederland

Naast cannabis is xtc de meest gebruikte illegale drug in Nederland (Van Laar e.a., 2017). In 2016 had naar schatting 1 op de 13 Nederlanders van 18 jaar en ouder ooit xtc gebruikt (7,6%). Onder scholieren is het gebruik van xtc laag. Xtc-gebruik komt vooral voor onder uitgaande jongeren en jongvolwassenen in de leeftijdscategorie 18-35 jaar. Uit diverse onderzoeken komt naar voren dat xtc veruit de belangrijkste drug is in het uitgaanscircuit, vooral in de dance-scene.

Hoe meten we drugsgebruik?

Epidemiologisch onderzoek naar drugsgebruik maakt gebruik van een aantal standaardmaten om gebruik in kaart te brengen: *Ooit gebruik*, *afgelopen jaar gebruik* en *afgelopen maand gebruik*. Ze worden als volgt geoperationaliseerd in onderzoek:

Heb je ooit in je leven weleens [middel x] gebruikt?
 Heb je afgelopen jaar weleens [middel x] gebruikt?
 Heb je afgelopen maand weleens [middel x] gebruikt?

De meeste mensen in Nederland gebruiken geen illegale middelen en ze hebben daar ook geen behoefte aan. Het *ooit gebruik* geeft aan hoeveel mensen wel eens hebben geëxperimenteerd met een middel. Voor de meeste mensen houdt gebruik van drugs op na er één of een enkele keer mee geëxperimenteerd te hebben. Voor anderen is het de start van een gebruikerscarrière. De vraag naar het gebruik het afgelopen jaar geeft een indicatie van het *recente gebruik* en de vraag naar het gebruik de afgelopen maand geeft een indicatie van het *actuele gebruik*. De percentages ooit gebruik liggen altijd hoger dan de percentages recente en actuele gebruikers. Lang niet iedereen die experimenteert met drugs gaat op een problematische manier gebruiken of ontwikkelt een verslaving. Voor de meeste mensen is de gebruiksperiode beperkt en volgt na verloop van tijd op een natuurlijke manier abstinentie van illegale middelen.

Uit de Leefstijlmonitor van het CBS, RIVM en het Trimbos-instituut (Van Laar e.a., 2017) komt naar voren dat van de volwassen Nederlandse bevolking in het afgelopen jaar zo'n 2,9% xtc en 1,4% amfetamine heeft gebruikt (zie tabel 12.1). Het gaat om ongeveer 390.000 gebruikers van xtc en zo'n 180.000 amfetamine-gebruikers (NDM, 2017). Het amfetaminegebruik is vergelijkbaar met het NPS-gebruik, geschat wordt dat zo'n 140.000 volwassenen het afgelopen jaar NPS hebben gebruikt. Opvallend is dat in 2016 vooral 4-FA (fluoramfetamine) werd gebruikt en dat andere NPS een zeer lage prevalentie hebben. Een verklaring ligt wellicht in het feit dat er in Nederland voldoende middelen op de markt zijn van 'goede' kwaliteit en men voor een bepaalde roes niet hoeft over te gaan tot andere nieuwe middelen.

Tabel 12.1 Lifetime (ooit gebruik), afgelopen jaar (recent) en afgelopen maand (actueel) gebruik van psychostimulantia door volwassen Nederlanders (18 jaar en ouder) in 2016

Middel	Ooit gebruik	Afgelopen jaar	Afgelopen maand
Xtc	7,6% (ca. 1 miljoen p.)	2,9% (ca. 390.000 p.)	1% (ca. 130.000 p.)
Amfetamine	4,4% (ca. 590.000 p.)	1,4% (ca. 180.000 p.)	0,6% (ca. 70.000 p.)
Cocaïne	4,9% (ca. 650.000 p.)	1,7% (ca. 230.000 p.)	0,8% (ca. 110.000 p.)
NPS totaal	-	1,1%	-
NPS 4-FA (fluoramfetamine)	-	0,9%	-
NPS anders (o.a. 6-APB, Methoxetamine, Synthetische canna- bis, Mefedron)	-	0,2%	-

Bron: Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2017 (Van Laar e.a., 2017).

Het Grote Uitgaansonderzoek

Het Trimbos-instituut heeft via het Grote Uitgaansonderzoek (HGU) het middelengebruik van uitgaanders systematisch in kaart gebracht. Het onderzoek is uitgevoerd in 2014 en in 2016. Aan het onderzoek in 2016 deden 4.905 uitgaande jongeren en jongvolwassenen in de leeftijdsgroep van 15-35 jaar mee, die in het afgelopen jaar weleens een party, festival, club of discotheek bezochten (Monshouwer e.a., 2016). Bijna de helft woonde bij de ouders en 44% was tussen de 20 en 24 jaar oud; 88% was autochtoon. Het opleidingsniveau was hoog: 54% studeerde aan een hbo of universiteit of had zo'n opleiding afgerond. 57% bezocht ten minste maandelijks een club of discotheek, waarvan 18% wekelijks. Een derde (34%) ging minimaal één keer per maand naar een party of festival. Bij gebrek aan populatiegegevens claimen de onderzoekers niet dat hun prevalentiecijfers representatief zijn, maar door de ruime steekproef geven ze wel een goed en vernieuwend beeld van het uitgaanspubliek.

In tabel 12.2 staan de prevalentiecijfers van verschillende drugs die in het Grote Uitgaansonderzoek 2016 zijn gevonden. Zoomen we in op de groep uitgaanders, dan krijgen we een totaal ander beeld van drugsgebruik dan uit de landelijke prevalentieonderzoeken. Het belangrijkste resultaat uit HGU is dat het voor een grote groep van de onderzochte groep uitgaanders normaal is om drugs te gebruiken. Zo geeft iets meer dan de helft van de uitgaanders (55%) aan ooit xtc gebruikt te hebben. Het afgelopen jaar gebruik van xtc lag op 46,2% en het gebruik in de afgelopen maand op 21,6%. Van de deelnemers

die xtc in het afgelopen jaar hadden gebruikt, nam 18% het één keer, 53% nam het middel een paar keer per jaar en 19% eens per maand. 9% nam xtc een paar keer per maand, 1,1% eens per week en 0,3% een paar keer per week. Dagelijks of bijna dagelijks gebruik van xtc kwam niet voor (Monshouwer e.a., 2016).

Naast xtc worden er ook diverse andere middelen gebruikt. Zo'n 33% van de respondenten uit het Grote Uitgaansonderzoek 2016 gaf aan ooit amfetamine te hebben gebruikt. Het laatste jaar gebruik van amfetamine lag op 25% en actueel gebruik (laatste maand) op zo'n 12%. Van NPS was 4-FA het meest populair. Ooit gebruik van 4-FA lag op 29%, laatste jaar gebruik op 24,5% en actueel gebruik op ongeveer 10%.

Tabel 12.2 Lifetime (ooit gebruik), afgelopen jaar (recent) en afgelopen maand (actueel) drugsgebruik van uitgaanders (n: 4905)

Middel	Ooit gebruik	Afgelopen jaar gebruik	Afgelopen maand gebruik
Cannabis	75,5	52,8	32,1
Xtc	55,1	46,2	21,6
Lachgas	53,5	37,3	10,6
Amfetamine	33,4	25,1	12,2
Cocaïne	32,5	24,5	12,4
4-fluoramfetamine (4-FA/4-FMP)	29,2	24,5	9,9
Truffels	20,8	10,3	1,7
Ketamine	17,3	12,3	5,3
Ritalin	16,8	9,0	4,1
GHB/GBL ²	13,8	7,5	3,0
2-CB ¹	14,8	9,5	2,7
Paddo's ¹	9,7	2,1	0,4
Isd ¹	5,6	3,0	0,7
Benzo-Fury (6-APB) ¹	3,2	2,0	0,5
Methoxetamine (MXE) ¹	2,2	1,4	0,3
Mefedron ¹	2,1	1,0	0,2
Methylon ¹	1,5	0,9	0,2
Spice ¹	1,4	0,7	0,2
4-MEC ¹	0,7	0,4	0,2
Andere drugs ¹	4,8	3,2	1,7

¹ N: 4.703 (202 deelnemers hebben dit deel van de vragenlijst niet ingevuld).

² Het merendeel van de GHB/GBL-gebruikers gebruikt met name GHB.

Bron: Het Grote Uitgaansonderzoek 2016 (Monshouwer e.a., 2016).

Ook andere onderzoeken, zoals het Amsterdamse Antenne onderzoek bevestigen het beeld dat het voor uitgaanders normaal is om drugs te gebruiken. Ook in Amsterdam is xtc veruit de meest favoriete illegale drug voor uitgaanders (Nabben e.a., 2017). Xtc blijft volgens de Amsterdams onderzoekers in het Amsterdamse uitgaansleven het festivalmiddel bij uitstek. Het uitgaansonderzoek van GGD Haaglanden geeft inzicht in het gebruik in Den Haag (Van Dijk & Reinerie, 2015). Het ooit gebruik van xtc lag in de Haagse survey op 48% en het gebruik in de afgelopen maand op 16% (mannen 20%, vrouwen 12%). De gemiddelde leeftijd waarop voor het eerst xtc werd gebruikt was 19 jaar.

Effecten op de gezondheid van uitgaanspubliek

Het Grote Uitgaansonderzoek geeft een beeld van de effecten van drugsgebruik op de gezondheid van stappers. 59% van de uitgaanders rapporteert het afgelopen jaar weleens een black-out (geheugenverlies) te hebben gehad vanwege alcohol- en/of drugsgebruik. 12% zegt weleens 'out' te zijn gegaan (bewustzijn verloren): vooral vanwege alcohol (84%). Respondenten rapporteren relatief vaak dat zij GHB (16%) en/of lachgas (11%) hebben gebruikt op de avond dat zij 'out' gingen. Angst-/paniekaanvallen komen relatief veel voor: bij 20% van de ondervraagde uitgaanders in het afgelopen jaar. Xtc is op zo'n avond de meest gebruikte drugs (47%).

Uitgaanders die terechtkomen op de spoedeisende hulp (SEH) van een ziekenhuis gebruikten in de meeste gevallen alleen alcohol (49%) of alleen één drug (35%): vaak GHB (13%). Als uitgaanders op de EHBO van een evenement terechtkomen, dan zijn XTC (48%) en 4-FA (14%) veruit de meest gebruikte drugs die avond.

Wat minder dan de helft van de respondenten heeft in het afgelopen jaar vanwege alcohol- en/of drugsgebruik weleens verzuimd (46%) of door een kater slecht gefunctioneerd op werk of in het onderwijs (52%). In de meeste gevallen bleef dit beperkt tot één of een paar keer, bij 3% tot 5% kwam het vaak voor.

Het gebruik van drugs, waaronder xtc, is recent in verband gebracht met 'visuele persisterende waarnemingsstoornissen': ook lang nadat het gebruik is gestaakt. Het zien van zogenaamde *floaters* (zwevende deeltjes) wordt door de respondenten (het gaat om zelfrapportage, niet om een klinisch oordeel) het meest gerapporteerd; 69% van de respondenten heeft hier last van. Ook worden gerapporteerd: lichtflitsen zien (27%) en nabeelden⁴ zien (23%). *Visual snow* (spikkeltjes in het gezichtsveld) komt bij 17% van de respondenten voor,

4 Bij nabeelden blijft de persoon hetzelfde beeld zien, nadat het hoofd in een richting is bewogen.

net als het zien van geometrische figuren. Halo's (een lichtkring om een object of persoon) meldt 15% van de respondenten.

17% van de uitgaanders heeft wel eens last van terugkerende visuele verstoringen. Slechts 1% geeft aan van visuele verstoringen (ernstige) belemmeringen te ervaren in het dagelijks leven.

Ontwikkelingen in het gebruik van psychostimulantia

Er zijn aanwijzingen dat het gebruik van xtc de afgelopen jaren is toegenomen. Het gebruik is vanaf het begin sterk gekoppeld geweest aan de dance-scene. Dance is in Nederland binnen het uitgaansleven uitgegroeid van een underground-stroming naar een mainstream-stroming. De leefstijlmonitor van het Trimbos-instituut, CBS en RIVM laat een duidelijke toename zien in het experimenteren en het gebruik van typische uitgaansdrugs zoals cocaïne, amfetamine en xtc. In 1997 had 2,3% van de volwassen bevolking ooit in het leven wel eens xtc gebruikt, terwijl dat in 2016 op zo'n 7,6% lag, zie tabel 12.3. Onderzoekers van het Trimbos-instituut zien een normalisering van het gebruik van uitgaansdrugs (Goossens & Van Hasselt, 2015) en de verwachting is dat door deze normalisering van het gebruik van uitgaansdrugs in de toekomst alleen nog maar zal toenemen.

Tabel 12.3 Percentage ooit gebruik volwassen Nederlanders (18 jaar en ouder) van xtc, cocaïne en amfetamine in de peiljaren 1997 en 2016

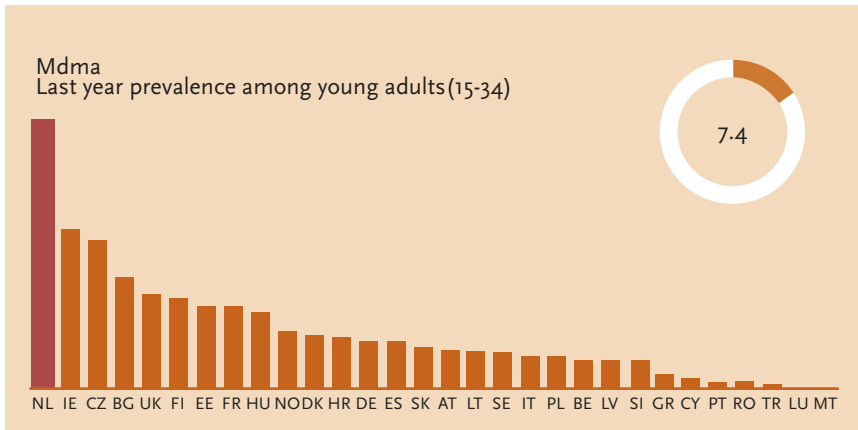
Ooit gebruik 18 jaar en ouder	1997	2016
Xtc	2,3	7,6
Cocaïne	2,6	4,9
Amfetamine	2,2	4,4

Bron: Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2017 (Van Laar e.a., 2017).

Gebruik in internationaal perspectief

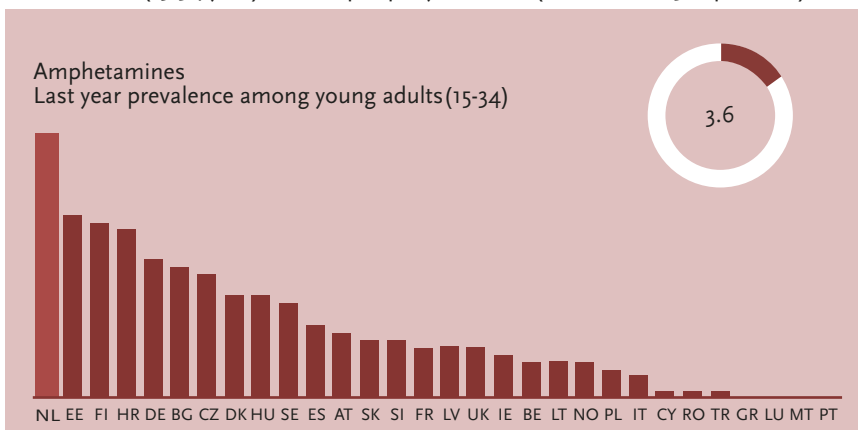
Hoewel het gebruik van klassieke drugs zoals opiaten in Nederland laag is in vergelijking met andere landen, geldt dat zeker niet voor mdma en amfetamine; daarin is Nederland juist de koploper van Europa (EMCDDA, 2017). Figuur 12.3 toont het laatste jaar gebruik van mdma van jongvolwassenen (15-34 jaar) in Europa en figuur 12.4 het laatste jaar gebruik van amfetaminegebruik van jongvolwassenen (15-34 jaar). Met betrekking tot beide middelen springt Nederland er duidelijk uit. Het gebruik van NPS lijkt in Nederland ook relatief vaker voor te komen. Er wordt relatief veel 4-fluoramfetamine gebruikt, maar het gebruik van bijvoorbeeld synthetische cannabidoïden is weer erg laag.

Figuur 12.3 Laatste jaar mdma-gebruik van jongvolwassenen (15-34 jaar) in Europa, peiljaar 2016 (Nederland: 7,4 procent)

Bron: Country Drug Report, EMCDDA 2017.

Figuur 12.4 Laatste jaar amfetaminegebruik van jong volwassenen (15-34 jaar) in Europa, peiljaar 2016 (Nederland: 3,6 procent)

Bron: Country Drug Report, EMCDDA 2017.

Tabel 12.4 NPS-gebruik in verschillende landen

Land	Jaar	Leeftijd (Jaar)		Ooit gebruik (%)	Laatste jaar gebruik (%)
Australië	2016	18 en ouder	Synthetische cannabinoïden	2,9	0,3
		18 en ouder	NPS	1,1	0,3
Finland	2014	15-34	Synthetische cathinonen	0,8	0,1
Frankrijk	2014	18-34	Synthetische cannabinoïden	4,0	-
Letland	2015	15-34	Synthetische cannabinoïden	5,4	1,5
Nederland	2016	15-64	NPS: 4-FA, mefedron,	-	1,4
		15-34	synthetische cannabinoïden, methoxetamine en/of 6-APB	-	3,5
		15-34	Synthetische cannabinoïden	-	0,1
Slowakije	2015	15-34	Synthetische cannabinoïden	0,8	0,4
Verenigd Koninkrijk	2015	16-59	NPS	2,9	0,9

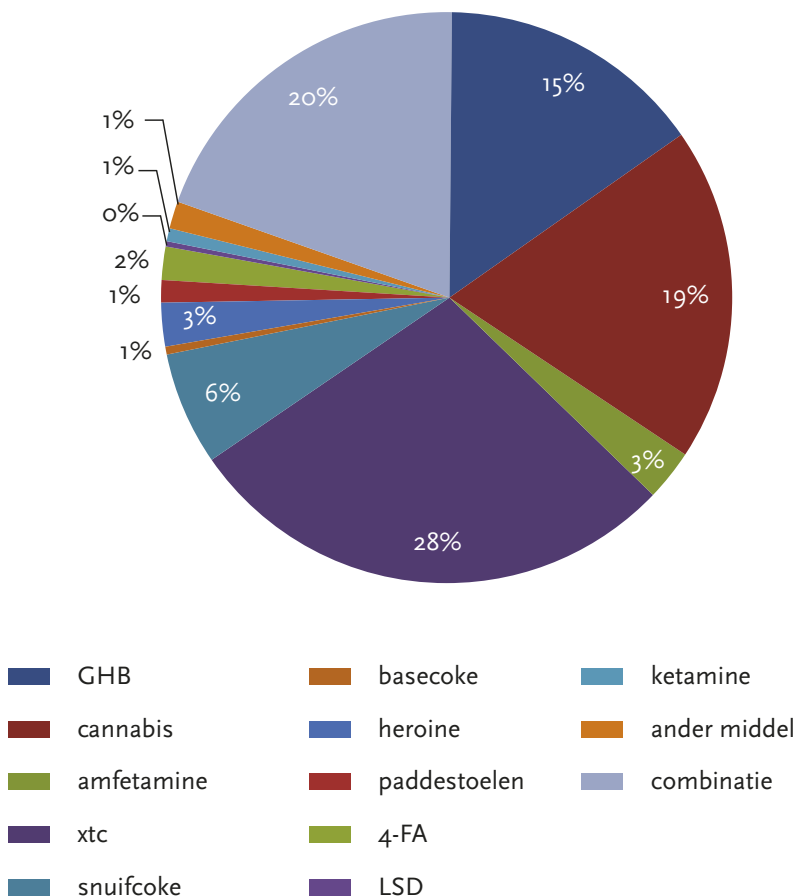
Bron: Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2017 (Van Laar e.a., 2017).

12.5 Acute incidenten met psychostimulantia

Sinds 2009 houdt het Trimbos-instituut via de Monitor Drugsincidenten (MDI) actuele gegevens bij over de aard en omvang van acute druggerelateerde gezondheidsincidenten. Het betreft patiënten die worden behandeld op de spoedeisende hulp (SEH) van een ziekenhuis, door de ambulance, door politieartsen of op de EHBO van een grootschalig evenement. De gegevens worden aangevuld met die van het Letsel Informatie Systeem (LIS) van VeiligheidNL (gegevens van 14 spoedeisende hulpposten van ziekenhuizen verspreid over Nederland). De monitor geeft weliswaar *geen compleet* beeld van het aantal drugsincidenten in Nederland, maar wel een goede indicatie van welke drugs voor problemen zorgen (Wijers e.a., 2017). Op basis van de gegevens van de MDI kunnen trends met betrekking tot drugsincidenten zichtbaar gemaakt worden.

In de periode 2009-2016 werden in totaal 33.072 drugsincidenten gemeld: 28.421 bij de MDI en 4.651 bij het LIS. Het grootste deel had betrekking op xtc (28%), cannabis (19%), GHB (15%) of het betrof een combinatie van middelen (20%).

Figuur 12.5 Percentages drugsgerelateerde incidenten in de periode 2009-2016

Bron: Monitor Drugsincidenten Trimbos-instituut (geraadpleegd november 2017).

Incidenten met xtc

Bij de MDI worden het vaakst incidenten met xtc gemeld. In de periode 2009-2016 ging het 7.964 keer om xtc als de enige gebruikte drug, zie tabel 12.5. Daarnaast was er in die periode bij 2.756 incidenten sprake van combinatiegebruik van xtc met een andere drug. In totaal werden in de peri-

ode 2009-2016 door de MDI 10.720 incidenten geregistreerd waarbij xtc betrokken was. Het merendeel (zo'n 85%) van de xtc-incidenten was afkomstig van de EHBO's op grootschalige evenementen.

Tabel 12.5 Incidenten met xtc als enige drug (N: 7.964) geregistreerd door de Monitor Drugsincidenten (MDI) en het Letsel Informatie Systeem (LIS), 2009-2016

	Ambulances	SEH-MDI- ziekenhuizen	SEH-LIS- ziekenhuizen	Politie- artsen	EHBO
Aantal incidenten (% van het totaal binnen de dienst)	382 (5)	321 (7)	359 (8)	145 (7)	6.757 (51)
Man (%)	63	69	64	89	59
Leeftijd: < 25 jaar (%)	56	61	61	52	66
Mate van intoxicatie					
Licht (%)	23	29	-	52	78
Matig (%)	53	46	-	41	19
Ernstig (%)	24	25	-	6	3

Bron: Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2017 (Van Laar e.a., 2017).

Incidenten met amfetamine en NPS

Een relatief klein deel van de acute incidenten heeft betrekking op amfetamine. In de periode 2009-2016 ging het om 752 incidenten met amfetamine, zie tabel 12.6. Van de nieuwe psychoactieve stoffen was 4-fluoramfetamine (4-FA) het middel dat het meest werd gebruikt en waarover ook de meeste incidenten werden geregistreerd. In de periode 2009-2016 werden 439 incidenten met 4-FA als enige drug geregistreerd en 333 in combinatie met een ander middel, zie tabel 12.7. Op de EHBO-posten liep het aandeel incidenten met 4-FA in de beschreven periode flink op. Werden er in 2009 nog nauwelijks meldingen gemaakt van 4-FA-gerelateerde incidenten, in 2012 was dit 2,2% en in 2016 was dit zelfs opgelopen tot 15,3% van alle door de EHBO-posten gemelde incidenten.

Tabel 12.6 Incidenten met amfetamine als enige drug geregistreerd door de Monitor Drugsincidenten (MDI) en het Letsel Informatie Systeem (LIS), 2009-2016

	Ambulances	SEH-MDI- ziekenhuizen	SEH-LIS- ziekenhuizen	Politie- artsen	EHBO
Aantal incidenten (% van het totaal binnen de dienst)	161 (2)	105 (3)	135 (3)	97 (5)	274 (3)
Man (%)	74	74	76	87	67
Leeftijd: < 25 jaar (%)	37	39	41	21	71
Mate van intoxicatie					
Licht (%)	28	40	-	49	85
Matig (%)	56	39	-	39	13
Ernstig (%)	15	21	-	12	2

Bron: Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2017 (Van Laar e.a., 2017).

Tabel 12.7 Incidenten met 4-fluoramfetamine geregistreerd door de Monitor Drugsincidenten (MDI) en het Letsel Informatie Systeem (LIS), 2009-2016

Incidenten op EHBO-posten van grootschalige evenementen	4-FA als enige drug	4-FA in combinatie met andere drugs
Aantal incidenten	439	333
Man (%)	47%	65%
Leeftijd: < 25 jaar (%)	79%	81%
Mate van intoxicatie		
Licht (%)	85%	63%
Matig (%)	13%	30%
Ernstig (%)	2%	8%

Bron: Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2017 (Van Laar e.a., 2017).

Sterfte door psychostimulantia

Met enige regelmaat worden sterfgevallen gemeld waarbij psychostimulantia in het spel zijn. Het precieze aantal is onbekend en de gerapporteerde sterfgevallen zijn zeer waarschijnlijk een onderschatting. Volgens het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) werd in 2015 bij in ieder geval acht sterfgevallen mdma in het bloed aangetroffen; in 2015 was dat bij vijf overledenen het geval. In de periode 2006-2015 werd door het NFI in totaal bij 47 sterfgevallen mdma als primaire doodsoorzaak (al dan niet met andere middelen) geconsta-

teerd (Vreeker e.a., 2017). In de CBS Doodsoorzakenstatistiek verdubbelde het aantal registraties waarin psychostimulantia (xtc, amfetamine en andere psychostimulantia) een rol zou hebben gespeeld van 14 in 2015 naar 28 in 2016. Het is onbekend of het bij de stijgende aantallen gaat om een daadwerkelijke stijging of om veranderingen in de registratie.

Toename van ernstige xtc-incidenten

De onderzoekers (Wijers e.a., 2017) van de MDI zien de afgelopen jaren een opvallende toename in de ernst van de xtc-intoxicaties op EHBO-posten. Het aandeel matige en ernstige intoxicaties steeg van 7% in 2009 naar 28% in 2014. Sindsdien bleef het aandeel hoog met 28% in 2015 en 26% in 2016. De patiënten met een ernstige xtc-intoxicatie zijn in vergelijking met patiënten met een lichte intoxicatie relatief vaker man, vaker toerist, gebruikten meer xtc en hadden ook vaker alcohol of andere drugs gebruikt (Wijers e.a., 2016).

Bij de patiënten met een ernstige xtc-intoxicatie werd vaak een veelheid aan verschijnselen waargenomen: problemen met de bloedsomloop (te hoge of te lage hartslag, hoge bloeddruk, hartritmestoornissen), oververhitting (hyperthermie), bewustzijnsdalingen (van lichte bewustzijnsvermindering tot diep coma), psychiatrische verschijnselen (angst, paniek, psychose, hallucinaties en opwindings), neurologische stoornissen (zoals epileptische insulteren), watervergiftiging (hyponatriëmie), een te hoge suikerconcentratie in het bloed (hyperglycemie) of te weinig zuurstof in het bloed (een verminderde zuurstofsaturatie).

12.6 Besluit

Producenten en de markt blijven zich constant vernieuwen. Dagelijks komen er nieuwe middelen op de markt die nog niet onder de Opiumwet vallen en een deel van de handel is verschoven naar het internet. Via het Drugs Informatie en Monitoring Systeem (DIMS) blijft het Trimbos-instituut de ontwikkelingen volgen om waar nodig te waarschuwen zodra er extra gevaarlijke stoffen op de markt verschijnen. Het monitoren van de drugsmarkt is en blijft echter *harm reduction* en vooral bedoeld om de meest ernstige schade van drugsgebruik te beperken. Willen we de beschikbaarheid, de vraag en het aanbod van psychostimulantia echt ontmoedigen, dan is er meer nodig. In het ontwikkelen van een ontmoedigingsbeleid, waarbij de beschikbaarheid en de vraag naar drugs wordt aangepakt, ligt een nieuwe uitdaging voor preventie. Daarbij moeten we de verworvenheden van het huidige 'gedoogbeleid' niet uit het oog verliezen en gebruikers niet gaan criminaliseren. De sterke elementen van het Nederlandse drugsbeleid, waaronder decriminalisering, respect voor de mensenrechten van gebruikers, samenwerken met gebruikers en inbedding in een zorgstructuur, dienen daarbij voorop te staan. Tegelijkertijd kunnen

we er niet omheen dat individuele gebruikers ook medeverantwoordelijk zijn voor de collectieve problemen die als gevolg van het drugsgebruik ontstaan. Hier een nieuwe modus in te vinden, wordt de opgave voor de komende jaren.

Informatie over drugs en ontwikkelingen op de drugsmarkt zijn te vinden op www.drugsinfo.nl en www.trimbos.nl (www.trimbos.nl/themas/monitoring-markten-incidenten-drugs/monitoring-drugsmarkt-in-nederland-dims).

13

Slotbeschouwing: een pijnlijke balans

Inleiding

De volgende vragen hebben bij onze werkzaamheden centraal gestaan:

1. Wat is een plausibele en geloofwaardige schatting van de minimale omvang van de wereld van productie van en handel in synthetische drugs in Nederland, zowel in termen van betrokken personen als van financiële omzet?
2. Beschrijving en analyse van de operationele werking van het systeem: wie doet wat, welke grondstoffen zijn nodig, waar komen die vandaan, wat zijn de onderlinge verhoudingen in de criminele wereld en welke ontwikkelingen hebben zich voorgedaan? Ook: wat is de internationale dimensie van het systeem?
3. Wat weten we over de effectiviteit van de aanpak en bestrijding van het verschijnsel. Wat lijkt te werken, wat niet?

De vraag waarom Nederland sinds de jaren tachtig zo'n vooraanstaande rol speelt in de productie van synthetische drugs ging gaandeweg een steeds belangrijker rol spelen.

In deze slotbeschouwing geven we antwoord op deze vier vragen. De aanbevelingen die uit deze antwoorden voortvloeien zijn op een lichtblauwe ondergrond weergegeven.

13.1 De omvang

Omzet

Het is bekend dat Nederland sinds de jaren tachtig een hoofdrol vervult in de mondiale syndru-wereld. Nederlandse criminelen spelen een belangrijke rol bij de productie van amfetamine (samen met criminelen uit enkele andere landen, met name Polen) en zijn bij de vervaardiging van xtc de grootste producent in Europa. Waarschijnlijk is Nederland ook de grootste producent ter wereld, maar 'harde' mondiale data ontbreken. De onbetwiste topkwaliteit van hun xtc maakt Nederlandse criminelen zogezegd tot 'wereldkampioen xtc-productie'. Maar hoe omvangrijk is die Nederlandse syndru-productie nou precies, anno 2017?

Het bleek lastig om tot goede cijfers te komen. Sinds de dagen van de Unit Synthetische Drugs (1997-2004) is de aandacht voor een goede verzameling van gegevens steeds verder achteruitgegaan. Dit is een bron van ergernis voor betrokken opsporingsambtenaren. Uiteindelijk hebben we zelf gegevens verzameld bij de absolute bron, namelijk formulieren van alle in beslag genomen relevante stoffen in 2017. Op basis van enkele veronderstellingen – met name een inbeslagnemingspercentage van 20 en een exportpercentage van 80, alsmede een berekening van de vermoedelijke straatprijzen in binnen- en buitenland – konden we vervolgens komen tot een schatting van de minimale productie (ruim 600 miljoen grammen versneden amfetamine en bijna een miljard xtc-pillen) en van de financiële omzet, wereldwijd in termen van straatprijzen. Voor amfetamine is dat ten minste € 9,6 miljard en voor xtc ten minste € 9,3 miljard. Gegeven onze werkwijze en de daarbij gehanteerde veronderstellingen zijn de € 18,9 miljard naar alle waarschijnlijkheid een minimumbedrag. In werkelijkheid zal het bedrag vermoedelijk veel hoger liggen. Ook al omdat we de verdiensten van productie in het buitenland (Polen, België) onder Nederlandse leiding niet hebben meegeteld en we de NPS buiten beschouwing hebben gelaten.

€ 18,9 miljard is een groot bedrag. Het kan worden gezien als de bijdrage van de Nederlandse syndru-wereld aan de illegale wereldeconomie. Uiteindelijk verdienen er handelaren aan in alle delen van de wereld. Het zijn de tussenhandelaren en de straatdealers die naar alle waarschijnlijkheid het grootste deel van dit bedrag opstrijken. De omzet van de Nederlandse producenten en handelaren ligt op een lager bedrag en is waarschijnlijk minimaal € 3 tot 5 miljard. ‘Af-lab’, dat wil zeggen direct na de productie in de laboratoria, gaat het om 890 miljoen euro. De kosten voor het maken van synthetische drugs bedragen in totaal zo’n 280 miljoen.

Een paar bedragen ter vergelijking. Volgens Europol bedroeg de totale omzet aan drugs in Europa in 2016 € 24 miljard. De wereldwijde omzet van in Nederland geproduceerde synthetische drugs alleen al ligt in de buurt van dit bedrag. Een andere vergelijking: de toegevoegde waarde van het Rotterdamse havenbedrijf aan de Nederlandse economie bedroeg, volgens het jaarverslag van de haven over 2017, ongeveer € 23 miljard. De minimale bijdrage van de Nederlandse syndru-wereld, in dit geval aan de mondiale schaduw economie, benadert dus dit bedrag.

Aan het op orde hebben van de cijfers zit niet alleen een inhoudelijk, maar ook een tactisch belang. Zonder cijfers over de omvang van de syndru-misdaad, worden argumenten voor opsporingsintensivering minder serieus genomen. Dat is niet slim, maar wel realiteit. Er moet dus betere en betrouwbare informatie worden verzameld, recht op het doel af, over drugs en de schade, niet

verpakt in een WODC-monitor of een Nationaal Dreigingsbeeld. Het CBS taxeert de waarde van de illegale Nederlandse (synthetische-)drugseconomie veel te laag.¹ Betrouwbare informatie vergt forse personele inzet. Inrichting van een Expertisecentrum Drugs bij de Nederlandse Politie is zeer wenselijk. Een door de Tweede Kamer aan te stellen Nationaal Rapporteur Drugs – al dan niet gekoppeld aan het voorzitterschap van het Strategisch Beraad Ondernijning – kan een organiserende en stimulerende rol vervullen.

Er is hierbij nog een andere dimensie van belang. We hebben nu wel zicht op de minimale omvang van de financiële omzet in de syndru-wereld, maar er is slechts een beperkt beeld van waar dit geld blijft. Wat gebeurt er met al dat geld? Globaal is het uitgangspunt dat een derde consumptief besteed wordt, een derde wordt geïnvesteerd (ook in het buitenland) en een derde crimineel handgeld is, dat nodig is om de criminele business draaiende te houden. Maar hoe deze globale verdeling in praktijk uitpakt, is nog erg onduidelijk. Daar is nog weinig van bekend.

Dat hangt ook samen met het beperkte zicht op de distributiestromen rond synthetische drugs. Ja, er is het een en ander bekend over de pre-productiefase: welke stoffen zijn nodig, waar komen die vandaan, hoe komen die Nederland binnen, hoe en waar wordt geproduceerd en wat zijn de daarmee samenhangende kosten en (af-lab)prijzen? Er is ook het een en ander bekend over het eindproduct, waar dat verkocht wordt en wat de straatprijs daarvan is. De 'af-lab'-prijzen en uiteindelijke straatopbrengst die wij hier hebben kunnen berekenen zijn – gegeven de veronderstellingen – als relatief hard te beschouwen.

Maar over de fase tussen 'af-lab' en 'straat' weten we niet zo heel veel. Terwijl de fase na af-lab wel de fase is waar het grootste deel van het geld in omgaat: zo'n 75% tot 85%. Wie doet wat? Wie verdient hier het meeste geld? Wie zijn hier de 'kruispuntcriminelen'? Hoe is de relatie tussen mensen in Nederland en daarbuiten? Hoeveel schakels zitten er precies tussen 'af-lab' en 'straat'? We tasten nog behoorlijk in het duister, terwijl dit bijvoorbeeld het gebied is dat voor financieel rechercheren heel interessant is. Versterking van de informatiepositie op dit gebied is urgent.

1 Voor 2001 werd de waarde van de binnenlandse afzet van xtc én van geëxporteerde xtc geschat op € 360 miljoen. Zie: www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2004/39/de-illegale-economie-in-Nederland. In 2015 werd de opbrengst van 'productie, handel en verkoop van xtc' geschat op € 160 miljoen; zie <https://nos.nl/artikel/2233362-hoe-schat-je-de-waarde-van-illegale-economie.html>. Overigens heeft het CBS recentelijk (als gevolg van nieuwe veronderstellingen) de raming voor cannabis met € 2,3 miljard verhoogd (CBS, 2018); het lijkt raadzaam een dergelijke exercitie ook voor synthetische drugs uit te voeren.

De criminelen

Limburgse en Brabantse criminelen slaagden er in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw in om de syndru-productie naar zich toe te trekken. Historische factoren spelen een rol. Van oudsher waren criminele elementen in deze provincies bedreven in illegale activiteiten, bijvoorbeeld smokkelen, geholpen door de grenslogging en door een vaak welwillende houding van de bevolking. Veel burgers moesten niet veel van autoriteiten hebben en menig-een pikte een graantje mee van de criminele opbrengsten. Andere factoren speelden een zeker zo belangrijke rol. Brabantse en Limburgse criminelen bouwden effectieve samenwerkingsverbanden op met Amsterdamse en internationale criminelen. Kennelijk waren zij daarvoor interessante partners, die min of meer op voet van gelijkwaardigheid geaccepteerd werden. Ze hadden ook veel te bieden, namelijk goede waar en betrouwbare leveranties. De daartoe benodigde chemische kennis wisten ze op hun eigen wijze bij elkaar te sprokkelen. Bovendien hadden ze van de opsporingsinstanties niet veel te vrezen. Aanvankelijk was de Politie versnipperd over Rijkpolitie en kleine gemeentepolitiekorpsen. Daarna verkeerde de tot regionale politie samengevoegde politie, zeker rond de IRT-affaire, in crisis en kreeg opsporing van de georganiseerde misdaad een lage prioriteit bij openbaar bestuur en Politie. In het regionale bestel werden de kaarten vooral gezet op gebiedsgebonden politie en openbare orde. Op het niveau van de 43 politiedistricten en 167 basisteams veranderde er wat dat betreft weinig of niets bij de vorming van Nationale Politie (Van der Torre & Van Valkenhoef, 2017).

De toplaag van de Brabants-Limburgse syndru-criminelen verwierf een 'ogenschijnlijk onaantastbare status'. Zij vormen de geijkte top 35 van syndru-criminelen, die al jarenlang professioneel en op grote schaal internationale drugsmisdrijven plegen, terwijl zij – net als personen in hun directe omgeving – vaak buiten schot blijven. Hoe begrijpelijk en gerechtvaardigd de wens ook is om strafrechtelijk onderzoek te doen naar de geijkte topcriminelen, het valt in onze interviewronde juist op dat er – los van inspanningen van de Nederlandse Politie en Justitie – heel wat bedreigingen afkomen op de autochtone top-x'ers, inclusief criminele concurrentie:

- Volgens criminele respondenten, alsook volgens professionals die al hun ervaringen eens goed op zich laten inwerken, is het aantal topcriminelen inmiddels veel groter geworden. Een goed ingevoerde crimineel schat dat er in Limburg en Noord-Brabant zo'n 400 organiserende criminelen zijn, waarvan er ongeveer 100 tot de harde kern van 'kruispuntcriminelen' kunnen worden gerekend. Zij scoren, op zijn misdaadschaal van 1 tot 10, een '8,5' of een '9'. Ze investeren, zetten deelopdrachten uit en brengen de mondiale vraag en het Nederlandse aanbod bij elkaar. Daar horen ook een aantal mensen uit nieuwe groepen bij, met name Turken en Marokkanen.

Bij een groot opsporingsonderzoek (Explorer, gericht op een criminele ontmoetingsplaats, *the Party King*) merkten professionals dat ze honderden bezoekers niet herkenden en dat ogenschijnlijk kleine spelers al grote omzetten maakten, bijvoorbeeld als criminele specialist, zoals organisator van drugsexport.

- De toename en etnische diversificatie in de toplaag hangt samen met veranderingen in de syndru-productie. Sinds ongeveer 2011 is het gemakkelijker geworden om (halffabricaten voor de productie van) amfetamine en xtc te produceren door de opkomst van zogenoemde pre-precursoren. Met apan, apaa of bmk-glycidaat kan tamelijk eenvoudig een precursor (bmk) worden geproduceerd. En met pmk-glycidaat is het ook al niet moeilijk om pmk (precursor voor xtc) te maken. Het is ook eenvoudiger geworden om xtc-pillen te maken, bijvoorbeeld door de opkomst van betere hardware. De consequentie is dat nogal wat nieuwkomers tot de markt toetreden, waardoor de prijs daalt en daarmee de winstmarge. Dit is ongemakkelijk voor de beter georganiseerde (top)crimineel.
- De vereenvoudiging van het productieproces werkte in de hand dat nieuwe Turkse en Marokkaanse criminelen en motorgangs synthetische drugs gingen maken. Het omslagpunt lag rond 2011 met apan, aldus onze respondenten. Deze nieuwe criminelen zien hoe makkelijk daarmee – na pionieren in laboratoria – bmk te maken is en stappen in die business.
- Het darkweb wordt een steeds belangrijkere plaats voor inkoop van chemicaliën, hardware en eindproducten en voor de verkoop van de eindproducten. De klassieke top-x houdt zich, voor zover wij weten, niet bezig met dergelijke internetverkoop. Die zien het (voorlopig nog) als nieuwlichterij van hoogopgeleiden die snel en gretig geld willen verdienen. Dat neemt niet weg dat het belang van de internethandel toeneemt. Volgens een Rand-rapport uit 2016 was het Nederlandse aandeel in de wereldwijde online verdiensten van synthetische drugs op dat moment zo'n 23% (Rand, 2016); dit percentage betreft alleen de verkoop van eindproducten.
- Ook op andere fronten is de wereld van de syndru-productie in beweging en innovatief. Zo is inmiddels bij opsporingsdiensten een nieuw Chinees exportproduct in beeld dat mogelijk de klassieke laboratoria overbodig maakt bij het verkrijgen van xtc. Als er Chinezen zijn die het aandurven om dit te produceren en naar het buitenland te exporteren, dan wordt Nederland daarbij als tussenstation minder logisch, minder nodig en mogelijk overbodig.

Vanuit het perspectief van de (landelijke) Politie valt het goed te begrijpen dat ze een lijst opstelt die mede is bedoeld als target list voor de opsporing. Het kost immers veel moeite om de overbekende criminelen eens goed in onderzoek te nemen, dus met bijzondere opsporingsmiddelen, met degelijke financiële opsporing en in samenwerking met buitenlandse opsporingsinstanties. Een top 35 kan helpen om dergelijke onderzoeken van de grond te tillen. Het geeft echter onvoldoende inzicht in de top van syndru-criminelen die vandaag de dag in Nederland actief zijn. Daarom is het noodzakelijk om ook voorbij deze top-35 te kijken; de syndru-wereld is omvangrijker en complexer geworden.

De gebruikers

Sinds de opkomst van de dance-cultuur eind jaren tachtig van de vorige eeuw is in Nederland sprake van een duidelijke toename van het gebruik van psychostimulantia, met name van xtc. De *ravers* vonden in xtc, amfetamine en nieuwe psychoactieve stoffen (NPS), middelen die de uitgaanservaring versterkten en hun de energie gaf om eindeloos door te feesten. Deze middelen zijn daarom onlosmakelijk verbonden geraakt met de dance-scene, elektronische dansmuziek en een hedonistische levensstijl. Omdat de dance-scene zich heeft ontwikkeld tot een mainstream muziekvorm, zijn grotere groepen uitgaanders in aanraking gekomen met psychostimulantia. Onderzoekers constateren een normalisering van drugsgebruik onder uitgaanders. Voor veel uitgaanders is het gewoon geworden om drugs te gebruiken, 'een pilletje hoort er gewoon bij'. Deze normalisering geldt weliswaar voor veel westerse landen, maar wat betreft het gebruik van psychostimulantia springt Nederland er in negatieve zin uit. Mogelijk komt dit omdat de dancecultuur zich in Nederland sterker heeft ontwikkeld dan in andere Europese landen. Dance is zelfs een belangrijk exportproduct geworden.

Tegelijk met de toename van drugsgebruik en de normalisering ervan zien we een toename van de hoeveelheid mdma die er in een xtc-pil zit. Xtc-pillen zijn sterker en zuiverder dan ooit tevoren. Het valt niet uit te sluiten dat er een verband bestaat tussen de toename van de dosering en de geconstateerde toename van ernstige xtc-incidenten.

Producenten en de markt blijven zich constant vernieuwen. Dagelijks komen er nieuwe middelen op de markt die nog niet onder de Opiumwet vallen en een deel van de handel is verschoven naar het internet. Het monitoren van de drugsmarkt is en blijft echter *harm reduction* en vooral bedoeld om de meest ernstige schade van drugsgebruik te beperken. Willen we de beschikbaarheid, de vraag en het aanbod van psychostimulantia echt ontmoedigen, dan is er meer nodig, aldus de medewerkers van het Trimbos-instituut in hoofdstuk 12 van dit rapport. In het ontwikkelen van een ontmoedigingsbeleid, waarbij

de beschikbaarheid en de vraag naar drugs wordt aangepakt, ligt een nieuwe uitdaging voor preventie. Daarbij moeten, aldus deze Trimbos-medewerkers, de verworvenheden van het huidige 'gedoogbeleid' niet uit het oog worden verloren. Tegelijkertijd kunnen we er niet omheen dat individuele gebruikers ook medeverantwoordelijk zijn voor de collectieve problemen die als gevolg van het drugsgebruik zijn ontstaan. Hier een nieuwe modus in te vinden, wordt een opgave voor de komende jaren.

13.2 Het systeem

Systeemverandering

De opkomst van pre-precursoren is, meer dan lange tijd werd beseft, een soort *game changer* geweest. Ingewijden in de opsporingsdiensten spreken over een syndru-wereld die met de opkomst van pre-precursoren veel complexer is geworden: onbedoeld is er een veelkoppig monster gecreëerd. Er zijn nu tientallen pre-precursoren beschikbaar gekomen in plaats van enkel pmk en bmk. De schaarste aan precursoren is daarmee zo goed als verdwenen. Was het voorheen voldoende om naar olieachtige stoffen te speuren, nu moet ook naar poederstoffen gezocht worden, waardoor er voor de Douane nieuwe problemen zijn ontstaan. Chinese tussenorganisaties zijn weggevallen, omdat Nederlandse criminelen nu rechtstreeks in China niet-strafbare stoffen kunnen bestellen. De hoeveelheid drugsafval is sterk gestegen, omdat door het gebruik van pre-precursoren een extra stap aan het productieproces is toegevoegd (de 'conversiestap') die veel afval produceert. Bovendien is een deel van de klassieke 'pillenboeren' in het kader van risicospreiding meer vervlochten geraakt met de cocaïnewereld. Turkse, Marokkaanse en Poolse criminelen hebben, net als motorbendes, de pillenwereld ontdekt of hun inspanningen op dat terrein opgevoerd.

De productiewijze is anders geworden. De productie is in de top gespecialiseerd en geprofessionaliseerd, inclusief schaalvergroting. Tegelijkertijd is de productie van synthetische drugs onder het bereik van meer mensen gekomen. Het kapitaal dat nodig is om in te stappen, is lager geworden. De uitshakeling van Chinese tussenpersonen en de opkomst van internet hebben de toegang tot pre-precursoren vergemakkelijkt. Er zijn sterke aanwijzingen dat het aantal syndru-producenten is toegenomen. Topcriminelen kiezen vaker voor grootschalige opslag- of productielocaties, met een organisatie en technologie die doet denken aan een florerend bovenwereldbedrijf. Daarnaast zien we ook juist meer kleinschalige productie. Die is deels verplaatst naar woonbuurten. Er hebben zich nieuwkomers op de markt gemeld: kamikazepiloten volgens een klassiek-criminele producent. De opkomst van nieuwe

producenten zet de prijzen van (halffabricaten voor het maken van) xtc en amfetamine onder druk. Deze ontwikkelingen hebben consequenties voor opsporing en handhaving; het denken in termen van een barrièremodel dient te worden aangevuld met een ‘stromenmodel’ (zie verderop).

Verwevenheid

De syndru-wereld is vervlochten geraakt met andere drugsmarkten. Het gaat niet alleen om synthetische drugs, maar om alle soorten drugs; criminele netwerken zijn daar erg flexibel in.

Allereerst is er overlap en afwisseling tussen de productie van amfetamine en xtc. Hoewel er ook wel specialisatie is, kunnen syndru-criminelen afhankelijk van de beschikbaarheid van grondstoffen en de ontwikkelingen in de vraag, gemakkelijk de overstap maken tussen het produceren van mdma en amfetamine. Die overstapmogelijkheden gelden met name voor de topplaag, dat wil zeggen de regelaars of kruispuntcriminelen. Specialisatie zit vaak wel in onderdelen van het productieproces (importeren grondstoffen, produceren/laboreren, internationale distributie). Ook zijn er relaties mogelijk met de handel in NPS.

Tussen de wereld van de hennepeteelt en de syndru-wereld heeft altijd al een relatie bestaan. Vaak werd die gebruikt om het geld bij elkaar te krijgen om zich in te vechten in de syndru-wereld. Voor velen was hennepeteelt een soort instapdelict waarin men het vak kon leren en de contacten kon opdoen, voordat zij de overstap konden maken naar de meer complexe en winstgevender syndru-wereld. Tijdens de pmk-dip zijn sommigen weer teruggegaan naar de hennepwereld.

Zeker sinds het tijdelijke tekort aan bmk en vooral pmk zijn er relaties ontstaan tussen syndru-producenten en de internationale handel in cocaïne, die in Europa voor een belangrijk deel ook via Nederland en België verloopt. Voor syndru-producenten was het op dat moment een aantrekkelijke markt om in te investeren, want op die manier bleef men bezig en werd geld verdiend.

De vervlechting van de drugswerelden levert een interessant concurrentievoordeel op voor Nederlandse drugscriminelen. De internationale uitstraling en belofte is: Nederlanders kunnen alle soorten drugs leveren, het maakt niet uit welk soort of welke hoeveelheid, want het lukt. Polydrugshandel wordt dat ook wel genoemd. Het NDB spreekt in dit verband van criminele veelzijdigheid (NDB, 2017, 298-299) en het SOCTA van *poly-criminality* (2017, p. 15). Beide begrippen hebben een bredere betekenis, maar slaan ook op het combineren van verschillende drugsactiviteiten.

Deze verwevenheid is belangrijk om goed te begrijpen hoe ernstig de situatie is. Het gaat waarschijnlijk om meer dan alleen een top-x van Brabants-Limburgse autochtonen bij syndru met van oudsher wat Turkse partners. Ook andere netwerken (Vietnamezen, Marokkanen en Polen) waren reeds actief in de criminele drugs wereld: Marokkanen die groot geworden zijn in de hasj, Turken met heroïne en cocaïne, Vietnamezen in de hennep. Ze beschikken over de relevante sociale en fysieke infrastructuur, waarbij synthetische drugs nu binnen hun werkveld vallen, want dat is inmiddels relatief makkelijk om te organiseren, met grote potentiële winsten. Het gaat om een groot drugsconglomeraat dat niet alleen meer op synthetische drugs is gericht, maar op drugs als zodanig.

In de bestrijding van drugscriminaliteit door Justitie en Politie zou de aanpak gericht moeten worden op alle soorten drugs, want in de criminele wereld hangen hennep, synthetische drugs, cocaïne en andere drugs nauw met elkaar samen. Als Siamese tweelingen. Het zou voor Politie en Justitie – vanaf het niveau van de basisteams tot aan het landelijke en internationale niveau – moeten gaan om één domein of ‘portefeuille’, namelijk: opsporing en georganiseerde misdaad, met drugs als topprioriteit. Het zou dus niet moeten gaan om alleen synthetische drugs of om welk soort drugs dan ook, zoals het ook niet alleen kan gaan over ondermijning of alleen opsporing.

13.3 De aanpak

Geschiedenis

Uit onze korte beschrijving van de geschiedenis van de Nederlandse syndru wereld vallen enkele saillante conclusies te trekken.

Interessant is in de eerste plaats dat Nederland bij het verbieden van verdovende middelen steeds een paar jaar achter andere landen aanhinkt. Dat gold voor amfetamine in de jaren zeventig en voor xtc in de jaren tachtig. Die tijdsperiode schept voor Nederlandse criminelen de ruimte om snel een bronland voor de productie van deze drugs te worden. Er wordt legaal een werkende structuur opgebouwd, die vervolgens een doorstart krijgt in het criminele tijdperk. Het lijkt op dit moment ook weer te gelden voor NPS.

Er is – in de tweede plaats – vaak buitenlandse druk nodig geweest om in Nederland tot een intensivering van de aanpak van synthetische drugs te komen. Pas als Zweden (jaren zestig/zeventig), Frankrijk (jaren negentig) en de VS (begin deze eeuw) er stevig op aandringen – achter, maar soms ook voor de schermen – is de Nederlandse overheid bereid nadere actie te ondernemen.

Na druk vanuit Frankrijk kwam in 1996 razendsnel de Unit Synthetische Drugs van de grond, waar eerder al vanuit de Politie op aangedrongen was. De USD was integrale samenwerking *avant la lettre*, zonder betrokkenheid van het lokale bestuur, maar met een sterke operationele oriëntatie. Men zit bij elkaar in één gebouw, de lijnen zijn kort en er kan veel, ook financieel. Terugkeren naar de USD is onwenselijk, maar er kan wel lering worden getrokken uit zijn manier van werken: flexibel, operationeel, korte lijnen, bestuurlijke en ambtelijke rugdekking, met veel aandacht voor informatiepositie en (wetenschappelijke) analyse. Ook was de USD sterk internationaal georiënteerd, wat samenhang met de buitenlandse kritiek op Nederland, maar ook met de internationale organisatie van de criminele syndru-wereld. De USD heeft onmiskenbaar sterk bijgedragen aan versterking van de informatiepositie en aan verbetering van de positie en het imago van Nederland in het buitenland.

De inspanningen werden enkele jaren later opnieuw geïntensiveerd onder invloed van kritiek uit de VS. De nota *Samenspannen tegen xtc* uit 2002 leidde tot een versterking van de activiteiten. In deze tijd (2002-2006) waren in totaal zo'n 250 mensen bij Politie, OM, FIOD en Douane dagelijks bezig met de aanpak van de xtc-productie. Het leidde tot een verhoging van de opsporingsactiviteiten en tot een afname van de kritiek uit de VS. In zoverre waren de activiteiten succesvol. Of zij hebben geleid tot een duurzame vermindering van de omvang van de xtc-productie in Nederland kon toentertijd niet worden vastgesteld (zie Neve e.a., 2007).

Opvallend is dat Nederland vaak succesvoller is geweest in de syndru-diplomatie dan in de syndru-aanpak. Kritiek vanuit het buitenland, met name vanuit Frankrijk en de Verenigde Staten, wordt stevast gevolgd door een diplomatiek offensief, waarin wordt geprobeerd het Nederlandse drugsbeleid 'beter aan het buitenland' uit te leggen. Vaak resulteert dit relatief snel in de beoogde verbetering van de onderlinge relaties.

Tussen 2005 en 2010 heerst er aanvankelijk een behoorlijk groot optimisme over de bereikte resultaten, zeker vanwege het verbeterde internationale imago van Nederland. Synthetische drugs verdwijnen als prioriteit van de politieke agenda. De USD was al opgegaan in de in 2004 gevormde Nationale Recherche en nu drogen de beschikbare extra middelen op. Min of meer noodgedwongen wordt nu versterkt ingezet op de 'bronlandenstrategie', die vooral is gericht op het terugdringen van de stroom precursoren uit Rusland en (vooral) China. Die strategie lijkt aanvankelijk behoorlijk succesvol. Tussen 2007 en 2009 is er een serieuze dip in met name de productie van xtc. Maar schijn bedriegt. Vanaf ongeveer 2010 groeit de productie weer naar een niveau dat hoogstwaarschijnlijk hoger is dan voor de dip. Nederlandse syndru-producenten hebben hun toppositie op de wereldranglijst weten te behouden.

Het geeft aan dat de criminele wereld innovatief is en tegenslagen overwint. Het toont aan dat langdurige inzet over een breed front (niet alleen politieel en justitieel, maar ook bestuurlijk en financieel, niet alleen lokaal en nationaal, maar ook internationaal) nodig is om resultaten te laten beklijven.

Botsende perspectieven

In dit onderzoek stuiten we steeds op uiteenlopende en soms botsende perspectieven bij het vraagstuk van synthetische drugs.

Onze respondenten bij de FIOD, bij Politie en bij Justitie hebben een *handhavings- of opsporingsperspectief*. Ze zien dat criminelen over de hele wereld – met China als belangrijke producent van grondstoffen en Nederland als brandpunt van de syndru-productie – grondstoffen bestellen, leveren en produceren. Dit gaat gepaard met snelle innovatie en met gebruikmaking van de legale of niet-geregistreerde status van bepaalde grondstoffen of eindproducten. De gevestigde criminele groeperingen professionaliseren het logistieke proces en beperken zich niet tot één soort drugs. Ze verdienen geld met verschillende drugs: niet alleen synthetische drugs, maar ook met cocaïne, heroïne en hennep. Tegelijkertijd is het veel gemakkelijker geworden om in te stromen in de criminele syndru-wereld. Via het internet kunnen grondstoffen en *designer drugs* worden besteld. Met sommige pre-precursoren is het erg eenvoudig geworden om synthetische drugs of halffabricaten te produceren. Opsporingsambtenaren zien synthetische drugs als een groot mondiaal misdadeprobleem, waarin Nederland een spilfunctie vervult bij de productie. Het zou volgens hen een regelrechte topprioriteit moeten zijn in het Nederlandse veiligheidsbeleid.

Hier staat een *volksgezondheidsperspectief* tegenover. Door die bril heeft het gebruik van synthetische drugs of van *designer drugs* in beperkte mate schadelijke effecten op de Nederlandse bevolking; de *harm reduction*-benadering blijkt te werken. De kwaliteit van de drugs die in Nederland worden gebruikt, is goed en de consequenties van het gebruik blijven, voor zover we nu weten, binnen de perken. Zo bezien is het beleid rond synthetische drugs in Nederland best succesvol en daarom zijn synthetische drugs geen issue bij het ministerie van VWS. Als er geen problematische verslaafden zijn of doden vallen, is er weinig aan de hand, zo wordt geredeneerd. Er moet vooral voorkomen worden dat er een illegaal gebruikerscircuit ontstaat, waar de overheid geen greep op heeft. In deze wereld van de volksgezondheid vindt men dat opsporingsinstanties claimen dat synthetische drugs een enorm probleem zijn, zonder dat Politie en Justitie cijfers op tafel kunnen leggen die dat onderbouwen.

Vanuit een *economisch perspectief* is het belangrijk dat legale bedrijfsprocessen niet te maken krijgen met hoge bureaucratische lasten vanwege de regulering

en controle van chemische stoffen met legale toepassing. Er wordt gezocht naar een balans tussen aan de ene kant regels en beperkingen om te voorkomen dat stoffen worden misbruikt door criminelen, en aan de andere kant het economische belang van de (legale) handel in chemische stoffen. Volgens sommige betrokkenen legt wet- en regelgeving een enorme last op de schouders van chemische bedrijven. De tragiek is dat het aan beide kanten niet werkt. Het bedrijfsleven bureaucratiseert en het helpt niet tegen criminaliteit.

Ten slotte is er ook een *diplomatiek (of internationaal)* perspectief. Soms gaat het daarbij om het tevreden stellen van bevriende naties, die druk op Nederland uitoefenen om de productie en export van drugs te beperken. Dat gold in het verleden voor Zweden, Frankrijk en de Verenigde Staten, waarbij vooral het openlijk dreigen met sancties effect had op de Nederlandse regering. Achter de schermen wordt er door veel meer landen druk op Nederland uitgeoefend.

In de relatie met China speelt altijd het bestaan van de doodstraf in China een rol. Dat belemmert de uitwisseling van strafrechtelijke informatie. Nederland wil niet het risico lopen dat Nederlandse informatie gebruikt wordt om in China mensen ter dood te veroordelen, zo heet het officieel, al lijkt het erop, dat andere landen oplossingen vinden: zij delen informatie, onder de voorwaarde dat er geen doodstraf volgt. Ook de relatie van Nederland met ontwikkelingslanden in Afrika speelt soms een rol, zoals bij de (internationale) besluitvorming over ketamine. China wilde graag een verbod, omdat het een groot binnenlands probleem heeft met ketamine-verslaafden. Nederland was hier nogal stellig tegen, omdat ketamine in ontwikkelingslanden wordt gebruikt als narcosemiddel. De consequentie was een blokkade in de Chinees-Nederlandse gesprekken over synthetische drugs.

Al deze perspectieven zijn uiteraard legitiem. In elk betekenisvol beleidsproces dienen belangen en invalshoeken te worden afgewogen, dus ook bij synthetische drugs. Tegelijkertijd kan worden vastgesteld dat in deze afweging het opsporingsbelang relatief zwak vertegenwoordigd is. Als het erop aankomt, leggen de andere belangen al snel meer gewicht in de schaal. Dat is zeker zo in Nederland, waar het gezondheidsbelang domineert. Hier kreeg het opsporingsbelang alleen tijdelijk meer gewicht bij grote internationale druk. Het is van groot belang om hier kritisch naar te kijken en verandering in te brengen. Erkend dient te worden dat versterking van het repressief optreden tegen drugscriminelen belangrijk is vanwege de maatschappelijke schade die zij aanrichten.

Barrièremodel

Onze analyse wijst op beperkingen aan het barrière-denken, dat de afgelopen twintig jaar het dominante model is geworden bij de aanpak van (onder meer) de syndru-drugscriminaliteit. Opgeworpen blokkades waren een onbedoelde stimulans voor strategisch gepositioneerde Nederlandse syndru-criminelen en voor chemische bedrijven, in het bijzonder in China, om hun activiteiten te professionaliseren. Zij hebben een goede marktpositie weten te behouden en alle opgeworpen barrières omzeild. Het internationale overleg over te verbieden stoffen vergt veel energie en tijd. Het lijkt een belangrijke discussie als je er midden in zit, maar als je het geheel bekijkt, is zij minder relevant. Het heeft een tragische dimensie. Het grootste succes op dit terrein was de beïnvloeding van Russische en Chinese autoriteiten om de controle op productie en uitvoer van de precursoren pmk en bmk te versterken. Achteraf bezien gaf dit de aanzet tot belangrijke innovaties op het terrein van syndru-productie, die de autoriteiten (nationaal en internationaal) voor nieuwe vragen heeft gesteld en waarop zij het antwoord tot nu toe schuldig zijn gebleven.

In de syndru-wereld bestaan duizenden subjecten in een wirwar aan relaties, met sturende Nederlandse kruispuntcriminelen en *hightech* in China. Barrières opwerpen of drempels verhogen hebben tijdelijke effecten opgeleverd. Een registratieplicht of verbod op stoffen en de keuze voor kortlopende strafrechtelijke onderzoeken waren in de tijd van de USD een welkome innovatie bij de aanpak, maar hebben inmiddels minder invloed op het criminele proces. Voor de overheid is het barrièremodel wellicht nog steeds nuttig (het knipt het criminele productieproces in 'behapbare' delen op), de criminelen zelf weten het te omzeilen als het erop aankomt.

Deze ervaringen leren dat het criminele proces beter niet kan worden gezien als een rechtlijnig georganiseerd barrièremodel, maar als een complex en tamelijk chaotisch stromenmodel. Als een werkelijkheid met permanente activiteiten van aanbieders en klanten en van criminele ondernemers die stromen aan elkaar weten te knopen en daartoe gebruikmaken van tal van legale bedrijven, criminele specialisten en criminele loopjongens. Deze benadering moet de komende tijd worden uitgewerkt en bekeken op zijn operationele consequenties. Niet om het barrièremodel af te schrijven, maar om te onderzoeken welke benaderingen er bestaan die de criminele wereld duurzaam kunnen ondermijnen in plaats van te prikkelen tot innovatie.

13.4 Besluit: waarom Nederland?

Dat er een zeer omvangrijke en schadelijke syndru-misdaad is in Nederland, is een hard gegeven. De Nederlandse syndru-wereld dankt zijn belangrijke mondiale positie op de syndru-markt aan drie met elkaar verbonden omstandigheden: de goede prijs-kwaliteitverhouding van Nederlandse synthetische drugs, de lage pakkans voor de kopstukken en de relatief milde Nederlandse strafmaat, zeker in vergelijking met de draconische straffen in landen die op dit dossier relevant zijn, zoals Australië, China, Indonesië en de Verenigde Staten.

De kopstukken en hun netwerken zijn in staat goedkoop synthetische drugs te produceren. Ze beschikken over jarenlange ervaring, over een fysieke infrastructuur en over een netwerk van honderden ervaren laboranten en pillendraaiers. Plus een kleiner netwerk van vernieuwers: chemici die op de hoogte zijn van de laatste productiemethoden en personen die vernuftig kunnen letteren. Deze combinatie is belangrijk, want zo kan worden voorzien in wensen van de internationale klant wat betreft de zwaarte én het uiterlijk van de pil. Het resultaat is dat veel nationale en internationale topcriminelen de synthetische drugs liever inslaan bij Nederlandse criminelen, dan dat ze zelf de productie ter hand nemen. Voor buitenlandse criminelen is productie in eigen land vanwege de pakkans en/of strafmaat al snel veel ongunstiger, dan een syndru-order plaatsen in Nederland.

Voor China geldt hetzelfde. Het is een land met veel chemische bedrijven en knowhow. Het is een fluitje van een cent voor Chinezen om xtc te produceren. Onze respondenten zijn ervan overtuigd dat Chinese criminelen zich beperken tot het aanleveren van grondstoffen en hardware, omdat ze met xtc-productie de doodstraf riskeren. Daarom werken ze al decennialang op grote schaal samen bij de grondstoffenhandel met Nederlandse criminelen.

De lage pakkans en strafmaat hebben te maken met het bredere maatschappelijke klimaat in Nederland. In de afweging tussen opsporing, volksgezondheid, economie en internationale relaties trekt het opsporingsbelang vaak aan het kortste eind, zo constateerden wij. De nadruk op *harm reduction* in het gezondheidsbeleid in Nederland, maakt dat er een tolerant klimaat rondom drugsgebruik en drugsproductie bestaat. De economische kenmerken van Nederland – een open economie, gunstige handelsvoorwaarden, uitstekende infrastructuur, vrij verkeer van goederen en personen binnen Schengenlanden – hebben ons land veel welvaart gebracht en tellen zwaar, maar ze maken ons land echter ook aantrekkelijk voor drugshandel en -productie.

Tot het permissieve maatschappelijke klimaat behoort ook de relatieve geringe prioriteit die in Nederland aan het opsporingsbelang is toegekend. Anno 2018 valt op hoe beperkt de consequenties waren die werden verbonden aan het werk van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden (commissie-Van Traa). Destijds werden twee grote problemen gesignaleerd: de onrechtmatigheid van de opsporing én de omvang van de misdaad in combinatie met onvoldoende slagkracht van (elkaar tegenwerkende) opsporingsinstanties. Aan het eerste probleem is veel aandacht besteed. Het laatste probleem is blijven liggen, onder andere omdat grote terughoudendheid ontstond in het benutten van *human intelligence* (bijvoorbeeld infiltratie, spijtoptanten en kroongetuigen) in opsporingsonderzoeken. Binnen de Politie legden de regionale politiekorpsen sterk de nadruk op gebiedsgebonden politie en openbare orde. Dit is tot op de dag van vandaag zichtbaar in de inrichting van de Nationale Politie (Fijnaut, 2012; Van der Torre & Van Valkenhoef, 2017). Het zet regionale en landelijke rechercheafdelingen op achterstand bij de bestrijding van drugscriminaliteit, temeer omdat regionale rechercheafdelingen hun handen vol hebben aan onderzoeken naar kapitale delicten, zoals (drugs)moorden. Dat is ideaal voor drugscriminelen. Ook binnen de Politie heeft de opsporing van drugscriminaliteit lange tijd geen prioriteit gehad, al lijkt dat de laatste jaren te veranderen. De nadruk op de 'korte klap' heeft de aandacht voor de noodzaak om grote criminele samenwerkingsverbanden in internationaal verband aan te pakken verminderd.

Waar we ook niet aan ontkomen, is de strafmaat. Die is voor drugs in Nederland relatief laag, zo heeft een studie van het EMCDDA uitgewezen (2017). Lange straffen werken niet, is de officiële doctrine. Maar volgens criminelen zelf werken ze wel. Ze waren en zijn bijvoorbeeld als de dood om aan de Verenigde Staten te worden uitgeleverd. Nu willen we niet pleiten voor 'Amerikaanse toestanden', maar wel voor een betere balans in Nederland. Voor een balans tussen het creëren van maatschappelijke kansen en het organiseren van een pakkans en een strafmaat die recht doet aan de maatschappelijke schade van georganiseerde drugscriminaliteit. Wat in essentie nodig is: begrijpen dat de aanpak van drugscriminelen wezenlijk is voor behoud van de democratische rechtsstaat en voor het overeind houden van een fatsoenlijke samenleving. Dit vergt grote en langdurige inspanningen, strafrechtelijk en meer dan dat: fiscaal en integraal, publiek en privaat, door overheid en burgers, repressief en sociaal.

De georganiseerde drugscriminaliteit in Nederland, die tot de mondiale top behoort en leidt tot veel geweld en onrechtvaardigheid in ons land, zou een ongemakkelijke realiteit en een topprioriteit moeten zijn voor de Nederlandse

regering. Dat is bij lange na niet zo. De consequentie is dat burgemeesters en tientallen professionals worden gedwongen een achterhoedegevecht te voeren.

De afgelopen jaren hebben we een binnenlandse druk zien ontstaan om (onder meer) de productie van synthetische drugs in Nederland terug te dringen. Burgemeesters – aanvankelijk vooral uit het zuiden van Nederland – hebben de problematiek op de agenda gezet, ondermijningsbeelden vervaardigd en strategieën voor terugdringing ontwikkeld. De Riecs hebben daarbij op verschillende plekken een ondersteunende rol gespeeld, terwijl in het zuiden de Taskforce Brabant-Zeeland en de Intensivering Zuid belangrijke aanjagers zijn geweest.

Er zijn zeker resultaten geboekt. Veel gemeenten hebben hun naïviteit ('bij ons komt dat niet voor') afgelegd en zijn maatregelen gaan nemen om hun organisaties weerbaarder te maken. Bedrijven, maatschappelijke organisaties en burgers worden steeds meer bij de aanpak betrokken. Enkele grote verzamelpunten van syndru-activiteiten zijn ontdekt en ontmanteld, zoals de opslag bij Den Bommel en de criminele ontmoetingsplaats in Best (*the Party King*).

Syndru-criminelen hebben last gehad van al deze activiteiten, dat bevestigen ook criminelen met wie wij gesprekken hebben gevoerd. *Maar het syndru-systeem als zodanig is er niet door aangetast.* De flexibiliteit en het innovatieve vermogen van dit systeem, zijn enorme financiële opbrengsten en zijn voordelige internationale concurrentiepositie stellen het steeds weer in staat om zich te innoveren en weer op te richten.

Naast continuering en intensivering van de lokale en regionale aanpak (gericht op alle soorten drugs) is in ieder geval versterking nodig van de opsporing op nationaal niveau (via onder meer versterking van de internationale samenwerking – China – en versterking van het opsporingsbelang in de interdepartementale belangenafweging). Daarnaast is versteviging nodig van de justitiële keten (via versterking van de opsporings-, vervolgings- en zittingscapaciteit bij Politie, OM en rechtbanken en verhoging van de strafmaat voor de organisatie van drugsproductie). Ten slotte is beïnvloeding nodig van het tolerante maatschappelijke klimaat rond drugs en drugsgebruik, waarin de harm reduction-benadering op gezondheidsgebied – geheel in lijn met het steeds stevigere ontmoedigen van 'roken' en 'drinken' – wordt aangevuld met een sterkere nadruk op *use reduction*, zodat onder meer de vanzelfsprekendheid van drugsgebruik op muziekfestivals en in het uitgaansleven wordt teruggedrongen.

De twaalf belangrijkste bevindingen

1. Synthetische drugs zijn niet alleen een probleem van het zuiden van Nederland, maar een nationaal probleem met internationale consequenties voor de positie en het imago van Nederland. Het is alleen met voldoende, volhardende en toegewijde capaciteit en een constant brede internationale aanpak te bestrijden. Daaraan heeft het de afgelopen jaren ontbroken.
2. Criminelen in Nederland hebben in 2017 voor ten minste € 18,9 miljard geproduceerd aan xtc en amfetamine. Dit is een schatting op basis van veldwerk vanaf de bron. We hebben conservatieve aannames gehanteerd. Het bedrag van € 18,9 miljard betreft straatprijzen, in binnen- en buitenland. Het bedrag kan worden gezien als het absolute minimum. Hoogstwaarschijnlijk ligt de werkelijke omzet beduidend hoger.
3. Het bedrag van € 18,9 miljard is te beschouwen als de bijdrage die Nederlandse syndru-criminelen leveren aan de illegale wereldeconomie. Een deel van die wereldomzet vloeit direct in de zakken van Nederlandse syndru-producenten en -handelaren. 'Af-lab', dat wil zeggen direct na productie in de laboratoria, gaat het om 610 miljoen euro. Bij de volgende fasen van verkoop schatten wij het aandeel van Nederlandse criminelen op ten minste 3 tot 5 miljard. Over de voor criminelen cruciale fase tussen 'af-lab' en 'straatverkoop' – in deze fase verdienen topcriminelen het meeste geld – is relatief weinig informatie beschikbaar.
4. De informatiepositie van Nederland ten aanzien van synthetische drugs is 'belabberd'. Er is onvoldoende geïnvesteerd in mensen die internationale ontwikkelingen en trends kunnen duiden en er is onvoldoende analysecapaciteit beschikbaar. De informatiedeling tussen (overheids)organisaties is een probleem. Dat is schrijnend voor een land dat zo'n vooraanstaande positie inneemt in de mondiale syndru-wereld.
5. Nederlandse criminelen behoren wat betreft de productie van synthetische drugs tot de mondiale top. Internationale criminelen plaatsen grote drugsorders in Nederland. De Nederlandse synthetische drugs hebben een goede prijs-kwaliteitverhouding. In Nederland bestelde drugs worden – voor criminele begrippen – betrouwbaar geleverd, over de hele wereld. Processen van aan- en verkoop via het internet hebben snel een behoorlijke omvang gekregen.

6. Nederland heeft een ideaal vestigingsklimaat voor criminelen die zich bezighouden met synthetische drugs. De ligging en infrastructuur zijn gunstig voor internationale ondernemers in legale en illegale branches. Nederland is een kwetsbaar land op dit punt, maar heeft zich daar onvoldoende rekenschap van gegeven. Er zijn veel te weinig opsporingsambtenaren die strafrechtelijk onderzoek verrichten naar syndru-criminelen, waardoor de pakkans laag is, zeker voor topcriminelen die afstand bewaren tot het criminele handwerk. De relatief lage Nederlandse strafmaat (zowel de straf als de feitelijke duur van de detentie) maakt het extra aantrekkelijk synthetische drugs in Nederland te produceren. Al zijn de afgelopen jaren enkele opmerkelijke opsporingssuccessen geboekt (zoals onderzoek *Explorer*), de algemene indruk blijft dat opsporingsinstanties hooguit een deuk kunnen slaan in een almaar grotere boterberg.
7. Het belang van opsporing van synthetische drugs delft vaak het onderspit in de afweging met belangen van volksgezondheid (de schade van drugsgebruik beperken: *harm reduction*), diplomatie (goede relaties met het buitenland) en economie (de chemische industrie beschermen). Opsporing kreeg vooral prioriteit als bevriende buitenlandse staatshoofden (de VS, Frankrijk) alarm sloegen over de drugsindustrie in Nederland. Als de diplomatieke rust terugkeerde, verdween ook de prioriteit voor opsporing van synthetische drugs weer.
8. Door vereenvoudiging van het productieproces kent de wereld van de synthetische drugs inmiddels twee lagen. Enerzijds is sprake van schaalvergroting en professionalisering in grote, 'schone' labs. Anderzijds breidt de productie zich uit naar kleine laboratoria van kleine zelfstandigen, ook in woonwijken.
9. Veel grondstoffen en chemicaliën komen uit China, net als hardware voor laboratoria (o.a. ketels met regelapparatuur). De Chinese chemische industrie telt bedrijven die met hun chemische en technische kennis een megafacilitator zijn van de Nederlandse syndru-criminaliteit. Trage internationale overleg- en wetgevingscircuits leggen het af tegen de deskundigheid en flexibiliteit van Chinees-Nederlandse coalities.
10. Het criminele proces rond synthetische drugs is te beschouwen als een complex en tamelijk chaotisch rivierenlandschap. Er zijn duizenden subjecten in een wirwar aan relaties. Er zijn permanente stromen van aanbieders en afnemers, waarbij slimme criminele ondernemers (de kruispunt-criminelen) deze stromen aan elkaar weten te knopen. Ze maken daarbij gebruik van tal van legale bedrijven, criminele specialisten en criminele

- loopjongens. Om deze wereld goed te kunnen begrijpen (en aanpakken) dient het barrièremodel te worden aangevuld met een stromenmodel.
11. Het publieke geweld door syndru-criminelen is lang binnen de perken gebleven, zeker als men de miljardenomzet in de beschouwing betreft. De klassieke Brabants-Limburgse syndru-criminelen werkten lange tijd met vertrouwelingen, grote winstmarges en geweld achter de schermen om hun criminele wereld in het gareel te houden. De criminele syndru-wereld is echter veranderd, met meer onzekerheden en concurrentie voor de criminelen en met meer geweld.
  12. Burgemeesters, magistraten en politiemensen zijn gaan inzien dat drugsgerelateerde criminaliteit grote ondermijnende gevolgen heeft voor de maatschappij. Op straatniveau, letterlijk, gaat het om grof geweld, om het gevaar dat illegale laboratoria opleveren voor woonwijken en om milieu- en natuurvervuiling door afvaldumping. Op een dieper niveau geldt een nog verontrustender waarheid: productie van synthetische drugs is voor velen een betrekkelijk gemakkelijke kans om geld, aanzien en macht te verwerven. De georganiseerde drugscriminaliteit leidt inmiddels tot veel geweld en tot onrechtvaardige verhoudingen in ons land. De brede aanpak ervan zou een topprioriteit moeten zijn voor de Nederlandse regering. Dit is onvoldoende het geval en dat is een ongemakkelijke waarheid.

Bijlage 1   Notities bij de zoektocht naar de ‘ongekende’ omvang van de syndru-wereld

Deze bijlage bestaat uit ‘notities’ die een uitwerking zijn van onderdelen uit hoofdstuk 3. Het zijn noodzakelijke, maar gedetailleerde en soms wat technische fragmenten; zij kunnen het lastig maken om de rode draad in dat hoofdstuk vast te houden. Daarom zijn ze hier apart vermeld. In hoofdstuk 3 wordt steeds aangegeven op welk onderdeel een bepaalde notitie betrekking heeft.

Notitie 1: inbeslagnames aan de voorkant, onvolledige informatie

De functionarissen van FIOD, Douane en Politie waren zeer behulpzaam om informatie over inbeslagnames aan ‘de voorkant’ aan te dragen. Ook zij hebben frustraties over de versnippering van de relevante informatie en de gebrekkige informatiepositie van de in beslag genomen chemicaliën en synthetische drugs. *‘Hoe kan het dat wij het productieland van de wereld zijn maar niet eens de inbeslagnames op een rij kunnen zetten? Ik schaam mij diep.’* Een aantal zaken maken het berekenen van de omvang van synthetische drugsproductie in Nederland aan ‘de voorkant’ gecompliceerder:

- De Douane is voor informatie over inbeslagnames van (pre-)precursoren afhankelijk van handhavingsdiensten in het buitenland. De informatie-uitwisseling tussen de internationale opsporingsdiensten verloopt niet optimaal, waardoor de Douane vermoedelijk niet volledig op de hoogte is van inbeslagnames van (pre-)precursoren in het buitenland bestemd voor Nederlandse productie.
- De FIOD is de verantwoordelijke autoriteit op het gebied van precursoren en beschikt over een totaaloverzicht van de in beslag genomen druggerelateerde chemicaliën in Nederland met de verplichting dit te rapporteren aan (inter)nationale organen.¹ Het totaaloverzicht van de FIOD wordt gevoed door verschillende bronnen van opsporingsinstanties: inbeslagnames door controles van de Douane in zee-, post- en luchtvracht aan de Nederlandse buitengrens, inbeslagnames van de FIOD, inbeslagnames door de politiedienst Landelijke Faciliteit Ondersteuning Ontmantelen (LFO). Helaas kunnen we het totaaloverzicht van de FIOD niet gebruiken voor het berekenen van de productie van de synthetische drugs in 2017, om de volgende redenen:

¹ INCB, EU, EMCDDA, NDM en Trimbos.

- Het totaaloverzicht van de FIOD geeft per druggerelateerde chemicaliën weer hoeveel in 2017 in beslag is genomen. We kunnen niet per soort chemicaliën de productiecapaciteit berekenen en deze aantallen bij elkaar optellen. Chemicaliën die op deze lijst staan, kunnen namelijk bestemd zijn voor hetzelfde eindproduct. Voorbeeld: van apaa en formamide tezamen wordt amfetamine gemaakt. Als we deze hoeveelheden bij elkaar optellen is overlapping onvermijdelijk.
  - Voor een volledig overzicht is de FIOD afhankelijk van de aangedragen informatie van opsporingspartners. De informatietoever verloopt gebrekkig, waardoor het totaaloverzicht incompleet is.
  - De FIOD is – net als de Douane en de Politie – onderbemenst. Slechts één functionaris van de FIOD is belast met het noteren van de inbeslagnames van druggerelateerde chemicaliën in het binnenland voor het totaaloverzicht. Het betreft louter een van de taken van deze functie, waardoor het structureel en kwalitatief goed noteren van hoeveelheden in het gedrang komt.²
- De Landelijke Faciliteit Ondersteuning Ontmantelen (LFO) van de Politie noteert per opslaglocatie of drugslab de aangetroffen hoeveelheden chemicaliën. Zij nemen monsters van een gedeelte van de druggerelateerde chemicaliën met als doel aan te tonen of er sprake is van een synthetisch-drugslab, zodat dit als bewijs kan worden opgevoerd in strafzaken. Inventarisaties van opslag- en drugsproductielocaties door het LFO hebben dus niet primair het doel om de totale hoeveelheid chemicaliën, drugs en drugsafval vast te stellen; enkel de identificatie dat sprake is van een synthetisch-drugslab is afdoende. Dit bemoeilijkt de inventarisatie van de totale hoeveelheid:
- Het structureel noteren van de totale hoeveelheid van chemicaliën ontbreekt, slechts in enkele gevallen is een berekening gemaakt van de productiecapaciteit.
  - Het noteren van de hoeveelheden chemicaliën is niet altijd even zorgvuldig gedaan. Bijvoorbeeld het noteren dat vijf zakken apaa zijn aangetroffen, zonder de grootte (aantal kilo's) van de zak te vermelden.
  - Politie-eenheden hebben per periode maar een beperkte hoeveelheid monsters die zij naar het NFI kunnen toesturen. Dit heeft tot gevolg dat van een fors deel van de aangetroffen chemicaliën in opslaglocaties en labs niet daadwerkelijk wordt vastgesteld welke chemicaliën het betreft.³
- 2 Hetzelfde speelt aan 'de achterkant' van het probleem bij de Nationale Politie: er is vanwege capaciteitsgebrek en gebrekkige informatietoever en positie zeer beperkt zicht op in beslag genomen synthetische drugs in binnen- en buitenland, die in Nederland geproduceerd zijn.
- 3 Bijna zonder uitzondering komt de vaststelling van deskundigen van het LFO overeen met de uitslag van het NFI. Dit geeft een heldere indicatie voor de stoffen waarvan geen monster is afgenomen.

Notitie 2: Berekenen productie aan 'de achterkant' uitgesloten

Het is onmogelijk om de productie van de synthetische drugs te berekenen op basis van inbeslagnames aan 'de achterkant'. Cijfers van inbeslagnames zijn onvolledig en onbetrouwbaar. We beschrijven de onvolkomenheden voor drugsafval en de in beslag genomen synthetische drugs in binnenland- en buitenland:

- Drugsafval: drugscriminelen hebben verschillende manieren om drugsafval kwijt te raken onder meer via verbranden, lozen en dumpen. Kennis over hoe vaak deze methoden gebruikt worden, is beperkt. Enkel de dumpingen ('de blauwe vaten in de sloten') zijn zichtbaar voor burgers en (opsporings)instanties. Bovendien zijn de geregistreerde gegevens over dumpingen onbetrouwbaar: niet alle dumpingen worden gemeld (bij politie) en in de regel worden bij een drugdumping geen monsters⁴ genomen; daardoor is het onzeker of het daadwerkelijk afval van synthetische drugs betreft. Ook wordt de hoeveelheid drugsafval die men aantreft bij een dumping niet vastgesteld.
- In beslag genomen synthetische drugs in het binnenland: de politie neemt geregeld synthetische drugs in beslag. Deze inbeslagnames worden echter niet systematisch bijgehouden. Voor het overzicht van in beslag genomen synthetische drugs zijn de informatieverzamelaars afhankelijk van het aanleveren van informatie door politie-eenheden. Een respondent beschrijft de situatie als volgt;

'We hebben twee mensen zitten in Zoetermeer die de inbeslagnames van drugs in Nederland moeten bijhouden. Die sturen de eenheden een mailtje van het is 1 november en we hebben graag op 1 januari een overzicht van de in beslag genomen drugs en dan krijg je van drie eenheden iets terug en van de andere niks en dat is dan het eindcijfer van Nederland.'

Een andere respondent:

'De Douane treft synthetische drugs aan bij uitgaande zendingen, d.w.z. lucht- en zeevracht, postpakketten, koerierszendingen en luchtvaartpassagiers. De registratie van deze vangsten vindt onvolledig en niet-secuur plaats.'

- In beslag genomen synthetische drugs in het buitenland: Nederland is een productieland, waarbij het merendeel bestemd is voor de export. Internationale opsporingsdiensten uit diverse landen nemen daarom met

4 Met de reden dat er meestal geen opsporingsindicatie is.

enige regelmaat in Nederland geproduceerde drugs in beslag. Er is bij de Politie weinig informatie over internationale inbeslagnames. Zij hebben geen capaciteit beschikbaar om actief op zoek te gaan naar cijfers van in beslag genomen synthetische drugs in het buitenland, waardoor zij afhankelijk zijn van informatie die opsporingsinstanties van (bestemmings-)landen aanreiken.

‘In het verleden heb ik alle inbeslagnames buiten Nederland bijgehouden, maar dat lukt gewoon niet meer. Dat zijn talloze mailtjes per dag en de helft van de mailtjes krijgen we niet eens meer. We krijgen van alle kanten verzoeken vanuit het buitenland; dan hebben ze 100 kilo xtc onderschept met een Nederlands telefoonnummer. Dat komt allemaal binnen en die signalen moeten we eigenlijk allemaal opschrijven. Dat moet je allemaal bijhouden. We horen verhalen dat er in Spanje weer iets gevonden is en in de media lees je heel veel wat helemaal niet in systemen terecht komt.’

Notitie 3: Uitgangspunten bij de inventarisatie aan ‘de voorkant’ ter voorkoming van dubbeltellingen

- We onderscheiden bij drugslaboratoria twee categorieën: nog te produceren drugs en geproduceerde drugs.

De eerste categorie (categorie 4) geeft weer wat gemaakt *had kunnen worden* op basis van de aangetroffen hoeveelheid (pre-)precursor *of* essentiële chemicaliën in een opslaglocatie of drugslab.

De tweede categorie (categorie 5) geeft weer hoeveel synthetische drugs *geproduceerd is* in een opslaglocatie of drugslab. Dit berekenen we op basis van de aangetroffen hoeveelheid *lege* verpakkingen *of* drugsafval⁵ *of* aangetroffen drugs.
  - Per opslaglocatie of lab is voor het berekenen van de verwachte productie de chemische stof ((pre-)precursor *of* essentiële chemicaliën) waarvan de grootste hoeveelheid is aangetroffen als uitgangspunt genomen. We kunnen de (pre-)precursoren en essentiële chemische stoffen namelijk niet bij elkaar optellen, omdat ze beide nodig zijn voor het eindproduct. Indien in een lab bijvoorbeeld 40 liter bmk is aangetroffen, maar 14.000 liter formamide, dan nemen we formamide als uitgangspunt.
  - Per opslaglocatie of drugslab is de beoogde productie berekend aan de hand van aangetroffen (pre-)precursoren *of* essentiële chemicaliën. Deze chemicaliën zijn schaarser en kostbaarder dan de overige benodigde che-
- 5 Indien in een lab zowel de omzetting van een pre-precursor naar een pre-cursor (conversiestap) en de synthese heeft plaatsgevonden dan is ter voorkoming van dubbeltelling alleen het afval van de synthese meegenomen en niet het conversieafval.

micaliën. Professionals stellen dat indien (pre-)precursoren of essentiële chemicaliën aanwezig zijn op een locatie drugscriminelen deze stoffen volledig beogen te gebruiken voor het produceren van synthetische drugs.

‘Andere chemicaliën voor het proces zijn allemaal goedkoop en makkelijker te verkrijgen daarvan kunnen criminelen een overvloed inslaan dat maakt niet uit. Maar bijvoorbeeld monomethylamine, de essentiële chemicalie voor mdma, is duur en kost moeite om te kopen; daar willen criminelen niks van verspillen of overhouden.’

- Per opslaglocatie of lab is voor het berekenen van de geproduceerde hoeveelheid synthetische drugs gebruikgemaakt van het aantal *lege* verpakkingen *of* van de hoeveelheid drugsafval *of* van aangetroffen drugs. We gebruikten de grootste aangetroffen hoeveelheid. We kunnen lege verpakkingen van apaa en amfetamine-drugsafval op een locatie vanzelfsprekend niet bij elkaar optellen, omdat het drugsafval voor een deel bestaat uit de inhoud van de lege verpakkingen apaa.
- Wanneer in een opslaglocatie⁶ geen (pre-)precursoren of essentiële chemicaliën zijn aangetroffen, maar alleen ‘overige chemicaliën’ hebben we deze locaties *niet* meegenomen in onze berekening, omdat deze chemicaliën in overvloed beschikbaar zijn. Dit neemt niet weg dat het aannemelijk is dat deze chemicaliën voor de productie van synthetische drugs zijn bestemd. Het betrof tien locaties. Een voorbeeld is een opslaglocatie waar enkel liters zwavelzuur zijn aangetroffen.
- In 2017 zijn enkele forse opslaglocaties opgerold, met honderden liters verschillende chemicaliën, die naar alle waarschijnlijkheid distributiepunten waren die meerdere labs bedienden. We weten dit niet zeker. Om dubbeltellingen te voorkomen hebben we bij deze opslaglocaties alleen de pre-precursor *of* essentiële chemicaliën als uitgangspunt genomen, waarvan de grootste hoeveelheid is aangetroffen. Indien in een opslag bijvoorbeeld 44.000 liter formamide staat, 10.000 liter bmk en 23.000 kilo apaa hebben we louter formamide meegenomen. Terwijl het zeer aannemelijk is dat deze stoffen niet allemaal voor hetzelfde productieproces in één lab zijn bestemd.⁷

6 Dit geldt niet voor drugslabs, omdat op het moment dat ‘overige’ chemicaliën daar worden aangetroffen deze klaar stonden voor productie.

7 Daar staat tegenover dat grondstoffen die op twee verschillende opslaglocaties worden aangetroffen in theorie voor hetzelfde lab bestemd kunnen zijn. Stel in opslaglocatie 1 wordt 10.000 liter apaa aangetroffen en 1000 liter formamide. In opslaglocatie 2 wordt 1000 liter apaa en 10.000 liter formamide aangetroffen. Bij alle twee de opslaglocaties nemen we de grootste aangetroffen hoeveelheid, terwijl de kans bestaat dat het naar één lab gaat; dan gaat

- In elk productieproces wordt een deel van de chemicaliën verspild, doordat er fouten gemaakt worden, of er in ieder geval niet optimaal wordt geproduceerd. Per batch kan dat verschillen en veel is afhankelijk van de kwaliteit van de betrokken koks. Dit betekent dat er dus minder geproduceerd wordt dan we op basis van onze berekeningen veronderstellen.

Daar staat tegenover dat de ‘omzettingwaarden’ die gebruikt worden om te berekenen hoeveel van de (pre-)precursoren en essentiële chemicaliën nodig zijn om tot mdma en amfetamine te komen, te laag zijn (zie tabel 1 van deze bijlage). In werkelijkheid levert een liter precursor meer eindproduct op.

We kunnen ervan uitgaan, aldus de geraadpleegde experts, dat beide factoren elkaar compenseren.

Notitie 4: wegingsfactoren bij de omzetting van aangetroffen chemicaliën, eindproducten of drugsafval naar bmk en pmk

Tabel 1 Omrekenfactoren naar 1 liter bmk en 1 liter pmk

Omrekenfactoren naar precursoren van amfetamine en mdma		
	1 liter bmk:	1 liter pmk:
Pre-precursoren	2 kg bmk-glycidaat	2 kg pmk-glycidezuur
	2 kg bmk-glycidezuur	2 kg pmk-glycidaat
	1,6 kg apaan	2 l safrol
	1,9 kg apaa	
Essentiële chemicaliën	1,5 l formamide	0,8 l monomethylamine
Overige chemicaliën	0,2 l zwavelzuur	100 g natriumboorhydride
	0,7 l mierenzuur	
	5 l aceton	
Eindproducten	0,8 l amfetamineolie	1,2 kg mdma-kristallen
	1,6 kg amfetaminepasta	
Afval	8 l amfetamineafval	6 l mdma-afval
	6 l conversieafval	6 l conversieafval

het dus om 11.000 liter en niet 20.000 liter. Hoe vaak dit mogelijkwerijs is voorgekomen, is niet te achterhalen. Dit geldt eveneens voor conversielabs. De berekende hoeveelheid precursoren op basis van lege verpakkingen of drugsafval in een aangetroffen conversielab kan gebruikt zijn in een aangetroffen lab.

Notitie 5: waarom het inbeslagnemingspercentage veel lager is dan de werkelijke productie

Drugscriminelen proberen buiten het zicht van opsporingsinstanties te opereren. Zij hebben tal van tactieken en technieken om niet ontdekt te worden. Denk aan *mislabeling* bij het importeren van chemicaliën en dekmantels voor drugslocaties. Ook maken drugscriminelen handig gebruik van trage implementatie van wetgeving, kansen die het Europese economische verkeer biedt en de beperkte opsporingscapaciteit. De daadwerkelijke omvang van de synthetische drugsproductie ligt vermoedelijk vele malen hoger dan de inbeslagnames door opsporingsinstanties:

- Drugscriminelen importeren (pre-)precursoren en chemicaliën op een geraffineerde wijze. Drugschemicaliën worden binnengebracht onder een andere naam of substantie. Er zijn talloze mogelijkheden om de daadwerkelijke lading te verhullen. Indien opsporingsinstanties een vorm van *mislabeling* ontdekken, spelen drugscriminelen hier gemakkelijk op in met weer nieuwe methoden. Hierdoor missen opsporingsdiensten een onbekend aantal zendingen:

‘Ik krijg informatie dat er al acht zendingen van duizend kilo zijn doorgelaten en de negende zending is nu toch maar even bemonsterd en het blijkt apaa te zijn. Waarschijnlijk die acht zendingen eerder ook maar dat weten we niet. Dat is het probleem: ze zijn allemaal bestemd voor dezelfde leverancier en hadden allemaal dezelfde deklading of mislabeling maar daar komen we ook nooit meer achter.’

- Drugscriminelen maken handig gebruik van de open grenzen binnen Europa. In Nederland controleren opsporingsinstanties streng op import van druggerelateerde chemicaliën. Dit geldt niet voor de meeste Europese landen, waar ze geen synthetische drugsproductie kennen. Drugscriminelen spelen hierop in door chemicaliën te importeren in andere Europese landen. Zodra de chemicaliën eenmaal in een land in Europa zijn ingevoerd, kunnen drugscriminelen – vanwege de open grenzen – deze stoffen vrijelijk vervoeren binnen de Europese Unie richting Nederland. Controle heeft alleen plaats aan de buitengrens.

‘We weten niet hoeveel we van het totaal ontdekken. De meeste landen in Europa hebben andere prioriteiten. Ze zullen zeker minder aandacht hebben voor chemicaliën, aangezien het merendeel van de landen geen problemen heeft met synthetische drugsproductie. Ze kennen daar geen labs en als ze het aantreffen, hebben ze niet de bevoegdheid om ze in beslag te kunnen nemen en dan moet je het alsnog laten gaan. We kunnen Rotterdam en

Schiphol helemaal dichttimmeren, maar dan wordt het via bijvoorbeeld Finland, Spanje of Portugal wel binnengebracht.'

- De wetgeving in Nederland en Europese landen is (vooralsnog) onvoldoende bestendig tegen de ontwikkeling van de komst van de pre-precursoren. In eerste instantie zijn pre-precursoren legale stoffen, tenzij aangetoond wordt dat ze alleen bestemd zijn voor de synthetische drugsproductie.

'We lopen met de wetgeving voortdurend achter de feiten aan. Je ziet gewoon dat de wetgeving niet meer deugt. Bijvoorbeeld de pmk-glycidaat of apaa (pre-precursoren). Duitsland kan die niet in beslag nemen, terwijl het enige doel is de productie van synthetische drugs. We kunnen niet optreden. We kunnen niet melden. Het ligt deels in Nederland maar ook eromheen. Je mag hopen dat ze het melden bij ons, van er komt weer een zending aan, maar als ze bij de grens rechtsaf gaan dan ben je het kwijt.'

- De beperkte opsporingscapaciteit leidt ertoe dat criminelen in veel gevallen vrij spel hebben. Bij de Politie, FIOD en de Douane heeft de synthetische drugsproductie weinig prioriteit. Het gros van de labs en opslaglocaties ontdekken opsporingsinstanties toevallig door MMA-meldingen van burgers of hennepcontroles, maar niet vanwege opsporingsonderzoeken naar synthetische drugs. Ondanks onderbemensing is het aantal ontdekte opslaglocaties en labs de afgelopen jaren gestegen. Ook het aantal meldingen van verdachte transacties chemicaliën, waartoe bedrijven verplicht zijn indien zij misstanden vermoeden, neemt toe.

'Meldingen verdachte transacties is bijna niet te doen. Nu bijvoorbeeld ook. Er komt dan een melding van pallets zendingen caustic soda, die gaan op dit moment door want er is geen capaciteit om het op te pakken. Wellicht komen we die volgende maand leeg tegen in een lab. Meldingen geven de omvang deels aan, maar je kan niet zomaar stellen dat die richting een lab gaan. Als we bijvoorbeeld 1000 liter zwavelzuur zien bij een boer, dat kan zomaar naar een lab gaan, maar het wordt ook gebruikt in varkensstallen.'

Deze aanwijzingen mogen volstaan om vast te stellen dat de inbeslagnames slechts een deel omvatten van de totale omvang van de productie van synthetische drugs in Nederland. Gegeven onze werkwijze, gebaseerd op zo conservatief mogelijke schattingen, mogen we ervan uitgaan dat de inbeslagnames van 2017 de absolute ondergrens weergeven.

Notitie 6: verschijningsvorm en sterkte

Amfetamine en mdma kennen verschillende verschijningsvormen. Voor onze berekeningen is het noodzakelijk om te bepalen welke verschijningsvormen we als uitgangspunt nemen, zowel qua vorm als sterkte.

Amfetaminegebruikers slikken, snuiven of injecteren soms de drugs (EMCDDA, 2017). Snuiven en slikken van amfetaminepoeder is populair in Europa. In het Midden-Oosten slikken amfetaminegebruikers pillen, ook wel Captagon-pillen genoemd (UNODC, 2017). Vooraanstaande (inter)nationale instanties⁸ die onderzoek verrichten naar drugsmarkten en drugsgebruik, nemen het poeder doorgaans als eindproduct, waarbij 1 gram meestal als standaardmaat geldt.

Gebruikers nemen nooit pure amfetamine (100%) tot zich. Het spul wordt versneden, doorgaans met cafeïne, maar soms worden ook paracetamol, bakpoeder, meel of andere middelen gebruikt. Een gram versneden amfetamine bevat maximaal 73% amfetamine, maar het gemiddelde ligt, in Nederland in 2017, rond de 50%.⁹ In Europa is er een veel forsere variatie, die per land kan uiteenlopen van 7% tot 50% (gemiddelde zuiverheid 13-35%) (EMCDDA, 2017). Dit is onder meer afhankelijk van het aantal tussenhandelaren. Zij voegen versnijdingsmiddelen toe om winstmarges te vergroten. In onze berekening kiezen we behoudend voor een percentage van 50% amfetamine per gram versneden amfetamine.

Mdma kan verwerkt worden in tabletten, die doorgaans als xtc-pillen worden aangeduid, maar men kan het ook in kristal- of poedervorm gebruiken. De xtc-pil is de meest populaire verschijningsvorm in Europa, Amerika, Australië en Zuidoost-Azië (UNODC, 2017). Uit de Global Drugs Survey (2015) blijkt dat wereldwijd gemiddeld 48,9% van de mdma-gebruikers de drugs tot zich neemt in de vorm van een xtc-pil. Het is dan ook niet vreemd dat (internationale) onderzoeken naar drugsgebruik de xtc-pil als uitgangspunt nemen (EMCDDA, 2017; Trimbos, 2017; UNODC, 2017). Ook wij kiezen voor het berekenen van de omvang van de productie van mdma de xtc-pil als eindproduct.

De hoeveelheid mdma verwerkt in een xtc-tablet varieert. De dosis is de afgelopen jaren sterk gestegen (zie hoofdstuk 12 over gebruik). In 2016 bevat 65%

8 EMCDDA, UNODC en Trimbos.

9 Zuiverheidspercentage is afkomstig van de Afdeling Specialistische Ondersteuning van de Landelijke Recherche en is samengesteld door materiedeskundigen op het gebied van synthetische drugs en precursoren.

De prijzen zijn gebaseerd op meer dan één informatiebron (DIMS/Internet/politie/FIOD/Europol) uit onderzoeken, tapgesprekken/OVC, boekhoudingen en ambtshalve verkregen informatie.

van de xtc-tabletten meer dan 150 milligram mdma, tegenover 3% in 2006. De gemiddelde concentratie van mdma in xtc-tabletten in Nederland is 157 milligram in 2016 (Trimbos, 2017). In Europa varieert de gemiddelde zuiverheid tussen de 35-128 milligram (EMCDDA). We gaan in onze berekening van de mdma-productie conservatief te werk en hanteren het uitgangspunt dat één xtc-tablet 157 milligram mdma bevat.

Notitie 7: productiekosten amfetamine en mdma

De kosten voor de productie van amfetamine en mdma variëren. Politie-experts hebben, om criminele financiële winsten met succes te kunnen ontnemen, de gemiddelde kosten, op basis van onderzoeken en criminele boekhoudingen, voor de productie van amfetamine en mdma in kaart gebracht.¹⁰ De precieze berekeningen zijn betrouwbaar. Een liter bmk kost de drugs crimineel gemiddeld € 163,10. Deze kosten zijn op te splitsen in chemicaliën en hardware. Het aankopen van pre-precursoren, essentiële en overige chemicaliën kost gemiddeld per liter bmk € 147,60. Deze kosten zijn gebaseerd op de gemiddelde *legale* aankoop prijs van essentiële chemicaliën en overige chemicaliën, deze chemicaliën worden in het criminele circuit voor hogere bedragen doorverkocht. Daarnaast kost de hardware (zoals reactievat, verwarmingsmantel, enz.) gemiddeld € 15,50 per liter bmk. De gemiddelde prijs voor 1 liter bmk bedraagt € 163,10.

Voor de productie van mdma is een drugs crimineel per liter pmk € 928,3 aan kosten kwijt: chemicaliën (pre-precursoren, overige en essentiële chemicaliën) kosten per liter pmk gemiddeld € 919,5 en hardware € 8,80 (zoals drukvat, destillatieapparatuur). Dit komt neer op een kostpost van € 0,12 per xtc-tablet. Het draaien van pillen kost gemiddeld tussen de € 0,05 en € 0,10. Tabletteerders dienen een tabletteermachine aan te schaffen en stoffen voor het tableteren te kopen. We gaan ervan uit dat het produceren van een xtc-pil gemiddeld € 0,20 kost.

De kosten voor de productie van amfetamine en mdma hebben enkel betrekking op de aankoop van chemicaliën en hardware. De kosten voor het huren van de locatie, het transporteren van chemicaliën en het betalen van de (hulp) koks zijn niet meegenomen.

Notitie 8: wat wordt in Nederland gebruikt en wat is voor de export bestemd?

Het gros van de productie van amfetamine en mdma in Nederland is bestemd voor de export. Nederlandse drugs criminelen hebben decennia geleden

¹⁰ De processen-verbaal van bevindingen van kosten amfetamineproductie en mdma-productie zijn in 2015 opgesteld. Prijzen zijn geactualiseerd voor 2017. We gaan uit van € 90 voor een liter apaa en € 350 voor een kilo pmk-glycidaat.

ontdekt hoe lonend het is om drugs internationaal uit te voeren. Maar hoe omvangrijk is het exportaandeel? De vraag is van belang, omdat de prijzen voor xtc en amfetamine nogal verschillen in binnen- of buitenland.

Het Trimbos-instituut vraagt jaarlijks aan Nederlandse volwassenen of zij het afgelopen jaar drugs hebben gebruikt. Hieruit blijkt dat 180.000 Nederlanders ouder dan 18 jaar het afgelopen jaar (2016) amfetamine hebben gebruikt. Als we stellen dat deze 180.000 gebruikers 10 keer per jaar amfetamine gebruiken, komt het binnenlands aandeel van amfetamine neer op 0,29% van de totaal geproduceerde hoeveelheid amfetamine in Nederland. Het aantal mdma-gebruikers ligt hoger: 390.000 Nederlandse volwassenen hebben in 2016 xtc-pillen geslikt (Trimbos, 2017). Helaas monitort het Trimbos-instituut niet hoeveel drugs gebruikers jaarlijks tot zich nemen; gebruiken ze eenmalig of meerdere keren per jaar en hoeveel gebruiken ze per keer? Het maakt nogal wat uit of de 390.000 xtc-gebruikers in één jaar één xtc-pil gebruiken of 52 (wekelijks). Experts schatten dat in 2017 festivalbezoekers 18,5 miljoen xtc-tabletten tot zich hebben genomen, daarbuiten (thuis, café) slikken naar schatting mdma-gebruikers in Nederland jaarlijks 18,5 miljoen xtc-tabletten.

Op basis van 37 miljoen xtc-tabletten betreft het binnenlands aandeel van de totaal geproduceerde hoeveelheid mdma in Nederland van de totaal geproduceerde hoeveelheid mdma in Nederland 3,8%. Het ontbreken van cijfers over hoeveel drugs gebruikers tot zich nemen bemoeilijkt het vaststellen hoeveel van de Nederlandse productie van amfetamine en mdma bestemd is voor de binnenlandse markt.

We zijn genoodzaakt de gebruikers- en productiemarkt internationaal onder de loep te nemen. Eerst gaan we in op amfetamine, vervolgens op mdma.

Amfetamine

Het is lastig om de wereldwijde gebruikersmarkt voor amfetamine in te schatten. Onderzoeken naar drugsgebruik maken namelijk geen onderscheid tussen amfetamine en methamfetamine, terwijl wij voor onze berekening uitsluitend geïnteresseerd zijn amfetaminegebruik. In 2013 schat het UNODC (2015) het aantal gebruikers van amfetamine-achtigen op 34 miljoen wereldwijd. Wanneer we de redenering van het CBA (LE, 2016) volgen dat de verhouding inbeslagnames methamfetamine en amfetamine indicatief is voor de verhouding van gebruikers van methamfetamine en amfetamine, dan komen we uit op wereldwijd 10 miljoen gebruikers van amfetamine.¹¹ Amfetamine is populair in Europa (UNODC, 2015; EMCDDA, 2017). Nederlandse amfetamine wordt veelal gebruikt in Europese landen, zoals Zweden

11 Verhouding 1:2,5 (CBA, p. 63).

en Engeland. Ook vindt deze drugs, in de vorm van Captagon-tabletten, aftrek in het Midden-Oosten en neemt het aantal amfetaminegebruikers in de VS de afgelopen jaren toe (UNODC, 2017).

Nederlandse drugscriminelen beheersen voor een aanzienlijk deel de internationale markt van amfetamineproductie. Zij produceren in Nederland of België (onder leiding van Nederlandse drugscriminelen). Daarnaast komt ook in Polen, de Baltische Staten, Bulgarije en af en toe in Duitsland en Turkije amfetamineproductie in beeld (LE, 2016). Een klein deel van de amfetamine wordt ook vervaardigd voor de export buiten Europa, voornamelijk naar het Midden-Oosten en Oceanië (UNODC, 2017).

Mdma

Nederland is mondiaal een hoofdrolspeler als het gaat om de productie van mdma. Nederlandse mdma-criminelen vinden afzet over de hele wereld. De continenten met de meeste xtc-gebruikers zijn Europa, Noord-Amerika en Oceanië, maar Zuidoost-Azië en Zuid-Amerika zijn in opkomst (UNODC, 2017). Het xtc-gebruik is in Australië, Engeland en de VS relatief hoog (Trimbos, 2017). In 22 landen ligt het xtc-gebruik boven de 1% van de totale bevolking¹² (UNODC, 2015). In 2013 hadden 18,8 miljoen mensen tussen de 15 en de 64 jaar wel eens mdma gebruikt, daarvan wonen 13 miljoen mensen in Europa. In Europa hebben 2,5 miljoen mensen recent mdma gebruikt (EMCDDA, 2016). Het aantal mdma-gebruikers ligt vermoedelijk veel hoger, aangezien er geen cijfers over drugsgebruik in Azië en Afrika beschikbaar zijn (UNODC, 2015). In de EU zijn Nederland en Engeland koplopers in 'het ooit hebben gebruikt' (lifetime-prevalentie) van xtc en het gebruik van xtc in het afgelopen jaar (jaar-prevalentie).

De productie van mdma lijkt geconcentreerd te zijn in Nederland, al wijken Nederlandse drugscriminelen geregeld uit naar België. Vervolgens exporteren ze de drugs over de wereld. De leidende positie van export van mdma vanuit Nederland kent weinig bedreigingen (LE, 2016). Op kleine schaal heeft ook mdma-productie plaats in Azië, Noord-Amerika, Zuid-Amerika en Australië (EMCDDA, 2017). In 2012 bleek uit onderzoek in Oostenrijk, Hongarije en Zweden dat in beslag genomen xtc-pillen 100% afkomstig was uit Nederland. Ook Australië, met een forse afzetmarkt, wijst erop dat bijna alle mdma afkomstig zijn uit Nederland.

12 Australië, Nieuw-Zeeland, Tsjechië, Noord-Ierland, Georgië, Schotland, Estland, Slowakije, Letland, Polen, Bosnië en Herzegovina, Engeland en Wales, Spanje, VS, Bulgarije, Ierland, Nederland, Albanië, België, Israël, Libanon, Litouwen.

Exportaandeel

Het is ingewikkeld om op basis van (internationale) gebruikersmarkten en productiemarkten het aandeel van de Nederlandse productie van mdma en amfetamine voor de export te bepalen. De beschikbare informatie kampt met methodologische beperkingen, witte vlekken en het ontbreken van informatie over hoeveelheden. Bondig samengevat kunnen we stellen dat Nederlandse drugsproducenten een fors aandeel hebben in de wereldwijde amfetamine-productie en een toppositie hebben in de mdma-productie.

Berekeningen van het binnenlandse aandeel in mdma en amfetaminegebruik komen uit op percentages van respectievelijk rond de 3,8 en 0,29. Dit lijkt onwaarschijnlijk laag. Experts gaan uit van een hoger percentage; hun oordelen lopen uiteen van 5% tot 20%. Wij zullen hier uitgaan van een percentage van 20% voor binnenlands gebruik en 80% voor de export.

Notitie 9: prijzen in binnen- en buitenland

In deze paragraaf gaan we in op de (internationale) prijzen van eindproducten. Het gaat hier om de uiteindelijke verkoopprijs aan de consument, de ‘straatprijs’.

Binnenlandse prijzen

In Nederland varieert de prijs voor een xtc-tablet in 2017 tussen € 0,50 en de € 15. Gemiddeld kost de xtc-tablet de gebruiker € 3,50.¹³ Voor één gram versneden amfetamine (50%) betaalt de gebruiker in 2017 € 6. Prijzen op de binnenlandse markt kunnen variëren tussen de € 1 en € 50 per gram versneden amfetamine (onder andere afhankelijk van het versnijdingspercentage) (Trimbos, 2017).

We hanteren de volgende uitgangspunten voor prijzen van amfetamine en xtc in Nederland:

Een xtc-tablet (met 157 milligram mdma) kost in Nederland € 3,50 (straatprijs).
Een gram (voor 50% versneden amfetamine) kost € 6 (straatprijs).

13 Gemiddelde prijzen zijn afkomstig van de Afdeling Specialistische Ondersteuning van de Landelijke Recherche en zijn samengesteld door materiedeskundigen op het gebied van synthetische drugs en precursoren. De prijzen zijn gebaseerd op meer dan één informatiebron (DIMS/Internet/politie/FIOD/Europol) uit onderzoeken, tapgesprekken/OVC, boekhoudingen en ambtshalve verkregen informatie.

Buitenlandse prijzen

Met de export van synthetische drugs kunnen drugscriminelen grote winsten behalen. Prijzen in het buitenland liggen fors hoger dan in Nederland. Voor een xtc-tablet betalen de meeste Europese gebruikers tussen de € 6 en € 10 al variëren prijzen tussen de € 3 en de € 16 (EMCDDA, 2017). De afzetmarkt voor xtc-tabletten strekt zich echter uit over meerdere continenten. Nederlandse mdma is mondiaal een geliefd product. Uit een Global Drugs Survey (2015) blijkt dat de gemiddelde prijs op de wereld voor een xtc-pil 13,04 Australische dollar betreft, dit komt met de wisselkoers op 1 januari 2017 neer op € 8,99 per xtc-tablet. Op de site www.havoscope.com staan gemiddelde prijzen van een xtc-tablet van 57 landen;¹⁴ gemiddeld kost een xtc-pil € 16,44.¹⁵ We nemen het gemiddelde van bovenstaande drie bronnen: € 11,14 per xtc-tablet.

Tabel 2 Xtc-prijs (Australische dollars) in diverse landen

land	prijs	land	prijs
Australië	26,63	Nieuw-Zeeland	41,79
Duitsland	10,29	Ierland	11,55
Frankrijk	14,4	België	7,64
Verenigd Koninkrijk	14,88	Oostenrijk	15,53
Verenigde Staten	17,01	Canada	9,64
Zwitserland	19,3	Portugal	10,14
Nederland	6,27	Spanje	11,24
Brazilië	17,98	Schotland	16,69
Hongarije	7,46	Denemarken	12,16

Gemiddelde: 13,04 Australische dollars.

Bron: Global Drugs Survey, 2015.

14 Het is onbekend hoe recent deze prijzen zijn.

15 17,30 Amerikaanse dollar.

Tabel 3 Xtc-prijs (Amerikaanse dollars) in diverse landen (Havoscope)

land	prijs	land	prijs	land	prijs
Myanmar	68,1	Finland	19,9	Bulgarije	8,8
Zuid-Korea	56	Zwitserland	19,1	Duitsland	8,7
Noorwegen	44,1	Roemenië	18,9	Frankrijk	7,9
Montenegro	41,7	Zweden	16,2	Letland	7,5
Egypte	40,2	Maleisië	16	Guatemala	6,6
Verenigde Staten	35,5	Jamaica	14,5	Ierland	6,6
Japan	33,65	Spanje	13,6	Estland	6,6
Vietnam	32,5	Griekenland	13,2	Iran	6,2
Australië	32,1	Cyprus	13,2	Zuid-Afrika	5,8
Thailand	29,65	Honduras	13	België	5,7
Nieuw- Zeeland	28,7	Brazilië	12	Cambodja	5
Filipijnen	27,5	Israël	12	Portugal	5
Chili	25	Tsjechië	10,5	Hongarije	4,8
Costa Rica	25	Zimbabwe	10	Verenigd Koninkrijk	4,8
Ecuador	25	Oostenrijk	9,7	Litouwen	4,6
Colombia	22,6	Venezuela	9,4	China	4,5
Italië	22	Turkije	9,3	Nederland	3,9
Dominicaanse Republiek	21	Indonesië	9	Servië	2,65
Singapore	20,25	Denemarken	8,9	Polen	1,7

Bron: www.havoscope.com/black-market-prices/ecstasy-prices.

Er zijn geen bronnen beschikbaar die informatie kunnen geven over de wereldwijde prijs van amfetamine. Vermoedelijk is een groot deel van de Nederlandse amfetamineproductie bestemd voor de Europese markt. In Europa¹⁶ kunnen prijzen voor één gram amfetamine variëren van € 7 tot € 43, maar gemiddeld ligt de prijs tussen de € 10 en € 26. We hanteren een gemiddelde van € 18 voor een gram versneden (50%) amfetamine (EMCDDA, 2017).

¹⁶ Inclusief Nederland en Turkije.

Bijlage 2 Overzichten inbeslagnames synthetische drugs in Nederland 2017

Tabel 1 Opslaglocaties of drugslab in 2017 (amfetamine en mdma)

Datum	Soort	Plaats	Provincie	Locatie	Omvang	bmk (l)	pmk (l)	anders of meerdere drugs aangetroffen
2-1-17	lab	Helmond	NB	woonwijk	klein	50,26		
5-1-17	opslag	Veghel	NB	woonwijk	groot	1000	175	
12-1-17	lab	Nijkerk	Ge	landelijk	klein		37	hennepkwekerij
14-1-17	lab	Grashoek	Li	landelijk	middel	973,68		
18-1-17	opslag	A27/Breda	NB	landelijk	middel		237,5	
19-1-17	lab	Baarle-Nassau	NB	landelijk	groot	2777,46		
19-1-17	lab	Wormer	NH	industrie				twee tableteermachines (50.000 tabletten per uur)
22-1-17	lab	Emmen	Dr	woonwijk				op kleine schaal experimenteren met produceren van drugs
25-1-17	lab	Eindhoven	NB	woonwijk	klein	62,5		
26-1-17	lab	Voorburg	ZH	woonwijk	klein	74,38		
26-1-17	opslag	Tiel	Ge	industrie				hardware voor tabletteren
30-1-17	lab	Bergen op Zoom	NB	woonwijk	middel		250	
31-1-17	lab	Eindhoven	NB	woonwijk	middel		370	hennepgerelateerde goederen
2-2-17	opslag	Oss	NB	woonwijk	klein	62,5		
2-2-17	opslag	Putten	Ge	woonwijk				opslag hardware
3-2-17	opslag	Leveroy	Li	landelijk	groot	1048,55		

Datum	Soort	Plaats	Provincie	Locatie	Omvang	bmk (l)	pmk (l)	anders of meerdere drugs aangetroffen
9-2-17	opslag	Rilland	Ze	landelijk	middel		750	
9-2-17	opslag	A12	NH	landelijk				opslag overige chemicaliën
12-2-17	opslag	Ritthem	Ze	industrie				opslag hardware
13-2-17	opslag	Leimuiden	ZH	industrie	groot		1166,67	
15-2-17	lab	Beek en Donk	NB	industrie	middel	358,75		
15-2-17	opslag	Beek en Donk	NB	industrie	klein		23,33	
19-2-17	lab	Eindhoven	NB	industrie	groot	1060		
21-2-17	lab	Den Haag	ZH	woonwijk	groot	5,26	0,402	productie methamfetamine
23-2-17	lab	Leende	NB	landelijk	groot	2.677,08	725	hennepkwekerij
23-2-17	lab	Tilburg	NB	woonwijk	middel	156,25		opslag hennep
28-2-17	lab	Amsterdam	NH	woonwijk	middel	163,75	0,5	GHB
2-3-17	lab	Enschede	Ov	woonwijk				nihil hoeveelheid bmk en pmk en 40 liter methamfetamine
3-3-17	lab	Eindhoven	NB	woonwijk	groot		3187,5	
7-3-17	lab	Nieuw Loosdrecht	NH	woonwijk	klein		25,07	
15-3-17	lab	Den Bosch	NB	industrie	middel		130	cocaine
16-3-17	opslag	Nieuwegein	Ut	industrie	middel	300,71		
16-3-17	opslag	Nieuwegein	Ut	industrie	klein		70	
23-3-17	lab	Eindhoven	NB	woonwijk	klein		20	

Datum	Soort	Plaats	Provincie	Locatie	Omvang	bmk (!)	pmk (!)	anders of meerdere drugs aangetroffen
25-3-17	opslag	Ermelo	Ge	landelijk				opslag chemicaliën; geen informatie beschikbaar over omvang
25-3-17	opslag	Wassenaar	ZH	woonwijk	klein	15	70	productie GHB
31-3-17	opslag	Oirle	Li	landelijk	klein	21,87		
2-4-17	lab	Driebruggen	ZH	landelijk	middel	973,33		
4-4-17	lab	Veenendaal	Ut	industrie	middel		399,98	productie heroïne, versnijden cocaïne en opslag hennep
5-4-17	lab	Brunsum	Li	woonwijk	klein	46,11	7,68	hennep opgeslagen
6-4-17	lab	Roosendaal	NB	industrie	middel	207,5		
11-4-17	lab	Terborg	Ge	industrie	groot	1177,43		
19-4-17	lab	Assen	Dr	industrie	middel		714	
25-4-17	lab	Nieuwland	ZH	landelijk	groot	5100	396,25	
27-4-17	opslag	Arnhem	Ge	industrie	klein	10,63		
2-5-17	opslag	Rotterdam	ZH	woonwijk				opslag hardware
3-5-17	opslag	Best	NB	industrie	middel	609,38		
5-5-17	opslag	Eindhoven	NB	woonwijk	middel	193,33	469,05	goederen voor productie van methamfetamine en cocaïne
10-5-17	lab	Lisse	ZH	industrie	groot	3125	179,17	
11-5-17	opslag	Uden	NB	industrie				opslag overige chemicaliën
15-5-17	opslag	Schiedam	ZH	industrie	groot		4295,7	

Datum	Soort	Plaats	Provincie	Locatie	Omvang	bmk (l)	pmk (l)	anders of meerdere drugs aangetroffen
16-5-17	lab	Roggel	Li	industrie	middel	208,57	75	
19-5-17	opslag	Dordrecht	ZH	woonwijk				overige chemicaliën en tabletteerspullen
24-5-17	opslag	Eindhoven	NB	anders	middel	315,79		
31-5-17	lab	Tilburg	NB	landelijk	klein	30		
10-6-17	lab	Haler	Li	landelijk	groot	276,05		
10-6-17	opslag	Zegge	NB	landelijk				
16-6-17	lab	Castricum	NH	woonwijk				geen informatie beschikbaar over omvang
23-6-17	opslag	Goes	Ze	woonwijk				opslag chemicaliën; geen informatie beschikbaar over omvang
23-6-17	lab	Grijpskerke	Ze	industrie	klein	35,53		
26-6-17	opslag	Tilburg	NB	industrie				opslag hardware
29-6-17	opslag	Oldenzaal	Ov	woonwijk	klein		17	
30-6-17	lab	Berlikum	Fr	landelijk	middel	187,5		
30-6-17	opslag	Beverwijk	NH	industrie				opslag overige chemicaliën
30-6-17	opslag	Uithoorn	NH	industrie	middel		514	
3-7-17	opslag	Tilburg	NB	woonwijk	klein	12,5		
4-7-17	lab	Urmond	Li	woonwijk	klein		53	
4-7-17	lab	Heerlen	Li	landelijk	middel	320		

Datum	Soort	Plaats	Provincie	Locatie	Omvang	bmK (l)	pmK (l)	andere of meerdere drugs aangetroffen
5-7-17	lab	Amersfoort	Ut	woonwijk	klein	16,08		productie methamfetamine, mdma plus opgeslagen
6-7-17	opslag	Heerlen	Li	woonwijk				opslag hardware
7-7-17	lab	Eindhoven	NB	woonwijk	middel	0,22	512,5	hennep opgeslagen
11-7-17	opslag	Waalwijk	NB	industrie	middel	476,67		
14-7-17	lab	Landgraaf	Li	industrie	klein	60	21,33	
15-7-17	lab	De Meern	Ut	woonwijk	klein		100	
19-7-17	opslag	Bleiswijk	ZH	industrie	middel		166,66	
19-7-17	opslag	Geldrop	NB	woonwijk	klein		37,9	
19-7-17	lab	Geldrop	NB	woonwijk	klein		23,61	hennepgerelateerde goederen
24-4-17	opslag	Waalwijk	NB	industrie				opslag pre-precursoren: geen informatie beschikbaar over omvang
25-7-17	opslag	Veen	NB	industrie	middel		550	
28-7-17	opslag	Tilburg	NB	woonwijk	klein	15	1,3	azijnzuuranhydride opgeslagen
1-8-17	opslag	Molenschot	NB	landelijk	groot	1200		
4-8-17	lab	Vlissingen	Ze	woonwijk	klein	31,6		
11-8-17	opslag	Hank	NB	andere	klein	0,63	0,03	cocaine aangetroffen
12-8-17	lab	Neede	Ge	landelijk	middel	558,33	268,33	
14-8-17	lab	Neer	Li	woonwijk	klein		94,74	hennep opgeslagen

Datum	Soort	Plaats	Provincie	Locatie	Omvang	bnk (l)	pmk (l)	anders of meerdere drugs aangetroffen
16-8-17	lab	Heijningen	NB	industrie	middel	208,33		
23-8-17	opslag	Nijmegen	Ge	woonwijk	middel	189,05		
12-9-17	opslag	Rupchen	NB	industrie	middel	6,25	561,21	
26-9-17	opslag	Den Haag	ZH	onbekend				opslag productieapparatuur
4-10-17	lab	Steenwijker-land	Ov	landelijk	groot	11,84	1141	
5-10-17	lab	Leidschendam	ZH	onbekend	middel		325	
11-10-17	opslag	Weert	Li	landelijk	middel	382,89		
12-10-17	lab	Enschede	Ov	industrie				tabletteerlocatie
13-10-17	opslag	De Moer	NB	landelijk				overige chemicaliën
13-10-17	opslag	Dongen	NB	landelijk				overige chemicaliën
18-10-17	opslag	Wijk en Aalburg	NB	landelijk	klein	0,24	0,006	
23-10-17	lab	Maarssen	Ut	woonwijk				geen informatie beschikbaar over omvang
25-10-17	opslag	Joure	Fr	industrie				opslag hardware
27-10-17	opslag	Klimmen	Li	woonwijk	klein	3,13		
30-10-17	lab	Zuidwolde	Dr	landelijk	middel	347,33	228,5	
3-11-17	lab	Kaatsheuvel	NB	woonwijk	klein	25,13		
7-11-17	opslag	Weert	Li	landelijk	middel		293,2	methamfetamine productie
7-11-17	opslag	Waspik	NB	industrie	groot	28400	1492,5	
7-11-17	lab	Tilburg	NB	woonwijk	middel	161,5		hennep opgeslagen en GHB productie

Datum	Soort	Plaats	Provincie	Locatie	Omvang	bmk (l)	pmk (l)	anders of meerdere drugs aangetroffen
8-11-17	opslag	Tilburg	NB	woonwijk	groot	6,88	4000	
9-11-17	lab	Eindhoven	NB	woonwijk	middel		810	hennepkwekerij
10-11-17	lab	Utrecht	Ut	landelijk	klein	71,88		GHB productie
11-11-17	lab	Zeeland	NB	landelijk	groot	1190,79		
16-11-17	lab	Koog aan de Zaan	NH	woonwijk	klein		8,74	
17-11-17	opslag	Oisterwijk	NB	woonwijk	klein	21,25		hennep opgeslagen
21-11-17	lab	Schiedam	ZH	industrie	middel	783,75		
23-11-17	lab	Velden	Li	landelijk	middel	600		
27-11-17	lab	Lunteren	Ge	landelijk	middel	641,75		
28-11-17	lab	Schoonhoven	ZH	woonwijk	klein	42		
30-11-17	lab	Haulerwijk	Fr	landelijk	klein	2	16,66	
11-12-17	lab	Roermond	Li	landelijk	groot	1600		
11-12-17	opslag	Arnhem	Ge	woonwijk				opslag hardware
12-12-17	lab	Suward	Fr	landelijk	groot	266,67	1250	
11-12-17	lab	Cuijk	NB	industrie				tabletterlocatie
13-12-17	lab	Eindhoven	NB	woonwijk				kristallisatie van amfetamine: geen informatie beschikbaar over omvang
19-12-17	lab	Amsterdam	NH	industrie	klein		100	
19-12-17	opslag	Zaltbommel	Ge	woonwijk				opslag hardware

Opmerking 1: vijf van de 122 locaties zijn niet meegenomen in de berekening van de omvang, omdat de informatie daarover niet beschikbaar was.

Opmerking 2: er is een klein verschil in de weergave van onze gegevens en die in het ERISSP-overzicht 2017; in de ERISSP-cijfers zijn ook heroïne, methamfetamine en NPS opgenomen en in ons overzicht niet; daarnaast zijn enkele locaties in ERISSP als drugslab en als opslagplaats opgenomen, terwijl die in ons overzicht alleen als drugslab zijn aangemerkt. Dit heeft geen invloed op de berekening van de omvang.

Opmerking 3: kaart 1 in bijlage 2 geeft op een kaart van Nederland aan waar de opslagplaatsen en drugslabs zijn aangetroffen.

Tabel 2 De vijf categorieën van inbeslagneming

1. *Douane-inbeslagnames 2017: buitenland bestemd voor Nederland (categorie 1)*

Datum	Soort	Hoeveelheid (kg)	bmk (l)	pmk (l)
23-1-2017	apaa	130	68,42	
31-3-2017	apaa	25	13,16	
27-4-2017	pmk-glycidaat	1180		590
3-5-2017	pmk-glycidaat	25,46		12,73
X-5-2017	pmk-glycidaat	20		10
27-6-2017	pmk-glycidaat	771		385,5
3-7-2017	pmk-glycidaat	230		115
7-8-2017	pmk-glycidaat	20		10
14-9-2017	pmk-glycidaat	500		250
27-9-2017	apaa	513	270	
1-12-2017	apaa	1000	625	
Totaal			976,58	1373,23

2. *Douane-inbeslagnames 2017: binnenland (categorie 2)*

Datum	Soort	Hoeveelheid (kg)	bmk (l)	pmk (l)
3-1-2017	apaa	26,50	13,95	
3-1-2017	apaa	26,30	13,84	
3-1-2017	apaa	26,50	13,95	
3-1-2017	apaa	26,40	13,89	
3-1-2017	apaa	26,40	13,89	
3-1-2017	apaa	26,40	13,89	
3-1-2017	apaa	26,40	13,89	
9-1-2017	apaa	26,30	13,84	
9-1-2017	apaa	26,80	14,11	
9-1-2017	apaa	26,40	13,89	
11-1-2017	pmk-glycidaat	10,00		5
12-1-2017	pmk-glycidaat	11,40		5,7
12-1-2017	pmk-glycidaat	10,40		5,2
12-1-2017	pmk-glycidaat	10,40		5,2
12-1-2017	pmk-glycidaat	10,40		5,2
12-1-2017	pmk-glycidaat	10,50		5,25
12-1-2017	pmk-glycidaat	10,50		5,25
12-1-2017	pmk-glycidaat	10,60		5,3
12-1-2017	apaa	23,30	12,26	

Datum	Soort	Hoeveelheid (kg)	bmk (l)	pmk (l)
12-1-2017	apaa	23,30	12,26	
12-1-2017	apaa	23,30	12,26	
12-1-2017	apaa	23,30	12,26	
12-1-2017	apaa	26,40	13,89	
12-1-2017	apaa	24,00	12,63	
12-1-2017	apaa	23,40	12,32	
12-1-2017	pmk-glycidaat	23,90		11,95
12-1-2017	pmk-glycidaat	26,10		13,05
12-1-2017	pmk-glycidaat	26,20		13,1
12-1-2017	pmk-glycidaat	25,00		12,5
12-1-2017	pmk-glycidaat	25,00		12,5
12-1-2017	pmk-glycidaat	26,00		13
13-1-2017	pmk-glycidaat	10,60		5,3
13-1-2017	pmk-glycidaat	10,40		5,2
13-1-2017	pmk-glycidaat	10,60		5,3
13-1-2017	pmk-glycidaat	10,70		5,35
13-1-2017	pmk-glycidaat	10,70		5,35
13-1-2017	pmk-glycidaat	10,50		5,25
13-1-2017	pmk-glycidaat	10,60		5,3
16-1-2017	apaa	26,00	13,68	
26-1-2017	pmk-glycidaat	23,00		13
26-1-2017	pmk-glycidaat	25,00		12,5
31-1-2017	apaa	21,00	11,05	
31-1-2017	apaa	500,00	263,16	
15-2-2017	pmk-glycidaat	29,00		14,5
15-2-2017	pmk-glycidaat	29,00		14,5
15-2-2017	pmk-glycidaat	29,00		14,5
15-2-2017	pmk-glycidaat	29,00		14,5
15-2-2017	apaa	26,10	13,74	
15-2-2017	apaa	26,60	14,32	
15-2-2017	apaa	26,10	13,74	
15-2-2017	apaa	27,20	14,32	
30-3-2017	apaa	200,00	105,26	
6-4-2017	pmk-glycidaat	20,00		10
1-5-2017	apaa	800,00	421,05	
4-5-2017	apaa	26,50	13,95	
4-5-2017	apaa	175,00	92,11	
4-5-2017	apaa	200,00	105,26	

Datum	Soort	Hoeveelheid (kg)	bmk (l)	pmk (l)
28-4-2017	pmk-glycidaat	1,00		0,5
28-4-2017	apaa	1,00	0,53	
9-5-2017	apaa	1,00	0,53	
12-5-2017	apaa	0,50	0,26	
12-5-2017	pmk-glycidaat	0,50		0,25
23-5-2017	apaa	27,00	14,21	
28-5-2017	apaa	2,00	1,05	
29-5-2017	apaa	15,00	7,89	
1-6-2017	apaa	27,00	14,21	
8-6-2017	apaa	1,00	0,53	
8-6-2017	apaa	27,00	14,21	
30-6-2017	apaa	25,00	13,16	
4-7-2017	apaa	27,00	14,21	
5-7-2017	apaa	25,00	13,16	
5-7-2017	apaa	27,00	14,21	
5-7-2017	apaa	25,00	13,16	
6-7-2017	apaa	27,00	14,21	
7-7-2017	apaa	25,00	13,16	
12-7-2017	apaa	25,00	13,16	
12-7-2017	apaa	25,00	13,16	
12-7-2017	apaa	25,00	13,16	
12-7-2017	apaa	25,00	13,16	
19-7-2017	apaa	54,00	28,42	
19-7-2017	pmk-glycidaat	54,00		27
25-7-2017	pmk-glycidaat	20,00		10
25-7-2017	pmk-glycidaat	20,00		10
25-7-2017	pmk-glycidaat	20,00		10
28-7-2017	pmk-glycidaat	25,00		12,5
28-7-2017	pmk-glycidaat	25,00		12,5
28-7-2017	pmk-glycidaat	25,00		12,5
28-7-2017	pmk-glycidaat	25,00		12,5
31-7-2017	pmk-glycidaat	20,00		10
31-7-2017	pmk-glycidaat	20,00		10
1-8-2017	apaa	25,00	13,16	
3-8-2017	apaa	25,00	13,16	
4-8-2017	apaa	25,00	13,16	
4-8-2017	apaa	25,00	13,16	
17-8-2017	apaa	10,00	5,26	

Datum	Soort	Hoeveelheid (kg)	bmk (l)	pmk (l)
17-8-2017	apaa	10,00	5,26	
17-8-2017	apaa	10,00	5,26	
18-8-2017	apaa	260,00	136,84	
18-8-2017	apaa	675,00	355,26	
19-8-2017	apaa	450,00	236,84	
23-8-2017	apaa	10,00	5,26	
23-8-2017	apaa	21,00	11,05	
23-8-2017	apaa	21,00	11,05	
3-9-2017	apaa	100,00	52,63	
14-9-2017	apaa	200,00	105,26	
21-9-2017	apaa	25,00	13,16	
21-9-2017	apaa	25,00	13,16	
21-9-2017	apaa	25,00	13,16	
21-9-2017	apaa	25,00	13,16	
25-9-2017	apaa	0,50	0,26	
3-10-2017	apaa	260,00	136,84	
Totaal			2.710,44	376,5

3. FIOD-inbeslagnames 2017¹ (categorie 3)

Datum	Soort	Hoeveelheid (kg)	bmk (l)	pmk (l)
2017	pmk-glycidaat	3000		1500
2017	apaa	2750	1.447,37	

4. LFO-inbeslagnames in opslaglocaties of drugslab 2017: nog te produceren hoeveelheid (categorie 4)

Datum	Locatie	Nog te produceren	bmk (l)	pmk (l)
2-1-2017	lab	10 kilo apaa	5,26	
5-1-2017	opslag	1900 kilo apaa en 350 kilo pmk-glycidezuur	1000	175
12-1-2017	lab	74 liter safrol		37
18-1-2017	opslag	475 kilo pmk-glycidaat		237,5
19-1-2017	lab	102,18 kilo apaa	53,78	
31-1-2017	lab	160 liter pmk		160
3-2-2017	opslag	160 liter formamide	106,67	

1 De FIOD heeft in 2017 meer dan deze twee hoeveelheden in beslag genomen; bij deze vangsten is ook het LFO ter plaatse gekomen. Inbeslagnames van FIOD-onderzoeken staan derhalve opgenomen in het LFO-overzicht.

Datum	Locatie	Nog te produceren	bmk (l)	pmk (l)
9-2-2017	opslag	600 liter methylamine		750
15-2-2017	lab	525 liter formamide	350	
19-2-2017	lab	1500 kilo apaan	937,5	
21-2-2017	lab	5 kilo apaan en 0,8 liter safrol	3,13	0,4
23-2-2017	lab	3200 liter formamide	2.133,33	
23-2-2017	lab	20 liter bmk	20	
28-2-2017	lab	25 liter zwavelzuur	125	
16-3-2017	lab	200 liter mierenzuur	285,71	
16-3-2017	lab	70 liter pmk		70
23-3-2017	lab	10 liter pmk		10
25-3-2017	opslag	70 liter pmk		70
2-4-2017	lab	260 liter formamide	173,33	
4-4-2017	lab	100 kilo tabletteerpoeder		83,32
6-4-2017	lab	180 liter formamide	120	
11-4-2017	lab	8,2 kilo bmk-glycidaat	4,1	
19-4-2017	lab	4 liter pmk		4
25-4-2017	lab	1020 liter zwavelzuur en 77 liter methylamine	5100	96,25
3-5-2017	opslag	975 kilo apaan	609,38	
5-5-2017	opslag	275 liter formamide en 375 liter methylamine	183,33	468,75
10-5-2017	lab	625 liter zwavelzuur	3125	
15-5-2017	opslag	4295,7 liter pmk		4295,7
16-5-2017	lab	775 liter aceton	155	
24-5-2017	opslag	600 kilo apaa	315,79	
31-5-2017	lab	6 liter zwavelzuur	30	
10-6-2017	lab	400 liter formamide	266,67	
23-6-2017	lab	25 liter bmk en 20 kilo apaa	35,53	
30-6-2017	opslag	400 liter methylamine		500
4-7-2017	lab	30 liter pmk		30
4-7-2017	lab	320 liter N-Formylamfetamine	320	
5-7-2017	lab	20 liter formamide	13,33	
7-7-2017	lab	85 liter pmk		85
11-7-2017	opslag	715 liter formamide	476,67	
14-7-2017	lab	90 liter formamide en 10 liter pmk	60	10
15-7-2017	lab	10 kilo natriumboorhydride		100
19-7-2017	opslag	400 kilo vivapur microcrystalline cellulose		166,66

Datum	Locatie	Nog te produceren	bmk (l)	pmk (l)
19-7-2017	opslag	40 kilo tabletteermengsel		33,32
25-7-2017	opslag	1100 kilo pmk-glycidezuur		550
1-8-2017	opslag	1200 liter bmk	1200	
4-8-2017	lab	26,6 liter bmk	26,6	
11-8-2017	opslag	0,05 liter safrol		0,03
12-8-2017	lab	550 liter bmk-glycidezuur, 177,5 liter bmk en 325 kilo pmk-glycidaat	452,5	162,5
16-8-2017	lab	40 liter zwavelzuur	200	
23-8-2017	opslag	280 liter formamide	186,67	
12-9-2017	opslag	448 liter monomethylamine en 0,6 liter pmk		560,6
4-10-2017	lab	22,5 kilo apaa en 210 liter monomethylamine	11,84	262,5
5-10-2017	lab	180 liter monomethylamine		225
11-10-2017	opslag	727,5 kilo apaa	382,89	
18-10-2017	opslag	0,12 kilo apaa en 0,36 kilo bmk-glycidezuur	0,24	
30-10-2017	lab	440 liter formamide, 54 liter bmk, 218 liter pmk en 21 liter safrol	347,33	228,5
3-11-2017	lab	24 liter formamide	16	
7-11-2017	opslag	244 liter pmk en 98,4 pmk-glycidezuur		293,2
7-11-2017	opslag	42600 liter formamide en 2875 kilo safrol	28.400	1437,5
7-11-2017	lab	32,3 liter zwavelzuur	161,5	
8-11-2017	opslag	3200 liter monomethylamine		4000
9-11-2017	lab	640 liter monomethylamine		800
11-11-2017	lab	10 kilo apaa en 12,2 liter bmk	17,46	
17-11-2017	opslag	10 kilo bmk glycidezuur	5	
21-11-2017	lab	780 kilo bmk glycidezuur	390	
23-11-2017	lab	600 liter bmk	600	
27-11-2017	lab	310 liter bmk	310	
28-11-2017	lab	2,5 liter bmk	2,5	
11-12-2017	lab	1600 liter N-Formylamfetamine	1600	
12-12-2017	lab	400 liter formamide en 800 liter monomethylamine	266,67	1000
19-12-2017	lab	35 liter methylamine		43,75
Totaal			50.585,71	16.946,48

5. LFO-inbeslagnames in opslaglocaties of drugslab 2017: geproduceerde hoeveelheid (categorie 5)

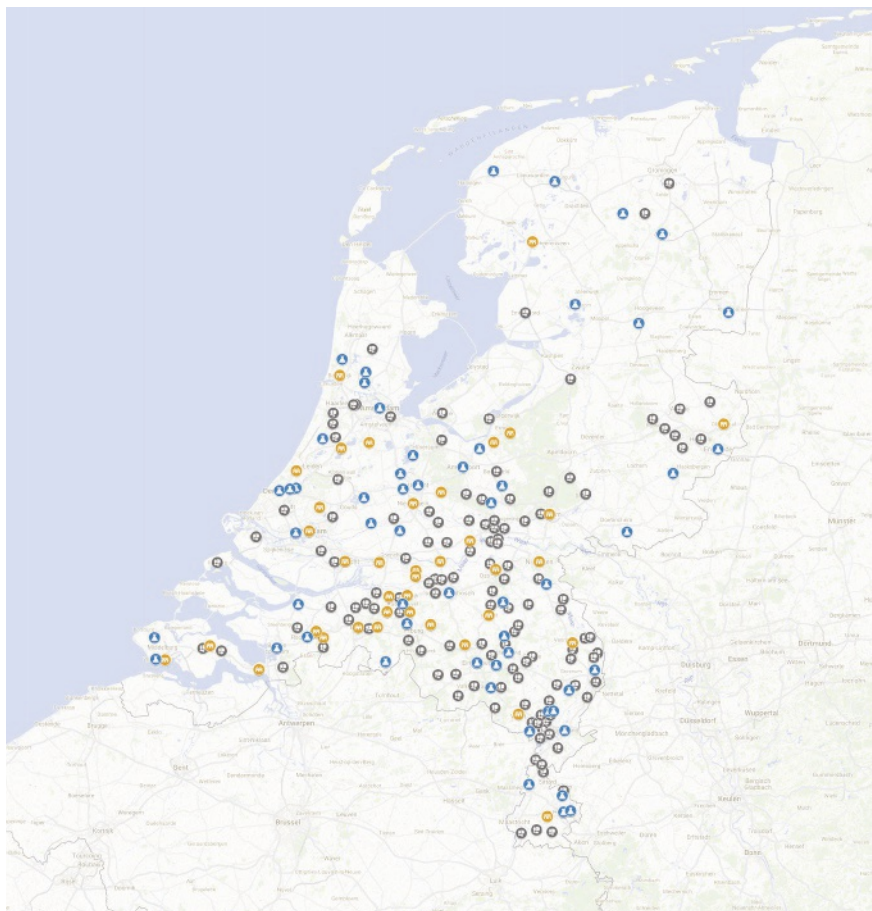
Datum	Locatie	Geproduceerd	bmK (l)	pmK (l)
2-1-2017	lab	12 kilo amfetaminepasta en 30 liter amfetamineolie	45	
14-1-2017	lab	1850 kilo apaa	973,68	
19-1-2017	lab	5175 kilo apaa	2.723,68	
25-1-2017	lab	50 liter amfetamineolie	62,5	
26-1-2017	lab	595 liter amfetamineafval	74,38	
30-1-2017	lab	250 liter mdma-olie		250
31-1-2017	lab	420 kilo pmk-glycidaat		210
2-2-2017	opslag	50 liter amfetamineolie	62,5	
3-2-2017	opslag	7535 liter amfetamineafval	941,88	
13-2-2017	opslag	7000 liter mdma-afval		1.166,67
15-2-2017	lab	7 liter amfetamineolie	8,75	
15-2-2017	opslag	140 liter mdma-afval		23,33
19-2-2017	lab	980 liter amfetamineafval	122,5	
21-2-2017	lab	3,4 kilo amfetaminepasta en 22 xtc-pillen	2,13	0,002
23-2-2017	lab	8700 afval (amfetamine en mdma)	543,75	725
23-2-2017	lab	48 liter amfetamineolie, 45 liter amfetamineolie en 22,48 kilo amfetaminepoeder	136,25	
28-2-2017	lab	31 liter amfetamineolie en 0,5 liter mdma-olie	38,75	0,5
3-3-2017	lab	3100 kilo pmk-glycidaat en 3275 kilo pmk-glycidezuur		3.187,5
7-3-2017	lab	21 kilo mdma-poeder en 18,17 kilo xtc-tabletten		25,07
15-3-2017	lab	130 liter pmk		130
16-3-2017	opslag	12 liter amfetamineolie	15	
23-3-2017	lab	10 liter pmk		10
25-3-2017	opslag	12 liter amfetamineolie	15	
31-3-2017	opslag	175 liter amfetamineafval	21,87	
2-4-2017	lab	1200 liter formamide	800	
4-4-2017	lab	380 kilo tabletteerpoeder		316,66
5-4-2017	lab	50 kilo amfetaminepoeder, 3,3 kg Captagon tabletten, 8,97 kg mdma-poeder en 1596 xtc-tabletten	46,11	7,68

Datum	Locatie	Geproduceerd	bmk (l)	pmk (l)
6-4-2017	lab	700 liter amfetamineafval	87,5	
11-4-2017	lab	1760 liter formamide	1173,33	
19-4-2017	lab	710 liter pmk		710
25-4-2017	lab	1800 liter mdma-afval		300
27-4-2017	opslag	85 liter amfetamineafval	10,63	
5-5-2017	opslag	8 liter amfetamineolie en 0,35 kilo mdma-poeder	10	0,3
10-5-2017	lab	1075 liter mdma-afval		179,17
16-5-2017	lab	60 kilo amfetaminepoeder en 450 liter mdma-afval	53,57	75
10-6-2017	opslag	7,5 liter amfetamineolie	9,38	
29-6-2017	opslag	34 liter safrol		17
30-6-2017	lab	1500 liter amfetamineafval	187,5	
30-6-2017	opslag	28 liter safrol		14
3-7-2017	opslag	10 liter amfetamineolie	12,5	
4-7-2017	lab	138 liter mdma-afval		23
5-7-2017	lab	22 liter amfetamine afval	2,75	
7-7-2017	lab	0,350 kilo amfetaminepasta en 2565 liter mdma-afval	0,22	427,5
14-7-2017	lab	60 liter mdma-afval		11,33
19-7-2017	lab	24 kilo mdma en 28893 xtc-tabletten		23,61
19-7-2017	opslag	11 kilo xtc-tabletten		4,58
28-7-2017	opslag	12 liter amfetamineolie en 3,2 kg xtc-tabletten	15	1,3
4-8-2017	lab	40 liter amfetamineafval	5	
11-8-2017	opslag	1 kilo amfetaminepasta	0,63	
12-8-2017	lab	635 liter amfetamineafval en 635 liter mdma-afval	105,83	105,83
14-8-2017	lab	95,85 kilo mdma-poeder en 35.680 xtc-tabletten		94,74
16-8-2017	lab	50 liter conversieafval van amfetamine	8,33	
23-8-2017	opslag	3,8 kilo amfetaminepasta	2,38	
12-9-2017	opslag	5 liter amfetamineolie en 0,735 kilo mdma-poeder	6,25	0,61
4-10-2017	lab	5271 kilo mdma-afval		878,5
5-10-2017	lab	80 liter monomethylamine		100
18-10-2017	opslag	50 xtc-tabletten		0,006
27-10-2017	opslag	25 liter amfetamineafval	3,13	

Datum	Locatie	Geproduceerd	bmk (l)	pmk (l)
3-11-2017	lab	73 liter amfetamineafval	9,13	
7-11-2017	opslag	330 liter mdma-afval		55
8-11-2017	opslag	5,5 liter amfetamineolie	6,88	
9-11-2017	lab	60 liter mdma-afval		10
10-11-2017	lab	25 kilo amfetaminepasta en 45 liter amfetamineolie	71,88	
11-11-2017	lab	1760 liter formamide	1173,33	
17-11-2017	opslag	13 liter amfetamineolie	16,25	
16-11-2017	lab	10,49 kilo mdma-poeder		8,74
27-11-2017	lab	2654 liter amfetamineafval	331,75	
21-11-2017	lab	3150 liter amfetamineafval	393,75	
28-11-2017	lab	39,5 liter bmk	39,5	
12-12-2017	lab	1500 liter mdma-afval		250
19-12-2017	lab	45 liter monomethylamine		56,25
Totaal			10.372,13	9.415,54

Figuur 1 Drugslocaties (opslagplaatsen en labs) en locaties van dumpingen in Nederland in 2017

- Dumpingen
- Opslag
- Drugslabs

Bronnen: databestand syndru-onderzoek 2017 en Erispp 2017.

Lijst van gebruikte afkortingen

ADH = Antidiuretisch hormoon
APAA = 2-phenylacetoacetamide
APAAN = Alfa-phenylacetoacetonitril
AT = Arrestatieteam
ATS = Amphetamine type stimulants
BFO = Bureau Financiële Ondersteuning
BMK = Benzyl Methyl Keton
CAM = Coördinatiepunt Assessment en Monitoring nieuwe drugs
CBA = Criminaliteitsbeeldanalyse
CID = Criminele Inlichtingendienst
CSV = Crimineel Samenwerkingsverband
DEA = Drugs Enforcement Agency
DIMS = Drugs Informatie en Monitoring Systeem
DLIO = Dienst Landelijke Informatieorganisatie
DLOS = Dienst Landelijke Operationele Samenwerking
DLR = Dienst Landelijke Recherche
DNA = Desoxyribo Nucleic Acid
DNR = Dienst Nationale Recherche
ECD = Economische Controle Dienst
EDM = Electronic Dance Music
EMCDDA = European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
ESDP = Expertisecentrum Synthetische Drugs en Precursoren
ERISSP = European Reporting on Illicit Synthetic Substance Production
EZ = Economische Zaken
FIOD = Fiscale Inlichtingen- en Opsporingsdienst
GABA = Gamma-aminoboterzuur
GBL = Gamma-butyrolacton
GHB = Gamma-hydroxyboterzuur
IDEC = International Drugs Enforcement Conference
INCB = International Narcotic Control Board
IRT = Interregionale researchteams
JFUG = EU-China Joint Follow-Up
KLPD = Korps Landelijke politiediensten
LE = Landelijke Eenheid
LFO = Landelijke Faciliteit Ondersteuning Ontmantelen
LSD = Lysergeenzuurdi-ethylamide
ME = Mobiele Eenheid
MDI = Monitor Drugsincidenten
MDMA = 3-4-methyleendioxyamfetamine

MMA = Meld Misdaad Anoniem
MoU = Memorandum of Understanding
NFI = Nederlands Forensisch Instituut
NNCC = National Narcotic Commission of China
NPS = Nieuwe Psychoactieve Stoffen
OM = Openbaar Ministerie
OT = Observatieteam
PMK = 3,4-Methyleendioxyfenyl-propaan-2-on
RIVM = Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
SOCTA = Serious and Organized Crime Threat Assessment
STAK = Stichting Administratiekantoor
TCI = Team Criminele Inlichtingen
TOR = The Onion Router
TSO = Team Strategisch Onderzoek
UBO = Ultimate Beneficial Owner
UNODC = United Nations Office on Drugs and Crime
USD = Unit Synthetische Drugs
VN = Verenigde Naties
VWS = Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WODC = Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
Wvmc = Wet voorkoming misbruik chemicaliën
XTC = Ecstasy
ZZP = Zelfstandigen Zonder Personeel
4-MEC = 4-methylethcathinone
6-APB = 6-(2-aminopropyl)benzofuran

Literatuur en documenten

- ANP (1996) *Van den Broek laakt Nederlands gedoogbeleid*. Persbericht 3 maart 1996.
- Bakker, I., Ruth, A. van & Goossens, K. (2000) *Wie wat anders wil, heeft iets uit te leggen*. Tussenevaluatie van de Unit Synthetische Drugs. Nijmegen: ITS.
- Blom, T. (2015) *Opiumwetgeving en drugsbeleid*. Amsterdam: Kluwer.
- Boerman, F., Grapendaal, M., Nieuwenhuis, F. & Stoffers, E. (2017) *Nationaal dreigingsbeeld 2017: Georganiseerde criminaliteit*. Driebergen: LE - Dienst Landelijke Informatieorganisatie.
- Boerman, F., Grapendaal, M., Nieuwenhuis, F. & Stoffers, E. (2012) *Nationaal dreigingsbeeld 2012: Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD - Dienst IPOL.
- Boerman, F., Grapendaal, M. & Mooij, A. (2008) *Nationaal dreigingsbeeld 2008: Georganiseerde criminaliteit*. Zoetermeer: KLPD - Dienst IPOL.
- Boutellier, H. & Broekhuizen, J. (2016) *Impulsen tegen ondermijning, de Taskforce Brabant-Zeeland wetenschappelijk tegen het licht gehouden*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (2018) *Nationale Rekeningen Revisie 2015*. Den Haag/Heerlen/Bonaire.
- Cohen, M.D., March, J.G. & Olsen, J.P. (1972) A Garbage Can Model of Organizational Choice. *Administrative Science Quarterly*, 17(1), 1-25.
- Commissie-van Traa (1996) *Inzake opsporing. Enquêtecommissie opsporingsmethoden*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Connolly, S. (2000) *Wat je moet weten over xtc*. Harmelen: De Laude Scriptorium BV/Heineman Library.
- Croes, E., Vreeker, A., Ruiters, N. de & Alderlieste, G. (2018) *Langdurige klachten na ecstasygebruik. Een verkenning van ecstasy-gerelateerde hallucinogene perceptiestoornis en depersonalisatie op basis van de literatuur, dossieronderzoek en interviews met patiënten*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Dumont, G.J., Sweep, F.C., Steen, R. van der, Hermsen, R., Donders, A.R., Touw, D.J., Gerven, J.M. van, Buitelaar, J.K. & Verkes, R.J. (2009) Increased oxytocin concentrations and prosocial feelings in humans after ecstasy (3,4-methylenedioxymethamphetamine) administration. *Society for Neuroscience*, 4, 359-366.
- DLR (2018) *Synthetische drugs & Precursoren prijzen 2017*. Landelijke Eenheid – team expertise en wetenschap.
- EMCDDA (2016) *EU Drug Markets Report. In-depth Analysis*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.
- EMCDDA (2017) *Europees Drugsrapport 2017. Trends en ontwikkelingen*. Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie.
- EMCDDA (2017) *Country drug report*. Lissabon: EMCDDA.

- EMCDDA (2017) *Drug trafficking penalties across the European Union: a survey of expert opinion*. Lissabon: EMCDDA.
- Europol (2017) *Serious and organised crime threat assessment. Crime in the age of technology*. Den Haag: Europol.
- Fijnaut, C. (2012) *Het nationale politiekorps. Achtergronden, controverses en toekomstplannen*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Fijnaut, C., Bovenkerk, F., Bruinsma, G. & Bunt, H. van de (1996) *De georganiseerde criminaliteit in Nederland: het eindrapport*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Global Drug Survey (2015) *The Global Drugs Survey 2015 findings*. Geraadpleegd van www.globaldrugsurvey.com/the-global-drug-survey-2015-findings.
- Gonsalves, R. & Verhoog, G. (1999) *Mr. Gonsalves memoires*. Amsterdam: De Arbeiderspers.
- Goossens, F.X., Frijns, T., Hasselt, N.E. van & Laar, M.W. van (2014) *Het grote uitgaansonderzoek 2013. Uitgaanspatronen, middelengebruik en risicogedrag onder uitgaande jongeren en jongvolwassenen*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Goossens, F.X. & Hasselt, N.E. van (2015) *Strategische Verkenning Uitgaansdrugs 2015*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Gowing, L.R., Henry-Edwards, S.M., Irvine, R.J. & Ali, R.L. (2002) The health effects of ecstasy: A literature review. *Drug and Alcohol Review*, 21, 53-63.
- Henry, J.A. (1992) Ecstasy and the dance of death. *BMJ: British Medical Journal*, 305(6844), 5.
- Henry, J.A., Jeffreys, K.J. & Dawling, S. (1992) Toxicity and deaths from 3, 4-methylenedioxymethamphetamine ('ecstasy'). *Lancet*, 340, 384-387.
- Huisman, S. (2006) *Rechercheren op Chinese criminele groepen. De ervaringen uit een opsporingsonderzoek naar Chinese precursorensmokkelaars*. Helmond: Nationale Recherche Unit Zuid-Nederland.
- Husken, M. & Vuijst, F. (2002) *XTC Smokkel*. Amsterdam: De Boekerij.
- Kilmer, B. & Reuter, P. (2009) Prime Numbers: Doped. The disaster drugs: heroin and cocaine. *Foreign Policy*. Geraadpleegd van www.foreignpolicy.com/2009/10/16/prime-numbers-doped.
- Kingdon, J.W. (2014) *Agendas, Alternatives, and Public Policies* (updated 2nd ed.). Longman.
- Kiyatkin, E.A & Sharma, H.S. (2011) Expression of heat shock protein (HSP 72 kDa) during acute methamphetamine intoxication depends on brain hyperthermia: neurotoxicity or neuroprotection?. *Journal of Neural Transmission*, 47(1), 118.
- KLPD (2012) *Synthetische drugs en precursoren. Criminaliteitsbeeldanalyse 2012*. Woerden: KLPD - Dienst Nationale Recherche.
- KLPD (2008) *Synthetische drugs en precursoren. Deelrapport Criminaliteitsbeeldanalyse 2007*. Driebergen: Korps landelijke politiediensten.
- Kort, M. de (1995) *Tussen patiënt en delinquent: geschiedenis van het Nederlandse drugsbeleid*. Hilversum: Uitgeverij Verloren.

- Kruisbergen, E.W., Bunt, H.G. van de & Kleemans, E.R. (2012) *Georganiseerde criminaliteit in Nederland. Vierde rapportage op basis van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
- Kruithof, K., Aldridge, J., Décary Héту, D., Sim, M., Dujso, E. & Hoorens, S. (2016) *Internet-facilitated drugs trade: An analysis of the size, scope and the role of the Netherlands*. Den Haag: WODC, Ministerie van Veiligheid en Justitie. Geraadpleegd op: www.rand.org/pubs/research_reports/RR1607.htm.
- Landelijke Eenheid (2016) *Synthetische drugs en precursoren. Criminaliteitsbeeld-analyse 2016*. Woerden: LE - Dienst Landelijke Informatieorganisatie.
- Leistra, G. (2018) Drugsoorlog kost steeds meer levens: Narcostaat Nederland. *Elseviers Weekblad*. Geraadpleegd op www.elsevierweekblad.nl/nederland/achtergrond/2018/01/drugsoorlog-kost-steeds-meer-levens-2-577119.
- Linsen, F., Koning, R.P., Laar, M., Niesink, R.J., Koeter, M.W. & Brunt, T.M. (2015) 4-Fluoroamphetamine in the Netherlands: more than a one-night stand. *Addiction*, 110(7), 1138-1143.
- LP, DLR, FIOD & Douane (2012) *Strategiedocument Synthetische drugs en Precursoren 2012 - 2016*.
- Middleer, F. de, Nimwegen, S. van, Ceulen, R., Gerbrands, S., Roevens, E., Spapens, T., Paoli, L., Fijnaut, C., Camp, B. van & Ruyver, B. de (2018) *Illegale drugsmarkten in België en Nederland: Communicerende vaten?* Gent: BELSPO.
- Middelburg, B. (2006) *De dominee. Opkomst en ondergang van maffiabaas Klaas Bruinsma*. Amsterdam: Pandora.
- Monshouwer, K., Pol, P. van der, Laar, M. van (2016) *Het Grote Uitgaansonderzoek 2016*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Moors, H. & Spapens, T. (2017) *Criminele families in Noord-Brabant. Een verkenning van generatie-effecten in de georganiseerde misdaad*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Nabben, T., Luijk, S.J., Benschop, A. & Korf, D.J. (2017) *Antenne 2016: trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Neve, R.J.M., Ooyen-Houben, M.M.J. van, Snippe, J. & Bieleman, B. (2007) *Samen spannen tegen XTC. Eindevaluatie van de XTC-Nota*. Den Haag: WODC.
- Paulissen, W. en B. Venrooij (1995), *Strategische leidraad IRT Zuid-Nederland*. IRT-Zuid-Nederland, 7 maart 1995.
- Reijnen, J. & Veldhoven, I. van (2005) *De hoffelijke maat: een onderzoek naar de strafmaten en strafmaatoverwegingen in strafzaken betreffende synthetische drugs*. Doctoraalscriptie Universiteit van Tilburg.
- Rietjens, S.J., Hondebrink, L., Westerink, R.H. & Meulenbelt, J. (2012) Pharmacokinetics and pharmacodynamics of 3, 4-methylenedioxymethamphetamine (MDMA): Interindividual differences due to polymorphisms and drug-drug interactions. *Critical Reviews in Toxicology*, 42, 854-876.
- Rosenthal, U. & Muller, E. (1998) De IRT-enquête als beleids crisis. In: U. Rosenthal (red.), *Crisis: oorzaken, gevolgen, kansen*. Alphen aan den Rijn: Samson.

- Schattschneider, E.E. (1961) *The Semisovereign People, A Realist's View of Democracy in America*. New York: Holt Rinehart and Winston.
- Schinkel, D. (2016) Partyen met pillen. *Ons Amsterdam*, 3, 4-8.
- Schoonberghe, E. van, Spapens, P., Zwaal, P. & Giel, M. van (2012) *Tersluiks: alcoholsmokkel en sluikstokerij in de Lage Landen*. België: Snoeck.
- Schoenmakers, Y., Mehlbaum, S., Everartz, M. & Poelarends, C. (2016) *Elke dump is een plaats delict. Dumping en lozing van synthetische drugsafval: verschijningsvormen en politieaanpak*. Amsterdam: Reed Business.
- Schoenmakers, Y., Bremmers, B. & Kleemans, R. (2013) Strategic versus emergent crime groups: the case of Vietnamese cannabis cultivation in the Netherlands. *Global Crime*, 14(4), 321-340.
- Sieber, U. & Bögel, M. (1993) *Logistik der Organisierten Kriminalität*. Wiesbaden: Bundeskriminalamt.
- Smits, H.D. (2014) *Niet to know*. Rotterdam: Politieacademie.
- Sorgdrager, W. (1999) *Een verantwoordelijke minister, opstellen over justitie en politiek*. Breda: Uitgeverij De Geus.
- Spapens, T. (2006) *Interactie tussen criminaliteit en opsporing: de gevolgen van opsporingsactiviteiten voor de organisatie en afscherming van XTC-productie en -handel in Nederland*. Antwerpen: Intersentia.
- Spapens, T. (2011) Barrières opwerpen voor criminele bedrijfsprocessen. *Justitiële verkenningen*, 37(2), 10-22.
- Strobbe, L., Jager, C.P. de, Louwerse, E.S. & Rozendaal, F.W. (2007) Fatal ecstasy intoxication in a 22-year-old man. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 151, 1690-1694.
- Tancer, M.E. & Johanson, C.E. (2001) The subjective effects of MDMA and mCPP in moderate MDMA users. *Drug and Alcohol Dependence*, 65, 97-101.
- Ter Bogt, T.F.T., Gabhainn, S.N., Simons-Morton, B.G., Ferreira, M., Hublet, A., Godeau, E. E. & Richter, M. (2012) Dance is the new metal: Adolescent music preferences and substance use across Europe. *Substance Use and Misuse*, 47, 130-142.
- Tops, P. & Tromp, J. (2017) *De achterkant van Nederland. Hoe boven- en onderwereld verstrengeld raken*. Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- Tops, P. (2018), *Een ongetemde buurt. Achterstand, ondernemingszin en criminaliteit in een volksbuurt*, Amsterdam: Uitgeverij Balans.
- Torre, E.J. van der & Valkenhoef, J.M. van (2017) *De lokale betekenis van basisteams. Over het werk van geüniformeerde agenten en het gebrek van rechercheurs*. Apeldoorn: Politieacademie.
- Traub, S.J., Hoffman, R.S. & Nelson, L.S. (2002) The 'Ecstasy' hangover: Hyponatremia due to 3, 4-methylenedioxyamphetamine. *Journal of Urban Health*, 79, 549-555.
- Trimbos Instituut (2017) *Nationale Drugs Monitor: kerncijfers drugs, alcohol, tabak*. Trimbos. Geraadpleegd op www.trimbos.nl/kerncijfers/nationale-drug-monitor.

- UNODC (2006), *Essential Oils Rich in Safrrole. Survey on Production, Trade and Use in East and South East Asia*. United Nations Office on Drugs and Crime, Regional Centre for East Asia and the Pacific.
- UNODC (2010) *World Drug Report 2010*. Vienna: United Nations Publications.
- UNODC (2015) *World Drug Report 2015*. Vienna: United Nations Publications.
- UNODC (2017) *Market analysis of synthetic drugs. Amphetamine-type stimulants, new psychoactive substances*. Vienna: United Nations Publications.
- Van der Gouwe, D. & Rigter, S. (2018) *Jaarbericht 2017 Drugs Informatie en Monitoring Systeem (DIMS)*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Van der Poel, A., Doekhie, J., Verdurmen, J., Wouters, M., Korf, D. & Laar, M. van (2010) *Feestmeter 2008–2009: uitgaan en middelengebruik onder bezoekers van party's en clubs*. Utrecht: Bongor Instituut voor Criminologie UvA en Trimbos-instituut.
- Van Dijk, A. & Reinerie, P. (2015) *HUO 2014: een onderzoek naar uitgaansgedrag van jongeren uit Den Haag en omstreken*. Den Haag: GGD Haaglanden.
- Van Laar, M.W., Gestel, B. van, Cruets, A.A.N., Pol., P.M. van der, Ketelaars, A.P.M., Beenackers, E.M.T., Meijer, R.F., Croes, E.A. & Brunt, T.M. (2017) *Nationale Drug Monitor: Jaarbericht 2017*. Utrecht/Den Haag: Trimbos-instituut/WODC.
- Vreeker, A., Croes, E., Brunt, T., Niesink, R., Laar, M. van, Smink, B., Kubat, B. & Lusthof K. (2017) *MDMA-gerelateerde sterfgevallen onderzocht door het Nederlands Forensisch Instituut*. Utrecht: Trimbos-instituut, AF 1548.
- Wainwright, T. (2017) *Narconomics, how to run a drug cartel*. London: Ebury Publishing.
- Weijenburg, R. (1996) *Drugs en drugsbestrijding in Nederland. Een beschrijving van de aanpak van het gebruik en misbruik van en de (illegale) handel in verdovende middelen*. Den Haag: VUGA.
- Wijers, L., Croes, E., Ruiters, N. de & Valkenberg, H. (2017) *Factsheet Monitor Drugsincidenten*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Wijers, L., Croes, E., Gresnigt, F., Vreeker, A., Litsenburg, R. van, Brunt, T. (2016) *Kenmerken en klinische gegevens van patiënten met ernstige ecstasyintoxicaties: Analyse van registratiegegevens van de Monitor Drugsincidenten*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Wit, J. de (2008) *Roxy en de house-revolutie*. Amsterdam: Fast Moving Targets B.V.
- Wouters, M., Nabben, T., Benschop, A. & Korf, D.J. (2014) *Drug use trends in Amsterdam nightlife, 2013*. Jellinekreeks, 25. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Zuiderwijk, A.M.G., Cramer, B., Leertouwer, E.C., Temürhan, M. & Busker, A.L.J. (2012) *Doorlooptijden in de strafrechtsketen, ketenlange doorlooptijden en doorlooptijden per ketenpartner voor verschillende typen zaken*. Den Haag: WODC.

Overzicht van gevoerde gesprekken

1. Openbaar ministerie, 7 maart 2017, 135 minuten
2. Politie, 19 april 2017, 80 minuten
3. Politie (x2), 21 april 2017, 90 minuten
4. Politie, 28 april 2017, 90 minuten
5. Politie (x3), 1 mei 2017, 165 minuten
6. Politie, 1 mei 2017, 75 minuten
7. Politie, 2 mei 2017, 90 minuten
8. Openbaar ministerie, 2 mei 2017, 90 minuten
9. Omgevingsdienst, 2 mei 2017, 60 minuten
10. FIOD (x6), 4 mei 2017, 90 minuten
11. Politie (x2), 5 mei 2017, 150 minuten
12. RIEC (x2), 5 mei 2017, 90 minuten
13. Taskforce (x2), 10 mei 2017, 120 minuten
14. Politie, 16 mei 2017, 60 minuten
15. Politie (x4), 16 mei 2017, 90 minuten
16. FIOD, 15 juni 2017, 90 minuten
17. FIOD, 15 juni 2017, 90 minuten
18. FIOD, 15 juni 2017, 90 minuten
19. FIOD, 16 juni 2017, 90 minuten
20. Openbaar ministerie (x2), 16 juni 2017, 90 minuten
21. Openbaar ministerie, 22 juni 2017, 105 minuten
22. Openbaar ministerie (x2), 22 juni 2017, 120 minuten
23. Politie, 4 juli 2017, 90 minuten
24. FIOD, 11 juli 2017, 105 minuten
25. Openbaar ministerie, 11 juli 2017, 90 minuten
26. Openbaar ministerie, 13 juli 2017, 120 minuten
27. Politie, 13 juli 2017, 105 minuten
28. Politie, 13 juli 2017, 100 minuten
29. Politie, 2 augustus 2017, 60 minuten
30. Politie, 3 augustus 2017, 90 minuten
31. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 16 augustus 2017, 90 minuten
32. Ministerie van Justitie en Veiligheid (x3), 17 augustus 2017, 60 minuten
33. Criminele circuit, 23 augustus 2017, 120 minuten
34. Politie (x3), 28 augustus 2017, 90 minuten
35. Politie, 14 september 2017, 60 minuten
36. Criminele circuit, 3 oktober 2017, 120 minuten
37. Criminele circuit, 24 oktober 2017, 90 minuten
38. Criminele circuit, 24 oktober 2017, 100 minuten

- 39. Criminele circuit, 22 november 2017, 90 minuten
- 40. Douane (x2), 4 december 2017, 90 minuten
- 41. Politie, 13 december 2017, 90 minuten
- 42. Politie, 13 december 2017, 120 minuten
- 43. Criminele circuit, 22 december 2017, 45 minuten
- 44. Politie, 3 april 2018, 180 minuten
- 45. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 16 april 2018,
60 minuten
- 46. Douane, 16 april 2018, 105 minuten
- 47. FIOD, 24 april 2018, 90 minuten
- 48. Politie, 24 april 2018, 60 minuten

Samenstelling begeleidingscommissie

Josien van Aken (OM, teamleider synthetische drugs)

Karijn van Doorne (Taskforce Brabant-Zeeland, beleidsadviseur)

Neeltje Geldermans (OM, landelijk officier synthetische drugs, tot 1-9-2017)

Caspar Hermans (Taskforce Brabant-Zeeland, programmadirecteur)

Neeltje Keeris (OM, landelijk officier synthetische drugs)

Ingrid van Lanckeren (FIOD, teamleider Account en Opsporingsinformatie CT Zuidoost)

Liesbeth Maas (Politie, programmamanager Landelijke Recherche)

Jack Mikkers (burgemeester 's-Hertogenbosch)

Franca van Montfoort (RIEC Zeeland-Brabant, hoofd)

Margot van de Mortel (FIOD, projectleider intelligence precursoren)

Wilbert Paulissen (Politie, chef Landelijke Recherche)

Freek Pecht (Politie, eenheidscoördinator synthetische drugs, eenheid Zeeland-West-Brabant)

Marion Veltkamp (OM, senior beleidsmedewerker synthetische drugs)

Over de auteurs

Prof. dr. Pieter Tops (1956) is als hoogleraar bestuurskunde verbonden aan de Universiteit van Tilburg en als lector Politie en Openbaar Bestuur aan de Politieacademie.

Judith van Valkenhoef MSc (1989) is onderzoeker aan de Politieacademie.

Dr. Edward van der Torre (1969) is lector Gebiedsgebonden Politie aan de Politieacademie.

Drs. Luuk van Spijk (1975) is onderzoeker aan de Politieacademie.

Dr. Lex Lemmers is senior-adviseur Lokaal Beleid bij het Trimbos-instituut.

Dr. Raymond Niesink is senior wetenschappelijk medewerker bij het Trimbos-instituut.

Publicaties in de onderzoeksreeks Politieacademie bij Boom criminologie:

- Otto Adang, Wim van Oorschot & Sander Bolster (2011). *De politieaanpak van voetbalwedstrijden in Nederland. Ervaringen van peer review evaluatieteams.*
- Cees Sprenger & Eefje Teeuwisse (2011). *Slim vakmanschap. Onderzoek rond het versterken van vakmanschap binnen de politie.*
- E.J. van der Torre, P.J. Gieling, M.C. Dozy, F.C. van Leeuwen & W. Hamoen (2011). *Veilig politiewerk. De basispolitie over geweldgebruik.*
- H. Sollie & N. Kop (2012). *Joint Investigation Teams. Lessons learned.*
- G. Meershoek (2012). *Kees Peijster en de herijking van de maatschappelijke politierol.*
- Menno van Duin, Pieter Tops, Vina Wijkhuijs, Otto Adang & Nicolien Kop (2012). *Lessen in crisisebeheersing. Dilemma's uit het schietdrama in Alphen aan den Rijn.*
- Nicolien Kop (2012). *Van opsporing naar criminaliteitsbeheersing. Vijf strategische implicaties.*
- Nicolien Kop, Ronald van der Wal & Gerard Snel (2012). *Opsporing belicht. Over strategieën in de opsporingspraktijk.*
- Toine Spapens (2012). *De complexiteit van milieucriminaliteit. De aard van het misdrijf, de opsporing en de samenwerkingsrelaties.*
- Balthazar Beke, Henk Ferwerda, Edward van der Torre & Eric Bervoets (2012). *Jeugdgroepen en Geweld: van signalering naar aanpak.*
- Henk Sollie, Vina Wijkhuijs, Walter Hilhorst, Ronald van der Wal & Nicolien Kop (2013). *Aanpak multi-problematiek bij gezinnen met een Roma-achtergrond. Een kennisfundament voor professionals.*
- Cees Sprenger & Hans Regterschot (2013). *Plankzaken opgeruimd. Een beweging van onderop.*
- Guus Meershoek & Bob Hoogenboom (2013). *De draagbare Van Reenen. Piet van Reenen over politie en geweldsbeheersing.*
- Menno van Duin, Vina Wijkhuijs & Wouter Jong (red.) (2013). *Lessen uit crises en minicrises 2012.*
- Toine Spapens, Monique Bruinsma, Lonneke van Hout & Jessica de Jong (2013). *Vuile olie. Onrechtmatig verwerken en mengen van olieproducten als vormen van milieucriminaliteit.*
- Pieter Tops, Cees Sprenger & Nicolien Kop (red.) (2013). *Kennis in de frontlijn. Ervaringen met praktijkonderzoek in de politie.*
- E.J. van der Torre, M. Gieling & M.Y. Bruinsma (2014). *Bedreigen en intimideren van OM- en politiemedewerkers. Een onderzoek naar frequentie, aard, gevolgen en aanpak.*
- Mariëlle den Hengst, Ben Rovers & Hans Regterschot (2014). *Intelligence bij evenementen. Een inventarisatie van risicomanagementpraktijken bij de politie.*
- Mariëlle den Hengst & Michiel In 't Veld (2014). *Briefen voor en door basisteams. Een onderzoek naar verbeteringen in de overdracht van briefingsinformatie.*
- Otto Adang (red.) (2014). *Politie en evenementen. Feiten, ervaringen en goede werkwijzen.*
- Menno van Duin & Vina Wijkhuijs (red.) (2014). *Lessen uit crises en minicrises 2013.*
- Ronald van der Wal & Nicolien Kop (2014). *Opsporing bij evenementen.*
- E.J. van der Torre, M. Gieling, T. Tannous, R. Holvast & P. van Os (2014). *Over de grens. Een empirische studie naar arbeidsgerelateerd geweld tegen politiemensen in werk- en privétijd.*
- P.W. Tops & E.J. van der Torre (2015). *Wijkenaanpak en ondermijnende criminaliteit.*
- Annika Smit, Nanette Slagmolen & Marion Brepoels (2015). *Weerbaarheid onderzocht (2010-2015). Over menselijke processen in het politiewerk.*
- Marion Brepoels, Nanette Slagmolen & Annika Smit (2015). *Veerkrachtige verhalen. Weerbaarheid in de politiepraktijk.*
- Gabriël van den Brink, Wiljan Hendriks, Merlijn van Hulst, Nicole Maalsté & Bas Mali (2015). *Een onderzoek naar de morele weerbaarheid van Nederlandse politiefunctionarissen.*
- Pieter van Reenen (2016) *Politiechef's.*

- E.J. van der Torre & J.M. van Valkenhoef (2017). *De lokale betekenis van basisteams. Over het werk van geüniformeerde agenten en het gebrek aan rechercheurs.*
- J. Lam, A. Rottenberg, M.A.R. Sinke, E.Y. Tigchelaar & N. Kop (2017). *Integraal werken loont. Onderzoek naar de veiligheidsstrategie B3W bij woninginbraken.*
- Jérôme Lam, Ronald van der Wal & Nicolien Kop (2018). *Sluipend gif. Een onderzoek naar ondermijnende criminaliteit.*
- Pieter Tops, Judith van Valkenhoef, Edward van der Torre & Luuk van Spijk (2018). *Waar een klein land groot in kan zijn. Nederland en synthetische drugs in de afgelopen 50 jaar.*

